

	Kronor	Kronor
5. Bidrag till riksförsäkringsverket och försäkringsrådet	4 000 000	
6. Personalsjukpenningar m. m.	40 000 000	
7. Inkomster vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare	230 000	
8. Inkomster vid centrala sjukvårdsberedningen . . .	15 000	
9. Inkomster vid statens institut för folkhälsan . . .	650 000	
10. Inkomster vid statens bakteriologiska laboratorium	7 000 000	
11. Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	1 200 000	
12. Inkomster vid statens farmaceutiska laboratorium	1 600 000	
13. Inkomster vid statens mentalsjukhus	50 000 000	
14. Inkomster vid Vilhelmsro sjukhus	350 000	
15. Inkomster vid karolinska sjukhuset	56 000 000	
16. Inkomster vid serafimerlasarettet	13 000 000	
17. Inkomster vid väg- och vattenbyggnadsverket, att tillföras automobilskattemedlen	1 500 000	
18. Förrättningsavgifter vid statens bilinspektion, att tillföras automobilskattemedlen	6 000 000	
19. Avgifter för registrering av motorfordon	14 000 000	
20. Försäljning av sjökort m. m.	1 000 000	
21. Fyr- och båkmedel	22 000 000	
22. Lotspenningar	15 000 000	
23. Skeppsmättningsavgifter	650 000	
24. Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	9 800 000	
25. Bidrag till statens bränslekontrollerande verksamhet	120 000	
26. Inkomster vid länsarkitektorganisationen	1 000 000	
27. Inkomster vid statens geotekniska institut	1 700 000	
28. Inkomster av datamaskindrift vid statskontoret	2 000 000	
29. Inkomst av myntning och justering	22 000 000	
30. Kontrollstämpelmedel	2 200 000	
31. Bidrag till bankinspektionen	2 065 000	
32. Bidrag för revision av sparbänkerna	600 000	
33. Bidrag till försäkringsinspektionen	1 532 000	
34. Avgifter för granskning av biografilm	250 000	
35. Inkomster vid tandläkarhögskolorna	725 000	
36. Inkomster vid lantbruksnämnderna	1 600 000	
37. Inkomster vid statens jordbruksnämnd	500 000	
38. Inkomster vid statens centrala frökontrollanstalt	4 500 000	
39. Avgifter för växtskyddsinspektion m. m.	1 000 000	
40. Inkomster vid statens lantbrukskemiska kontrollanstalt	300 000	
41. Inkomster vid statens maskinprovningar	350 000	
42. Avgifter vid köttbesiktning	4 900 000	
43. Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	2 500 000	
44. Inkomster vid veterinärhögskolan	1 000 000	
45. Inkomster vid lantmäteriväsendet	25 000 000	
46. Inkomster vid rikets allmänna kartverk	4 500 000	
47. Avgifter för statskontroll å krigsmaterieltillverkningen	75 000	
48. Inkomster vid Sveriges geologiska undersökning	800 000	
49. Inkomster vid statens provningsanstalt	4 900 000	
50. Inkomster vid statens skeppsprovninganstalt . .	1 900 000	
51. Inkomster vid statens institut för konsumentfrågor	500 000	
52. Inkomster vid patent- och registreringsverket . .	20 500 000	
53. Avgifter för registrering i förenings- m. fl. register	585 000	

	Kronor	Kronor
54. Inkomster av statens gruvegendom	4 800 000	
55. Bidrag till kostnader för polis- och domstolsväsendet m. m.	320 000 000	
56. Exekutionsavgifter	1 600 000	732 917 000
III. Diverse inkomster:		
1. Bötesmedel	46 000 000	
2. Totalisatormedel	80 000 000	
3. Tipsmedel	135 000 000	
4. Lotterimedel	135 000 000	
5. Övriga diverse inkomster	30 000 000	426 000 000
		24 191 117 000
B. Inkomster av statens kapitalfonder		
I. Statens affärsverksfonder:		
1. Postverket, <i>bevillning</i>	26 000 000	
2. Televerket	185 000 000	
3. Statens järnvägar	42 000 000	
4. Statens vattenfallsverk	290 000 000	
5. Domänverket	35 000 000	578 000 000
II. Riksbanksfonden		100 000 000
III. Statens allmänna fastighetsfond:		
1. Slottsbyggnadernas delfond	1 000	
2. Fångvårdsstyrelsens »	4 020 000	
3. Beskickningsfastigheternas »	1 995 000	
4. Medicinalstyrelsens »	13 360 000	
5. Karolinska sjukhusets »	1 755 000	
6. Sjöfartsstyrelsens »	215 000	
7. Byggnadsstyrelsens »	21 258 000	
8. Generaltullstyrelsens »	280 000	
9. Uppsala universitets »	1 915 000	
10. Lunds universitets »	1 875 000	46 674 000
IV. Försvarets fonder:		
1. Försvarets fastighetsfond	46 004 000	
2. Försvarets fabriksfond	5 100 000	51 104 000
V. Statens utlåningsfonder:		
1. Utrikesförvaltningens lånefond	35 000	
2. Värnpliktslånefonden	1 000	
3. Lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby	2 000	
4. Statens bosättningslånefond	3 000 000	
5. Vattenkraftslånefonden	280 000	
6. Luftfartslånefonden	800 000	
7. Statens lånefond för den mindre skeppsfarten ..	1 400 000	
8. Tullverkets båtlånefond	1 000	
9. Statens lånefond för universitetsstudier	600 000	
10. Allmänna studielånefonden	800 000	
11. Lånefonden för inventarier i studentbostäder ..	460 000	
12. Lånefonden för studentkårlokaler	1 000	
13. Jordbrukets lagerhusfond	400 000	
14. Jordbrukets maskinlånefond	1 200 000	
15. Statens sekundärlånefond för jordbrukare	56 000	
16. Fonden för supplementär jordbrukskredit	15 000	
17. Kraftledningslånefonden	200 000	
18. Elektrifieringslånefonden	1 000	
19. Egnahemslånefonden	3 200 000	

	Kronor	Kronor
20. Arrendelånefonden	1 000	
21. Arbetarsmåbrukslånefonden	1 000	
22. Kronotorparnas inventarielånefond	1 000	
23. Statens avdiktninglånefond	2 000 000	
24. Täckdikningslånefonden	1 000	
25. Bevattninglånefonden	1 000	
26. Fiskerilånefonden	700 000	
27. Statens fiskredskapslånefond	1 000	
28. Lånefonden till främjande av beredning och av- sättning av fisk m. m.	100 000	
29. Skogsväglånefonden	35 000	
30. Statens skogslånefond	1 000	
31. Lånefonden för insamling av skogsfrö	30 000	
32. Statens hantverks- och industrilånefond	7 000 000	
33. Statens sekundärlånefond för rederinäringen ...	95 000	
34. Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre be- medlade, barnrika familjer	2 700 000	
35. Lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadslignande samhällen	5 000	
36. Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden	150 000	
37. Lånefonden för bostadsbyggande	370 000 000	
38. Lånefonden för maskinanskaffning inom bygg- nadsindustrin	600 000	
39. Lånefonden för allmänna samlingslokaler	1 500 000	397 374 000
VI. Fonden för låneunderstöd:		
1. Statskontorets delfond	7 000 000	
2. Lantbruksstyrelsens »	1 000	
3. Bostadsstyrelsens »	300 000	
4. Riksbankens »	1 600 000	
5. Riksgäldskontorets »	1 500 000	10 401 000
VII. Fonden för statens aktier		85 000 000
VIII. Statens pensionsfonder:		
1. Folkpensioneringsfonden	59 000 000	
2. Civila tjänstepensionsfonden	1 760 000	
3. Militära tjänstepensionsfonden	205 000	
4. Allmänna familjepensionsfonden	5 275 000	
5. Statens pensionsanstalts pensionsfond	11 500 000	
6. Pensionsfonden för vissa riksdagens verk	34 000	77 774 000
IX. Diverse kapitalfonder:		
1. Fonden för kreditgivning till utlandet	17 010 000	
2. Övriga diverse kapitalfonder	21 000 000	38 010 000
		1 384 337 000
Summa		25 575 454 000

PM

angående statsinkomsternas utveckling efter budgetåret 1965/66

I anslutning till beräkningen av statsverkets inkomster under budgetåret 1965/66 har riksrevisionsverket även verkställt vissa beräkningar av statsinkomsterna under budgetåren 1966/67—1968/69.

Utvecklingen av statsinkomsterna är i första hand beroende av den allmänna ekonomiska utvecklingen, för vilken på längre sikt givetvis endast schablonmässiga antaganden kan göras. Sambandet med den allmänna ekonomiska utvecklingen är särskilt utpräglat för titeln skatt å inkomst och förmögenhet m. m. Varje procent förändring i de sammanlagda tilltaxering uppgivna inkomsterna kan sålunda, vid en i stort oförändrad inkomststruktur, beräknas medföra en förändring i summa påförd statlig inkomstskatt, förmögenhetsskatt och folkpensionsavgifter med ca 125 milj. kr. per år. Vid ett schablonmässigt antagande om en 4-procentig ökning av skatteunderlaget vid 1967—1969 års taxeringar kan de påförda beloppen av statlig inkomstskatt, förmögenhetsskatt och folkpensionsavgifter beräknas uppgå till de belopp, som angives i följande tablå, i vilken även det enligt det föregående uppskattade beloppet vid 1965 och 1966 års taxeringar medtagits (milj. kr.).

Taxeringsår	1965	1966	1967	1968	1969
	9 820	10 930	11 200	11 720	12 260
	+ 1 110	+ 270	+ 520	+ 540	

Genom uppbördstekniska förhållanden kan betydande skillnader förekomma mellan de påförda skatterna och de kassamässiga inkomsterna på skattetiteln under budgetåret. I detta sammanhang kan främst nämnas eftersläpningen i utbetalningarna av kommunalskattemedel, som blir speciellt märkbar vid större förändringar av skatteunderlaget. En antagen stegring av skatteunderlaget under budgetåren 1966/67—1968/69 med 4 procent skulle innebära, att inkomsterna på titeln skulle uppgå till 11 000 milj. kr. under budgetåret 1966/67. Budgetåret 1967/68 skulle de kassamässiga intäkterna på titeln uppgå till 11 300 milj. kr. och under budgetåret 1968/69 till 12 200 milj. kr.

För under tullar och acciser redovisade inkomsttitlar är sambandet med den löpande ekonomiska utvecklingen speciellt framträdande för allmän varuskatt, som utgår på den värdemässiga omsättningen. För övriga tullar och acciser liksom för automobilskattemedlen har skattesatserna i betydande utsträckning karaktären av styckeskatter och är relativt oberoende av förändringar i prisnivån. Vid givna skattesatser kan därför en prognos över intäkterna för ifrågakvarande inkomsttitlar utföras med ledning av mindre preciserade antaganden om den allmänna ekonomiska utvecklingen än när det gäller titeln skatt å inkomst och förmögenhet m. m. Detsamma gäller under förutsättning av bland annat oförändrade förräntningskrav också för flertalet kapitalfonder.

I nedanstående sammanställning, i vilken även de kända beloppen för budgetåret 1963/64 och de nu beräknade beloppen för budgetåren 1964/65 och 1965/66 medtagits, har de beräknade intäkterna under budgetåren 1966/67—1968/69 för andra titlar än titeln skatt å inkomst och förmögenhet m. m. sammanställts (milj. kr.).

	1963/64	1964/65	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69
Övrig skatt å inkomst, förmögenhet och rörelse	407	443	413	428	443	458
Automobilskattemedel	1 820	1 970	2 090	2 210	2 220	2 335
Tullar och acciser	8 377	8 856	9 429	9 974	10 519	11 064
Uppbörd i statens verksamhet	309	534	733	670	620	570
Diverse inkomster	408	501	426	441	456	471
Statens affärsverksfonder	340	353	578	631	671	711
Övriga kapitalfonder..	721	762	806	830	858	886
Summa	12 382	13 419	14 475	15 184	15 787	16 495

Beräkningen bygger på antaganden om en fortsatt ökning av nationalprodukten och dess komponenter i ungefär samma takt som hittills genomsnittligt under efterkrigstiden vid i stort sett stabil prisnivå. För vissa titlar såsom allmän varuskatt, tullmedel och i viss mån även affärsverksfonderna kan genom det nära sambandet mellan intäkter och den löpande ekonomiska utvecklingen också tämligen små förändringar i utvecklingstakten för nationalprodukten och dess komponenter ge utslag i intäkterna. Helt allmänt bör dessutom understrykas, att den absoluta nivån hos de beräknade beloppen för de olika inkomstitlarna är baserad på det beräknade utfallet av motsvarande inkomster under budgetåren 1964/65 och 1965/66. I den mån denna utgångspunkt för beräkningarna förskjutes, måste givetvis beräkningarna för budgetåren 1966/67—1968/69 revideras.

Innehåll

Inledning

Driftbudgetens utfall budgetåren 1959/60—1963/64 s. 2. — Utfallet av statsregleringen budgetåret 1963/64 s. 3. — Driftbudgetens inkomster under budgetåret 1964/65 s. 5. — Utvecklingen av skatteunderlaget verksamhetsåren 1954—1963 s. 8. — Utvecklingen av skatteunderlaget verksamhetsåren 1964—1966 s. 15.

A. Egentliga statsinkomster	18
<i>I. Skatter</i>	18
1. Skatt å inkomst, förmögenhet och rörelse	18
Skatt å inkomst och förmögenhet m. m.	18
Kupongskatt.....	31
Utskiftningsskatt och ersättningsskatt	32
Skogsvårdsavgifter	32
Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter	33
Arvsskatt och gåvoskatt, lotterivinstskatt samt stämpelskatt och stämpelavgift	33
2. Automobilskattemedel	41
Fordonsskatt.....	41
Trafikomläggningsskatt	43
Bensin- och brännoljeskatt.....	43
3. Tullar och acciser.....	46
Tullmedel	46
Allmän varuskatt.....	50
Särskilda varuskatter	52
Omsättningsskatt å motorfordon.....	54
Regleringsavgift och accis å fettvaror m. m.	56
Tobaksskatt	57
Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag	58
Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag	58
Skatt å sprit.....	59
Skatt å vin	60
Skatt å malt- och läskedrycker	61
Energiskatt	63
<i>II. Uppbörd i statens verksamhet</i>	66
<i>III. Diverse inkomster</i>	75
Bötesmedel.....	75
Totalisatormedel	76
Tipsmedel	76
Lotterimedel	77
Övriga diverse inkomster.....	78

B. Inkomster av statens kapitalfonder	79
<i>I. Statens affärsverksfonder</i>	79
Postverket	79
Televerket	84
Statens järnvägar	88
Statens vattenfallsverk	91
Domänverket	92
<i>II. Riksbanksfonden</i>	93
<i>III. Statens allmänna fastighetsfond</i>	94
<i>IV. Försvarets fonder</i>	94
<i>V. Statens utlåningsfonder</i>	95
<i>VI. Fonden för låneunderstöd</i>	96
<i>VII. Fonden för statens aktier</i>	96
<i>VIII. Statens pensionsfonder</i>	97
<i>IX. Diverse kapitalfonder</i>	97
Sammanfattning	99
<i>Bilaga A. Utfallet av driftbudgeten för budgetåret 1963/64</i>	102
<i>Bilaga B. Inkomster å driftbudgeten budgetåren 1959/60—1963/64</i>	104
<i>Bilaga C. Beräkning rörande utfallet av driftbudgetens inkomstsida för budgetåret 1964/65</i>	109
<i>Bilaga D. Specifikation av inkomsterna å driftbudgeten för budgetåret 1965/66</i>	112
<i>Bilaga E. Promemoria angående statsinkomsternas utveckling efter budgetåret 1965/66</i>	116

**PRELIMINÄR
NATIONALBUDGET FÖR ÅR 1965**

PRELIMINÄR NATIONALBUDGET FÖR ÅR 1965

Inledning

Den preliminära nationalbudgeten för 1965 som härmed framläggs är utarbetad inom finansdepartementets ekonomiska avdelning och konjunkturinstitutet och bygger på material som erhållits från fackdepartement och olika verk och institutioner. Vidare har utredningsrådet hörts. Av praktiska skäl har dock varken sammanfattningskapitlet, avsnitten om den offentliga verksamheten och kreditmarknaden, eller i dess slutliga avfattning kapitlet om de enskilda konsumenternas ekonomi kunnat föreläggas utredningsrådets ledamöter. Dessa bär ej heller i övrigt något ansvar för nationalbudgetens utformning och bedömningar.

Kapitlen III, Utrikeshandeln, VII, Investeringarna och IX, Kreditmarknaden har i sin helhet sammanställts inom konjunkturinstitutet liksom även avsnitten om industriproduktion och skogsbruk i kapitel IV och om de disponibla inkomsterna i kapitel VI. Ansvar för bedömningen av Sveriges ekonomi 1965 — med undantag för de avsnitt eller punkter där konjunkturinstitutet uttryckligen åberopas — vilar på finansdepartementets ekonomiska avdelning, där arbetet med nationalbudgeten letts av docenten Lars Lindberger.

I. Sammanfattande översikt

1. Den ekonomiska utvecklingen 1963—1964

I de preliminärt redovisade försörjningsbalanserna framträder bilden av en ovanligt snabb produktionsökning 1963—1964. Bruttonationalprodukten mätt i fasta priser beräknas sålunda ha stigit med mellan 5 1/2 och 6 procent, vilket är en procentenhet mer än som förutsågs i den preliminära nationalbudgeten; det är också en procentenhet högre än den beräknade produktionsstillväxten 1962—1963. Bostadsbyggandet och de offentliga investeringarna har fortsatt att öka i ännu något snabbare takt än 1962—1963; bostadsbyggandet med 9 procent mot 8 procent och de offentliga investeringarna med 7 procent mot 6 procent. I främsta rummet härrör emellertid den inhemska efterfrågans ökade tillväxt från näringslivets investeringar i fasta anläggningar — byggnader och maskiner — samt lager. Enbart omslaget från en nedgång i lagerinvesteringarna 1962—1963 till en uppgång i dessa 1963—1964 har inneburit ett tillskott till den interna efterfrågan som varit något större än hela ökningen i dennas tillväxt. Totalt sett har även investeringarna i fasta anläggningar ökat inom näringslivet i genomsnitt med 4 1/2 procent — men denna uppgång har inte berört industrins investeringsvolym som beräknas ha sjunkit med 1 1/2 procent. Ökade investeringar har däremot förekommit inom handel m. m. liksom inom handelsflottan.

Medan investeringarna sålunda har stigit snabbare 1963—1964 än 1962—1963 har motsatsen gällt den privata konsumtionen som efter en tillväxt med drygt 5 procent 1962—1963 visar en beräknad volymökning med 4 1/2 procent 1963—1964. Även den offentliga konsumtionens tillväxt har avtagit, från 7 procent till 5 1/2 procent. För privat och offentlig konsumtion tillsammans blir ökningen drygt 4 1/2 procent 1963—1964. Konsumtionen har härigenom fått en procentuellt lägre tillväxt än nationalprodukten i dess helhet. Däremot har investeringarnas tillväxt överträffat nationalproduktens. Den har för investeringarna beräknats till 6 1/2 procent med jämn fördelning på byggnader och maskiner.

Inom utrikeshandeln har exportens och importens tillväxt liksom tidigare försiggått påfallande parallellt. Exporten beräknas preliminärt ha ökat med 9 1/2 procent i volym mot 10 procent för importen. Inberäknat tjänstenetto har exportökningen dock blivit ännu något lägre eller 9 procent. Trots inverkan av en obetydlig förbättring i bytesrelationerna beräknas bytesbalansen ha försvagats med uppskattningsvis 100 miljoner kronor. Netto har så-

Tabell I: 1. Försörjningsbalans 1962—1964

Miljoner kronor

	Löpande priser			Förändring 1963- 1964 i procent	1959 års priser			Förändring 1963- 1964 i procent
	1962	1963	1964		1962	1963	1964	
Privat konsumtion ¹	43 515	47 075	50 703	7,5	39 227	41 273	43 095	4,5
Statlig konsumtion	4 423	5 106	5 672	11	3 710	4 041	4 283	6
Kommunal konsumtion	6 502	7 275	8 066	11	5 427	5 747	6 061	5,5
Privat bruttoinvestering	15 316	16 634	18 211	9,5	13 200	13 798	14 548	5,5
Statlig bruttoinvestering	5 887	6 115	6 596	8	5 122	5 158	5 357	4
Kommunal bruttoinvestering ..	4 950	5 810	6 748	16	4 331	4 878	5 422	11
Lagerökning	+ 442	— 141	+ 448	.	+ 437	— 138	+ 446	.
Export av varor, fob, och nettot av tjänster	15 994	17 393	19 555	12,5	15 614	16 824	18 334	9
Minus: Import av varor, cif ..	16 154	17 542	19 826	13	15 749	16 788	18 494	10
Bruttonationalprodukt	80 875	87 725	96 173	9,5	71 319	74 793	79 052	5,5

¹ Inkl. bank- och försäkringstjänster.

Källa: Statistiska centralbyrån.

lunda utrikeshandeln inte bidragit till ökad efterfrågan inom den svenska ekonomin utan har tvärtom medfört en låt vara obetydlig avlastning av det interna efterfrågetrycket. Exporten framstår inte desto mindre som en av de starkaste expansionskrafterna på den svenska marknaden 1963—1964; dess betydelse som expansionsfaktor minskas inte av den omständigheten att importen ökat lika starkt eller ännu något mera, vilket väsentligen varit en följd av den snabba tillväxten av nationalprodukten. Endast i den mån exportens och importens nära nog lika tillväxt varit bestämd av en inbördes och direkt automatik har exportökningen kunnat undgå att utöva en expansiv inverkan på nationalprodukten.¹ Sedd ur en något annorlunda synvinkel har exportens tillväxt varit en förutsättning för att det snabbt stigande importbehov kunnat tillgodoses, som följt av nationalproduktens tillväxt, och att detta kunnat ske utan rubbning av utrikesbalansen. Nationalproduktens tillväxt har därvid delvis varit en följd av exportökningen men har i övrigt och till övervägande del drivits fram av växande intern efterfrågan.

En jämförelse mellan de föreliggande beräkningarna och prognosen i den preliminära nationalbudgeten tyder såsom inledningsvis antydtes på att den totala produktionsökningen blivit underskattad med ca en procentenhet.

¹ Som exempel på en närmare sammankoppling — om än inte någon fullständig automatik — skulle man kunna tänka sig det fall att export och import tenderade att stiga parallellt trots stillastående nationalprodukt och med en stigande intensitet i det internationella handelsutbytet som enda och gemensamma förklaring.

Med avseende på den interna efterfrågan har underskattningar förekommit beträffande bostadsbyggandet, näringslivets och kommunernas investeringar samt i viss mån även den privata konsumtionen. I motsats härtill synes lagerinvesteringarnas tillväxt ha blivit överskattad med ca 300 miljoner kronor. Trots detta får lagerprognosen betraktas som mycket träffande.

I fråga om bytesbalansen har den preliminära prognosen slagit mycket väl in ehuru såväl exportens som importens volymökning synes ha blivit underskattad med 4 1/2 procentenheter. Att importökningen blivit större än förhandsberäkningen är delvis en följd av efterfrågans opåräknat starka tillväxt, som däremot inte kan tänkas utgöra någon förklaring till att exporten stigit utöver förväntan; ökad inhemsk efterfrågan bör under nuvarande förhållanden snarare ha verkat återhållande på exportutbudet. Slutatsen synes därför bli att avsättningsmöjligheterna blivit underskattade i den preliminära prognosen. Det är tänkbart att en av den ekonomiska tillväxten oberoende tendens till ökat internationellt handelsutbyte i någon mån kan ha bidragit till såväl exportens som importens expansion. En allmän tendens till ökat kapacitetsutnyttjande, inom landet såväl som utomlands, kan också tänkas ha medverkat till en ökning av vårt internationella handelsutbyte. Den omständigheten att årets importvolymökning synes ha varit ett par procentenheter större än vad som överensstämmer med tidigare iakttagna samband mellan olika slag av inhemsk efterfrågan och import kan möjligen tolkas som ett tecken på att sådana tendenser till intensifierat handelsutbyte kan ha gjort sig gällande.

Under 1964 har produktionen gynnsamt påverkats av det goda skördeutfallet och den särskilt för byggnadsverksamheten fördelaktiga vinterväderleken. Produktionen 1963 påverkades i motsatt riktning av ogynnsam vinterväderlek. Effekten av dylika avvikelser från mera normala betingelser kan uppskattningsvis anses motsvara nästan en procentenhet av ökningen i nationalprodukten 1963—1964 och därmed i det närmaste lika mycket som hela ökningen i produktionens tillväxt i jämförelse med närmast föregående år eller från knappt 5 till drygt 5 1/2 procent. Ehuru efterfrågans tillväxt under 1964 tenderat att jämnare fördelas mellan olika näringsgrenar och användningsområden, har de i första hand regionala ojämnheter i efterfrågetrycket på arbetsmarknaden snarare skärpts än mildrats. Samtidigt som den icke tillgodosedda efterfrågan på arbetskraft syntes vara större än under 1963, var antalet arbetslösa under sommaren och hösten 1964 betydligt högre än under motsvarande tid föregående år. Ökningen avser framförallt byggnads- och skogsarbetare, särskilt inom norrlandsområdet. I genomsnitt för 1964 blev arbetslösheten tack vare de goda sysselsättningsmöjligheterna under vintern väsentligt lägre än under 1963.

För hushållen har den ekonomiska utvecklingen 1963—1964 trots snabba produktionsökning givit minskad inkomstillväxt. Realt beräknas näm-

ligen de disponibla inkomsterna ha stigit 4 procent mot föregående år 5 procent. Trots en något snabbare tillväxt av faktorinkomsterna — dvs. de egentliga förvärvsinkomsterna — har detta kunnat inträffa till följd av en förhållandevis obetydlig höjning av prisstegringtakten och en något mera påtaglig tillväxt av hushållens nettoinbetalning till det offentliga (dvs. av summan av direkta skatter, avgifter m. m. minskad med inkomstöverföringar till hushållen). Faktorinkomsternas tillväxt ökade från 7 1/2 procent 1962—1963 till drygt 8 procent 1963—1964. Nedan har tillväxten av faktorinkomster och nettoinbetalning till det offentliga uttryckts som procent av disponibla inkomsten respektive utgångsår. Talen visar härigenom, dels vilken tillväxt av den disponibla inkomsten som skulle ha uppnåtts under den tänkta förutsättningen att inkomstökningen varit helt obeskattad samt skatteuttaget på tidigare uppnådd inkomstsumma oförändrad, dels vilken begränsning av denna tänkta tillväxt som följt av ökad nettoinbetalning till det offentliga.

	1962—1963	1963—1964
Tillväxt av faktorinkomster	8,9	9,6
Tillväxt av nettoinbetalning till det offentliga	1,2	2,1
Prisstegring	3,0	3,3
Tillväxt av reallt disponibla inkomster	4,8	4,1

Ur löntagarsynpunkt kan utvecklingen i vissa avseenden ha tett sig mera ofördelaktig än för hushållen totalt. Den snabbare tillväxten av de nominella faktorinkomsterna 1963—1964 kan nämligen förklaras av något större sysselsättningsökning och en gynnsammare inkomstutveckling för företagare inom jordbruket.

Medan hushållens disponibla inkomster 1962—1963 tillväxte i ungefär samma takt som nationalprodukten, blev motsvarande ökning 1963—1964 påtagligt lägre än för nationalprodukten i dess helhet. Följaktligen inträffade en viss förskjutning av inkomstfördelningen i samhällsekonomin till hushållens nackdel. I syfte att belysa denna förskjutning återges nedan hur nationalproduktens tillväxt — uttryckt i procentenheter av dess totalvolym respektive utgångsår — delats upp i disponibla andelar; för hushållen, för det offentliga, för AP-fonden och för företagen i övrigt. Som disponibelt för det offentliga har därvid upptagits offentlig konsumtion *plus* offentliga myndigheters investeringar *minus* ökningen av det offentligas nettoskuldssättning gentemot övriga sektorer; som disponibelt för AP-fonden ökningen av dess nettobehållning; som disponibelt för företagen företagssparandet *plus* företagens avskrivningar och underhåll (här beräknat såsom restpost).

	1962—1963	1963—1964
	(procentenheter)	
Bruttonationalproduktens tillväxt	4,9	5,7
Därav disponibelt:		
för hushållen	2,9	2,5
för det offentliga	0,9	1,2
för AP-fonden	0,6	0,5
för företagen	0,5	1,5

Den ökade produktionstillväxten 1963—1964 har alltså kommit i första hand företagen och i andra hand det offentliga tillgodo, medan hushållens disponibla inkomster reallt ökat mindre än 1962—1963. Den ökade tillväxten av företagens »bruttosparande» är som synes väl så stor som den ökade tillväxten av den totala produktionen. Vid bedömningen av detta förhållande bör ihågkommas att företagens disponibla inkomster beräkningsmässigt utgör en restpost och följaktligen är särskilt osäker och vidare att denna inkomstpost under en följd av år haft en ogynnsam utveckling. Av nationalproduktens tillväxt 1962—1963 förfogade företagen enligt ovanstående uppgifter endast över knappt 10 procent för ökning av underhåll, avskrivningar och konsolidering. I längden skulle detta ha utgjort en ohållbart låg andel. Med avseende på den mera ansenliga inkomstökningen 1963—1964 är att märka att denna ännu inte blivit beskattad. En betydande del av den beräknade tillväxten av företagens disponibla inkomster utgör följaktligen endast en tillfällig behållning.

Av sammanställningen kan ytterligare utläsas att hushållen och det offentliga tillsammans bibehållit ökningstakten för sina disponibla inkomster, varvid dock en förskjutning ägt rum till det offentligas förmån. Detta får ses mot bakgrunden av den förändring som inträtt med avseende på fördelningen av samhällsekonominns resurser. När företagens investeringar aktiverades — främst genom ett omslag i lagerutvecklingen — blev ökningen absolut sett större än den produktionstillväxt det totalt fanns utrymme för och samtidigt också större än den förstärkning av företagens bruttosparande som inträdde. Ett bibehållande av expansionstakten ifråga om offentliga investeringar, offentlig konsumtion och bostadsbyggande — vilket torde ha utgjort ett av de primära målen för den ekonomiska politiken — kunde under rådande förutsättningar med hänsyn till det begränsade produktionsutrymmet endast ske till priset av en viss begränsning av den privata konsumtionens tillväxt. En inknappning av hushållens disponibla inkomsttillskott och en förstärkning av det offentligas torde under sådana omständigheter ha utgjort ett bidrag till upprätthållande av ekonomisk balans.

Den ökning av företagens disponibla inkomster som synes ha ägt rum, torde i främsta rummet ha varit lokaliserad till exportnäringarna, där man i viss utsträckning kunnat samtidigt tillgodogöra sig en avsevärd ökning av

avsättningsvolymen i samband med ett i betydande grad förbättrat kapacitetsutnyttjande, en kraftig ökning av produktiviteten och en särskilt i förhållande till närmast föregående år gynnsam prisutveckling. Inom de från internationell konkurrens skyddade näringsgrenar, där lönekostnadsstegringarnas genomslag i konsumentpriserna företrädesvis gjort sig gällande, förefaller det däremot tveksamt om vinstutvecklingen 1964 i mera väsentlig mån förskjutits i en för företagen gynnsam riktning. Någon särskilt snabb ökning av omsättningsvolymen med härav föranledda speciella produktivtetsvinster och i hög grad förbättrat kapacitetsutnyttjande kan knappast förmodas ha ägt rum, då konsumtionsvolymens tillväxt inte har påskyndats utan snarare avskattat. Konsumentprisernas uppgång har totalt sett varit obetydligt större 1964 än 1963, låt vara att utfallet av prisutvecklingen för de här berörda företagen kan ha inneburit en något större förbättring. Lönekostnadsstegringen har procentuellt varit oförändrad. Ehuru kontantlöneökningen i genomsnitt beräknas ha sjunkit en procentenhet från 1962—1963 till 1963—1964 blev arbetskraftskostnadsstegringen — främst till följd av viss semesterförlängning — ungefär oförändrad. Den vinstökning, som kan tänkas ha förekommit inom ifrågavarande näringsgrenar, får därför förmodas ha varit av måttlig omfattning.

Såsom närmare framgår av det särskilda avsnittet i kapitel VI angående konsumentprisernas utveckling, har det inte kunnat anföras några tecken på att denna under 1964 skulle ha påverkats av en prisuppdrivande överskottsefterfrågan på den inhemska varumarknaden. Sätillvida synes kraven på balans ha kunnat tillgodoses. Priserna har emellertid stigit; det har inte kunnat förhindras att prisnivån påverkats från kostnadssidan av de kraftigt stigande arbetskraftskostnaderna. Det synes följaktligen ha rått en ur prisstabiliseringssynpunkt alltför hög efterfrågan på arbetskraft, en efterfrågan som måhända varit nödvändig för att full sysselsättning skulle kunna upprätthållas. Oavsett hur man bedömer frågan om den grad av lönekostnadsstegring, som kan tänkas utgöra ett minimum vid bestående full sysselsättning, synes i realiteten både den faktiska lönestegringstakten och ännu mer den lönestegringstakt, som är förenlig med balans gentemot utlandet, i hög grad vara bestämd av den ekonomiska utvecklingen i vår omvärld. Om vår export kan avsättas på förmånliga villkor, så lär detta inte undgå att påverka lönerna inom våra exportindustrier, som intar en nyckelställning på arbetsmarknaden och har ett starkt inflytande på löneutvecklingen även inom näringslivet i övrigt. Man kan därför med någon förenkling göra gällande att den lönekostnadsstegring som vi haft sedan början av 1950-talet — vid den politik med fasta växelkurser som tillämpats — i huvudsak varit ofrånkomlig redan av internationella skäl.

Därmed har givetvis inte uteslutits, att lönekostnadsnivån inom landet under olyckliga omständigheter skulle kunna drivas upp på en högre nivå än den som är förenlig med ekonomisk balans, i vilket fall en brydsam

anpassningsprocess skulle bli ofrånkomlig. Det har följaktligen blivit ett huvudmål för den ekonomiska politiken att säkerställa en sådan kostnadsutveckling att vår utrikesbalans kan vidmakthållas utan att åtgärder behöver vidtagas som äventyrar en hög sysselsättning och en tillfredsställande framstegstakt. Det har därvid gällt dels att undgå att ett betydande underskott i bytesbalansen framkommer som en direkt effekt av en alltför stor efterfrågan, dels också att förhindra att en för stor inhemsk efterfrågan leder till att exportindustrierna får en alltför intensiv konkurrens med hemmanäringarna med påföljd att lönekostnaderna drivs upp på en nivå som är oförenlig med ekonomisk balans på godtagbara villkor.

Att döma av tillgängliga uppgifter har det hitintills varit möjligt att med framgång hävda kravet på utrikesbalans. Lönekostnaderna har under 1964 och närmast föregående år inte stigit snabbare i Sverige än i flertalet övriga västeuropeiska länder — om än i väsentligt högre takt än i Förenta staterna. Samtidigt har Sveriges andel av världsexporten och av exporten till OECD kunnat vidmakthållas och det har vidare framgått av en specialstudie, som redovisades i den senaste konjunkturrapporten, att den svenska exporten legat väl i nivå med den vägda marknadstillväxten för ett antal avsättningsområden på världsmarknaden.

Det framgångsrika upprätthållandet av utrikesbalans har förutsatt en viss begränsning av i och för sig angelägna och delvis konkurrerande krav på ökning av den privata konsumtionen, den offentliga verksamheten och näringslivets investeringar. En ansenlig ökning har emellertid kunnat genomföras av bostadsbyggandet och de kommunala investeringarna och som följd därav av byggnadsverksamheten i dess helhet. Denna snabba volymexpansion synes ha verkat uppdrivande på kostnadsnivå och lönesättning inom byggnadsindustrin och torde i någon utsträckning ha försvårat arbetskraftsrekryteringen för exportindustrierna, speciellt verkstadsindustrin. Det kan sålunda nämnas att antalet icke arbetslösa medlemmar i byggfackens arbetslöshetskassor sedan 1962 ökat med 6 procent, samtidigt som industriarbetarnas antal synes ha undergått en obetydlig nedgång. Likväl har exportvolymens tillväxt kunnat bibehållas samtidigt som den privata konsumtionen stigit i förhållandevis snabb takt. Nedan återges årliga procentuella tillväxttal för perioden 1961—1964.

	Exportvolym	Byggnadsvolym	Privata konsumtionens volym
1961—1962	8	4,5	3,5
1962—1963	8,5	7,5	5
1963—1964	9,5	6	4,5

Utrymmet för en ökning av konsumtion, offentliga investeringar och bostadsbyggande har gynnsamt påverkats av den snabba produktivitetstillväxten samt av den omständigheten att industriinvesteringarnas volym varit i stort sett oförändrad och lagerinvesteringarna intill 1963 fallande.

Avkastningen av den kraftiga investeringsökning inom industrin, som föregick fram till 1961, synes nu ha mognat fram, utan att man samtidigt behövt bära den försörjningsmässiga belastning på samhällsekonomin som en investeringsökning inom industrin i normal takt kan anses utgöra.

Det ligger emellertid i sakens natur att detta tillstånd endast kunnat utgöra ett behagligt mellanspel; en fortsatt tillväxt av industrins — i och för sig ansefliga — investeringsvolym i fasta anläggningar synes nu aktuell. Under 1964 har omkastningen i fråga om lagerinvesteringarna — från lagerminskning 1963 till lageruppbyggnad 1964 — inneburit ett stort steg i riktning mot normalisering av näringslivets investeringsvolym. Eftersom en viss ytterligare stegring av produktionstillväxten kunnat ske, har detta omslag ifråga om lagerinvesteringarna kunnat äga rum vid en fortsatt stark tillväxt av bostadsbyggandet och de offentliga investeringarna samt en endast måttlig dämpning av konsumtionsutvecklingen. Med de knappa möjligheter till produktionsökning som förelegat har en restriktiv kreditpolitik fått bidra till den erforderliga begränsningen av efterfrågan. Vidare har den statliga finanspolitiken 1963—1964 jämfört med 1962—1963 haft en klart mindre expansiv utveckling.

Den mest markerade åtstramningen har skett via penningpolitiken. Riksbankens kreditpolitik har successivt skärpts. Diskontot har höjts i två etapper med vardera en halv procent i januari och november. Ökningen i kreditgivningen på den reguljära kreditmarknaden, som 1963 uppgick till en och en halv miljard kronor, stannade vid något hundratal miljoner kronor 1964. Den strama penningpolitiken har framförallt begränsat kreditgivningen till näringslivet, vilken från 1963 till 1964 synes ha nedgått med drygt 500 miljoner kronor. Samtidigt har däremot bostadskreditgivningen ökat med ett liknande belopp och kommunernas upplåning med ca 200 miljoner kronor.

Som ett mått på finanspolitikens i avtagande grad expansiva inriktning 1963—1964 — med återverkan på bl. a. utvecklingen av hushållens disponibla inkomster — må framhållas att medan totalbudgetsaldo mellan kalenderåren 1962 och 1963 förändrades i negativ riktning med ca 550 miljoner kronor synes någon nämnvärd försämring av detta saldo inte ha inträffat mellan 1963 och 1964. I fråga om statens finansiella sparande kan motsvarande förändringar anges till ca 870 miljoner kronor i negativ riktning 1962—1963 mot uppskattningsvis någon förskjutning i positiv riktning 1963—1964. — För 1965 emotses däremot ett oförändrat eller obetydligt försämrat totalbudgetsaldo.

Den under 1964 inträffade förändringen i budgetutvecklingen är delvis en följd av att återbetalningen av överskjutande skatt var onormalt stor i december 1963. I övrigt har även medvetna åtgärder medverkat, däribland även upphävandet av avdragsrätten för folkpensionsavgifter. Budgetutfallet har givetvis påverkats av beskattningsunderlagets tillväxt. Budgetutfal-

len skulle både 1963 och 1964 ha blivit sämre, om inte den faktiska inkomstökningen blivit större än den i budgetkalkylerna förhandsberäknade. Vid en jämförelse mellan kalenderåren 1963 och 1964 har däremot påskyndad inkomstillväxt varit av underordnad betydelse för de faktiska budgetutfallen.¹

2. Sveriges ekonomi 1965

Utvecklingstendenserna inom den svenska ekonomin 1965 kommer i hög grad att bestämmas dels av de möjligheter till produktionsökning inom landet, som allttjämt kan beräknas föreligga, dels av den internationella konjunkturutvecklingen samt dess sannolika återverkningar på olika delar av det svenska näringslivet. En summarisk genomgång av dessa förhållanden får bilda utgångspunkten för en bedömning av expansionsmöjligheterna inom de sektorer av samhällsekonomin, som i princip är kontrollerbara genom den ekonomiska politiken.

Den snabba produktionsökningen 1963—1964 synes inte rimligen kunna förväntas bli upprepad 1964—1965. Ca en procentenhet av nationalproduktens tillväxt 1963—1964 kan hänföras till övergången från ett år med från produktionssynpunkt ogynnsam till ett år med från samma synpunkt ovanligt gynnsam väderlek. Vid i övrigt oförändrade förutsättningar skulle det därför finnas anledning att kalkylera med en procentenhet lägre tillväxt av nationalprodukten 1964—1965, även om 1965 års väderleksförhållanden skulle bli lika gynnsamma för i all synnerhet byggnadsverksamheten och jordbruket som 1964 års — och med inemot 1 1/2 procentenhet, om 1965 skulle komma att präglas av i dessa hänseenden normala väderleksförhållanden. Härtill kommer att det kan synas ovisst, om arbetskraft i samma omfattning som under 1964 skall kunna anskaffas inom de näringsgrenar och områden, där den mest efterfrågas. Det förefaller därför rimligt att uppskatta den 1964—1965 uppnåeliga produktionsökningen till närmare 4 än 4 1/2 procent. Denna uppskattning synes vara förenlig med resultaten av de delprognoser, som uppgjorts för olika näringsgrenar.

Internationellt sett talar övervägande skäl för fortsatt högkonjunktur och därmed också för gynnsamma avsättningsförhållanden för vår export. Råvaruländernas valutaställning och inköpsmöjligheter har förbättrats. I Förenta staterna och Västtyskland fortsätter den ekonomiska expansionen utan synbara avmattningstendenser. En viss osäkerhet råder otvivelaktigt om återverkningarna på den ekonomiska utvecklingen inom Västeuropa

¹ Faktorinkomsternas tillväxt beräknas ha varit drygt en halv procent högre 1963—1964 än 1962—1963, men av denna ökning ligger en väsentlig del på jordbrukets företagare, som i egenkap av B-skattebetalare inte kan förmodas ha företagit i motsvarande grad höjda skattebetalningar 1964. Konsumtionens tillväxt som likaledes inverkar på statsinkomsterna, synes varken i volym eller värde ha varit procentuellt större 1963—1964 än 1962—1963. Förbättringen av företagets inkomster torde inte heller ha hunnit medföra någon ökad skattebetalning under 1964.

i övrigt av de åtgärder, som vidtagits av Storbritannien för att begränsa den ur betalningssynpunkt alltför högt uppdrivna importen, dvs. av den 15-procentiga importavgiften och övergången till en mera restriktiv ekonomisk politik. Den avsedda importbegränsningen kommer att utöva ett dämpande inflytande på den europeiska konjunkturen, som oavsett denna inverkan väntas komma att kännetecknas av att lagerupphyggnaden blir i stort sett oförändrad och således upphör att ytterligare tillta. Måhända föreligger en möjlighet att de brittiska ingreppen i förening med en överdosering av ekonomisk-politiska åtgärder i restriktivt syfte inom andra europeiska länder skulle kunna framkalla eller påskynda en mera radikal omkastning i lagerutvecklingen med en påtaglig försvagning av avsättningsmöjligheterna på den europeiska exportmarknaden som följd. Avgjort mera sannolikt förefaller dock att de västeuropeiska industriländerna skall kunna absorbera det efterfrågebortfall som den brittiska importbegränsningen representerar utan att detta skall behöva leda till kedjereaktioner av antytt slag.

I det följande förutsätts därför att varken den restriktivt inriktade ekonomiska politik som för närvarande bedrivs i Storbritannien och Frankrike eller någon spontan omkastning i lagerkonjunkturen kommer att få så starkt hämmande återverkningar på den ekonomiska utvecklingen i Västeuropa att den emotsedda produktionstillväxten om ca 4 procent för 1965 äventyras. På denna förutsättning baseras den exportprognos som införts i försörjningsbalansen. Enligt denna förutses för *exporten* (inkl. tjänstenettot) en uppgång med 5 1/2 procent. För exporten av enbart varor utgör den beräknade uppgången 6 1/2 procent. I fråga om massa, papper, malm och metaller väntas exportökningen bli väsentligt lägre än under 1964; i fråga om trävaror förutses exportminskning. I stort sett innebär detta att exportökning, främst av kapacitetsskäl, inte längre i samma utsträckning som under närmast föregående år kan uppnås från näringsgrenar, där utbudsökningen tidigare varit förhållandevis lättköpt med avseende på insatsen av arbetskraft. Även för verkstadsexporten förutses något lägre tillväxt än 1964. Fartygsexporten, som 1964 gick tillbaka i samband med ökade leveranser till den svenska handelsflottan, väntas ånyo stiga 1965.

För det *privata näringslivets investeringar i fasta anläggningar* framstår en volymökning från 1964 till 1965 med 5 à 6 procent som sannolik. Industriinvesteringarna som fyra år i följd legat på ungefär oförändrad nivå förutses stiga med uppskattningsvis 6 1/2 procent från 1964 till 1965. I fråga om byggnadsinvesteringar för handel m. m. väntas ökningen avta väsentligt, medan handelsflottans investeringar väntas minska. Den förutsedda uppgången i industriinvesteringarna synes ligga väl i linje med den utveckling mot förbättrat kapacitetsutnyttjande och högre lönsamhet som för industrins del i stort sett torde ha varit rådande 1963—1964. En

snar investeringsökning inom industrin kan dessutom förmodas utgöra en av förutsättningarna för att den gynnsamma produktivitetsutveckling inom industrin som hittills varit förhärskande under 1960-talet i huvudsak skall kunna bibehållas. — Det är i främsta rummet verkstadsindustrin och den kemiska industrin som väntas öka sina investeringar under 1965.

Lagerinvesteringarna beräknas 1963—1964 ha stigit med 600 miljoner kronor. Till 1965 väntas fortsatt uppgång — om än i lägre tempo — i försörjningsbalansen upptagen till 300 miljoner kronor. Den fortsatta tillväxten av lagerinvesteringarna faller enligt dessa kalkyler främst på industrins lager av råvaror, varor i arbete och färdigvaror. Uppgången synes bli särskilt påfallande för verkstadsindustrins del. Inberäknat lagerinvesteringar väntas näringslivets totala realkapitalbildning komma att stiga med 8 procent från 1964 till 1965 mot 9 procent från 1963 till 1964. Prognosen för näringslivets investeringar i fasta anläggningar och lager är liksom exportprognosen — om än inte i samma grad — beroende av den tidigare anförda bedömningen av den internationella ekonomiska utvecklingen.

Medan näringslivets totala realkapitalbildning således väntas öka i obetydligt dämpad takt, beräknas, som tidigare framhållits, den möjliga produktionstillväxten 1964—1965 bli påtagligt lägre än 1963—1964. Slutsatsen blir följaktligen att det inte — i vart fall inte, såvida en allvarlig försämring av bytesbalansen skall kunna undvikas — kan bli möjligt att i oförändrad takt avdela ökade resurser till såväl bostadsbyggande och offentliga investeringar som offentlig och privat konsumtion.

I fråga om de *kommunala investeringarna* (exkl. bostäder) har det förefallit realistiskt att för 1965 räkna med en volymökning om ca 11 procent, vilket betyder, att den kraftiga tillväxttakten under 1964 bibehålls. De planerade ökningarna utgörs nästan helt av investeringar inom hälso- och sjukvården, undervisningen och trafikväsendet samt av direkta följdinvesteringar till bostadsbyggandet. — Inberäknat bostäder torde den sannolika ökningen av de kommunala investeringarna stanna vid 8 1/2 procent.

För *statliga investeringar* väntas en uppgång med 3 1/2 procent eller i obetydligt lägre takt än till 1964.

För *bostadsbyggandet* beräknas den fastställda garantiramen för igångsättning under antagande av oförändrade byggnadstider komma att innebära en investeringsökning med mellan 1 och 2 procent. Jämfört med den kraftiga volymökningen 1963—1964 innebär detta en betydligt lägre stegringstakt.

Investeringsvolymen totalt — lagren ej inräknade — väntas stiga med 5 procent från 1964 till 1965 eller i något snabbare takt än som beräknas vara uppnåelig för den totala produktionen. Denna ökning fördelar sig tämligen jämnt mellan byggnadsinvesteringar (+ 5 1/2 procent) och maskiner (+ 4 1/2 procent). Inklusive lager blir den totala investeringsökningen 6 procent.

Beträffande *inkomster, priser och konsumtion* skulle följande uppgifter

gälla med förbehåll att ytterligare skatteändringar ej vidtas under 1965.

Från 1964 till 1965 beräknas den genomsnittliga lönenivån stiga med 6 1/2 procent, varav ca 4 procentenheter till följd av avtalsmässig lönehöjning. Den totala lönesumman väntas stiga med nära 8 procent. Nettoeffekten av sysselsättningsförändringar har därvid upptagits till 1 1/2 procent eller 1/2 procentenhet lägre än 1963—1964. Faktorinkomsternas uppgång beräknas till följd av något mindre inkomstökning för andra än löntagare stiga mindre än lönesumman eller med totalt 7 1/2 procent. Sedan inverkan beaktats av hushållens ökade *nettoinbetalning till det offentliga*¹ kvarstår en beräknad ökning av deras disponibla inkomster med 6,3 procent.

De disponibla inkomsternas realvärde reduceras med förutsedda prisstegringar, vilka med hänsyn till förutsatt lönehöjning och andra, kända faktorer i huvudsak kostnadsmässigt beräknas till 3,8 procent. Realinkomstökningen skulle därmed i summa bli 2 1/2 procent. — Att de reallt disponibla inkomsternas tillväxt sålunda beräknas bli lägre än 1963—1964, ehuru den genomsnittliga lönehöjningen torde bli något högre, synes främst bero på att den förutsatta sysselsättningsökningen är lägre, att jordbrukareinkomsternas tillväxt likaledes väntas bli lägre samt på att den genomsnittliga prisstegringen förutses bli högre. Det sistnämnda är en effekt av att arbetskraftskostnadsstegringen väntas bli högre samt av att prisuppgången väntas få en jämnare fördelning mellan första och andra halvåren 1965 än vad som varit fallet under 1964.

Konsumtionsvolymen kan vid den förutsedda uppbromsningen av de disponibla realinkomsternas utveckling väntas stiga procentuellt något snabbare än dessa eller med drygt 3 procent.

Beträffande den *offentliga konsumtionen* har kommunerna redovisat planer på en ökning under 1965 med drygt 4 procent över den under 1964 uppnådda nivån. Om hänsyn tas till det förhållandet att polisväsendet m. m. vid årsskiftet 1964—1965 överförs från kommunerna till staten, blir slutsatsen, att den planerade reala konsumtionsökningen inom övriga kommunala verksamhetsgrenar uppgår till 9 à 10 procent. — Den statliga konsumtionen beräknas 1965 öka med 13 procent mot ca 6 procent föregående år. Den beräknade uppgången i ökningstakten föranleds väsentligen av att staten 1965 övertar ansvaret för polisväsendet m. m.

¹ De faktorer som bestämmer omfattningen av denna beräknade nettoinbetalning är följande:

Skattesummans tillväxt, som bestäms av inkomstutvecklingen och skattekvotens förändring. Skatternas genomsnittliga andel av faktorinkomsterna stiger med hänsyn till att a) marginalskatten är procentuellt högre än skatten i genomsnitt på tidigare uppnådda inkomster, b) kommunalskattesatserna har höjts från 1964 till 1965 (liksom även sjukförsäkringsavgifterna), c) avdragsrätten för folkpensionsavgifter har upphävts från 1 juli 1964 och åtgärden får helårseffekt 1965.

Den ökade skattebelastningens negativa inverkan på utvecklingen av hushållens disponibla inkomster motverkas delvis av att posten inkomstöverföringar till hushåll ökar och beräknas stiga i snabbare takt än mellan 1963 och 1964. Härvid har även inräknats effekten av ett nytt standardtillägg till folkpensionerna från 1 juli 1965. Vidare får de i följd höjda barnbidragen och de studiesociala reformerna helårseffekt under 1965.

Sammanlagt skulle den offentliga konsumtionen enligt dessa uppgifter stiga med ca 8 procent. Emellertid förefaller det mindre sannolikt att kommunerna med hänsyn till den knappa tillgången på personal skall kunna öka sin verksamhet inom bl. a. vårdområdena i den utsträckning som uppgifterna ger vid handen. En ökning av den offentliga konsumtionen med totalt ca 7 procent synes mera sannolik än den ovan angivna.

Med ledning av tidigare kända samband mellan utvecklingen av skilda komponenter i nationalprodukten och den totala tillförseln beräknas *importvolymen* stiga med 7 procent. Denna importprognos för 1965 innebär en lägre procentuell ökning än 1963—1964 för praktiskt taget alla användningsgrupper utom kapitalvarorna, för vilka importökningen förefaller bli minst lika hög i år som i fjol. Den förutsedda avsaktningen av importutvecklingen får ses mot bakgrunden av att lagerinvesteringarnas tillväxt väntas bli lägre, liksom av att importökningen 1963—1964 i belysning av tidigare erfarenheter framstår som onormalt hög.

Ehuru importvolymens ökning procentuellt väntas bli en halv procentenhet högre än exportvolymens, synes handelsbalansens underskott inte bli nämnvärt större 1965 än 1964. För exportpriserna kalkyleras nämligen med en genomsnittlig uppgång med 2 procent mot för importpriserna 1 1/2 procent. En obetydlig förbättring av bytesförhållandet gentemot utlandet väntas således inträffa. Till följd av försämrat tjänstenetto väntas däremot bytesbalansens underskott stiga med 150 miljoner kronor.

Under 1964 försiggick ett avsevärt valutainflöde uppskattningsvis angivet till ca 800 miljoner kronor. Detta får i betydande utsträckning anses vara en följd av kortfristiga kapitalrörelser och andra transaktioner som redovisningsmässigt döljer sig i betalningsbalansens restpost. Den i förhållande till många andra länder stramare kreditmarknaden i Sverige 1964 torde ha medfört en ökning av handelskrediterna till svenska importörer och sålunda ha bidragit till att höja restposten. Under senare delen av fjolåret blev tendenserna till en mer restriktiv penningpolitik tydligare i flera västeuropeiska länder. Man kan förmoda att detta kommer att få en negativ inverkan på restposten under 1965. Ytterligare en faktor som kan beräknas påverka restposten i samma riktning är olikheten mellan varvens leveranser till utlandet och betalningar för dessa. Under 1964 kan fartygsleveranser och betalningar i stort sett anses ha balanserat. För 1965 förutses däremot leveranser till ett värde av 1 150 miljoner kronor mot betalningar på endast 500 miljoner kronor. I någon utsträckning kan denna inverkan på restposten komma att motverkas genom upplåning i utlandet från varvens sida. Slutsatsen av det anförda torde bli att valutareservens tillväxt synes komma att upphöra och under 1965 förbytas i stillastående eller nedgång.

En hopsummering av de olika posterna i försörjningsbalansen i enlighet med ovanstående genomgång leder till den slutsatsen att nationalprodukten måste stiga med inemot 4 1/2 procent och bytesbalansen försämrats med 150

miljoner kronor för att beräknad tillgång och efterfrågan skall kunna balansera. En sådan produktionstillväxt ligger emellertid i överkant i förhållande till vad som kan antas vara uppnåeligt. Gränsen skulle enligt den bedömning som tidigare anförts gå närmare 4 än 4 1/2 procent. Risker för balansrubbingar i form av alltför stora underskott i bytesbalansen eller en kostnadsutveckling, som äventyrar vår internationella konkurrensförmåga synes därför större än som vore försvarligt.

Med de skattepolitiska åtgärder som nu föreslås ändras emellertid företrädesvis en betydelsefull post i den för 1965 beräknade försörjningsbalansen, nämligen den privata konsumtionen. Förslagen innebär, till den del de avses träda i kraft under 1965, en höjning av den indirekta beskattningen från 1 juli, en samtidig förstärkning av barnbidragen och som en ytterligare konsekvens utbetalning av två indextillägg till folkpensionerna, sannolikt från 1 oktober. Tillsammans höjs därigenom de disponibla inkomsternas tillväxt 1964—1965 till 6,8 procent. Från kostnadssidan skulle den genomsnittliga prisstegringen härigenom kunna kalkyleras till nära 5 procent. Hur stor den faktiska prisuppgången kan tänkas bli kan synas ovisst med hänsyn till att kostnadsökningarnas genomslag i prissättningen kan komma att fördröjas till följd av en förhållandevis begränsad efterfrågan. Realt kan de disponibla inkomsternas tillväxt beräknas sjunka till ca 2 procent. Ökningen av den privata konsumtionen kan under ytterligare hänvisning till de speciella effekterna av en förhållandevis tvär realinkomststoppbromsning dock förmodas bli så hög som 2 1/2 procent. Försörjningsbalansen får härefter följande utseende.

Tabell I: 2. Preliminär försörjningsbalans för 1965

Miljoner kronor i 1964 års priser

	1964 milj. kr.	Förändring 1964—1965	
		milj. kr.	procent
<i>Tillgång</i>			
Bruttonationalprodukt	96 200	3 900	4
Import	19 800	1 400	7
Summa tillgång	116 000	5 300	4,5
<i>Efterfrågan</i>			
Privat bruttoinvestering	18 200	800	4,5
Statlig bruttoinvestering	6 600	200	3,5
Kommunal bruttoinvestering	6 700	600	8,5
Lagerökning	+ 500	+ 300	
Privat konsumtion	50 700	1 300	2,5
Offentlig konsumtion	13 700	1 000	7
Export (inkl. tjänstenetto)	19 600	1 100	5,5
Summa efterfrågan	116 000	5 300	4,5

En ökning av nationalprodukten med 4 procent synes bättre anpassad till de faktiska möjligheterna till produktionsökning än det tidigare presenterade alternativet. En viss avsakning av produktionsstillväxten framstår som ofrånkomlig under 1965 i huvudsak av kapacitetsskäl. Jordbrukets bidrag till bruttonationalprodukten som med anledning av ett mycket gynnsamt skördeutfall beräknas ha ökat 1964 förutses under normala väderleksförhållanden komma att minska något 1965. Skogsavverkningarna som under 1964 ökade kraftigt väntas under 1965 visa en måttlig tillväxt. Industriproduktionen som 1964 beräknas ha stigit 9 procent, väntas 1965 öka i något lägre takt. I produktionsavsnittet har ökningen upptagits till 6 procent; vid denna uppskattning har den tänkbara inverkan av föreslagna finanspolitiska åtgärder dock inte särskilt kunnat beaktas. Lägre produktionsstillväxt förutses för järnmalmsgruvor, järn- och metallverk, trä-, massa- och pappersindustri, medan verkstadsindustrin skulle fortsätta att öka sin produktion i oförändrat tempo. Från tekniska synpunkter kan den senaste versionen av försörjningsbalansen inte betraktas som fullt konsistent, låt vara att denna brist i vissa hänseenden är mindre betydelsefull. Förutom produktionsavsnittet (kapitel IV) har inte heller importprognosen i kapitel III kunnat utformas under beaktande av de föreslagna skattepolitiska åtgärderna och i investeringskapitlet har ingen speciell hänsyn tagits till inverkan av den höjda varuskatten på byggnadsråvaror. Mera betydelsefullt synes vara att dessa åtgärder inverkar på i första hand den privata konsumtionens halvårsfördelning på ett sätt, som kan tänkas inverka på helårsresultatet för såväl produktion som import och export.

Det är inte uteslutet att i det närmaste hela konsumtionsökningen kan komma att föreläggas till första halvåret 1965 i all synnerhet som man då kan vänta sig en viss »omsrush» som givetvis kommer att verka lageruttömmande men troligen också importupptrivande och i någon mån kanske också exporthämmande. Under andra halvåret kommer konsumtionens relativa tillbakagång att medföra att viss produktionskapacitet bl. a. inom verkstadsindustrin friställs för andra ändamål än produktion av varaktiga konsumtionsvaror. Utrymme kan härigenom beredas för den emotsedda ökningen av maskininvesteringarna och byggnadsverksamheten, vilken enligt de utförda halvårsberäkningarna accentueras under senare delen av året. Om avsättningskonjunkturen står sig skulle sådant utrymme även kunna tas i anspråk för ytterligare exportökning.

II. Det internationella läget

1. Sammanfattande bedömning

Genom sin höjd och jämna fördelning, internationellt sett, framstår industriländernas produktionsresultat 1964 som särpräglat gynnsamt. I Väst-europa torde bruttonationalprodukten ha nått ca 5 1/2 procent över fjolårsnivån medan den i Förenta staterna expanderade med ca 5 procent, mot i båda fallen 4 procent från 1962 till 1963. För Västeuropas del minskas skillnaderna i tillväxt vid beaktande av att väderleksförhållandena för byggnadsverksamhet och jordbruk var påtagligt bättre 1964. Å andra sidan förstärks intrycket av påskyndat framåtskridande i Förenta staterna om jordbruket hålls utanför — bidraget från denna näring ökade 1963 men minskade 1964. Även för råvaruländerna, vilkas situation närmare analyserats i konjunkturinstitutets höstrapport, framstod 1964 som ett gott år med som regel fortsatta förbättringar i bytesförhållanden och avsättningsmöjligheter. Nedanstående tabell belyser utvecklingen av större efterfrågekategorier, produktion och import i olika industriländer och industriländerområden (exkl. Östeuropa och Japan).

Som framgår av tabellen var det i Västeuropa som helhet främst de fasta bruttoinvesteringarna, lagren och — med undantag för Storbritannien — exporten som bidrog till att påskynda tillväxten 1964. Konsumtionens stegringstakt försvagades däremot, vilket var särskilt utpräglat vad angår de offentliga utgifterna. I Förenta staterna var trenden olikartad — där framträdde den privata konsumtionen som accelerationsfaktor, medan lagerinvesteringarna utövade ett återhållande inflytande.

Utvecklingen under loppet av 1964 var för Västeuropas vidkommande dock inte fullt så gynnsam som helårsjämförelserna antyder. Aktivitetsökningen saktade i somliga länder av kring mitten av 1964 till följd av att det resursmässiga spelrummet för expansion successivt krympte samman. Till denna kategori kan främst Västtyskland, Norge och Danmark hänföras. I en annan grupp länder, främst Frankrike och Italien mattades produktionsökningen av under inflytande av stabiliseringspolitiska åtgärder. Kostnadsstegringar vilka under längre perioder reducerat företagsvinsterna och därmed sannolikt avkylt investeringsviljan i näringslivet torde i dessa länder ha varit bidragande faktorer. I vissa andra områden, t. ex. Benelux, kan inträdd avsaktning hänföras såväl till skärpta bristlägen på arbetsmarknaderna som till effekter av åtstramning på främst det kreditpolitiska planet. I Storbritannien, slutligen, försvagades aktiviteten avsevärt

Tabell II: 1. Försörjningsbalansens poster i olika länder och länderområden 1961—1964

Procentuella volymförändringar från närmast föregående år; siffrorna för åren 1961—1963 avser utfall, för 1964 och 1965 uppskattningar och prognoser

	Bruttonationalprodukt	Import	Export	Privatkonsumtion	Offentligkonsumtion	Fasta bruttoinvesteringar			Förändring i lagerinvesteringen (miljarder US dollar)
						Totalt	därav		
							byggnader	maskiner, utrustning	
Förenta staterna									
1961	1,9	0,4	2,4	1,8	5,2	-0,6	1,1	-6,6	-1,4
1962	6,1	8,2	5,9	4,6	7,9	7,2	5,9	13,2	3,5
1963	3,8	4,0	6,7	3,6	3,5	5,0	3,7	7,4	-1,1
1964	4,8	8,4	13,4	5,3	0,9	7,2	4,0	13,5	-1,7
1965	4,5	5å5,5	5å5,5	4,5å5	3	7,5	3	10	2,0
Västtyskland									
1961	5,4	7,7	3,3	7,0	8,2	9,4	6,8	11,5	-0,68
1962	4,2	11,4	4,2	5,8	11,8	5,5	5,2	5,7	-0,38
1963	3,2	7,5	8,8	2,7	6,0	1,7	2,0	1,7	0,01
1964	6,5	8,4	10,4	5,4	3,3	9,4	9,9	8,8	0,1
1965	5	7	5,5	5,5	2,5	6,5	5,5	7	..
Nederländerna									
1961	3,1	7,1	4,4	4,7	3,8	6,1	..	..	-0,02
1962	2,7	6,6	6,6	4,2	6,3	4,2	..	..	-0,19
1963	4,3	9,0	7,2	7	3,1	6	..	..	-0,04
1964	5,5	8,0	8,5	6,5	0	13	18	7,5	0,03
1965	2,5	5,5	10	1,5	1	0	3	-5,5	0,00
Frankrike									
1961	4,3	7,4	6,0	5,8	3,5	9,9	7,5	13,0	-1,07
1962	6,3	10,7	2,5	6,8	2,3	7,4	6	8,9	0,93
1963	4,3	11,9	7,5	6,2	2,1	5,9	6,5	4,8	-0,36
1964	5	11,1	8,3	4,7	1,8	6,6	8,5	4,9	0,35
1965	4	8,5	7,5	4	3	5,5	5,5	5	0,06
EEC									
1961	5,1	8,7	6,4	6,3	5,3	9,8	..	..	-1,71
1962	5,4	10,9	5,5	6,3	6,9	6,6	..	..	0,32
1963	4,0	10,9	7,7	5,6	4,7	4,1	4,5 ¹	3,2 ¹	-0,53
1964	5,5	8,5	10,5	4,5	3	5,5	6,1 ¹	4,5 ¹	0,4
1965	4	7,5	6,5	4,5	3	5	5 ¹	5 ¹	0,0
Storbritannien									
1961	3,0	-0,4	2,6	2,1	4,0	8,7	10,9	7,0	-0,83
1962	0,8	1,3	1,0	1,7	2,7	-1,1	3,3	-5,4	-0,56
1963	3,8	3,7	4,3	4,0	3,7	1,7	-0,5	3,6	-0,2
1964	5,2	8,8	1,5	3,2	2,6	14,4	16,0	12,5	1,4
1965	3,5	-2å+1	2	2,5	3	8å8,5	..	..	-0,4å
Norge									
1961	6,4	10,0	7,2	6,0	6,4	11,3	5,0	5,6	0
1962	2,8	6,6	5,5	2,9	7,6	6,5	6,3	7,1	-0,05
1963	5,0	9,8	11,5	4,0	8,3	7,0	4,9	3,8	-0,05
1964	6	5å6	11	3å4	5å6	2	1å2	-3	+
1965	4å5	8å9	6å7	3	6	7å8	3,5	11	..

	Bruttonationalprodukt	Import	Export	Privatkonsumtion	Offentligkonsumtion	Fasta bruttoinvesteringar			Förändring i lagerinvesteringen (miljarder US dollar)
						Totalt	därav		
							byggnader	maskiner, utrustning	
Sverige³									
1961	5,6	0,6	4,0	5,2	3,7	7,1	6,0	9,2	-0,06
1962	3,6	6,2	7,3	3,7	6,9	4,8	5,2	4,0	-0,13
1963	5,0	6,6	6,8	5,3	5,6	7,5	10,4	2,3	-0,15
1964	6,2	9,4	8,9	4,5	4,3	7,9	7,3	8,9	1,42
1965	4	7	5,5	2,5	7	5	5,5	4,5	0,06
Västeuropa									
1961	4,7	6,3	5,3	5,3	5,1	9,7	..	..	-2,68
1962	4,1	8,0	4,8	5,0	5,3	5,1	..	..	0,15
1963	4,0	8,1	7,0	5,0	4,9	3,7	3,4 ¹	3,4 ²	-0,62
1964	5,6	8,5	8,2	4,1	3,1	7,3	8,0 ¹	6,1 ²	2,0
1965	4	5,5	5,5	4	3	6	5 ¹	5,5 ¹	-0,8

¹ Baserade på uppgifter omfattande Frankrike, Nederländerna och Västtyskland.

² Baserade på uppgifter omfattande Frankrike, Nederländerna, Västtyskland och Storbritannien.

³ Uppgifterna för åren 1961—1964 beräknade enligt OECD: s definitioner.

Källor: OECD, EEC, nationell statistik, konjunkturinstitutets uppskattningar och nationella prognoser.

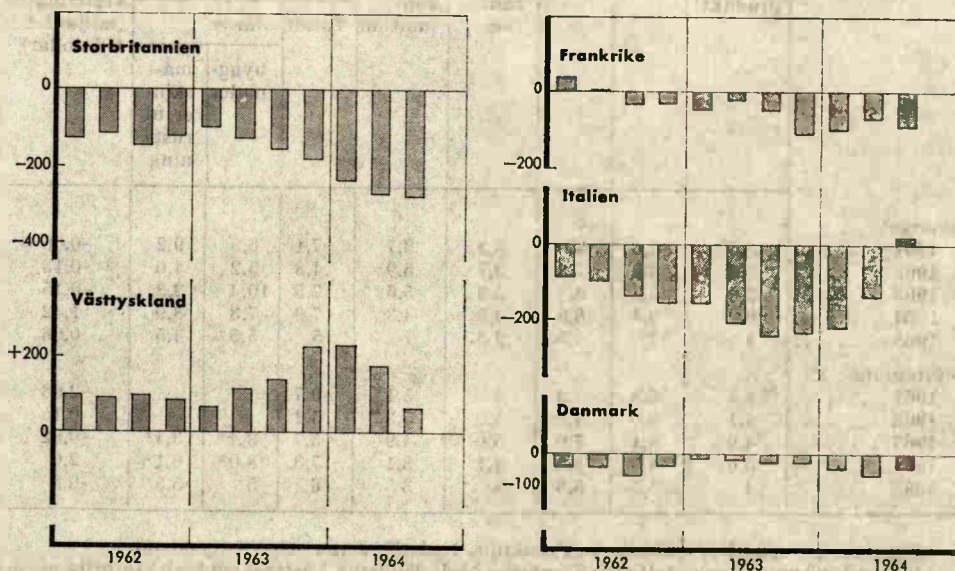
genom att exportstegringen ebbade ut vid årsskiftet 1963—1964 och genom att förstärkta tendenser till prisökning sög upp en betydande del av inkomsttillskotten. Importen steg däremot kraftigt såväl under inflytande av en massiv upplagring som till följd av att efterfrågan på främst maskiner och utrustning starkt orienterades mot utlandet. Den betalningsbalanskris som följde och vidtagna motåtgärder berörs i det speciella avsnittet om Storbritannien.

Som framgår av motstående diagram utjämnades tidigare markerade jämviktsbrister mellan EEC-ländernas handelsbalanser till stor del under 1964. Italien redovisade sålunda en dramatisk förbättring under sommarhalvåret 1964 — tredje kvartalet visade t. o. m. överskott — medan Västtyskland upplevde en välkommen och delvis medvetet framkallad successiv reducering av överskottet. I Frankrike bringades åtminstone tendensen till vidare försämring att upphöra. Vad angår övriga länder må främst uppmärksammas att den danska handelsbalansen försämrades markant under första halvåret 1964, vilket gav anledning till en del oro. Tendenser till vändning framkom emellertid under andra halvåret.

Prisstegringstendenserna var, frånsett i Nordamerika, som regel påtagligt mer framträdande 1964 än 1963. I Schweiz lyckades dock stabiliseringspolitiken moderera prisstegringen och detsamma gällde Italien och, under inflytande av energisk priskontroll, i hög grad Frankrike. Att prisnivån för

Diagram II: 1. Handelsbalansen i olika länder 1962—1964

Miljoner dollar. Säsongrensade månadsgenomsnitt per kvartal

Källa: OECD.

Tabell II: 2. Konsumentpriser samt timförtjänster i industrin 1963 och 1964

Procentuella förändringar

	Konsumentpriser		Timförtjänster	
	3 kv 1962— 3 kv 1963	3 kv 1963— 3 kv 1964	3 kv 1962— 3 kv 1963	3 kv 1963— 3 kv 1964
Belgien	2,0	5,0	7,7	9,5
Danmark	1,9 ⁴	4,4 ⁴	9,1 ²	7,3 ²
Finland	4,3	11,0	7,4 ¹	10,3 ¹
Frankrike ²	5,3	2,8	8,5	7,1
Italien ²	6,9	6,7	14,6	13,9
Nederländerna ²	3,1	7,6	8,2	18,1
Norge	1,3	7,1	4,6 ¹	4,9 ¹
Schweiz ²	3,5	3,0	5,4	5,8
Storbritannien ²	1,4	4,2	1,3	5,1
Sverige	2,3	3,7	7,4	6,9
Västtyskland	2,0	3,1	7,1	7,6
Österrike	2,2	4,8	6,1	8,3
Förenta staterna	1,3	1,1	2,9	3,5
Kanada	1,9	1,7	3,6	4,2

¹ 2 kv 1962 — 2 kv 1963 respektive 2 kv 1963 — 2 kv 1964.² 4 kv 1961 — 4 kv 1962 respektive 4 kv 1962 — 4 kv 1963.³ Timlönentariffer.⁴ Oktober 1962—oktober 1963 respektive oktober 1963—oktober 1964.

Källor: OECD och Finlands statistiska centralbyrå.

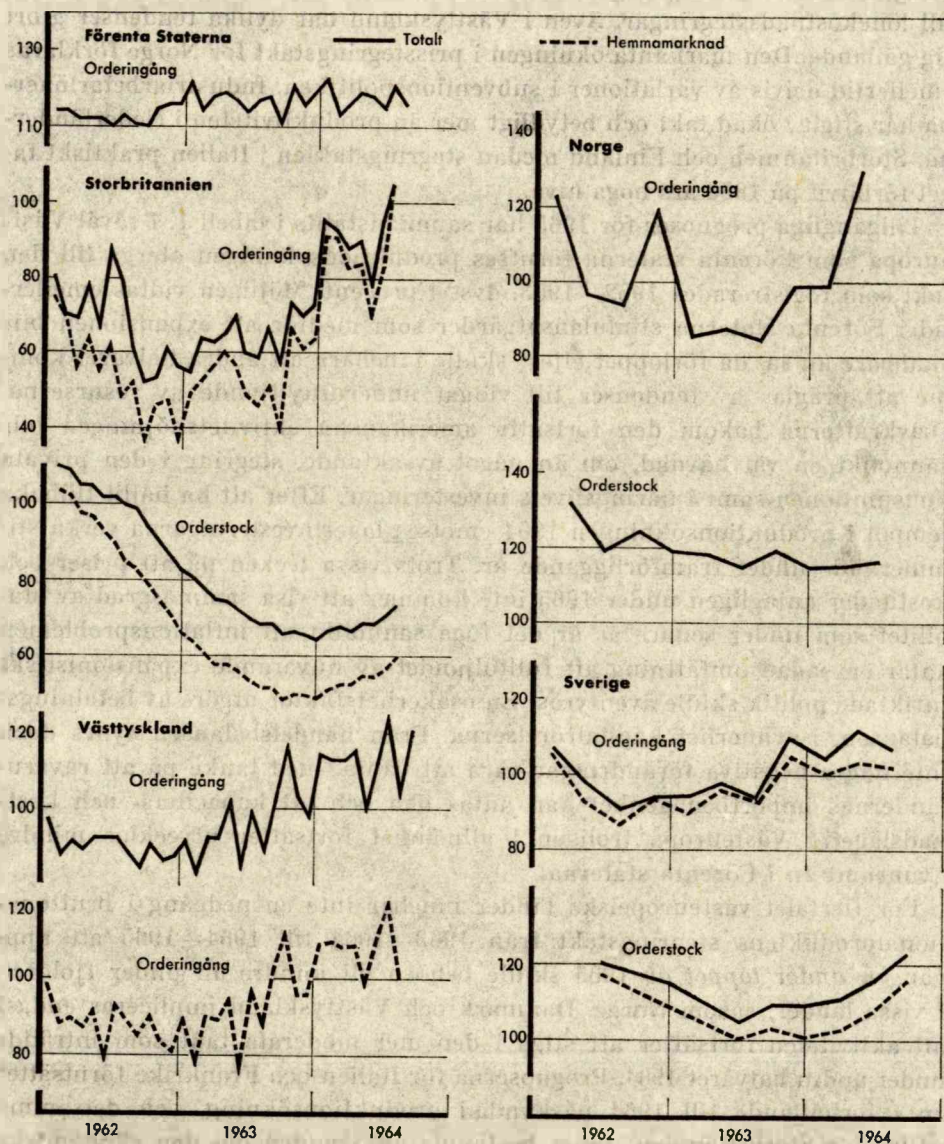
övrigt stigit i påskyndad takt torde i väsentlig mån återspegla allmänt mer skärpta arbetsmarknadslägen och i anslutning därtill förstärkta impulser till lönekostnadsstegringar. Även i Västtyskland har dylika tendenser gjort sig gällande. Den markanta ökningen i prisstegringstakt för Norge förklaras emellertid delvis av variationer i subventionspolitiken. Industrierbetarlönerna har stigit i ökad takt och betydligt mer än produktiviteten i Nederländerna, Storbritannien och Finland medan stegringstakten i Italien praktiskt taget förblivit på 1963 års höga nivå.

Tillgängliga prognoser för 1965 har sammanställts i tabell 1. I såväl Väst-europa som Förenta staterna förutses produktionsökningen återgå till den takt som registrerades 1962—1963, dvs. 4 procent. Möjligen vidtas emellertid i Förenta staterna stimulansåtgärder som medför att expansionen blir snabbare än så, då förloppet eljest skulle innebära att andra halvåret komme att präglas av tendenser till vidgat underutnyttjande av resurserna. Drivkrafterna bakom den fortsatta amerikanska aktivitethöjningen blir sannolikt en väl hävdad, om än något avsaktande, stegring i den privata konsumtionen samt i näringslivets investeringar. Efter att ha hållit tillbaka tempot i produktionsökningen 1964 emotses lagerinvesteringarna verka stimulerande under framförliggande år. Trots vissa tecken på att priser och kostnader antagligen under 1965 inte kommer att visa samma grad av stabilitet som under senare år är det föga sannolikt att inflationsproblemen antar en sådan omfattning att fullföljandet av nuvarande expansionistiskt inriktade politik skulle äventyras. En osäkerhetsfaktor utgörs av betalningsbalansen, i synnerhet kapitalrörelserna. Från handelsbalansen synes dock inte några negativa förändringar vara att vänta, med tanke på att råvaruländernas importbenägenhet kan antas öka och att kapacitets- och kostnadsläget i Väst-europa troligen i allmänhet fortsätter utvecklas mindre gynnsamt än i Förenta staterna.

För flertalet västeuropeiska länder innebär inte en nedgång i bruttonationalproduktens stegringstakt från 1963—1964 till 1964—1965 att uppgången *under loppet av* 1965 skulle behöva bli mindre än under fjolåret. I vissa länder, såsom Norge, Danmark och Västtyskland impliceras endast att aktiviteten fortsätter att stiga i den mer moderata takt som inträdde under andra halvåret 1964. Prognoserna för Italien och Frankrike förutsätter en i förhållande till 1964 påskyndad produktionsökning, och detsamma gäller för Storbritannien under bestämda antaganden om den ekonomiska politiken och dennas inverkan (se det särskilda avsnittet om Storbritannien). Som framgår av tabell 1 och av diagram 2 kan de fasta investeringarna genomgående väntas förbli en påskjutande kraft under 1965, medan däremot lageruppbbyggnaden totalt för Väst-europa — till följd av nedgången i Storbritannien — synes komma att verka neddragande. Den privata konsumtionen bör av allt att döma fortsätta att lämna väsentliga bidrag till totala efterfrågans ökning, stärkta av möjligen påskyndade inkomststegringar

Diagram II: 2. Orderutvecklingen inom maskinindustrin¹ i olika länder 1962—1964

Index: 1960 = 100. Månads- resp. kvartalssiffror

¹ Serierna för Sverige avser totala verkstadsindustrin, exkl. varv.

Källor: Nationell statistik.

och av skattelindringar i Västtyskland, Belgien, Nederländerna. Däremot torde utvecklingen av hushållens konsumtion i Storbritannien bli relativt svag under inflytande av de nyligen vidtagna ekonomisk-politiska åtgärder. Vidare torde Västeuropa även i fortsättningen kunna påräkna betydande

de stimulans via efterfrågan från de råvaruproducerande länderna och från Förenta staterna.

I Västeuropa blir omfattningen av aktivitetshöjningen 1965 för flera länder i främsta rummet en fråga om tillgänglig produktionskapacitet. Sådant är läget i bl. a. Norge, Danmark, Benelux, Schweiz, Österrike och framför allt i Västtyskland, där myndigheterna räknar med ytterligare skärpning av övertrycket på arbetsmarknaden och förstärkta tendenser till pris- och lönestegringar. Några länder, främst Frankrike och Italien, har genom åtstramning 1963 upplevt en lättnad i arbetsmarknadssituationen och dessutom torde utnyttjandegraden av den tekniska kapaciteten ha nedgått något. Utrymme för betydande expansion synes föreligga därest kvardröjande tendenser till kostnadsinflation inte så ensidigt som hittills angrips genom efterfrågedämpande åtgärder.

Den ekonomiska politik som kan komma att föras i Västeuropa 1965 ter sig mera som en osäkerhetsfaktor vid bedömandet av de aktuella utsikterna än motsvarande för Förenta staterna. I Storbritannien är det klart att en restriktiv politik kommer att föras av omsorg om betalningsbalansen, och en kraftig kontraktiv verkan kommer via den brittiska importutvecklingen att utgå åtminstone första halvåret 1965, kanske längre. Den franska politiken förefaller komma att behålla sin återhållande inverkan, särskilt att döma av budgetperspektiven, trots att i den aktuella situationen föga tyder på att efterfrågan och produktionen skulle stå inför en reexpansion. Skall prisstegringen 1965 hållas nere till 1,9 procent, vilket uppges vara målet, kan ytterligare stabiliseringsåtgärder påkallas, varvid investeringsviljan antagligen skulle mattas ytterligare. Å andra sidan har någon dämpning inte aktualiserats i Västtyskland, fränsett återhållsamhet ifråga om ökning i statsutgifterna. Med undantag för Storbritannien torde ländernas externa likviditetsläge i allmänhet inte nalkas så utpräglade påfrestningar att åtstramning skulle påkallas av den anledningen. Danmark har reserver att överbrygga temporära svårigheter, därest upplåningen från utlandet skulle avta, medan situationen för Finlands del ter sig något mera känslig.

Sammanfattningsvis framstår utsikterna för en hög expansionstakt i industriländerna också 1965 som uppmuntrande. Vid undvikande av kraftiga störningar i det internationella betalningssystemet synes risken för att föreliggande möjligheter inte tillvaratas i full utsträckning bestå i att efterfrågepolitiken i Västeuropa i syfte att bekämpa tendenser till prisstegringar bedrivs med sådan restriktivitet att produktionsökningen hålls tillbaka.

2. Länderöversikter

Norden

Den ekonomiska utvecklingen i Danmark, Finland och Norge under större delen av 1964 beskrevs i konjunkturinstitutets oktoberrapport. Förelig-

gande framställning inskränker sig därför till att ta fram tecken på nya tendenser, i den mån sådana kunnat skönjas, samt till att ge en utblick över framförliggande år.

Aktivitetsökningen i Danmarks ekonomi bedöms ha försvagats något andra halvåret 1964 till följd av att i det närmaste fullt utnyttjande av produktionsresurserna uppnåtts. Möjligen inträdde också en viss dämpning i efterfrågans tillväxttakt. Hypotesen om avsaktning i efterfrågeökningen knyter sig främst till en bedömning av kreditåstramningens effekt på näringslivets utgifter för fasta investeringar och lager, vilka tidigare ökat relativt kraftigt. Importen skulle enligt dessa kalkyler ha ökat något långsammare under andra halvåret än dithills, och bytesbalansens underskott ha reducerats till en årsnivå på bortemot 1 miljard danska kronor mot 1 1/4 miljarder under första halvåret 1964. Data för tredje kvartalet synes stödja denna uppskattning; handelsbalansens underskott, 736 miljoner danska kronor var således endast ca 2/3 av kvartalsgenomsnittet för första halvåret.

Arbetsmarknaden framträdde som »trång sektor» kring mitten av 1964 och förväntas förbli så under innevarande år. Enligt arbetsministeriets prognos skulle arbetslöshetsprocenten första kvartalet hålla sig kring 3,0 procent mot 3,7 procent ett år tidigare. Det reala utrymmet för produktionsökning anslås till 4 procent vid ett tillskott till arbetskraften om ca 1 procent. Utvecklingen av den inhemska efterfrågan är ännu tämligen ogripbar, bl. a. med hänsyn till att resultat från avtalsrörelsen inte torde föreligga förrän till våren. Mot slutet av november 1964 framlades förslag om höjning av indirekta skatter till ett belopp av 425 miljoner danska kronor. De avses bidra till finansieringen av en kompensatorisk löneförhöjning till statstjänstemännen på 12 procent från början av 1965, vilken kostar 500 miljoner danska kronor. Om budgetförslaget för budgetåret 1965/66 justeras för dessa åtgärder erhålls en uppgång i statens finansiella sparande med ca 100 miljoner danska kronor. Härtill får man emellertid räkna med en reguljär höjning av statstjänstemännens löner, en eventuell ökning i jordbrukssubventionerna.

Generellt förutses såväl industriexporten som budgeten och inkomstutvecklingen bidra till vidare expansion i efterfrågan. En produktionsstegring på 4 procent beräknas förutsätta att importen totalt stiger med ca 1 miljard danska kronor, dvs. inemot 6 procent. De marknadsmässiga möjligheterna att uppnå ett till sitt belopp lika stort tillskott i exportintäkterna från industriprodukterna angavs vara för handen. Bedömningen för 1965 gjordes dock innan de brittiska ekonomisk-politiska åtgärderna tillkännagavs, varför en viss nedtoning torde vara berättigad. Större tveksamhet råder beträffande utsikterna till fortsatt ökning i exporten av jordbruksvaror. Tillväxt av den ekonomiska aktiviteten i en takt som rimmar med fullt utnyttjande av produktionsresurserna — men utan att bytesbalansen ytterligare försäm-

ras — skulle, därest jordbrukets bidrag till exportintäkterna förblir oförändrat, erfordra att industriexporten procentuellt stiger ungefär dubbelt så snabbt som den implicerade uppgången i importen. Som jämförelse kan nämnas att industriexporten, värdemässigt, under de tre halvåren fram till mitten av 1964 översteg motsvarande fjolårsnivåer med 17, 13 respektive 17 procent.

Sammanfattningsvis förefaller det rimligt anta, med ledning av de osäkra indikatorer som föreligger, att framåtskridande i en takt som säkrar den fulla sysselsättningen förutsätter att ett bytesbalansunderskott av samma storleksordning som 1964 accepteras. Valutareserven steg under fjolårets tre första kvartal med 645 miljoner danska kronor till rekordnivån 3 miljarder vid en långfristig upplåning under samma period på ca 1 miljard danska kronor. Reserverna var ultimo september ca 4 1/2 gånger högre än lågpunkten från november 1962 och bör ge en förhållandevis god marginal, även om politiken avseende utländsk upplåning framöver skulle bli något mer återhållsam. Det synes inte föreligga någon överhängande risk för att externa balansskäl skulle föranleda en åtstramning av tillnärmelsevis samma styrka som 1962—1963.

Av stor betydelse för *Finlands* ekonomiska utveckling 1965 blir förloppet i den skogsindustriella konjunkturen i Västeuropa. Medan trävaruexporten i fjol kraftigt stimulerades av lageruppbyggnad utomlands, blir lagereffekten i år sannolikt negativ. Samtidigt kan upplagringen av massa fortsätta att minska. En även eljest trolig krympning av det marknadsmässiga utrymmet för ökning i den skogsindustriella exporten accentueras ytterligare av den brittiska åtstramningen. Vidare må noteras att de finska produktionsmöjligheterna i viss mån begränsas av svårigheter att tillgodose skogsförädlingsindustriernas råvarubehov. Beträffande övrig export kan nämnas att leveranserna av verkstadsprodukter till Sovjetunionen väntas återhämtas.

Sannolikheten av en försvagning i exportkonjunkturen påkallar, framhöll finansministeriet i en konjunkturöversikt per medio oktober 1964, att den inhemska efterfrågan stimuleras. De privata investeringarna är matta, men det statsfinansiella läget anges inte medge omläggning till en mera expansiv politik. Vidare anförts det snabbt växande underskottet i betalningsbalansen som en inskränkande faktor. Handelsbalansens underskott uppgick till 540 miljoner mark under de tre första kvartalen 1964, en försämring med 375 miljoner från året innan. Frånsett en nedgång i september ökade dock centralbankens valutareserv, till följd av omfattande upplåning utomlands, kontinuerligt under de tre första kvartalen 1964 till en nivå av 860 miljoner mark. Nyligen skärptes avbetalningsreglerna för bilar som importerats från länder med konvertibla valutor, däribland således även Sverige. Det depositionssystem i samband med import av konsumtionskapitalvaror som infördes i oktober 1962 är för övrigt ännu i kraft.

Konsumentprisnivån gick upp med 9 procent under tolv månadersperioden per oktober 1964, varav ca hälften efter införandet av en omsättningsskatt från början av 1964. Lönerna steg, delvis via inverkan av indexklausuler, med 12 procent mellan andra kvartalen 1963 och 1964. Försämrad lönsamhet för exportindustrin och sänkt konkurrenskraft på hemmamarknaden uppges ha blivit följd. Indexsammanslutningens priser—löner beräknas medföra att de avtalsmässiga höjningarna stiger med ca 8 procent 1965. Liksom i Italien har kostnadsinflation och deflationistiska tendenser i den inhemska efterfrågan, koncentrerade till investeringssektorn, existerat sida vid sida, medan produktionsstegringen väsentligast burits upp av en markant ökning i exportefterfrågan. Därest den senare sviktar är det risk för att Finlands ekonomi liksom 1962 och 1963 påtvingas någon konjunkturförsvagning, eftersom utrymmet för anpassande av intern motkonjunktur bedöms som förhållandevis snävt.

Också i Norge synes den ekonomiska tillväxten ha mattats något under andra halvåret i fjol. Industriproduktionskurvan planade således ut, säsongrensad, under tredje kvartalet. Anledningen synes bl. a. ha varit en viss avmattnings i exporttrenden. Härtill kommer att byggnadsverksamheten visade en som det förefaller tillfällig svacka. Säsongrensade uppgifter tyder på att omsättningen i detaljhandeln fortfarande expanderade hösten 1964. På arbetsmarknaden har situationen förblivit stram.

I nasjonalbudsjettet räknas med fortsatt betydande aktivitetshöjning 1965. Uppgången i bruttonationalprodukten anslås till 4 à 5 procent mot 6 procent 1963—1964. Förmodligen innebär detta i stort sett att produktionsstegringen fortgår i det mer moderata tempo som synes ha karakteriserat andra halvåret i fjol. Avkastningen återspeglar ingående i en fas av mindre elasticitet i utbudet. Den interna efterfrågan emotses inte undergå några genomgripande förändringar i förhållande till i fjol. Maskininvesteringarna väntas dock gå upp med 8 procent i volym mot att praktiskt taget ha stått stilla 1963—1964. Utan direkt anknytning till den löpande konjunkturen märks en tvär omkastning i fartygsinvesteringarna från en nedgång med 12 procent 1964 till en förutsedd stegring med inemot en tredjedel 1965. I samband härmed emotses bytesbalansen svänga från en kraftig förbättring 1963—1964 till försämring 1964—1965. Effekten på den totala betalningsbalansen av ökad fartygsimport motvägs emellertid traditionellt av motsvarande uppgång i kapitalimporten. Exporten av varor beräknas stiga endast tredjedelen så mycket som 1964, då uppgången synes ha varit ca 15 procent. En väsentligt mindre omfattande dämpning tyder kalkylerna på för importens (exkl. fartyg) del, eller från 9 till 5 procent. Även frånsatt fartygen torde alltså en viss försämring i handelsbalansen äga rum i år.

Önskemålen i fråga om ekonomisk-politiska effekter går i riktning mot någon bromsning av den privata efterfrågans expansion, inbegripet investeringarna, i avsikt att bereda utrymme för en ansevärd stegring i offent-

liga utgifter för prioriterade ändamål. Budgetförslaget förutser emellertid en mindre nedgång i statens finansiella sparande (dvs. budgetsaldot exkl. lånetransaktioner) 1965 vid en utgiftsökning på 13 procent. Efter att ha avtagit redan 1964 skulle det finansiella sparandet därmed bortfalla helt. Omsättningsskatten höjdes från december 1964 med 2 procentenheter, men i gengäld ökades subventionerna, bl. a. för att begränsa omshöjningens genomslag i konsumentprisindex. Vid årsskiftet sänktes de direkta skatterna något. Nettoeffekten av de tre sistnämnda åtgärderna synes bli en skatteskärpning om 335 miljoner norska kronor. Regeringens utgångspunkt inför förhandlingarna med de privata kreditinstituten om kreditöverenskommelse för 1965 var att utlåningsökningen skulle hållas inom ungefär samma gränser som under 1964. För affärs- och sparbankers vidkommande skulle detta innebära ett expansionsutrymme av storleksordningen 6 procent.

Storbritannien

Den ekonomiska utvecklingen i Storbritannien 1964 har inte infriat de positiva förväntningar som redovisades så sent som förra våren, bl. a. i den reviderade nationalbudgeten. En snabb stegring i produktion och efterfrågan under loppet av 1963 — bruttonationalprodukten steg med närmare 8 procent mellan fjärde kvartalet 1962 och 1963, medan t. ex. exporten av varor och tjänster steg med 6 procent — kom att avlösas av avmattning. Sålunda låg den säsongrensade bruttonationalprodukten volymmässigt i stort sett stilla från fjärde kvartalet 1963 till andra kvartalet 1964. Kurvan över industriproduktionen låg helt flat genom de tre första kvartalen 1964. Att döma av industriproduktionen skulle alltså någon mer beaktansvärd tillväxt inte ägt rum heller under tredje kvartalet. National Institute har inte funnit bilden av total stagnation rimlig utan beräknat ett »kompromissestimater». Enligt detta ökade bruttonationalprodukten med inemot 3 procent under loppet av 1964, varvid uppgången var något större andra halvåret. Nedanstående redogörelse baserar sig på denna uppskattning.

Försvagningen av tillväxten jämfört med utvecklingen under 1963 kan föras tillbaka på samtliga stora efterfrågekategorier med undantag för lageruppbbyggnaden och de fasta investeringarna; de sistnämnda steg i en årstakt av drygt 10 procent under första halvåret 1964 och antagligen något långsammare under andra halvåret. Uppgången i den privata konsumtionen bromsades av påskyndad prisstegring. Mest påtagligt mattades exporten av — den torde således fjärde kvartalet ha understigit motsvarande fjolårsnivå något. I kontrast härtill uppvisade importen av varor och tjänster en säsongrensad uppgång med 11 procent, räknat i årstakt, under första halvåret. Tredje kvartalet 1964 förefaller importökningen ha stannat

Tabell II: 3. Storbritanniens bytesbalans

Säsongrensade tal. Miljoner pund

	Import fob	Export fob	Handels- balans	Tjänster	Bytes- balans
1963 1 kv	1 016	1 039	23	59	82
2 kv	1 069	1 063	— 6	40	34
3 kv	1 111	1 087	— 24	26	2
4 kv	1 139	1 097	— 42	37	— 5
1964 1 kv	1 215	1 109	—106	37	— 69
2 kv	1 248	1 117	—131	18	—113
3 kv	(1 248)	1 088	—160	..	

av, praktiskt taget, och någon nämnvärd uppgång förutsågs heller inte för fjärde kvartalet oavsett de då vidtagna åtgärderna. Importen, som 1963 täckte en femtedel av totala efterfrågan, svarade för hälften av ökningen häri mellan andra halvåret 1963 och första halvåret 1964 (1958 års priser). Betalningsbalansen undergick en avsevärd och kontinuerlig försämring under de tre första kvartalen 1963.

Trenden i utrikeshandeln framstod som mycket oroande då den innebar att den brittiska produktionen förlorat terräng på såväl hemmamarknaden som exportmarknaderna. Andra kvartalet 1964 svarade Storbritannien sålunda för 8,4 procent av världsexporten mot 8,8 procent i genomsnitt för 1963. Däremot ökade importandelen från 9,6 till 9,8 procent. Nedgången i Storbritanniens andel av den expanderande världsexporten ägde förvånande nog rum i anslutning till en period då kostnadsutvecklingen varit mindre uppåtriktad än i flertalet industriländer med undantag för Förenta staterna.

Tabell II: 4. Huvudposter i den brittiska betalningsbalansen, första halvåren 1963 och 1964

Miljoner pund

	1963 1 halvår	1964 1 halvår	Förändring från föregående år		Fördelning i % av försämringen 1 halvåret 1964
			1963 1 halvår	1964 1 halvår	
A. Handelsbalansen ..	36	—215	51	—251	59
B. Övriga löpande transaktioner, netto	126	90	— 3	— 36	8
C. Bytesbalansen (A+B)	162	—125	48	—287	67
D. Långfristiga kapital- rörelser, netto	— 73	—216	—66	—143	33
E. Betalningsbalansen exkl. kortfristiga kapitalrörelser och residual (C+D)	89	—341	—18	—430	100

Källa: Monthly Digest of Statistics, September 1964.

Som framgår av tabell 4 orsakades omsvängningen i betalningsbalansen (exkl. kortfristiga kapitalrörelser och residual) från ett överskott första halvåret 1963 till ett kraftigt underskott motsvarande period 1964 till ca två tredjedelar av en ofördelaktig utveckling av bytesbalansen. Härav svarade en försämring i bytesförhållandet för ca 15 procent. De långsiktiga kapitalrörelserna visade ett särskilt högt nettoutflöde andra kvartalet 1964, nämligen 121 miljoner pund mot 95 miljoner pund första kvartalet. Om man bortser från en stor transaktion (Shell-Montecatini) framkommer emellertid en markerad krympning av nettoutflödet mellan nämnda kvartal. Denna förbättring antas ha fortskridit under resten av 1964 och väntas hålla i sig också 1965.

Redan när Storbritanniens ekonomiska politik under loppet av 1962 alltmer omlades i expansiv riktning förutsågs att påfrestningar på betalningsbalansen skulle göra sig gällande. Då lagren i utgångsläget tedde sig onormalt små i förhållande till omsättningen väntades en påtaglig uppbyggnad av dessa. Temporära svårigheter avsågs emellertid bli överbryggade med hjälp av internationella krediter och inte som tidigare genom uppbromsning av den interna efterfrågan. Förutsättningen var dock att exporten visade en jämn och bestående ökning. När förhoppningarna härom jävades och importstegringen i hög grad visade sig beröra färdigvaruområdet, fann sig den nya regeringen föranlåten att inskrida mot slutet av oktober med åtgärder vilka i första hand var direkt riktade mot importen. Det hänvisades därvid till sannolikheten av att betalningsbalansen exklusive kortfristiga kapitalrörelser tenderade mot ett underskott om 700 à 800 miljoner pund 1964. Nödvändigheten av att göra något hade accentuerats av bristande förtroende för pundet, vilket tagit sig uttryck i ett starkt tryck på valutakursen. Storbritannien nödsakades under september—november utnyttja kortfristiga krediter från övriga centralbanker inom ramen för den så kallade Baselöverenskommelsen för att stödja kursen. För att betala tillbaka dessa torde, före diskontohöjningen, ha åtgått drygt hälften av de något mer långfristiga krediterna som erhållits under punkt 3 nedan.

De åtgärder som insattes i den första omgången var:

1. En 15-procentig avgift på importen av samtliga varor med undantag för bl. a. livsmedel, råtabak, industriella råvaror, fartyg samt böcker, tidningar och tidskrifter (de fyra sistnämnda undantogs senare).

2. Restitution av indirekta skatter som påförs exportvaror, berörande i första hand petroleumprodukter och bilar. Storleksordningen torde motsvara ca 1 1/2 procent på exportvärdet.

3. Ianspråktagande av den stående krediten på 1 miljard dollar hos valutafonden. Härav valutor till ett värde av 405 miljoner dollar genom det så kallade generella lånearrangemanget (G.A.B.).

Den så kallade höstbudgeten som framlades kring mitten av november omfattade följande åtgärder:

1. Införande med omedelbar verkan av en ökning i bensinskatten motsvarande 8 öre per liter. Förhöjningen beräknas inbringa 93 miljoner pund på årsnivå.

2. En höjning av uttagsprocenten för de direkta inkomstskatterna budgetåret 1965/66, vilken uppskattas tillföra statskassan 122 miljoner pund för helår räknat. Företagens andel häri är 78 miljoner pund, varav hälften på aktieutdelningarna. Den del som hänför sig till företagen kommer att inbetalas först från budgetåret 1966/67.

3. Införandet av en i tiden obegränsad realisationsvinstbeskattning avseende aktier samt omläggning av företagsbeskattningen för att stimulera till lägre utdelningar och högre intern fondering.

4. Höjning av socialförsäkringsavgifterna från ingången av nästa budgetår, således den 29 mars. Denna belöper sig till 215 miljoner pund räknat på årsbasis.

5. Höjning av socialförsäkringsförmånerna med 345 miljoner pund per år.

6. Besparingsaktion för att krympa utgifter av mindre angelägen natur. I sammanhanget har särskilt det brittisk-franska projektet på ett överljudsplan, »Concorde», nämnts.

I samband med budgeten aviserades följande åtgärder med mer långsiktig verkan:

1. Samlande av näringslivet och arbetsmarknadens parter kring en inkomstpolic omfattande samtliga kategorier av inkomster. Upprättande av organ för prisövervakning.

2. Stimulerande av exporten genom att främja försäljningssamverkan mellan mindre företag och genom ökning av exportkrediterna.

3. Åtgärder för att främja produktivitetsstegringar bl. a. i form av lokaliseringpolitiska och rörlighetsbefrämjande insatser. Diskussioner härom inleddes omgående med arbetsmarknadens parter.

Vidare höjdes det officiella diskontot den 23 november från 5 till 7 procent. Spekulationerna i punddevalvering kuvades inte genom de första vågorna av åtgärder, då som redan framhållits drygt hälften av valutafondkrediterna måste användas för återbetalning av kortfristiga stödlån. Återstoden betraktades uppenbarligen som alltför ringa förstärkning av pundreserven för att i det aktuella läget för betalningsbalansen trygga förtroendet till valutatan, särskilt som de energiska påtryckningarna till förmån för en snabb avveckling av importavgiften synes ha vunnit visst gehör. Förtroendekrisen fördjupades trots räntehöjningen ytterligare och centralbankens fortsatta stödköp torde ha bundit även resterande del av valutafondkrediterna. Pundkursen återhämtades, tveksamt, först sedan valutor till ett belopp av sammanlagt 3 miljarder dollar ställts till förfogande genom den mest omfattande räddningsaktion som förekommit inom ramen för det internationella monetära samarbetet.

Hur den brittiska ekonomiska aktiviteten och betalningsbalansen sanno-

likt skulle ha gestaltat sig 1965 därest några åtgärder inte vidtagits och vilka modifikationer som dessa bör föranleda är var för sig vanskligt att uppskatta. Några hypotetiska resonemang kring dessa frågor kommer i det följande att antydast. Däremot har en utförlig diskussion av underliggande brittiska strukturproblem och möjliga alternativ till de vidtagna åtgärderna ansetts falla utom ramen för denna framställning.

Förutsättningarna för att den ekonomiska aktiviteten skulle komma att inträda i en mer expansiv fas föreföll hösten 1964 förhållandevis gynnsamma, sett såväl från efterfråge- som från utbudssidan. Det successivt förbättrade orderläget och de positiva bedömningarna i näringslivet borde rimligtvis mera markerat återspeglas i produktionsstatistiken. Investeringsplanerna i industrin pekade på fortsatt betydande uppgång 1965. Bostadsbyggandet kunde på basis av uppgifter om igångsättningen väntas gå upp ytterligare, om än i väsentligt mindre omfattning än 1964. En stigande trend i hushållens konsumtion syntes börja göra sig gällande, sedan prisstegringarnas effekt på de disponibla inkomsterna gradvis kommit att mattas av, och de offentliga utgifterna kunde väntas visa en trendmässig uppgång. Framför allt tycktes en reexpansion av exporten som sannolik, bl. a. med hänsyn till orderlägets utveckling och till möjligheten av att råvaruländerna — vilka tar ca två femtedelar av Storbritanniens export — skulle göra större bruk av sin under senare år förhöjda importkapacitet. Samtidigt kunde importutvecklingen, sedan effekten av lageruppyggnaden uttömts, antas löpa vidare i de lugnare banor, vilka karakteriserade andra halvåret 1964. Redan före de ekonomisk-politiska åtgärderna i oktober—november 1964 syntes det finnas utsikter till att bytesbalansens underskott skulle i det närmaste halveras från 1964 till 1965. En förutsättning för att en sådan ökning av den totala efterfrågan, som den skisserade utvecklingen skulle ha inneburit, verkligen skulle ha kunnat tillgodoses utan ytterligare betydande importökningar vore emellertid att tillräcklig produktionskapacitet finnes disponibel inom den brittiska ekonomin. Tidigare bedömningar har som regel utgått från att så vore förhållandet men utvecklingen synes under årets lopp ha medfört en förskjutning inom expertopinionen. National Institute sätter nu gränsen för den produktionsökning som vore möjlig 1964—1965 till ca 3 1/2 procent; detta sker under hänvisning till att den i förhållande till aktiviteten stora sysselsättningsökning som ägde rum 1964 främst skulle representera fördröjd anpassning till produktionsstegringen 1963. Här inställer sig frågan om inte produktionen på samma sätt som sistnämnda år skulle kunna höjas betydligt också 1965 utan väsentlig nyrekrytering av arbetskraft.

Målet för de omedelbara brittiska åtgärderna var, förutom att direkt påverka betalningsbalansen, att motverka en förhöjning av det interna efterfrågetrycket under den period som återstod till nästa budgetår. En underförstådd förutsättning synes härvid ha varit att bedömningen av möjlighe-

terna till produktionsökning även inom regeringskretsar blivit mer restriktiv. Importavgiften beräknades spärra tillförseln av varor till den brittiska marknaden — och således skifta efterfrågan över till brittiska varor och tjänster i motsvarande omfattning — till ett belopp av 125 miljoner pund fram till budgetårsskiftet och 300 miljoner pund per helår. Härav förmodades ca 200 miljoner pund (90 fram till budgetårsskiftet) komma att neutraliseras av de ökade statsintäkter den för med sig. Allt annat oförändrat skulle således enligt dessa kalkyler den inhemska efterfrågan behöva tappas på ytterligare 100 miljoner pund på årsnivå. Beräkningarna sammanfattas i nedanstående tablå (miljoner pund; ej årsnivå).

	—29/3 1965	Budgetåret 1965/66	Budgetåret 1966/67
<i>Intäkter</i>			
Importavgiften	90	(200)	
Bensinskatt höjningen	32	93	93
Inkomstskatt höjningen			
Inkomst av tjänst	—	42	42
Kapitalinkomster	—	—	78
Förändring i realisations- vinstbeskattningen	—	?	?
Omläggning av företagsbeskattningen ..	—	?	?
Höjning av socialförsäkringsavgifterna ..	—	215	215
Summa	122	550+?	428+?
<i>Utgifter</i>			
Höjda socialförsäkringsförmåner	—	345	345
Skatterestitution vid export	30	75+?	75+?
Prutning på »prestigeprojekt»	?	?	?
Summa	30-?	420+?	420+?
Nettoindragning till statskassan	92+?	130±?	?

Saldot av uppskattade förändringar skulle således bli en förstärkning av statsfinanserna med uppemot 100 miljoner pund från åtgärdernas vidtagande till innevarande budgetårs slut. Förstärkningen motsvarar uppemot 1 procent av bruttonationalprodukten. Den åtstramande effekten skulle således kunna bli betydande. Härtill kommer att den budgetförsvagning man ursprungligen räknade med mellan budgetåren 1963/64 och 1964/65 (313 miljoner pund) redan före de nya åtgärderna förutsågs bli reducerad till ca 60 miljoner pund. Anledningen är framför allt att statsutgifterna ånyo släpat efter i förhållande till planerna. Inverkan av den statsfinansiella utvecklingen på konjunkturen under följande budgetår är inte möjlig att i sin helhet bedöma före framläggandet av budgeten i slutet av mars 1965. Dessutom är det oklart hur länge importavgiften förblir i kraft, helt eller delvis, och hur det direkta exportstödet kommer att utvecklas — avsikten att komplettera exportrabatten med ytterligare åtgärder har tillkännagivits — samt vilken effekt planerade skattereformer kan få m.m. Nettoåtstramningen på helårsnivå av de här studerade åtgärderna, sedda isolerade, synes dock vara

lägre än månaderna dessförinnan. Under dessa omständigheter och med hänsyn till oklarheten beträffande åtgärdernas effekt är det inte möjligt att med någon större säkerhet yttra sig om trenden i den brittiska ekonomin 1965.

Åtgärderna inom ramen för höstbudgeten beräknas emellertid av National Institute få en relativt måttlig inverkan på hushållens konsumtionsutgifter. Före budgetårsskiftet beräknas effekten bli lindrigt dämpande för att därefter, under intryck av främst höjningen i socialförsäkringsförmånerna, övergå till att bli stimulerande. Deras effekt på andra efterfrågekomponenter förmodas bli obetydliga. Den gemensamma effekten av höstbudgeten och importavgiften på den privata konsumtionen skulle, enligt dessa överslagsmässiga kalkyler, bli i förhållandevis betydande mån återhållande under första halvåret 1965. Vinterhalvåret 1965—1966 skulle å andra sidan inverkan bli den motsatta vid det tidigare alternativet för avskaffandet medan i annat fall stimulansen bleve fördröjd. National Institute's prognos för utvecklingen av konsumtionen under 1965 återges i tabell 5. Den inkluderar inte inverkan av räntehöjningen med två procentenheter i november 1964. Viss dämpning kan bli följd av denna, då avbetalningskrediterna torde fördyras med ca en procentenhet. Vidare har man att räkna med möjligheten av småningom inträdande kreditåtstramning; i december uppmanades bankerna sålunda att iaktta återhållsamhet beträffande personliga lån. — Under antagande om fortsatt tendens hos den offentliga konsumtionen att tillväxa långsammare än avsett kan ökningen häri 1964—1965 anslås till storleksordningen 3 procent.

Utgifterna för fasta investeringar antas inte bli nämnvärt påverkade av fördyring till följd av importavgiften. I kombination med räntehöjningen ter det sig dock mer osäkert om den inte framkallar en markerad tendens inom näringslivet att temporärt skjuta på investeringsplanerna. Möjligen bör därför resultatet från en enkät i september, enligt vilken industrin skulle höja sina investeringar 1965 med 10 procent efter 1964 års uppskattade volymstegring med 12 procent, behöva justeras ned en aning. Till belysning av finansieringsläget kan nämnas att första halvåret 1964 var företagens inkomster (före avskrivningar och skatt) ca 15 procent högre än ett år tidigare. En tendens till kreditåtstramning kan, som ovan antytts, komma att uppträda, då myndigheterna efter räntehöjningen förklarat sig ej ha för avsikt lindra säsongbetonade likviditetspåfrestningar i banksystemet till våren. Sammanfattningsvis ger tillgängliga indikatorer, antingen det rör sig om planer, offentliga program, order, konjunkturbarometrar eller ansökningar om s. k. utvecklingscertifikat (investeringar med offentligt bistånd i svaga regioner), dock ett tämligen samstämmigt intryck av att expansionen kommer att vidmakthållas. På byggnadssidan antas produktionsstegringen knappast komma att överstiga en normal uppgång i produktiviteten, angiven till ca 5 procent. Bostadsbyggandet kan med hänsyn till igångsätt-

ningen beräknas stiga med storleksordningen 3 à 5 procent, innebärande en väsentlig avsaktning från 1964. Maskininvesteringarna skulle å andra sidan kunna öka en god del snabbare än tidigare. Programmet för de offentliga investeringarna föreligger ej, men en 10 procents ökning har angetts som sannolik.

Som redan framhållits ger ordersituationen och råvaruländernas importkapacitet hållpunkter för en förhållandevis optimistisk bedömning av exportutsikterna för 1965. Frågan är emellertid om inte hemmamarknadens dragningskraft till följd av efterfrågans reaktion på importavgiftens pris-effekter kommer att öka så att exportutrymmet inte helt tillvaratas. Genom intervjuer med företagsledare har framkommit att exportaffärer betraktas som föga lönsamma i förhållande till inhemsk avsättning; differensen har i genomsnitt angetts till ca 12 procent. En skatteåterbäring motsvarande 1 1/2 procent av exportvärdet ändrar givetvis föga i detta hänseende, särskilt som den delvis utbalanseras av ökade kostnader (företagareavgifterna till socialförsäkringen). Ytterligare stödåtgärder är dock, som redan framhållits, under övervägande. Under antagande om att verkningarna på exporten av de mot slutet av 1964 vidtagna åtgärderna tar ut varandra anslår National Institute värdeökningen 1964—1965 till ca 5 procent. Inklusivt tjänster och i volym skattas uppgången under loppet av 1964 till ca 3 1/2 procent.

Lagerinvesteringarna kommer med största sannolikhet att minska avsevärt under 1965, i synnerhet första halvåret. En nedgång för helåret kunde emotses redan innan vidtagandet av importavgiften. Osäkerheten om dennas varaktighet, vilken torde ha accentuerats av de häftiga reaktionerna inom främst EFTA, bör stimulera till ett snabbt realiserande av de vinster det tillfälligt högre prisläget medger. Tendensen till lageravveckling bör accentueras av diskontohöjningen från 5 till 7 procent. Under andra halvåret kan behov av att återuppbygga lagren göra sig gällande. National Institute antar att importavgiften inverkar dämpande på lagerinvesteringarna motsvarande ca 55 miljoner pund per kvartal under första halvåret 1965. Om avgiften avvecklas vid halvårsskiftet beräknas lagerinvesteringarna stiga i motsvarande mån under andra halvåret 1965. Vid avveckling från årsskiftet 1965—1966 förutses ytterligare någon negativ effekt under tredje kvartalet och återhämtningen antas då äga rum under de tre första kvartalen av 1966. Prognosen för lagerinvesteringarna, som även inbegriper vissa »spontana» förändringar återges i tabell 5.

Importen kunde, som tidigare nämnts, i likhet med lagren förutses öka avsevärt mindre 1965 än 1964 före åtgärderna från slutet av fjolåret. Med beaktande av de senare torde införseln under vintern minska förhållandevis kraftigt, särskilt som importörerna med hänsyn till att ingrepp länge legat i luften kan ha täckt in sig för kommande behov. National Institute beräknar importavgiftens dämpande inverkan på importutvecklingen till 180

Tabell II: 5. National Institute's prognos över utvecklingen av efterfrågan, import och bruttonationalprodukt i Storbritannien 1965, inklusive effekten av samtliga åtgärder¹

Säsongrensade procentuella volymförändringar uppräknade till årstakt

	1964	1965				1964:
	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv,	4 kv— 1965: 4 kv
Privat konsumtion	1,9	1,6	2,6	4,0	2,3	2,7
Offentlig konsumtion				3,1	1,6	2,3
Fasta bruttoinvesteringar	3,0	3,0	3,0	3,0	3,2	3,0
	10,5	5,4	8,3	13,9	7,8	9,2
				11,0	7,9	8,4
Lagerförändring ²	+ 135	+ 65	+ 55	+ 160	+ 155	.
		+ 70	+ 60	+ 95	+ 100	.
Export av varor och tjänster	5,8	4,2	3,4	2,0	3,6	3,3
Minus: Import av varor och tjänster	— 1,0	— 15,5	— 5,0	40,6	8,0	6,7
		— 15,0	— 6,3	15,5	5,4	—0,3
Bruttonationalprodukt.....	3,0	2,9	4,9	3,6	2,2	3,4
		3,0	5,6	3,8	2,9	3,8

¹ Med undantag för räntehöjningen.

² Miljoner pund, ej årstakt.

Anm. För varje post förutsätter den övre raden att importavgiften tas bort den 30 juni 1965. Den undre raden anger, i förekommande fall, vilka ändrade skattningar som föranleds av antagande om borttagande den 31 december 1965.

miljoner pund under första halvåret 1965 motsvarande ca 5 1/2 procent på årsnivå. Det beräknas att 85 procent av avgiftens lagereffekter skall slå på importen. Likaledes inverkar den senareläggningseffekt som nämnts i investeringsavsnittet. Slutligen påverkas importen av det manufaktureringsskydd avgiften innebär. Redan i november synes detta ha tagit sig uttryck i en kraftig uppgång i stålproduktionen. Institutet gissar efter en granskning varugrupsvis att substitutionen av importvaror med hemmaproducerade varor kan komma att uppgå till storleksordningen 200—250 miljoner pund per år. Substitutionen väntas ebba ut tredje kvartalet 1965 om avgiften tas bort vid halvårsskiftet och andra kvartalet 1966 om den blir kvar till slutet av 1965.

Enligt institutets beräkningar skulle en återhämtning i importen med ca 90 miljoner pund ske andra halvåret 1965 (motsvarande 6 procent på årsnivå) om avgiften avvecklas vid halvårsskiftet, medan i det senare alternativet dämpningen skulle fortgå till årsskiftet. Den sannolika utvecklingen av importen med beaktande av såväl avgiften som övriga bestämningsfaktorer har angetts till en minskning av storleksordningen 10 procent under loppet av första halvåret, följt av en uppgång med ca en fjärdedel andra halvåret om avgiften avvecklas i mitten av 1965 och med ca 10 procent om den bibehålls till slutet av året, allt räknat i årstakt.

Vid de givna antagandena om avgiftens varaktighet ger kalkylerna ett nettotillskott till bruttonationalprodukten om ca 3/4 procent enligt det lägre

alternativet och ca 1 procent enligt det högre dvs. det enligt vilket avgiften kvarstår till årsskiftet 1964—1965. National Institute's beräkningar över utvecklingen av försörjningsbalansens huvudposter sammanfattas i tabell 5.

För bytesbalansen innebär institutets beräkningar att första halvåret 1965 skulle visa något överskott. Inklusiva de långfristiga kapitalrörelserna och en normal residual torde betalningarna resultera i ett moderat underskott på uppåt 40 å 50 miljoner pund. Om avveckling sker vid halvårsskiftet skulle enligt räkneexemplet bytesbalansen andra halvåret 1965 svänga kraftigt i negativ riktning (återuppbyggnad av lagren) och resultera i ett underskott på ca 200 miljoner pund för hela året. Inklusiva de övriga ovannämnda posterna skulle underskottet bli ca 350 miljoner pund. Ett bibehållande av avgiften till årsskiftet skulle enligt institutet möjliggöra ett överskott i bytesbalansen 1965 på ca 50 miljoner pund och ett totalt underskott (exkl. kortfristiga kapitalrörelser) på omkring 100 miljoner pund.

Såvida inte exporten kan bringas upp i en långsiktigt mer uppåtriktad trend än tidigare synes en förlängning av avgiften till årsskiftet 1965—1966 endast innebära att den brittiska ekonomin får ta stöten av kumulerade upplagringsbehov och dessas effekter på betalningsbalansen under 1966. Problemen kan kompliceras om yttre sterlingsområdet länder som väntat framgent mera påtagligt gör bruk av sin förhöjda importförmåga. Om denna eventualitet förverkligas bör visserligen värdet av den brittiska exporten till dessa länder stiga, vilket dock får vägas mot möjligheten av ett större utflöde ur den centrala pundreserven. National Institute beräknar uppgången i ekonomins produktionskapacitet 1964—1965 till 3 1/2 procent, vilket som antytts möjligen kan innebära en underskattning. Då efterfrågan antas öka i samma takt förutsätter kravet på en mera markerad exportstegring, om ovannämnda siffra tas till utgångspunkt för det ekonomisk-politiska handlandet, att den inhemska efterfrågan måste hållas tillbaka starkare än vad som impliceras av tabell 5. Möjligheterna till omläggning av den nuvarande restriktiva politiken ter sig således förhållandevis avlägsen. I ännu högre grad gäller detta återaktualiserandet av målet om en fyraprocentig årlig tillväxt i bruttonationalprodukten.

Västtyskland

Tempot i den västtyska ekonomins expansion mattades av omkring mitten av 1964. Industriproduktionen förblev sålunda i stort sett oförändrad, säsongkorrigerad, under sommarhalvåret. Medan den reala bruttonationalprodukten första halvåret 1964 översteg fjolårsnivån med ca 9 procent i volym beräknas motsvarande differens andra halvåret inte uppgå till stort mer än ca 3 procent. Avsaktningen i framstegstakten är påtaglig även med hänsyn till de i väderlekshänseende särskilt gynnsamma betingelserna för hög produktionstillväxt mellan första halvåren 1963 och 1964.

Anledningen till avsaktningen är i första hand inte att söka på efterfrågesidan. Visserligen har expansionen i utlandets efterfrågan dämpats i betydande mån under loppet av 1964, i hög grad en reflex av stabiliseringssträvanden i Italien och Frankrike, men detta har kompensrats främst genom en påtaglig reaktivering av näringslivets investeringsvilja. Vidare har det offentliga med hänsyn till den ansträngda situationen strävat efter att hålla sin utgiftsexpansion tillbaka. Avsaktningen i framstegstakten och intensifieringen av investeringsviljan synes emellertid i första hand sammanhånga med att kapacitetsläget i allmänhet gradvis blivit allt mer ansträngt — industrins utnyttjandegrad tangerade fjärde kvartalet 1964 den höga nivån från 1960 — samtidigt som arbetsmarknadsläget successivt skärpts. Under dylika omständigheter ter det sig naturligt att bruttonationalproduktens tillväxttakt mellan löpande halvår uppskattningsvis gick ned till ca 4 procent andra halvåret 1964. Relationen mellan utbud och efterfrågan medförde också mera markerade tendenser till pris- och kostnadsstegringar under andra halvåret. Produktiviteten förmådde inte vidmakthålla den tidigare trenden medan timförtjänsterna snarast accelererade. Enbart från augusti till november 1964 ökade producentpriserna för industriprodukter med 1,4 procent; de var vid sistnämnda tidpunkt 2,4 procent högre än ett år tidigare.

Betalningsläget undergick en utveckling i riktning mot bättre balans under 1964, då exportstegringen avtog medan importen tilltog i anslutning till den intensifierade efterfrågan från hemmamarknaden. Importen bör vidare ha stimulerats av den extra-ordinära tullsänkning som genomfördes 1 juli 1964. Tarifferna mot EEC-länderna halverades och övriga tullsatser sänktes i förekommande fall till den för EEC beslutade gemensamma tullnivån. De tre första kvartalen visade sammantagna ett något mindre överskott i handelsbalansen än under samma period 1963. Säsongsrensad synes exportnivån ha dragit sig något nedåt under sommarhalvåret 1964. Importen ökade däremot i en årstakt av i runt tal 20 procent under samma tid. Den säsongsrensade handelsbalansen visade sålunda en kraftig minskning i överskottet — från 2 670 miljoner mark första kvartalet till 740 miljoner mark tredje kvartalet.

Det minskade överskottet i betalningsbalansen återspeglar emellertid i första rummet förändringar i kapitalrörelserna. Den ekonomiska politiken var under 1964 kraftfullt inriktad på att avvärja kapitalinflöde och stimulera kapitalexport. I mars 1964 tillkännagav regeringen att den ämnade föreslå en skatt från den 1 juli om 25 procent på valutautlänningsinkomster från innehav av tyska räntebärande värdepapper. Effekten härav har blivit betydande. Samtidigt föreslogs avskaffande, från samma datum, av den skatt på 2,5 procent vilken tidigare utgått på utländska obligations- och aktieemissioner på den tyska marknaden. Tillsammans resulterade kapitalrörelserna under de tre första kvartalen 1964 i ett nettoutflöde

på 3 miljarder mark mot ett inflöde på 1,9 miljarder mark 1963. Centralbankens valutareserv förblev praktiskt taget oförändrad från slutet av 1963 till oktober 1964.

Såväl ledande västtyska bedömare som EEC-kommissionen förutser att bruttonationalproduktens stegring 1964, ca 6 1/2 procent, skall följas av en något mer begränsad tillväxt 1965. Resultaten under 1964 betraktas som speciellt gynnsamma, då efterfrågestegringarna väsentligast riktade sig mot produktionsområden med kapacitetsreserver. En uppgång med inemot 5 procent i år har betraktats som möjlig, innebärande att aktivitetsutvecklingen *under loppet* av 1965 inte skulle nämnvärt skilja sig från den som ägde rum under fjolåret. Den konjunkturbild som växte fram under andra halvåret 1964 kommer förmodligen tills vidare att kvarstå. Gränsen för produktionsstegringen kommer således att sättas av resurserna, särskilt i fråga om arbetskraft, och efterfrågeökningen att domineras av investeringsverksamheten, även om ökningen i den privata konsumtionen sannolikt kommer att påskyndas. Vid starkare import- än exportstegring fortsätter bytesbalansens saldo att övergå från produktionsstimulans till lindring av efterfrågetrycket, men ett fortsatt och accentuerat tryck uppåt på priser och kostnader får likväl emotses.

Hushållens reala konsumtionsutgifter kan väntas öka i minst samma omfattning 1965 som 1964, eller med inemot 5 1/2 procent. Lönerna per selsatt beräknas ha ökat med 8 à 9 procent 1964 vilket är ca 3 procentenheter mer än 1963. I ljuset av den spända arbetsmarknadssituationen antas tendensen till acceleration hålla i sig 1965. Som illustration till de anspråk som restes under senare delen av fjolåret kan nämnas att metallindustriarbetarförbundet krävde en avtalsmässig höjning om 10 procent. Vidare är det inte osannolikt att en större del av inkomsterna än hittills kommer att gå till konsumtion. Sparkvoten steg 1964 till en som onormalt hög betraktad nivå och väntas i alla händelser inte öka ytterligare. I avsevärd grad kan inkomstöverföringarna mellan det offentliga och hushållen emotses stärka de senares köpkraft. Överföringarna till hushållen beräknas bli oförändrade medan skattebetalningarna hålls tillbaka genom en sänkning i inkomstskattesatserna från den 1 januari 1965. Effekten av denna beräknas till 3,2 miljarder mark per år, motsvarande ca 3/4 procent av bruttonationalprodukten, varav 2,2 miljarder mark faller på 1965. Även om samtidigt ett nytt sparpremieringssystem införs kan inverkan på konsumtionen bli så mycket mer markerad som lättningen särskilt avser små och medelstora inkomster. Dess viktigaste inslag är en sänkning av den proportionella skattesatsen från 20 till 19 procent på enskildas inkomster under 8 000 mark och giftas under 16 000 mark. I inkomstskikten närmast ovanför skall progressiviteten mildras. Reformen inkluderar också en utvidgad rätt till avdrag. Den i budgeten förutsedda återhållsamheten på utgiftssidan kan medföra att den offentliga konsumtionen ökar i ännu mindre omfattning än 1964 (drygt 3 procent).

Företagsinvesteringarna framträdde som nämnts under loppet av 1964 som en väsentlig pådrivande kraft bakom den alltmer inlandsberoende aktivitetsstegringen. Uppgången 1963—1964 kan skattas till ca 10 procent. Denna roll torde de av allt att döma bibehålla under 1965, även om någon avsakning i ökningstakten framstår som trolig. Självfinansieringsmöjligheterna ter sig utomordentligt gynnsamma — de i företagen behållna vinsterna steg i förhållande till föregående års nivå med inte mindre än inemot 50 procent första halvåret 1964. Under andra respektive första halvåret 1963 var motsvarande tal + 17 procent respektive — 43 procent, medan det för helåret 1962 var — 17 procent. Däremot är kreditpolitiken förhållandevis stram. Kapacitetssituationen torde vidare vara ett incitament till att i högre grad än tidigare låta kapitalbildningen avse utvidgning av produktionsapparaten. — De offentliga investeringarna beräknas likaledes ha ökat med 10 procent 1964. För dessa torde dock avsakningen 1965 bli mer markerad än för företagens investeringar.

Orderläget ger vid handen att investeringsbenägenheten fortfor att stiga tredje kvartalet 1964, om än i något långsammare tempo. Sålunda var orderingången från inhemska beställare till investeringsvaruindustrin tredje kvartalet 1964 12 procent större än ett år tidigare, medan för andra kvartalet ökningen uppgick till 17 procent. För maskinindustrin var motsvarande tal för totala orderinflödet 20 respektive 17 procent. Kapitalvaruindustrin torde ha utrymme för tillgodoseende av en avsevärd efterfrågeökning — enligt en konjunkturbarometer i oktober hade kapacitetstaket, i motsats till det allmänna mönstret inom industrin, inte ytterligare nalkats under förflutna kvartal och arbetskraftsbristen hade inte skärpts. Orderstockarna, vilka genomsnittligt stigit under 1964, betraktades vid enkättilfället som normala. Investeringarna i maskiner och apparater, vilka 1964 synes ha expanderat med något under 10 procent, kan förväntas stiga med i det närmaste samma takt innevarande år.

Byggnadsindustrin mötte sommaren och hösten 1964 en växande efterfrågan, medan produktionen under inflytande av arbetskraftsbrist visade stagnationstendenser. Mätt i kostnader ökade de meddelade byggnadstillstånden, säsongrensade, med ca 10 procent från andra till tredje kvartalet 1964. Särskilt stark var uppgången för näringslivet och den offentliga sektorn, medan den var mindre betonad för bostäder. Anläggningsverksamheten förefaller ha varit praktiskt taget oförändrad hösten 1964, vilket dock delvis torde vara betingat av efterfrågeförhållandena. I år torde byggnads- och anläggningsverksamheten knappast öka med mera än 5 à 5 1/2 procent med hänsyn till svårigheterna på utbudssidan. Totalt synes tendenserna peka på en samlad ökning av de fasta investeringarna som med några procentenheter underskrider de inemot 10 procent som uppskattningsvis presterades 1964.

Exporten, vars värdemässiga ökning 1964 beräknas till ca 12 procent — över 15 procent första halvåret och något under 10 procent andra halvåret

— förutses fortsätta visa något avtagande stegringstakt 1965. Däremot är det föga troligt att importen ökar långsammare än de 10 procent i årstakt som sannolikt kommer att registreras för andra halvåret 1964.

Frankrike

Stabiliseringspolitiken i Frankrike har inte framkallat någon statistiskt registrerad avmattning i den ekonomiska framstegstakten om man ser till helårsförändringarna 1963 och 1964. Bruttonationalproduktens volymökning kan båda åren anslås till inemot 5 procent. Därvid bör anmärkas att betingelserna var avsevärt gynnsammare 1964 än året innan — vädret var mildare i början av året, strejkaktiviteten var lägre, skörden var större och repatrieringsproblemen (Algeriet) mindre. Sålunda ökade jordbrukets bidrag till bruttonationalprodukten med ca 3 1/2 procent 1964 medan det året innan svarade för ett »avdrag» om inemot 4 procent. Tas hänsyn till samtliga ovan uppräknade faktorer skulle den konjunkturbetingade aktivitetsstegringen sannolikt framstå som inte oväsentligt lägre 1964 än 1963.

Detta intryck bestyrks vid analys av trenden under loppet av fjolåret. Industriproduktionen beskrev, säsongrensad, en i stort sett horisontell kurva de tre första kvartalen 1964. Att döma av en konjunkturbarometer från september är det osäkert om någon påtaglig tillväxt ägde rum under fjolårets sista kvartal. Den franska motsvarigheten till statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet (I. N. S. E. E.) konkluderade att situationen finge bedömas som mindre tillfredsställande än någonsin sedan 1960. Produktionsutsikterna hade försämrats gradvis sedan våren 1964. För basindustrierna (speciellt olja, kemikalier och metaller) avtecknade sig förhållandevis goda perspektiv, medan stagnation förväntades inom textilområdet och fortsatt avtagande produktion i bilindustrin. Läget för kapitalvaruindustrierna tedde sig mer labilt. Viss återhämtning kunde konstateras för den tunga verkstadsindustrin medan, å andra sidan, orderingången på verktygsmaskiner under hösten fortsatte att understiga leveranserna. Septemberbarometern visade att av samtliga tillfrågade industriföretag bedömde en tredjedel orderstocken som för låg medan endast 15 procent ansåg sig väl försörjda med order.

Aktivitetshöjningen i den franska ekonomin har i hög grad burits upp av den intensiva investeringsefterfrågan riktande sig mot byggnader. Under perioden april—juli 1964, då väderlekseffekten bör ha varit praktiskt taget överstånden, var byggnadsproduktionen (inkl. offentliga arbeten) inemot 8 procent större än ett år tidigare. Särskilt sköt bostadsbyggandet fart. Produktionen i byggnadsämnesindustrierna ökade mellan ovannämnda perioder med 13 procent och, säsongrensad, med 9 procent från fjärde kvartalet 1963 till juni—augusti 1964.

Beståndsdelarna i det stabiliseringsprogram som inleddes i september 1963, och därefter förstärkts i flera omgångar, har diskuterats i tidigare nationalbudgeter och tarvar därför knappast ingående kommentarer här. Åtgärderna innefattade såväl direkta ingrepp i prisbildningen, inkomstpolitiska strävanden som kreditåtstramning, men grundvalen utgjordes av en kraftig nedskärning av budgetunderskottet, motsvarande inemot 1 procent av bruttonationalprodukten. Åtstramningen synes ha blivit kraftigare än förutsett i budgeten. Underskottet gick de tre första kvartalen 1964 jämfört med 1963 ned i en omfattning som motsvarade 1 1/2 procent av bruttonationalprodukten, varvid balans i budgeten ryckte mycket nära.

I vad mån de vidtagna åtgärderna främjat sina syften är vanskligt att bedöma i avsaknad av kännedom om vad som eljest skulle skett. Eventuella tendenser till efterfrågeinflation har säkert hållits tillbaka genom främst statens återhållsamhet på utgiftssidan och prisstegringstendenser har hindrats från att slå igenom med hjälp av kontrollåtgärder. Mer osäkert är i vad mån efterfrågedämpningen skulle lett till en mera lugn prisutveckling därest direkta ingrepp mot den senare inte vidtagits. Huruvida de franska svårigheter 1962—1963 som motiverade stabiliseringsåtgärderna härrörde ur efterfråge- eller kostnadsinflation är en omstridd fråga. Medan den officiella inställningen lutar åt efterfrågesidan har inom OECD motsatta uppfattningar framförts. Problemställningen har hög relevans för bedömningarna av effekten på aktiviteten av fortsatt »stabiliseringspolitik» 1965.

Konsumentprisnivån, vilken under 12-månadersperioden per oktober 1963 steg med 6 procent, höjdes med mera blygsamma 2 1/2 procent under påföljande 12-månadersperiod. Tredje kvartalet 1963 närmade sig dock den årliga stegringstakten 4 procent, och i september skärptes därför priskontrollen. Skärpningen berörde hyrorna, livsmedlen och restaurangpriserna. Partipriserna har visat större stabilitet — nivån var sålunda praktiskt taget oförändrad från fjärde kvartalet 1963 till tredje kvartalet 1964. Under denna period steg dock priserna på industriprodukter med 2 1/2 procent. Uppgifter om de faktiska timförtjänsterna saknas, men att döma av tariff-lönernas utveckling skulle en viss avsaktning ha ägt rum i den årliga stegringstakten. Denna nådde en topp om inemot 9 1/2 procent första halvåret 1963 för att nedgå till ca 7 procent tredje kvartalet 1964. Förmodligen härrörde dämpningen till stor del från strävandena att hålla nere löneökningen i den statliga sektorn, där i gengäld kompensationskraven nu växt sig starka.

Under intryck av avsaktningen i efterfrågans tillväxt 1964 blev arbetsmarknadsläget märkbart lättare. Förändringen berodde både på att arbetslösheten ökade och på att de lediga platserna blev färre. Kapacitetsmått saknas, men fransett byggnadsverksamheten och de industrigrenar som vetter mot denna torde utnyttjandegraden ha gått ned under 1964. Efterfrågetillväxten mellan första och andra halvåret 1964 synes med andra ord inte

ha varit tillräcklig för att hindra uppkomsten av ett visst efterfrågeunderskott. Att döma av tillgängliga indikatorer har detta som tidigare berörts återspeglats i en sänkning i produktionsökningstakten. Bruttonationalprodukten ökade måhända inte med mer än någon procent (årstakt) andra halvåret 1964.

Bytesbalansen har trots det lättare efterfrågeläget försämrats avsevärt. Uppskattningsvis visade de tre första kvartalen 1964 ett underskott av 170 miljoner francs, vilket innebar en försämring med omkring 1,9 miljarder francs från samma period 1963. Försämringen hänför sig till handelsbalansen. Medan importen ökade med 19 procent stannade exportuppgången vid 11 procent. Avsättningen till länderna inom francarean sjönk om än obetydligt, medan däremot utförseln till övriga steg med 14 procent. Säsongrensad stagnerade totala exporten andra kvartalet 1964 och drog sig något tillbaka tredje kvartalet och en liknande utveckling ägde, i god överensstämmelse med trenden i den inhemska efterfrågan, rum för importens del. Sålunda upphörde den säsongrensade handelsbalansen att försämrats första kvartalet 1964. De långsiktiga kapitalrörelserna har gått kraftigt till Frankrikes favör; de tillförde landet uppemot 1,9 miljarder francs under de tre första kvartalen 1964 mot ett smärre utflöde ett år tidigare. Valutareserverna fortsatte således att öka, till vilket även bidrog att yttre francområdet visade ett förhöjt betalningsöverskott. Inflödet till centralbankens valutareserver uppgick till närmare 2,2 miljarder francs under de 10 första månaderna av 1964 mot drygt 3,5 miljarder året innan. I september 1964 uppgick Frankrikes internationella likviditet (guld, konvertibla valutor, automatisk dragningsrätt på valutafonden) till 26,4 miljarder francs, vilket ger myndigheterna förhållandevis fria händer att anpassa den ekonomiska politiken till den interna ekonomins krav.

Bruttonationalproduktens stegring 1964—1965 bedöms såväl officiellt som i EEC-kommissionen till 4 procent, vilket med hänsyn till tendenserna mot slutet av 1964 och till den annonserade ekonomiska politiken måhända ter sig något optimistiskt. Prognosen förutser att expansionen under loppet av 1965 blir väsentligt snabbare än under 1964, omkring 5 procent eller så. Kapacitetsläget och arbetsmarknadssituationen torde inte lägga några hinder i vägen för en sådan expansion — produktivitetsreserver bör ha kumulerats i fjol — men frågan är om den ekonomiska politiken är avvägd härför. Stabiliseringsplanen skall sålunda föras vidare, inbegripande ytterligare en viss förstärkning av budgeten. Förändringen i kontraktiv riktning förutses dock officiellt bli betydligt mindre utpräglad än 1964. Statens löpande utgifter emotses sålunda komma att öka med en i jämförelse med 1964 något förhöjd takt. Möjligheten av att budgetförstärkningen — och därmed åtstramningseffekten — liksom 1964 kan komma att bli större än ursprungligen angivits kan dock inte helt uteslutas.

Den privata konsumtionen torde ha inkomstmässiga förutsättningar att

öka med förutsedda 4,2 procent reallt, innebärande någon avsakning från i föl. Ifråga om priser och sparande är bilden för 1965 dock oklar. Prognosen bygger på det mindre säkra antagandet att uppgången i sparkvoten skall upphöra 1965.

Bostadsbyggandet förutses expandera i betydligt mindre omfattning än 1964 men ändå så pass som inemot 5 procent. Övrig byggnads- och anläggningsverksamhet beräknas tillta i ungefärligen samma skala som i föl eller med omkring 6 1/2 procent. Maskininvesteringarna väntas liksom 1964 stiga med inemot 5 procent. Något påtagligt tecken på att det privata näringslivets investeringsvilja reaktiverats har inte stått att finna. De finansiella förutsättningarna för en återhämtning söker staten emellertid bidra till genom ytterligare åtgärder för breddande av kapitalmarknaden. Vinstmarginalerna kan dock komma att fortsätta krympa om priserna i fortsättningen hålls tillbaka i förhållande till företagens kostnader. Expansionen i investeringarna beräknas i första hand bäras upp av det offentliga. Investeringarna i offentliga företag och i övrig offentlig verksamhet avses sålunda stiga med inemot 7 respektive ca 9 procent.

De franska prognoserna förutser att försämringen av handelsbalansen skall fortgå 1965 men blir av betydligt mindre omfång än 1964. Exporten av varor plus nettot av tjänster beräknas stiga med inemot 9 procent i volym. I förhållande till länderna inom francområdet kalkyleras med en återhämtning, medan å andra sidan takten i exportökningen till övriga länder väntas sakta av.

Sammanfattningsvis tyder perspektiven på att realekonomiska förutsättningar inte saknas för en snabbare aktivitetsstegring 1965 än under närmast förflutna halvår. En påskyndad produktionsstillväxt förutses i de officiella prognoserna. Drivfjädrarna torde i första hand bli de fasta investeringarna samt återgång till uppåtriktad trend ifråga om den privata konsumtionen och exporten. Bedömningen vilar emellertid på ganska lösa grunder genom att förutsätta trendförändringar för vilka belägg ännu ej kunnat konstateras. Risken för att den restriktiva politiken medför att klyftan mellan efterfråge- och resursutveckling kvarstår eller eventuellt vidgas kan inte helt och hållet avföras. Prisregleringsåtgärderna har nu varit i kraft så länge att den dämpande effekten kan börja ebba ut. EEC-kommisionen argumenterar för att kontrollen börjar bli mogen för avveckling, med hänsyn till risken för allvarliga snedvridningseffekter. Erfarenhetsmässigt leder dock en dylik process till att en rad uppdämda prishöjningsbehov aktualiseras. Skulle en eljest påkallad uppmjukning av åtstrammingspolitiken med hänsyn härtill eller av andra skäl inte företas försämras utsikterna för en återhämtning i det privata näringslivets investeringar.

Italien

Under inflytande av den förda åtstrammingspolitiken lättade, som utförligt belysts i konjunkturinstitutets oktoberrapport, den italienska ekonomins externa balansproblem snabbt under loppet av 1964. Andra inverkan- de faktorer var en god skörd, vilket medförde ett avsevärt importbortfall i jämförelse med 1963, samt ett återställande av förtroendet till den italienska valutan. Omkastningen av export-importrelationen till Italiens favör medförde att betalningsbalansen till och med svängde till överskott under sommarmånaderna. Under sommarhalvåret visade bytesbalansen således ett överskott om 536 miljoner dollar mot ett underskott på 358 miljoner dollar ett år tidigare. På kapitalsidan gick motsvarande förändring från ett utflöde på 166 miljoner dollar till ett inflöde på 194 miljoner dollar. Trots återbetalning av en betydande del av de internationella krediter om ca 1 miljard dollar som erhöles i mars gick centralbankens valutareserv upp med 400 miljoner dollar från mars till oktober 1964. Samtidigt bringades affärsbankernas nettoskuldssättning till utlandet ned med över 300 miljoner dollar.

Strävandena att stabilisera kostnadsutvecklingen har dock inte krönts med lika eklatanta framgångar. Konsumentpriserna steg med inemot 6 procent under tolv månadersperioden per oktober 1964 mot 8 procent under föregående period av samma längd. Lönestegringsstakten har, trots tendenserna till ökad arbetslöshet, inte mattats av nämnvärt. Sålunda var tariff-lönerna i industrin 14 procent högre tredje kvartalet 1964 än nivån för tredje kvartalet 1963, vilken i sin tur låg 15 procent högre än ett år tidigare.

Åtstrammingspolitiken medförde att den effektiva efterfrågan blev otillräcklig för att förhindra en dragning nedåt av såväl industriproduktion som byggnadsverksamhet under loppet av 1964. Tillväxten i bruttonational- produkten från 1963 till 1964 begränsades, trots ökning i jordbrukets bidrag med 4 å 5 procent, till ca 2 1/2 procent, varvid stegringar i privat och offentlig konsumtion samt främst i exporten motvägde en avsevärd nedgång i investeringarna. Hösten 1964 vidtogs åtgärder, redovisade i konjunkturrapporten, syftande till en omfördelning av den ekonomisk-politiska restriktiviteten från investeringsefterfrågan till efterfrågan för konsumtion.

För 1965 räknar de italienska myndigheterna med en uppgång i tillväxttakten till 3 å 4 procent, vilket skulle innebära en påtaglig acceleration under loppet av året. Samtliga efterfrågekomponenter, inklusive investeringar i fast realkapital och lager väntas bidra till aktivitetsstegringen. Omfattande program har lanserats för att stimulera produktionen av billiga (subventionerade) bostäder och för att expandera det offentliga byggandet. Frågan är dock hur snart dessa program kan omsättas i praktiken.

Bland annat med hänsyn till behov för lagerpåfyllnad beräknas importen visa en ganska betydande återhämtning. Å andra sidan torde väl knap-

past exportvolymen kunna expandera i så hög takt som sannolikt uppnåddes i fjol, dvs. 13 å 15 procent. Prisutvecklingen kan förmodas förbli tämligen markant uppåtriktad åtminstone till en början, med hänsyn till redan inträffade kostnadsstegringar. Dessutom torde det dröja innan gapet mellan lönekostnads- och produktivitetsutveckling kan slutas. Produktionsökningen kan ännu en tid komma att begränsas av åtstramningen från i fjol; även möjligheterna till produktivetsförbättringar kan härigenom komma att inskränkas. Sålunda kan kostnadsinflatoriska tendenser till en början komma att fortfara att existera vid sidan av deflationstendenser från efterfrågesidan. Detta skulle i synnerhet kunna bli fallet om återhämtningen i investeringarna sker tveksamt och, i samband därmed, konsumtionsefterfrågans stegring ytterligare mattas något. Marginalen av oanvända resurser är dock betydlig, varför en medveten reflationspolitik skulle ha goda utsikter att relativt snabbt slå igenom.

Förenata staterna

Efter att ha dämpats ned till drygt 2 1/2 procent från andra kvartalet 1962 till andra kvartalet 1963 har takten i den amerikanska produktionsstegringen ånyo tagit upp sig väsentligt. Med sistnämnda period som bas har bruttonationalprodukten t. o. m. tredje kvartalet 1964 sålunda stigit i en årlig takt av reallt 5 procent. Av samma storleksordning torde även tillväxten i den totala produktionen kalenderåret 1964 bli, vilket med hänsyn till utvecklingen under loppet av året förutsätter någon acceleration under fjärde kvartalet.

Drivkrafterna bakom expansionen i Förenata staternas ekonomi växlade markant kring årsskiftet 1963—1964. Hushållens konsumtion som tidigare procentuellt ökat blott två tredjedelar så snabbt som bruttonationalprodukten framträdde under de tre första kvartalen 1964 som påskjutande faktor, kraftigt stimulerad av skattesänkningen från slutet av februari. Ökningen under loppet av angivna period på årsnivå var 7 procent, jämfört med knappt 3 1/2 procent året innan samt 4,7 procent för den totala produktionen. Lagerinvesteringarna reducerades starkt och någon minskning registrerades även för bostadsbyggandet. De övriga privata fasta investeringarna fortsatte dock att stiga, såväl beträffande byggnader (årstakt inemot 4 procent) som maskiner m. m. (årstakt 12 procent), och detsamma gäller exportnettot, medan de offentliga utgifterna ökade endast obetydligt.

Några officiella amerikanska prognoser rörande produktionsstegringen 1965 föreligger ännu inte och övriga bedömningar blir i avvaktan på budgeten relativt tentativa. I utgångsläget torde Förenata staternas bruttonationalprodukt, säsongrensad, ligga inemot 2 procent över genomsnittet för 1964. Första halvåret 1965 väntas allmänt visa fortsatt väl hävdad tillväxttakt, medan större tveksamhet råder beträffande utsikterna för återstoden

av året. Farhågorna för recession torde dock med hänsyn till uttalanden från administrationen och till de politiska möjligheterna för nya stimulansinjektioner få anses föga grundade. Det kan vara av ett visst intresse att hypotetiskt studera implikationerna av en lägre produktionsökning i Förenta staterna 1965 än 1964, t. ex. storleksordningen 4 procent. Detta skulle, vid en sannolik oförändrad stegring mellan konsekutiva halvår på 4 1/2 procent till första halvåret 1965, fordra en uppgång i bruttonationalprodukten med 2 1/2 procent mellan halvåren 1965, allt räknat i årstakt. Från andra halvåret 1964 till andra halvåret 1965 skulle tillväxten under dessa förutsättningar bli ca 1 procentenhet lägre än under året innan, då den synes ha varit ca 4 1/2 procent. Det förefaller under sådana förhållanden inte osannolikt att tillväxten i Förenta staternas bruttonationalprodukt kan komma att bli större än 4 procent.

Allmänna faktorer som talar till förmån för en fortsatt jämn och balanserad expansion i Förenta staterna är bl. a. tillgången på kapacitet och frånvaron av arbetskraftsbrist. En positiv omständighet är vidare att näringslivets utgifter för fasta investeringar och lager under den förflutna delen av innevarande högkonjunktur synes ha visat en balanserad utveckling och inte, såsom under de närmast föregående uppsvingperioderna, företett symptom på överexpansion. Något mer uttalat tryck mot prisnivån från kostnadssidan förutses inte 1965, även om bilindustrins löneavtal sista halvåret i fjol skulle få vissa spridningseffekter. Den expansivt orienterade ekonomiska politiken torde knappast behöva omläggas av inre balansskäl, och att döma av utsikterna för varuhandeln, inte heller på grund av omsorg om det internationella konkurrensläget. Diskontohöjningen i juli 1964 från 3 till 3 1/2 procent markerade inte inledningen till någon generell åtstramning av kreditmarknaden. För att motverka att gapet mellan ekonomins prestationsförmåga och den aktuella produktionsnivån ånyo börjar vidgas efter halvårsskiftet 1965 är det inte osannolikt att ytterligare finanspolitisk stimulans kommer att tillföras. Redan har vissa skattelättnader utlovats och planer finns också på att förbättra socialförsäkringsförmånerna (se nedan). Möjligen kan ytterligare åtgärder på efterfrågesidan visa sig erforderliga om arbetslöshetsprocenten skall kunna bringas ned mot etappmålet 4 procent — i tillägg till de intensifierade insatserna berörande arbetslöshetens struktur och arbetskraftens rörlighet.

Hushållen kan förväntas höja sina reala utgifter i betydande omfattning, åtminstone fram till mitten av 1965. Av den skattesänkning som beslutades i februari 1964 blev en mindre del effektiv först vid årsskiftet 1964—1965, vilken beräknas tillföra hushållen ca 1 miljard dollar. Vidare antas ej obetydliga återbetalningar av överskjutande skatt bli aktuella. För en väl hävdad konsumtionsökning talar också lönebildningen, vilken att döma av de senaste avtalsresultaten torde bli något mer uppåtriktad än under 1964. Att köpbenägenheten är hög har bekräftats av en enkät i oktober, vil-

ken gav det högsta utslaget för denna månad sedan statistikens start år 1960. Fabrikerna har gett uttryck för optimistiska förväntningar inför 1965. Således emotses försäljningen av industriprodukter (inkl. investeringsvaror) öka med 6 procent. Stålindustrins avsättning väntas bli oförändrad medan biltillverkarna räknar med 2 procents uppgång.

En rad reservationer rörande styrkan i det fortsatta konsumtionsuppsvinget må dock anföras. Sålunda är det tveksamt om något ytterligare stimulanstillskott är att emotse till följd av 1964 års skattelindring. Sparkvoten steg från 7,0 procent till 7,9 procent mellan de två första kvartalen 1964 då utgifterna så att säga inte hann med den främst av skattesänkningen genererade kraftiga uppgången i de disponibla inkomsterna. Följande kvartal anpassades sparkvoten ned till 7,1 procent, varvid den som normal betraktade nivån praktiskt taget uppnåts. Överslagsmässigt torde, även om några preciserade kalkyler ännu inte presenterats, förändringarna i inkomstöverföringarna netto mellan det offentliga och hushållen sannolikt komma att verka återhållande på de disponibla inkomsternas ökningstakt 1964—1965. Budgeten kommer nämligen inte att ge ett lika stort tillskott till de disponibla inkomsterna 1965 som 1964. Det är att döma av ekonomisk-politiska uttalanden dock tämligen sannolikt att vid eventuella recessionära tendenser punktskattesänkningen skulle drivas till sin övre gräns samtidigt som genomförandet av planerade program för folkpensionerna, sjukhusvård för äldre m. m. skulle påskyndas. Vidare synes ytterligare sänkningar i de direkta skatterna vara under förberedande för att vid behov motverka »the fiscal drag», dvs. statsbudgetens benägenhet att i expansionsfaser bli åtstramande oavsett graden av resursutnyttjande i samhällsekonomin. Tills vidare synes det, sammanfattningsvis, rimligt att räkna med en nedgång i den privata konsumtionens stegringsstakt från inemot 5 1/2 procent 1964 till 4 1/2 procent 1965.

Bostadsbyggandet har under de senaste åren expanderat så kraftigt att det ibland talats om risker för inträdande mättnadseffekter. Den påtagliga uppgången mellan 1961 och 1962 representerade emellertid endast en återgång till 1959 års visserligen mycket höga nivå, och den fortsatta stegringen 1963 medförde att denna kom att överskridas med inte mer än ca 6 procent. Det har ofta antagits att bostadsbyggandet sannolikt blir en försvagningsfaktor i konjunkturförloppet 1965. Härvid visas på att antalet påbörjade lägenheter visat en nedåtgående tendens sedan första kvartalet 1964. Liknande tendenser gjorde sig emellertid gällande också 1963 — efter en avmattning på sommaren tog aktiviteten påtagligt upp sig på hösten, och expansionen fortgick intill första kvartalet 1964. Tecken på att denna fasning eventuellt skall komma att upprepa sig framkom i oktober 1964, då antalet påbörjade bostäder ånyo kraftigt ökade. Möjligen rör det sig om ett nytt säsongmönster som rensningen ännu inte kunnat beakta. I avvaktan på mer deciderade data förefaller det rimligt att anta ett i stort sett

oförändrat bostadsbyggande 1965. En viss reservation bör dock göras för de eventuella effekterna av den senaste diskontohöjningen.

Näringslivets (exkl. jordbruket) investeringar beräknas 1964 ha överskridit nivån för 1963 med ca 13 procent i löpande priser. Expansionen har fortgått tämligen regelbundet från kvartal till kvartal under båda dessa år. Enligt en enkät verkställd av Securities and Exchange Commission planerade företagen i november en ökning av investeringsutgifterna 1965 med 8 procent. Det bedöms som högst sannolikt att liksom i fjol planerna för 1965 kommer att justeras upp efter hand, men att investeringsökningen likväl torde bli något mer begränsad än fjolårets — möjligen av storleksordningen 10 procent. Ett visst dämpande inflytande kan komma att utövas av de båda diskontohöjningarna i juli och november 1964. Effekten härav motverkas i den mån strävandena att bekämpa tendenserna till glidning uppåt av den långa räntan fortsätter.

Ordersituationen står i god samklang med förväntningarna om fortsatt betydande uppgång i industriinvesteringarna. Sålunda ökade inflödet till industrin av order på varaktiga varor med ca 10 procent mellan tredje kvartalen 1963 och 1964, dvs. väl så mycket som motsvarande stegring 1962—1963. Inhemska beställningar till verktygsmaskinindustrin låg under de tre första kvartalen 1964 två tredjedelar över föregående års nivå. Orderstockens varaktighet ökade.

Kapacitetsutnyttjandet i industrin har förbättrats kontinuerligt men i moderat omfattning. Från en genomsnittsnivå på 85 procent i slutet av 1963 uppnåddes 86 procent i september 1964; det optimala genomsnittet anges till 92 procent. Endast ringa ytterligare uppgång i utnyttjandegraden förutses för 1965.

De finansiella möjligheterna att genomföra ökade investeringar får be-tecknas som goda. Sjunkande arbetskostnader per produktenhet under loppet av 1964 har i förening med stigande omsättning och i samband härmed bättre kapacitetsutnyttjanden skapat en mycket god vinstkonjunktur. Från tredje kvartalet 1963 till tredje kvartalet 1964 steg aktiebolagsvinsterna före skatt med 13 procent mot ca 6 procent ett år tidigare. Till detta kommer de skatteförmåner för investeringar som beslutades 1962 och vilka fortfarande har effekt att avge 1965. Aktiebolagsskattesatsen nedsattes 1964 från 52 till 50 procent och vidare till 48 procent från början av detta år. Skattelindringseffekten har angetts till inemot 2 1/2 miljarder dollar på årsbasis. Vinsterna efter skatt har således utvecklats ännu gynnsammare än de beskattningsbara, och denna utveckling kommer att fortsätta. Från tredje kvartalet 1963 till motsvarande period 1964 uppgick stegringen till 20 procent.

Lagerinvesteringarna synes oväntat ha sjunkit med uppskattningsvis drygt 1 miljard dollar 1963—1964 — förväntningarna hade snarast varit inställda på en uppgång av motsvarande storlek. Man väntar nu att upp-

lagringen skall öka med storleksordningen 2 miljarder dollar 1965. Därmed skulle alltså lagren övergå från att verka bromsande till att verka höjande på den totala produktionens ökningstakt. Stimulansen torde bli koncentrerad till första halvåret. Diskontohöjningarna kan emellertid motivera någon nedjustering av lagerprognosen.

Däremot synes, med reservation för den förestående budgeten, förändringarna i de federala utgifterna komma att verka neddragande på den totala efterfrågans ökningstakt. Utgifterna för varor och tjänster beräknas (på nationalräkenskapsmässig transaktionsbasis) stiga 2 1/2 miljarder det budgetår som avslutas den 30 juni. Denna uppgång var lägre än föregående budgetårs, eftersom effekten av betydande utgiftsstegringar för civila ändamål balanserades av besparingar på försvarssidan. På nuvarande stadium förutses inte någon mer betydande expansion i de federala utgifterna under instundande budgetår. Preliminärt antas administrationen sikta på något sådant som en halvering av den administrativa budgetens underskott 1965/66 från föregående års nivå av ca 5,7 miljarder dollar. Budgetens balans tenderar dock numera att ägnas ett mera begränsat intresse i den praktiska politiken; de samhällsekonomiska behoven tillmäts ökad betydelse. Expansionen för delstaternas och kommunernas del förutses gå vidare.

Exporten spelar som efterfrågefaktor en underordnad roll i den amerikanska ekonomin. Genom den stabila, under fjolåret rent av nedåtriktade, kostnadsutvecklingen har de amerikanska varornas konkurrenskraft förbättrats, samtidigt som kapacitet funnits att tillgodose efterfrågan. Utförseln av varor och tjänster kan uppskattas ha ökat volymmässigt med 13 å 14 procent 1963—1964. Stegningen 1965 förutses bli väsentligt lägre än så. Prognosen synes utgå från en som sannolik bedömd allmän dämpning i världshandelns expansion. Även stegringen i importen av varor och tjänster, vilken för 1964 kan skattas till något under 10 procent, finge i anslutning till antaganden om en lägre produktionsökning förmodas bli dämpad 1965.

Betalningsbalansen visade under de tre första kvartalen 1964 ett underskott, exklusive speciella transaktioner, på ca 2 miljarder dollar, uppräknat till årsnivå. Det antas officiellt att underskottet för helåret 1964 skall hålla sig kring detta tal eller något därutöver, vilket innebure en väsentlig förbättring från 1963 års underskott på 3,3 miljarder dollar. Speciella transaktioner av skilda slag samt utdelning från centralbankernas s. k. guldpool i London bidrog till att guldbehållningen drog sig en aning uppåt under de tre första kvartalen av 1964; mot slutet av året ägde dock ett visst utflöde rum.

III. Utrikeshandeln

1. Exporten

Den totala svenska exporten exklusive fartyg sjönk värdemässigt med 6 1/2 procent mellan andra och tredje kvartalet i fjol efter att ha ökat oavbrutet under fem kvartal (säsongrensade data). Utfallet under tredje kvartalet torde till en del få ses som resultat av att första halvårets export bl. a. till följd av kraftig lageruppbyggnad i avnämarnländerna låg synnerligen högt. Mellan de tio första månaderna 1963 och 1964 har det totala exportvärdet stigit med ca 14 procent. Ehuru exporten under första kvartalet 1963 låg på mycket låg nivå, torde utvecklingen kunna bedömas som mycket gynnsam. Vår andel av världsexporten synes ha fortsatt att öka något. Följande tabell visar förändringen i exportvärdet mellan de tio första månaderna 1963 och 1964 samt den procentuella fördelningen på länder och ländergrupper:

	Procentuell förändring	Absolut förändring, milj. kr.	Procentuell fördelning av förändringen i exportvärdet
Totalt	13,9	1 856	100
EFTA ¹	17,6	940	50,6
Storbritannien	23,2	402	21,6
EEC	12,9	561	30,2
Övriga Västeuropa	8,7	43	2,3
Östeuropa och Kina	6,2	38	2,1
Nordamerika	11,8	100	5,4
Latinamerika	- 5,6	- 30	- 1,6
Övriga länder	17,7	204	11,0

¹ Inklusive Finland.

EFTA-ländernas stora betydelse för exportökningen framgår tydligt, enbart Storbritannien svarade för över en femtedel av totala exportuppgången. Där har också lageruppbyggnaden varit starkt expansiv.

Den internationella konjunkturutvecklingen och speciellt lagerutvecklingen har stor betydelse för den svenska exporten även om denna naturligtvis påverkas av många andra, ofta svårbedömbara faktorer. Tillgängliga prognoser över den internationella konjunkturutvecklingen pekar på en något avsaktande ökningstakt 1965 och detta gäller för flertalet länder. Exportbedömningen för 1965 försvåras av den 15-procentiga importavgiften i Storbritannien, särskilt som det är ovisst hur snart den kommer att avvecklas. Det synes dock mest rimligt räkna med att den blir relativt kort-

Tabell III: 1. Exportutvecklingen för olika varugrupper 1963—1965

	Exportvärde, miljoner kronor			Procentuella förändringar från föregående år					
				Volym			Pris		
	1963	1964	1965	1963	1964	1965	1963	1964	1965
Trävaror	1 166	1 360	1 330	6,9	10,5	-5	1,1	5,5	3
Massa	1 953	2 260	2 465	13,8	7,5	5	2,0	7,5	4
Papper	1 695	1 950	2 080	12,2	13,5	6	0,3	1,5	0,5
Malm	1 003	1 150	1 180	3,4	14,5	1	-7,5	0	1,5
Metaller	1 506	1 770	1 905	13,3	13,5	7	-3,4	4	1
därav: Järn och stål ..	1 229	1 475	1 570	14,1	18,5	6,5	-4,3	1,5	0
Verkstadsprodukter, exkl. fartyg	5 038	5 880	6 600	0,9	12,5	8	4,9	4	3,5
Livsmedel	618	605	600	3,4	-9,5	4	3,9	8,5	-4,5
Övriga varor	2 278	2 630	2 980	9,6	11	10	1,9	4	3
Totala exporten, exkl. fartyg	15 257	17 605	19 140	7,2	10,5	6	1,2	4	2,5
Fartyg	1 310	1 175	1 285	25,6	-4	15	-0,7	-6	-5
Totalt	16 568	18 780	20 425	8,4	9,5	6,5	1,1	3,5	2

Anm. Samtliga uppgifter utom de för 1963 avser prognoser. Dessa är avrundade till närmaste hela resp. halva tal.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

varig och att den för svensk export i första hand kommer att få effekter på prissidan. Storbritannien svarade 1963 för 13 1/2 procent av vår export, och de varor som nu berörs av importavgiften utgjorde ca 6 procent av totalexporten.

Vid bedömningen av utfallet för 1964 har hänsyn kunnat tas till faktiska utvecklingen fram t. o. m. tredje kvartalet. Vad avser 1965 har den prognos som framlades i Konjunkturläget, oktober 1964, reviderats med hänsyn främst till det nya material som framkommit om utvecklingen utomlands och de därmed förändrade utsikterna. Detta har även skett för verkstadsprodukter samt järn och stål, för vilka föregående prognos byggde på i augusti utförda enkäter bland företagen. Prognosen för fartygsexporten bygger på resultatet från en enkät bland varven i november.

Utfallet av exporten 1964 har reviderats obetydligt nedåt. Exporten exklusive fartyg beräknas nu ha ökat med 10 1/2 procent i volym 1963—1964. En relativt kraftig sänkning av fartygsleveranserna inträffade i fjol och totalt kan exportvolymen beräknas ha stigit med 9 1/2 procent 1963—1964. Den värdemässiga uppgången i de totala exportleveranserna uppskattas till 13 1/2 procent. Prognosen för 1965 pekar på en uppgång i exporten exklusive fartyg på 6 procent i volym. Genom en relativt kraftig uppgång i fartygsleveranserna beräknas totalexporten stiga med drygt 6 1/2 procent i volym. Den värdemässiga stegringen uppskattas till drygt 8 1/2 procent (se tabell 1).

*Exportutvecklingen för olika varugrupper**Trävaror*

1964 innebar ett rekordår för den svenska trävaruexporten. Exportförsäljningarna för leverans 1964 av sågade och hyvlade barrträvaror — den dominerande posten i gruppen trävaror — nådde vid månadsskiftet november—december ungefär upp till den i oktoberrapporten prognosticerade nivån för fjolårets totalexport på 1 115 tusen standards. Konjunkturen i Västeuropa har ju alltsedan senvåren 1963 varit utpräglad expansiv icke minst inom byggnadsverksamheten. I allmänhet har de olika exportländernas trävaruleveranser följt den ekonomiska utvecklingen. Dessutom tyder den visserligen mycket bristfälliga statistik man har för konsumentländernas lager på att en ganska kraftig uppbyggnad skett under 1964. Ingenting tyder ännu på att lageruppbyggnaden skulle ha upphört eller förbytt i en nedgång, men det förefaller dock som om takten sjunkit något under höstens lopp. Det måste anses rimligt att göra en viss upprevidering av prognosen för 1964 (se Konjunkturläget, oktober 1964). Det finns knappast skäl att anta att exporten kommer att ligga lägre än 1 135 tusen standards.

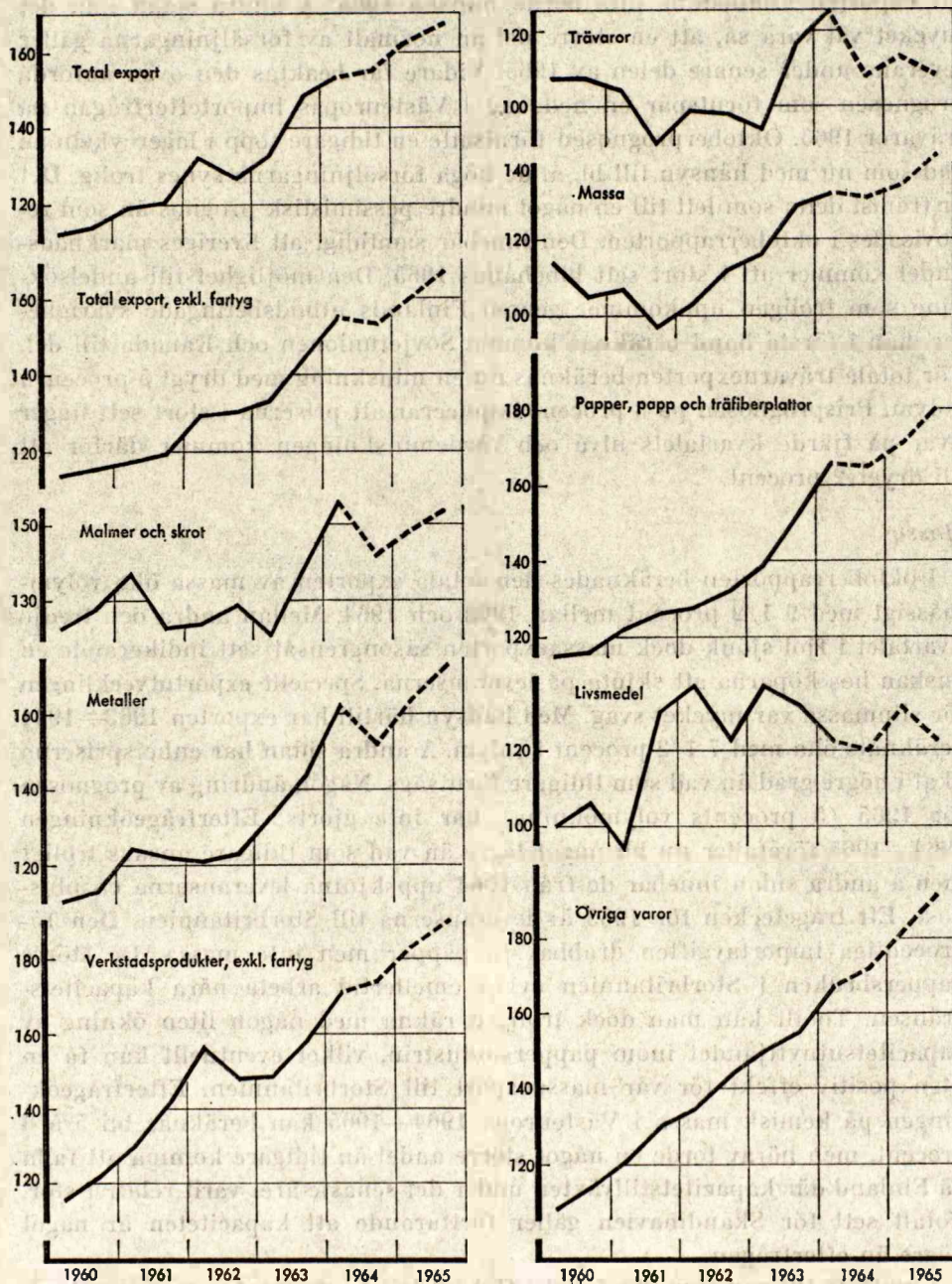
Det är dock mindre troligt att exporten 1965 kommer att kunna upprätthållas på samma höga nivå som 1964. Förbrukningsökningen i avnämrländerna kommer förmodligen att mattas något jämfört med det senaste året, delvis som följd av de restriktiva åtgärder som har vidtagits i flera västeuropeiska länder. Högre räntor och kreditrestriktioner kan tänkas medföra såväl en temporär avmattning i förbrukningen som en lagerreduktion. Den totala västeuropeiska importefterfrågan för sågade och hyvlade trävaror kommer således att vara lägre i år; enligt en nyligen redovisad prognos från FN:s ekonomiska Europa-kommission kommer den att sjunka med ca 6 procent. Man förutspår att byggnadsaktivitetens fortsatt höga nivå bör medföra att fjolårets reala konsumtion av sågade trävaror kommer att kunna upprätthållas men att det kan påräknas bli en temporär nedgång i »apparent consumption» i flera importländer under en period av konjunkturell lageranpassning.

Exportpriserna har fortsatt att stiga och de var i början av 1964 uppe på den nivå som de hade innan den senaste nedgången började 1961. Priserna är för närvarande mycket fasta och visar fortfarande närmast en stigande tendens. Det är svårt att avgöra i vilken utsträckning exportpriserna kommer att fortsättningsvis förbli fasta; mycket beror på i vilken mån importörerna har möjlighet att öka försäljningspriserna för införda trävaror i proportion till de ökade kostnaderna för lagerhållning.

Försäljningarna för leverans 1965 började i fjol mycket tidigt och för flertalet exportländer var de mycket livliga. Sålunda hade Sverige vid månadsskiftet november—december redan sålt 515 tusen standards. Försäljningarna har inte varit anmärkningsvärt stora till vår största marknad

Diagram III: 1. Volymutvecklingen för exporten enligt varugrupper 1960—1965

Index: 1959 = 100. Säsongsrensade halvårs-siffror

Anm. De streckade linjerna avser prognoser.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Storbritannien, det är i stället Nederländerna som har visat sig som den mest expansiva marknaden. Den höga försäljningssiffran antyder i och för sig att exporten åtminstone inte borde minska 1965. Å andra sidan kan det mycket väl vara så, att en större del än normalt av försäljningarna gäller leverans under senare delen av 1965. Vidare får beaktas den ovan anförda prognosen som förutspår en nedgång i Västeuropas importefterfrågan på trävaror 1965. Oktoberprognosen förutsatte en tidigare topp i lagercykeln än vad som nu med hänsyn till bl. a. de höga försäljningarna synes troligt. Det är främst detta som lett till en något mindre pessimistisk prognos än som redovisades i oktoberrapporten. Den innebär samtidigt att Sveriges marknadsandel kommer att i stort sett bibehållas 1965. Den möjlighet till andelsökning som troligen uppkommer genom Finlands utbudsbetingade svårigheter, kan i första hand beräknas komma Sovjetunionen och Kanada till del. För totala trävaruexporten beräknas nu en minskning med drygt 5 procent i volym. Prisprognosen på 3 procent implicerar att priserna i stort sett ligger kvar på fjärde kvartalets nivå och värdeminskningen kommer därför att bli drygt 2 procent.

Massa

I oktoberrapporten beräknades den totala exporten av massa öka volymmässigt med 9 1/2 procent mellan 1963 och 1964. Mellan andra och tredje kvartalet i fjol sjönk dock massaexporten säsongrensat sett indikerande en önskan hos köparna att skjuta på leveranserna. Speciellt exportutvecklingen för slipmassa var mycket svag. Med hänsyn härtill har exporten 1963—1964 beräknats öka med 7 1/2 procent i volym. Å andra sidan har enhetspriserna ökat i högre grad än vad som tidigare förutsågs. Någon ändring av prognosen för 1965 (5 procents volymökning) har inte gjorts. Efterfrågeökningen 1964—1965 förefaller nu bli något lägre än vad som tidigare ansågs troligt men å andra sidan innebär de från 1964 uppskjutna leveranserna en pluspost. Ett frågetecken för 1965 är leveranserna till Storbritannien. Den 15-procentiga importavgiften drabbar ju papper men inte massa. De större pappersbruken i Storbritannien synes emellertid arbeta nära kapacitetsgränsen. Totalt kan man dock troligen räkna med någon liten ökning av kapacitetsutnyttjandet inom pappersindustrin, vilket eventuellt kan få en liten positiv effekt för vår massaexport till Storbritannien. Efterfrågeökningen på kemisk massa i Västeuropa 1964—1965 kan beräknas bli 5 å 6 procent, men härav torde en något större andel än tidigare komma att falla på Finland där kapacitetstillväxten under det senaste året varit relativt stor. Totalt sett för Skandinavien gäller fortfarande att kapaciteten är något högre än efterfrågan.

I motsats till vad som var fallet i fjol torde i år merparten av exportleveranserna komma att infalla under andra halvåret. Utvecklingen torde snarast bli mycket dämpad under innevarande halvår.

Papper

Vid utarbetandet av prognoserna för pappersexporten indelas denna i följande grupper: papper (exkl. tidnings- och kraftpapper), kraftpapper, papp, tidningspapper, pappersvaror m. m. och träfiberplattor. Den procentuella fördelningen av exportvärdet för ovanstående grupper 1963 var 24, 28, 16, 17, 4 och 11. De olika grupperna länderfördelas och prognoserna för papper och kraftpapper görs med hjälp av prognoser för bruttonationalproduktutvecklingen i olika länder. Frånsett pappersvaror som ju är en mycket liten grupp har pappexporten under de senaste åren varit den mest expansiva. För 1964 beräknas utfallet för totala pappersexporten ha blivit en volymökning med 13 1/2 procent eller en procent lägre än enligt oktoberprognosen.

Från efterfrågesidan synes det knappast finnas skäl som talar mot en fortsatt mycket hög procentuell ökning även 1965. Utbudsmässigt skulle detta emellertid medföra orimligt kraftiga ökningarna i leveranserna. I stället har måst antas ökningarna förenliga med den produktionskapacitet som kan beräknas föreligga. Exportprognoserna för tidningspapper baseras på länderfördelade trendstudier, varvid dock även beaktats informationer om lagerutvecklingen i avnämarnländerna. Även för träfiberplattor bygger prognoserna på iakttagelser om trendutvecklingen. Exporten till Storbritannien har antagits negativt påverkas av importavgiften såväl pris- som volymmässigt, det senare främst till följd av en sannolik reducering av lagerhållningen i Storbritannien. Prognosen för 1965 har reducerats med drygt fyra procent till en volymökning på 6 procent. Prognosen för prisutvecklingen har likaså reducerats till en prisuppgång på endast ca 1/2 procent.

Malm

1964 var ett utpräglat högkonjunkturår för malmexporten. Exportökningen 1963—1964 beräknas bli ca 15 procent i volym. I stort sett står sig den tidigare prognosen för 1965 innebärande en något högre leveranskvantitet 1965 än 1964. Den brittiska importavgiften skulle visserligen kunna tänkas medföra ett extra tillskott till malmeftersfrågan, eftersom det bedöms möjligt öka den engelska järn- och stålindustrins kapacitetsutnyttjande med kanske 10 procent på kort sikt. Försäljningarna till Storbritannien för leverans 1964 var mycket stora. Under senare delen av 1964 var emellertid avhämtningarna därifrån mycket tröga och sannolikt kommer relativt stora poster att avhämtas först i år, troligen till följd av för stora malmlager; dessa har bedömts ligga ca 1 miljon ton för högt senhösten i fjol. Investeringsutvecklingen i såväl Storbritannien som Västtyskland är relativt expansiv men å andra sidan låg exportvolymen redan i fjol på en så markant hög nivå att det knappast skulle vara rimligt att räkna med mer än en obetydlig ytterligare uppgång i malmleveranserna. En viss mindre volymökning har därutöver antagits 1964—1965 i så motto att prognoserna om en

något högre malmkvantitet 1965 än 1964 innebär en ytterligare något större ökning i rent järn räknat; järnhalten i malmen blir nämligen högre 1965 än 1964. Detta har dock i prognosen införts som en prisökning på järnmalm.

Järn och stål

Järn- och stålexportens utveckling sista kvartalet 1964 samt år 1965 har bedömts med utgångspunkt från institutets enkät bland järn- och stålverken i augusti. Enkätens uppgifter om järn- och stålexportens utveckling på olika länder och länderområden till och med första halvåret 1965 har omprövats med hänsyn till de informationer som nu föreligger om bl. a. investerings- och lagerutvecklingen i de skilda avsättningsländerna. Viktigare specifika faktorer i omprövningen har varit den engelska importavgiften samt ny information om den sannolika omfattningen av stålexporten till Sovjetunionen. Enkätens uppgifter om den totala järn- och stålexporten andra halvåret 1965 har arbiträrt länderfördelats inom institutet och underkastats en motsvarande rimlighetsprövning.

För 1964 har oktoberprognosen nedreviderats något såväl volym- som prismässigt. Den volymmässiga uppgången 1963—1964 beräknas nu bli mellan 18 och 19 procent medan prisnivån 1964 beräknas överstiga prisnivån för 1963 års leveranser med mellan 1 och 2 procent. För 1965 har prognosen för första halvåret neddragits medan en uppjustering vidtagits för andra halvåret. Totalt för året har exportvolymen uppjusterats obetydligt till 6 1/2 procent. Bl. a. har stålexporten till Sovjetunionen antagits bli högre än som tidigare förutsatts medan en neddragning av den förutsedda exporten till Storbritannien vidtagits. Den tidigare prognosen om en fortsatt svag höjning av prisnivån 1964—1965 förefaller nu vara optimistisk i överkant. Å andra sidan förefaller tendenserna till prisavmattning under senare tid icke vara av sådan styrka att en direkt sänkning av den genomsnittliga prisnivån för järn- och stålleveranserna mellan helåren 1964 och 1965 skulle vara trolig. Detta synes ej troligt även om hänsyn tas till att den engelska importavgiften torde komma att utöva en viss press på de svenska exportpriserna på stålleveranserna till Storbritannien vad avser vissa stålsorter. I prognosen har därför räknats med oförändrade genomsnittspriser 1964—1965.

Verkstadsprodukter

Utsiktarna för verkstadsexporten har bedömts enligt samma teknik som för järn och stål. Till skillnad mot järn- och stålverkstadsenkäten baseras institutets verkstadsenkät på ett urval av företag. Detta medför en viss osäkerhet i talen speciellt vad avser länderfördelningen. Avvikelsena mellan enkätens procentuella fördelning av exporten på länder och länderområden och tullstatistikens är därför också större. Bl. a. av detta skäl innehåller materialet

vissa inkonsistenser. Ett uttryck härför är att det visat sig vara svårt att få full korrespondens mellan ökningstalet för totala exporten och ökningstalen på länderområden. Osäkerheten beträffande länderfördelningen av enkätens prognostal tar sig också uttryck i vissa sannolikt orimliga exporttal för några länder och länderområden.

Verkstadsexporten 1964 kan beräknas ha varit mellan 16 och 17 procent högre än 1963 i värde räknat och mellan 12 och 13 procent högre i volym räknat. Speciellt höga ökningstal noteras för leveranserna till bl. a. Finland och Storbritannien.

Den volymmässiga ökningen i verkstadsexporten 1964—1965 har uppjusterats från 7 procent i oktober till 8 procent. Investeringsprognoserna för olika länder i Västeuropa pekar på en fortsatt betydande uppgång i investeringsverksamheten 1965 och orderingångsstatistiken för tredje kvartalet 1964 angav likaså fortsatt uppgång i verkstadsorderna från utlandet. Enkätisiffrorna för exporten 1965 till bl. a. Norge, Finland och Västtyskland kan bedömas vara hållna i underkant. Dessa uppjusteringar motvägs endast delvis av den nedjustering som vidtagits i enkätens uppgifter om exportleveranserna till Storbritannien.

Beträffande prisutvecklingen för verkstadsprodukter kan utvecklingen under tredje kvartalet i fjol sägas ligga i linje med de antaganden som gjordes om den indexmässiga uppgången under andra halvåret 1964 och 1965. Prisstegringen 1964—1965 har antagits bli av storleksordningen 3 1/2 procent och den värdemässiga uppgången i verkstadsexporten skulle därmed förutses bli 12 procent 1964—1965.

Fartyg

Oktoberreportens bedömning av fartygsexporten har kunnat revideras med hjälp av en i november utförd enkät bland varven täckande hela 1965 samt separata uppgifter från olika källor beträffande sjösättning och leveranser av fartyg.

För år 1964 kan leveranserna av nya fartyg beräknas ha uppgått till 980 miljoner kronor. Stor osäkerhet vidlåder dock den från varvsenkäten härledda bedömningen när det gäller leveranserna i december från storvarven. Inte mindre än 5—6 fartyg beräknas levererade i december. Sammanlagt torde dessa fartyg ha ett värde av 150 miljoner kronor. Något eller några av dem kan mycket väl komma först 1965. Man vet erfarenhetsmässigt att varvsenkäten icke är helt tillförlitlig i sådana fall. Uppskattningsvis kan leveranser på kanske sammanlagt 50 miljoner kronor mycket väl ha skjutits över på 1965.

Second-handexporten uppgick till 70 miljoner kronor under tredje kvartalet mot en i oktober beräknad utförsel på 55 miljoner kronor för hela andra halvåret 1964. Takten i utförseln av äldre fartyg i handelsflottan

fortsätter av allt att döma med oförminskad styrka. Utförseln är så pass kraftig att de nytillkomna fartygen inte förmår att hålla handelsflottans bruttotonnage intakt; här kan en svag nedgång märkas. De totala fartygsleveranserna av nya och gamla fartyg kan beräknas ha sjunkit med närmare 10 procent i värde 1963—1964.

I den varvsenkät som utfördes i februari ombads varven för första gången att göra en prognos för sina leveranser ett och ett halvt år framåt i tiden dvs. t. o. m. första halvåret 1965. Att döma av novemberenkäten har man inte lyckats särskilt bra med detta. Då uppgavs en leveranssiffra för första halvåret i år på ca 500 miljoner kronor mot nu 584 miljoner. Det senare talet överensstämmer tämligen väl med den prognos institutet lade fram i oktober; denna prognos byggde på februarienkäten korrigerad med hjälp av ovan omnämnda uppgifter om leverans- och sjösättningsdata för enskilda nybyggen. För helåret 1965 kan leveransvärdet av nya och gamla fartyg beräknas uppgå till närmare 1 300 miljoner kronor vilket innebär en ökning med närmare 10 procent från 1964. Det antagande som gjordes i oktoberrapporten om prisutvecklingen andra halvåret 1964 kan sägas ha blivit bekräftat av indexberäkningarna för tredje kvartalet. Det synes fortfarande rimligt räkna med en prisnedgång på drygt 5 procent 1963—1964. Det synes övervägande troligt att den nedåtgående tendensen för leveranspriserna fortsätter och i prognosen för 1965 har insatts ett prisfall av ungefär samma storlek som föregående år.

Livsmedel

Prognosen för livsmedelsexporten bygger på jordbruksnämndens bedömningar. Inom nämnden görs bedömningar för gruppen reglerade livsmedel som utgör 80—85 procent av totala livsmedelsexporten.

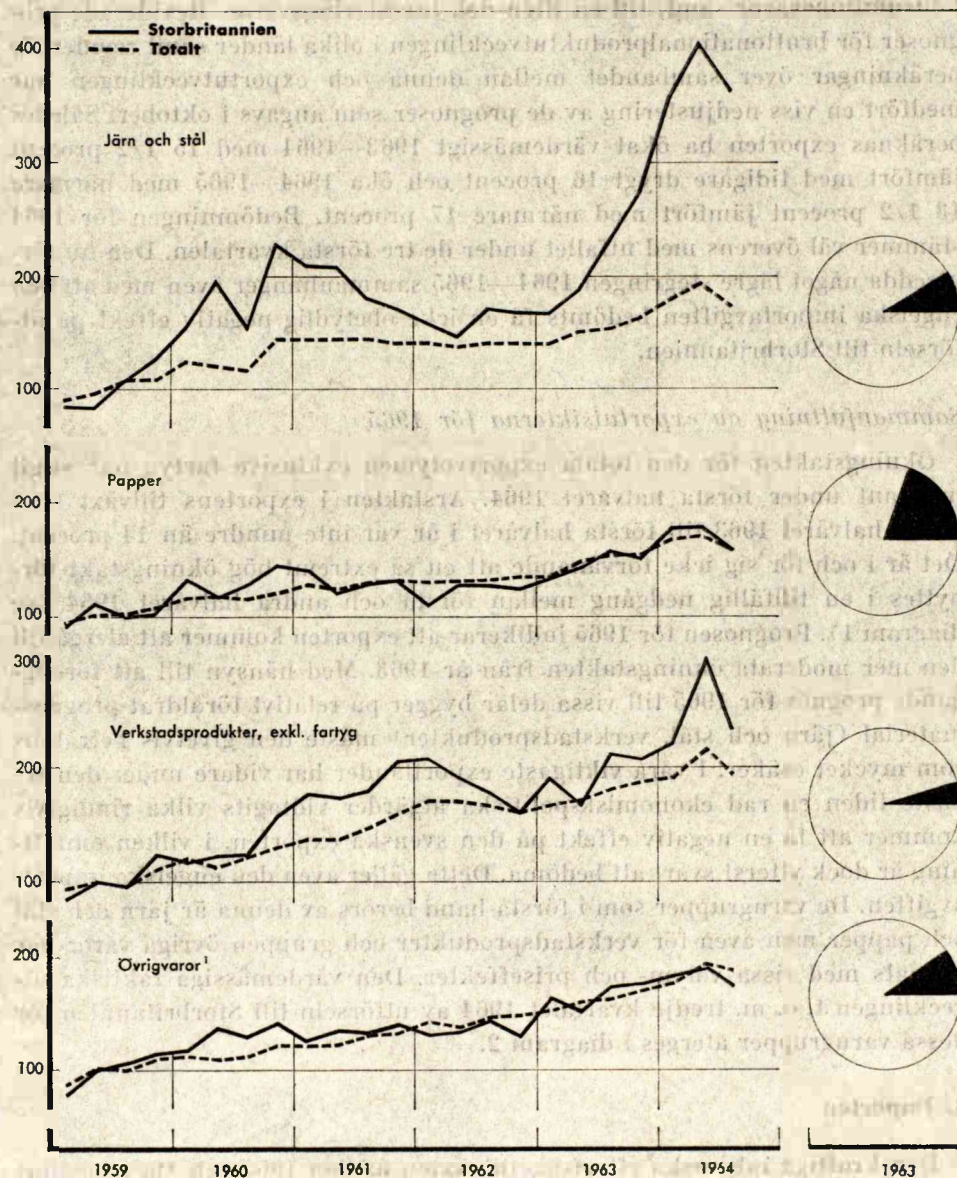
Den totala livsmedelsexporten 1963—1964 kan beräknas ha minskat med någon procent i värde räknat. Priserna steg förhållandevis kraftigt 1963—1964 (8 à 9 procent) och i volym räknat kan livsmedelsexporten uppskattas ha sjunkit med närmare 10 procent. För 1965 kan, med vederbörlig hänsyn till jordbruksnämndens prognos, en viss volymmässig ökning i utförseln påräknas. Denna synes emellertid bli något mindre än det prisfall på livsmedel som får bedömas som sannolikt 1964—1965.

Övriga varor

Fyra länder, Storbritannien, Danmark, Norge och Förbundsrepubliken Tyskland, utgör de stora marknaderna för övrigvaruexporten och svarar för ungefär 50 procent av denna. Ungefär 80 procent av exporten går till länder för vilka man fortlöpande kan få relativt väl underbyggda prognoser för bruttonationalproduktutvecklingen. Man kan här konstatera ett påtagligt samband mellan bruttonationalproduktens utveckling och exportut-

Diagram III: 2. Exportutvecklingen för olika varugrupper, totalt och till Storbritannien 1959—1964

Index: 1959 = 100. Säsongsrensade kvartalsvärden

¹ Omfattar SITC 21, 23, 26, 27, 29, 3, 5, 61—63, 65, 66 och 8.

Anm. Cirkelsektorerna anger exportandelen till Storbritannien av respektive varugrupper 1963.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

vecklingen, något som också synes naturligt då övrigvaruexporten består av ett stort antal olika varor, dels insatsvaror till industrin, dels också färdiga konsumtionsvaror samt, till en liten del, investeringsvaror. Reviderade prognoser för bruttonationalproduktutvecklingen i olika länder samt reviderade beräkningar över sambandet mellan denna och exportutvecklingen har medfört en viss nedjustering av de prognoser som angavs i oktober. Således beräknas exporten ha ökat värdemässigt 1963—1964 med 15 1/2 procent jämfört med tidigare drygt 16 procent och öka 1964—1965 med närmare 13 1/2 procent jämfört med närmare 17 procent. Bedömningen för 1964 stämmer väl överens med utfallet under de tre första kvartalen. Den nu förutsedda något lägre stegringen 1964—1965 sammanhänger även med att den engelska importavgiften bedömts få en icke obetydlig negativ effekt på utförseln till Storbritannien.

Sammanfattning av exportutsikterna för 1965

Ökningstakten för den totala exportvolymen exklusive fartyg har stigit markant under första halvåret 1964. Årstakten i exportens tillväxt från andra halvåret 1963 till första halvåret i år var inte mindre än 14 procent. Det är i och för sig icke förvånande att en så extremt hög ökningstakt förbyttes i en tillfällig nedgång mellan första och andra halvåret 1964 (se diagram 1). Prognosen för 1965 indikerar att exporten kommer att återgå till den mer moderata ökningstakten från år 1963. Med hänsyn till att föreliggande prognos för 1965 till vissa delar bygger på relativt föråldrat prognosmaterial (järn och stål, verkstadsprodukter) måste den givetvis betraktas som mycket osäker. I våra viktigaste exportländer har vidare under den senaste tiden en rad ekonomisk-politiska åtgärder vidtagits vilka rimligtvis kommer att få en negativ effekt på den svenska exporten, i vilken omfattning är dock ytterst svårt att bedöma. Detta gäller även den engelska importavgiften. De varugrupper som i första hand berörs av denna är järn och stål och papper men även för verkstadsprodukter och gruppen övriga varor har räknats med vissa volym- och prisseffekter. Den värdemässiga faktiska utvecklingen t. o. m. tredje kvartalet 1964 av utförseln till Storbritannien för dessa varugrupper återges i diagram 2.

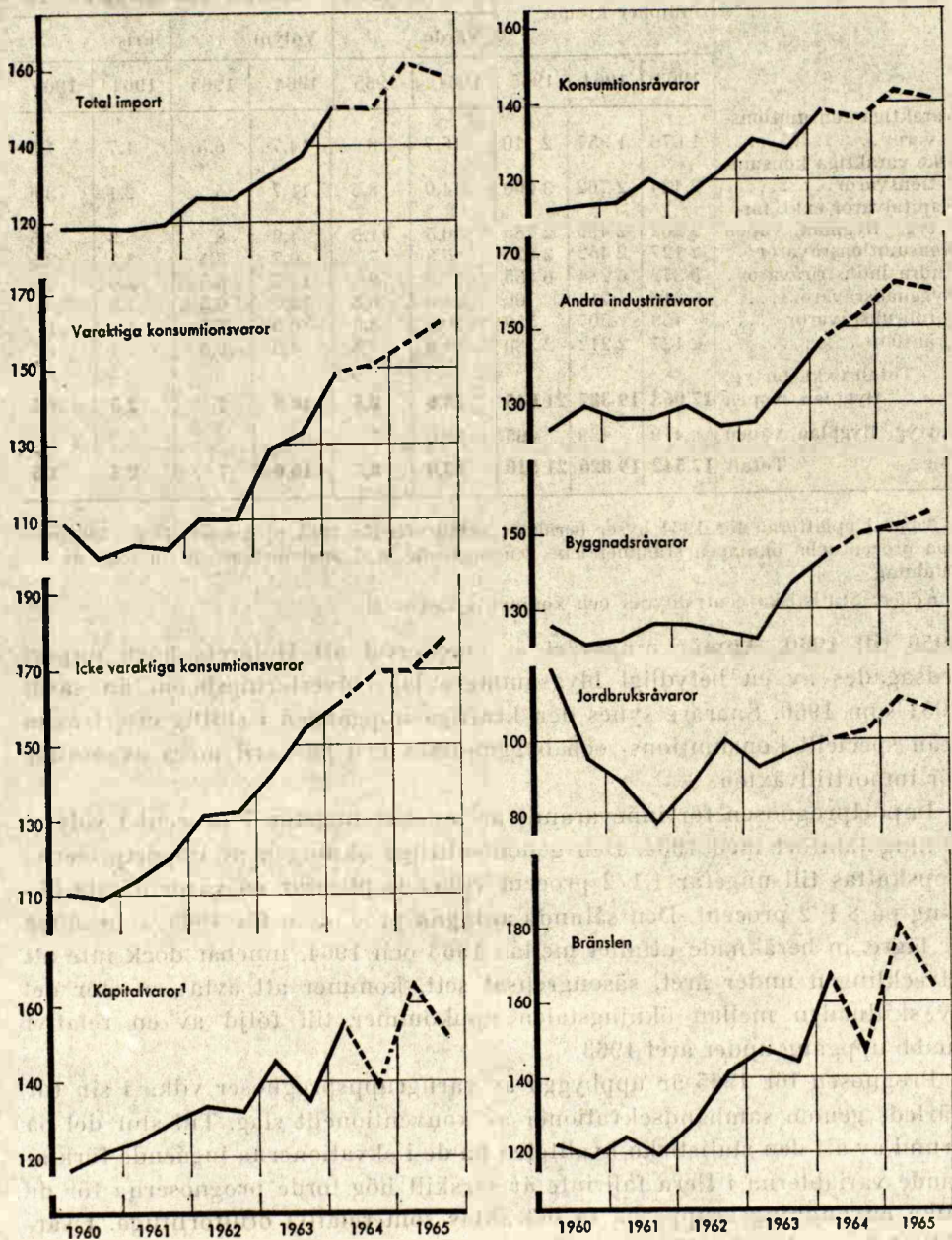
2. Importen

Den kraftiga inhemska efterfrågetillväxten mellan 1963 och 1964 medförde en markant uppgång i den totala importen såväl volym- som värdemässigt. Ökningen beräknas till ungefär 2,3 miljarder kronor, dvs. ca 13 procent. Den totala importprisindex torde ha stigit med drygt 2 1/2 procent och volymuppgången kan uppskattas till drygt 10 procent.

Endast vid två tillfällen under de senaste 15 åren har en större absolut förändring i importvärdet noterats nämligen från 1950 till 1951 och från

Diagram III: 3. Volymutvecklingen för importen enligt användningsgrupper 1960—1965

Index: 1959 = 100. Säsongsrensade halvårsfigurer

¹ Gruppen omfattar investeringsvaror, exkl. fartyg, flygplan och vapen.

Anm. De streckade linjerna avser prognoser.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Tabell III: 2. Importutvecklingen för olika varugrupper 1963—1965

	Importvärde, miljoner kronor			Procentuella förändringar från föregående år					
				Värde		Volym		Pris	
	1963	1964	1965	1964	1965	1964	1965	1964	1965
Varaktiga konsumtionsvaror	1 676	1 957	2 110	16,7	8	14,7	6,5	1,7	1,5
Icke varaktiga konsumtionsvaror	2 424	2 762	3 000	14,0	8,5	11,7	5	2,1	3,5
Kapitalvaror exkl. fartyg, flygplan, vapen	2 262	2 499	2 785	10,5	11,5	4,9	8	5,3	3,5
Konsumtionsråvaror ..	2 127	2 452	2 625	15,3	7	6,7	3,5	8,1	3,5
Andra industriråvaror .	5 372	6 284	6 835	17,0	9	14,7	8,5	2,0	0,5
Byggnadsråvaror	616	714	760	16,0	6,5	13,9	6,5	1,8	0
Jordbruksråvaror	459	507	550	10,5	8,5	6,0	7,5	4,2	1
Bränslen	2 127	2 212	2 380	4,0	7,5	8,5	9,5	-4,1	-1,5
Totalt exkl. fartyg, flygplan, vapen	17 063	19 387	21 045	13,6	8,5	10,8	7	2,5	1,5
Fartyg, flygplan, vapen	479	439	465	-10,0	7	..	..	..	..
Totalt	17 542	19 826	21 510	13,0	8,5	10,0	7	2,5	1,5

Anm. Uppgifterna för 1964 avser beräknat utfall och för 1965 prognoser. Den värdemässiga procentuella ökningen stämmer icke genomgående med angivna värden till följd av avrundning.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

1959 till 1960. Anmärkningsvärt är emellertid att fjolårets höga import ledsagades av en betydligt blygsammare lagerinvesteringsboom än såväl 1951 som 1960. Snarare synes den kraftiga uppgången i slutlig efterfrågan från speciellt konsumtions- och byggnadssektorn ha varit mera avgörande för importtillväxten.

Importprognosen för innevarande år innebär ungefär 7 procent i volymökning jämfört med 1964. Den genomsnittliga ökningen av importpriserna uppskattas till ungefär 1 1/2 procent vilket implicerar en värdemässig ökning på 8 1/2 procent. Den sålunda antagna prognosen för 1965, som alltså är lägre än beräknade utfallet mellan 1963 och 1964, innebär dock inte att utvecklingen under året, säsongrensat sett, kommer att avta; en stor del av skillnaden mellan ökningstalen uppkommer till följd av en relativt snabb uppgång under året 1963.

Prognosen för 1965 är uppbyggd av varugrupsprognoser vilka i sin tur härleds genom sambandsekvationer av konventionellt slag. Till stor del på grund av att den statistiska kvaliteten på de i ekvationerna ingående förklarande variablerna i flera fall inte är särskilt hög torde prognoserna för de olika användningsgrupperna få betraktas som relativt otillförlitliga. I särskilt hög grad gäller detta halvårsutvecklingen för de olika användningsgrupperna såsom den presenteras i diagram 3.

Importprognoserna för 1965 innebär en lägre årlig ökning än 1963—1964 för praktiskt taget alla användningsgrupper utom kapitalvarorna för vilka

importökningen förefaller bli minst lika hög i år som i fjol. Däremot pekar prognoserna på avsevärt lägre ökningstakt för råvarugrupperna, naturligt bl. a. med hänsyn till frånvaron av en påskjutande lagereffekt under innevarande år (se tabell 2).

3. Bytes- och betalningsbalansen

Enligt det preliminära utfallet synes bytesbalansen 1964 ha uppvisat ett underskott på ca 300 miljoner kronor, eller ett något lägre belopp än som beräknades i den reviderade nationalbudgeten för 1964. Förändringen i bytesbalansen mellan 1963 och 1964 med drygt 100 miljoner kronor är hänförlig till ökade underskott i handelsbalansen och posten övriga tjänster. Beräkningen av den sistnämnda är dock till sin karaktär mycket preliminär. Prognoserna för 1965 tyder på ett ytterligare ökat underskott i bytesbalansen med ca 150 miljoner kronor. Som framgår av tabell 3 är detta till större delen att hänföra till posten övriga tjänster. Ingenting tyder på att den sedan flera år iakttagna tendensen till ökat underskott kommer att upphöra 1965. Detta beror delvis på den starkt växande svenska utlandsturismen.

Sjöfartsnettots relativt svaga utveckling 1963—1964 och beräknade stagnation 1964—1965 får ses mot bakgrunden av att den svenska handelsflottans tillväxt stoppats upp sedan 1963 och den fortfarande prismässigt svaga sjöfartskonjunkturen. Dessa förhållanden hänger ihop såtillvida att de pressade fraktpriserna medför att en mängd fartyg i handelsflottan inte blir räntabla i svensk sjöfart; därav den höga exporten av secondhandfartyg. Antalet fartyg minskar, men totala bruttotonnaget förblir i stort sett oförändrat.

Valutarens ökad 1964 med preliminärt beräknat 800 miljoner kronor. Det stora valutainflödet 1964 får i betydande utsträckning anses vara en följd av kortfristiga kapitalrörelser. Den i förhållande till många andra länder stramare kreditmarknaden i Sverige 1964 torde ha medfört en ökning av handelskrediterna till svenska importörer. Under senare delen av fjolåret blev tendenserna till en mer restriktiv penningpolitik tydligare i flera västeuropeiska länder. Man kan förutsätta att detta kommer att negativt påverka volymen av handelskrediter från utlandet i år vilket i så fall kommer att registreras som en minskning av restposten i förhållande till 1964. Ytterligare en faktor som kan beräknas påverka restposten i samma riktning är diskrepansen mellan varvens leveranser till utlandet och betalningar för dessa. Den sedan länge påtalade hårda konkurrensen mellan varvsindustrierna i olika länder kommer alldeles påtagligt att komma till synes i den svenska betalningsbalansen för 1965. Under 1964 kan fartygsleveranser och betalningar i stort sett anses ha balanserat. För 1965 förutses däremot leveranser till ett värde av 1 150 miljoner kronor mot betalningar på endast 500 miljoner kronor. I någon utsträckning kan denna inverkan på restposten motverkas genom upplåning i utlandet från varvens sida.

Tabell III: 3. Betalningsbalansen 1963—1965

Miljoner kronor. Löpande priser

	1963	1964 (uppskattning)	1965 (prognos)
Export, fob	16 568	18 780	20 425
Import, cif	— 17 542	— 19 826	— 21 510
Handelsbalans	— 974	— 1 046	— 1 085
Sjöfartsnetto	1 465	1 500	1 500
Nettoinsegling	1 290	1 325	1 325
Utländska fartygs utgifter i Sverige ..	175	175	175
Övriga tjänster	— 640	— 725	— 825
Bytesbalans	— 149	— 271	— 410
Kapitaltransaktioner	— 218	226	(110)
Restpost	220	845	..
Valutareservens förändring ¹	— 147	800	..

Källor: Statistiska centralbyrån, riksbanken och konjunkturinstitutet.

I tabell 3 är beloppet för kapitaltransaktionerna 1965 satt inom parentes; det utgör en bedömning av nu kända förhållanden för enbart statliga kapitaltransaktioner.

I enlighet med ovan förda resonemang om kända faktorer, som väntas påverka kapitaltransaktionerna och restposten i betalningsbalansen, synes valutareservens tillväxt komma att upphöra och under 1965 förbytas i stillastående eller nedgång. En precisering av den sannolika storleken av valutareservens förändring kan givetvis inte göras. Skälet härtill är att restposten i betalningsbalansen helt enkelt består av samtliga icke-registrerade transaktioner plus brister i statistiken för övriga poster i bytes- och betalningsbalansen. Den brist på kunskap, som restposten således är ett uttryck för, är uppenbarligen ett hinder för en siffermässig prognos av valutareservens utveckling.

¹ Inkluderar ej förändringen i nettoställning gentemot valutafonden.

IV. Produktionen

1. Industrin

Produktionen inom *järnmalmsgruvorna* ökade enligt statistiska centralbyråns produktionsindex under augusti, september och oktober — de månader som statistiskt hunnit belysas sedan institutets oktoberrapport — i en takt som pekar mot en något större helårsökning 1963—1964 än den till oktoberrapporten preliminärt beräknade om ca 9 procent. Produktionsindex indikerar närmast en uppgång om ca 12 procent. Detta tyder på att lagerminskningen under 1964 inte blev så kraftig som man från branschhåll tidigare räknat med.

De kontrakt som slutits för järnmalmsleveranser under innevarande år antyder närmast en viss mindre ökning av järnmalmsexporten 1965 totalt sett. Den nedskärning av de svenska malmproducenternas lager som ägde rum under 1964 genom den då rådande gynnsamma efterfrågeutvecklingen har medfört en normalisering av lagernivån. I malmkonjunktorens nuvarande skede finns det snarast anledning räkna med en viss mindre lagerpåfyllning hos producenterna under 1965. Detta tillsammans skulle i så fall för produktionens del innebära en ökning 1964—1965 med drygt 5 procent.

Såsom nämndes i konjunkturinstitutets oktoberrapport har orderläget under 1964 varit mycket gott inom *järn- och stålverken* och enligt konjunkturbarometern bedömdes orderstockarnas storlek med hänsyn till produktionsnivån nästan undantagslöst som fullt tillfredsställande vid slutet av tredje kvartalet i fjol.

Inom järn- och metallverken ökade produktionen enligt centralbyråns produktionsindex med 12 procent perioden januari—oktober 1964 jämfört med samma period ett år tidigare. Detta ökningstal synes dock innebära en underskattning av produktionsutvecklingen. För hela 1964 torde man nämligen med ledning av föreliggande statistik kunna räkna med att produktionsökningen för handelsfärdigt järn och stål varit 15 procent jämfört med 1963, och detta ökningstal torde också kunna gälla hela gruppen järn- och metallverk.

För 1965 har produktionen av handelsfärdigt järn och stål bedömts med hjälp av den försörjningsbalans, som presenteras i tabell 1. Den inhemska efterfrågan som kan härledas ur prognoserna över investeringsverksamhet och produktion inom andra branscher, främst verkstadsindustrin, beräknas bli drygt 7 procent större än 1964. Man räknar också — såsom framgår av avsnittet om utrikeshandeln — med en ökning av exporten av järn och

Tabell IV: I. Försörjningsbalans för handelsfärdigt järn och stål 1962—1965

Miljoner kronor. 1959 års producentpriser

	1962	1963	1964 (prel.)	1965 (prognos)
Produktion	2 554	2 710	3 116	3 292
Import	731	731	902	992
Summa tillgång	3 285	3 441	4 018	4 284
Export	819	944	1 117	1 188
Lagerförändring	- 71	+ 19	+ 55	+ 40
Varuinsats	2 454	2 578	2 777	2 987
övrig industri	2 142	2 235	2 410	2 598
byggnadsverksamhet	312	343	367	388
Saldopost	+ 82	-100	+ 69	+ 69
Summa användning	3 285	3 441	4 018	4 284

Källa: Konjunkturinstitutet.

stål 1964—1965 på drygt 6 procent. Då det gäller lagerutvecklingen är läget mera svårbedömt. I försörjningsbalansen har för 1964 kalkylerats med att lagren inom järnverken varit av ungefär samma storlek vid slutet som vid ingången av året. Dessa lager ökade visserligen fram till utgången av tredje kvartalet, men man torde kunna räkna med att en lagerminskning skett under fjärde kvartalet. Lagren av järn och stål i verkstadsindustrin — för vilka man helt saknar information för 1964 — har emellertid antagits ha ökat ganska kraftigt under detta år, varför man, som framgår av tabellen, totalt sett räknar med en lagerökning på ca 55 miljoner kronor. För 1965 antas lagerökningen inom verkstadsindustrin bli betydligt lägre än 1964, och övriga lager antas öka endast obetydligt. Lagerökningen under 1965 skulle därmed totalt sett bli något lägre än under 1964. Den efterfrågeökning 1964—1965 som därmed kan förutses på järn och stål skulle uppgå till 7 procent. En stegring av denna storlek synes kunna medföra att järn- och stålverkens produktionskapacitet blir fullt utnyttjad 1965. De knapphändiga uppgifter som föreligger dels om järn- och stålverkens kapacitetsutnyttjande vid slutet av 1964 dels om kapacitetstillskotten 1965 talar närmast för att en produktionsökning om ca 6 procent 1964—1965 skulle vara möjlig. Ett realiserande av den nu prognosticerade efterfrågan på järn och stål 1965 skulle då kräva en importökning om ca 10 procent 1964—1965.

Orderläget inom *verkstadsindustrin exklusive varv* har varit mycket gott under 1964. Enligt centralbyråns orderstatistik var orderingången under de tre första kvartalen 1964 13 procent större än under motsvarande tid ett år tidigare, varvid den procentuella ökningen var betydligt större för exportorderna än för hemmamarknadsorderna. Orderstockarna steg med 10 procent från utgången av tredje kvartalet 1963 till samma tidpunkt 1964, varvid däremot hemmamarknadsorderna ökat avsevärt mera än exportorderna

Tabell IV: 2. Försörjningsbalans för verkstadsprodukter (exkl. fartyg) 1962—1965

Miljoner kronor. 1959 års producentpriser

	1962	1963	1964 (prel.)	1965 (prognos)
Produktion	12 170	12 604	13 550	14 624
Import	4 511	4 809	5 361	5 753
Summa tillgång	16 681	17 413	18 911	20 377
Privat konsumtion	3 238	3 609	3 875	4 097
nyinköp av bilar	1 129	1 352	1 489	1 619
övrigt	2 109	2 257	2 386	2 478
Offentlig konsumtion	17	19	20	21
Investeringar i maskiner m. m.	5 898	6 154	6 315	6 708
privata	3 733	3 919	4 034	4 354
offentliga	2 164	2 235	2 281	2 354
Lagerförändringar	+ 381	+ 149	+ 300	+ 420
Export	4 281	4 441	5 121	5 688
Varuinsats	2 866	3 041	3 280	3 443
övrig industri	1 377	1 474	1 621	1 699
byggnadsverksamhet	1 489	1 567	1 659	1 744
Summa användning	16 681	17 413	18 911	20 377

Källa: Konjunkturinstitutet.

i procent räknat. Detta måste innebära att de genomsnittliga leveranstiderna varit betydligt kortare, då det gäller exportmarknaden än på hemmamarknaden. Förbättringen i orderläget har gällt alla tre delbranscherna inom verkstadsindustrin men har varit mest markerad inom mekaniska och elektriska verkstäder. Enligt konjunkturbarometern i september räknade företagen med fortsatt ökning av orderingången under fjärde kvartalet, då det gäller hemmamarknaden i ungefär samma takt som tredje kvartalet men från exportmarknaden i något sänkt tempo.

Den försörjningsbalans för verkstadsprodukter som nu gjorts inom institutet och som presenteras i tabell 2 ger till resultat en uppjusterad produktionsökning 1963—1964 jämfört med beräkningen som gjordes till institutets oktoberrapport, nämligen 8 mot tidigare 7 procent. Av tillgänglig korttidsstatistik om verkstadsindustrins delbranscher att döma har produktionsökningarna under 1964 varit större inom mekaniska verkstäder samt järn- och metallmanufaktur än inom elektriska verkstäder, framför allt under första delen av året.

Ovannämnda försörjningsbalans indikerar en produktionsökning 1964—1965 i ungefär samma takt som ett år tidigare nämligen omkring 8 procent. Den även för 1964—1965 beräknade stora ökningen av exporten av verkstadsprodukter, de fortsatt, i nästan samma takt som 1963—1964 stigande inköpen av varaktiga konsumtionsvaror, den högre ökningstakten i investeringarna i maskiner o. dyl. 1964—1965 än ett år tidigare samt beräknad stor lageruppbyggnad under 1965, gör att man torde behöva räkna med

Tabell IV: 3. Försörjningsbalans för sågade och hyvlade trävaror 1962—1965

1 000 stds

	1962	1963	1964 (prel.)	1965 (prognos)
Produktion	1 778	1 876	2 049	2 080
Import	28	31	30	30
Summa tillgång	1 806	1 907	2 079	2 110
Export	994	1 050	1 145	1 080
Varulnsats	807	869	954	1 015
gruv- och metallindustri	94	98	107	115
övrig träindustri	293	312	347	375
övrig industri	127	140	159	165
byggnadsverksamhet	293	319	341	360
Lagerförändring	- 13	- 13	- 20	+ 15
Saldo-post	+ 18	0	0	0
Summa användning	1 806	1 907	2 079	2 110

Källa: Konjunkturinstitutet.

en produktionsökning i ungefär denna omfattning även om importen, såsom här kalkylerats, skulle komma att öka med 7 procent.

Orderingången inom *varvsindustrin* har under andra och framför allt tredje kvartalet i år varit låg och orderstocken var vid utgången av tredje kvartalet något lägre än vid motsvarande tidpunkt i fjol. Minskningen hänför sig helt till exportmarknaden, medan hemmamarknadsorderna ökat något. Enligt konjunkturbarometern i september räknade företagen då med någon ökning av exportorderna under fjärde kvartalet.

Med stöd av en försörjningsbalans för varven, som gjorts inom institutet, kan man räkna med att produktionsökningen 1963—1964 var något större än närmast föregående år. Detta implicerar en mycket hög tillväxttakt i produktiviteten, eftersom sysselsättningen inte synes ha ändrats i någon högre grad. Försörjningsbalansen tyder också på en fortsatt produktionsökning 1964—1965 i nästan samma fakt som 1963—1964.

För att dels få en säkrare uppfattning om produktionsutvecklingen inom *sågverksindustrin* för den tid som ännu inte täcks av definitiv årlig produktionsstatistik och dels mer exakt kunna härleda den förändring i sågverkens produktion som svarar mot ställda prognoser för efterfrågan (från utlandet, från inhemska byggnadsinvesteringar m. m.) upprättades inom konjunkturinstitutet hösten 1964 en försörjningsbalans för sågade och hyvlade trävaror vilken presenterades i institutets oktoberrapport. Denna balans har nu följts upp med hjälp av senare inkommen statistik. Innebörden blev för fjolårets del en mindre uppjustering av produktionsökningstakten 1963—1964 från ca 8 till ca 9 procent (se tabell 3). Att ökningen nu beräknats bli något större beror främst på en högre — fortfarande preliminär — exportvolym för 1964 än i oktoberbalansen samt att expansionen

och därmed efterfrågan på sågat och hyvlat virke var något snabbare än väntat inom den övriga träindustrin. För innevarande år ger balansen en viss mindre produktionsökning, ca 1,5 procent, trots att exporten av trävaror väntas minska ungefär 5 procent i volym från i fjol (jämför kapitel III). Ökningen i den inhemska efterfrågan bedöms dock komma att väga upp denna exportminskning, räknat i antal standards; konsumtionsökningen är dock lägre än den som uppmättes för trävaror 1963—1964 (ca 6,5 mot ca 10 procent). I kalkylen har en viss mindre uppgång i färdigvarulagren förutsatts komma till stånd under andra halvåret 1965. Den produktionsuppgång som under ovan angivna förutsättningar skulle inträffa blir då ca 1 1/2 procent.

För den *övriga träindustrin* väntas expansionen fortsätta även innevarande år. Tillväxttakten har dock beräknats bli något lägre bl. a. till följd av en minskning i byggnadsverksamhetens (exkl. vägar) ökningstakt från 7 procent 1963—1964 till knappt 6 procent i år. Ökningen var de tre första kvartalen i fjol drygt 10 procent jämfört med motsvarande period 1963. En sänkning 1965 av denna takt till 7 å 8 procents ökning har bedömts som rimlig. Härvid har hänsyn sökt tas även till den i allt högre grad ökade överflyttningen av produktionen från byggnadsplats till fabrik och den till synes fortsatta goda konjunkturen för trähusfabrikerna. Den 7 å 8-procentiga produktionsökning som här skisserats för den övriga träindustrin skulle tillsammans med den 1,5-procentiga uppgången i sågverksproduktionen innebära en produktionsökning för den *totala träindustrin* 1964—1965 med bortåt 6 procent.

Massakonjunkturen har nu kommit in i ett skede som inte uppvisar ökningstal för produktion, order och leveranser av tillnärmelsevis den storleksordning som varit allmänt förekommande under de två senaste åren. Detta sammanhänger med att den påskjutande effekten från den senaste lagercykeln helt ebbat ut i och med utgången av 1964. Som en följd av den kraftiga stegringen av produktionskurvan under loppet av 1963 blev dock produktionsökningen 1963—1964 — preliminärt beräknad — nästan 15 procent för den totala avsaluproduktionen av massa. Produktionstillväxten inom massasektorn som mellan fjärde kvartalen 1962 och 1963 var ca 17 procent mer än halverades vid motsvarande jämförelse 1963—1964. Den moderata tillväxttakten under loppet av fjolåret framgår av följande tablå (säsongrensade kvartalsgenomsnitt för avsaluproduktion av massa, första kvartalet 1964 = 100).

1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.
100,0	102,1	104,2	104,3

Den avtagande ökningstakten mot slutet av fjolåret kan även illustreras med den procentuella ökningen av produktionen mellan motsvarande kvartal 1963 och 1964 som — ävenledes preliminärt — hade följande utseende:

1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.
18,7	16,5	16,5	7,8

Förändringen i massakonjunkturen har, som framgår av tabellerna, icke på långt när varit så dramatisk som man frestas tro vid en jämförelse mellan den preliminärt beräknade 15-procentiga ökningen 1963—1964 och den nedan redovisade betydligt lägre produktionsökningstakten 1964—1965. Orderläget bedömdes vid slutet av 1964 fortfarande som gott; orderstocken ökade kraftigt under fjolåret och var i slutet av september ungefär 25 procent större än ett år tidigare medan produktionsuppgången under samma tid var ca 14 procent. Den tendens till minskad produktionsandel för den oblekta sektorn som under fjolåret kom till uttryck på sulfitsidan — procentuella andelen oblekt sulfit av total sulfitproduktion sjönk från 34 procent 1963 till knappt 30 procent 1964 — väntas fortsätta 1965 och då även omfatta sulfaten. Produktionsnivån för disolving höjdes 1963—1964 med nästan 10 procent; denna nivå väntas komma att bli bestående under innevarande år.

Fjolåret medförde en viss lageruppbyggnad hos såväl säljare som köpare. Vid utgången av oktober var de inhemska leverantörslagren ca 100 000 ton större än ett år tidigare; uppgången var rätt jämnt fördelad på sulfit och sulfat. Lagren vid årsskiftet 1964—1965 var snarare att beteckna som över- än undernormala. Lageruppbyggnaden under fjolåret hos köparna var sannolikt inte särskilt kraftig. Man torde dock här — liksom för säljarlagren — behöva räkna med en viss retarderande effekt på produktionen under 1965.

Sedan hänsyn dessutom tagits till en beräknad konsumtionsökning av massa 1965 av 5 à 6 procent i Västeuropa och till hur denna ökning kan komma att fördelas mellan de nordiska producentländerna har erhållits en produktionsökning 1964—1965 för avsalumassa med drygt 2 procent. Då man inte får några betydande kapacitetstillskott under den närmaste framtiden kommer kapacitetsutnyttjandet inom massaindustrin således troligen att under 1965 ligga kvar på den nu höga nivån.

Pappersindustrins produktion angavs i konjunkturinstitutets oktoberrapport bli inemot 12 procent större 1964 än 1963. Den fortsatta utvecklingen har inte givit anledning till någon revidering av denna prognos. Uppgången mellan respektive års tre första kvartal var enligt industriproduktionsindex drygt 14 procent; den var mest markant för gruppen övrigt papper samt för papp och kartong (ca 30 resp. ca 20 procent) medan för omslagspapper (kraftpapper, sulfitpapper, smörpapper), tidnings-, journal- samt finpapper ökningstakten låg mellan 6 och 9 procent. Ökningstalet 1963—1964 är liksom vid tidigare prognostillfällen grundat på en försörjningsbalans för papper, dvs. en avstämning mellan tillgång (produktion och import) och efterfrågan (export, inhemska leveranser samt lager). De lageruppgifter som

finns att tillgå avser dock endast lagren vid fabrikena och inkluderar dessutom den egenanvändning av papper företagen har bl. a. för emballering av sina produkter. Uppgifter saknas således om papperslagren inom den pappersförädlade industrin (grafisk industri, pappersvaruindustri) vilka sannolikt är långt ifrån obetydliga. Liksom för massaindustrin har produktionen inom pappersindustrin tillvuxit i klart lägre takt 1964 än under 1963; uppgången från första till andra halvåret beräknas ha varit endast omkring 1 procent jämfört med en 6-procentig uppgång mellan motsvarande respektive halvår 1963. Förklaringen till den avsaknade ökningstakten kan tänkas vara att en lagerökning ägde rum 1963 såväl i de nyss nämnda, statistiskt icke registrerade, lagren inom de inhemska förbrukningssektorerna som i de ofullständigt belysta avnämningarlagren i utlandet. Denna förklaring kan inte uteslutas, i synnerhet inte om man beaktar vad den under 1963 tilltagande spännvidden mellan stigande massa- och oförändrade eller sjunkande papperspriser kan ha betytt för köparnas spekulation i stigande papperspriser. Att detta skulle vara hela förklaringen är dock långt ifrån säkert. En annan till synes minst lika rimlig hypotes är att den under 1964 klart lägre ökningstakten i produktionen orsakats av en tilltagande kapacitetsbrist inom pappersindustrin samt ett visst produktionsbortfall till följd av bristande lönsamhet och därmed nedläggelser av vissa mindre pappersbruk. Tyvärr är dock kapacitetsuppgifterna alltför sporadiska för att man med någon större säkerhet skall kunna uttala sig på denna punkt.

En produktionsprognos för papper 1965 måste grundas på bedömningar av såväl efterfrågeutvecklingen som på tillgången av kapacitet. Såsom redan framgått av kapitel III har exportprognosen gjorts under bl. a. hänsynstagande till kapacitetsläget. De överväganden i fråga om kapaciteten 1965 som kunnat göras samt de efterfrågeutsikter som nu föreligger, talar närmast för att produktionsuppgången 1964—1965 kan komma att bli av storleksordningen 6 procent.

Produktionen inom *livsmedelsindustrin* har enligt centralbyråns produktionsindex under de tre första kvartalen i år legat 3 procent högre än under samma tid i fjol och man torde även för hela 1964 kunna räkna med denna produktionsökning. Detta är den produktionsökning som tidigare prognosticerats. Även för 1965 har produktionen antagits komma att öka i samma takt.

Av den kvantitativa kvartalsstatistiken att döma har produktionen inom *läder- och skoindustrin* under de tre första kvartalen 1964 varit ungefär lika stor som under motsvarande period 1963 (centralbyråns produktionsindex ger en minskning med 2 procent vid samma tidsjämförelse). En beräkning som gjorts inom institutet, baserad på kvartalsstatistiken, ger en mycket god överensstämmelse med den årliga industristatistikens uppgifter för åren 1959—1961. Institutet har därför nu i stället för centralbyråns produktionsindex använt kvartalsstatistikens uppgifter för att bestämma den årliga ut-

Tabell IV: 4. Industriproduktionens utveckling 1963—1965

Procentuella förändringar

	1963—1964 (prel.)	1964—1965 (prognos)
Totala industrin	9	6
Järnmalmgruvor	12	5
Järn- och metallverk	15	6
Verkstadsindustri (exkl. varv)	8	8
Träindustri.....	11	6
Massaindustri.....	15	2
Pappers- och pappindustri.....	12	6
Livsmedelsindustri	3	3
Läder- och skoindustri	1	0
Textil- och sömnadsindustri	2	2
Övriga branscher (exkl. varv)	11	6

Källa: Konjunkturinstitutet.

vecklingen för perioden 1961—1964. Produktionen under 1964, som tidigare antagits bli oförändrad jämfört med 1963, beräknas nu ha varit ungefär en procent högre än 1963, då man enligt konjunkturbarometern kan räkna med att det varit en produktionsökning under senare delen av 1964. Under 1965 har produktionen antagits komma att ligga på ungefär samma nivå som 1964.

Produktionen inom *textil- och sömnadsindustrin* har enligt centralbyråns produktionsindex varit 2 procent högre under de tre första kvartalen 1964 än under motsvarande period ett år tidigare. Uppgifterna är baserade på den kvantitativa kvartalsstatistiken. Den i konjunkturinstitutets oktober-rapport angivna produktionsprognosen 1963—1964 på 4 procent har med anledning härav nedjusterats till 2 procent. För 1965 finns det för närvarande inga indikationer om en klar förändring uppåt eller nedåt i tillväxt-takten inom branschen, varför en produktionsökning på 2 procent antagits även 1964—1965.

De hittills berörda branscherna svarar för drygt 80 procent av den totala industriproduktionen. För återstående branscher, som ingår i tabell 4 under benämningen *övriga branscher* är det statistiska underlaget mycket bräckligt, och här skall endast nämnas något om de tre tyngst vägande branscherna inom gruppen. Såväl då det gäller kemisk-teknisk industri som jord- och stenindustri synes produktionen ha stigit mycket kraftigt under 1964 till icke ringa del beroende på nytillkommen kapacitet. För 1965 torde man kunna räkna med fortsatta produktionsökningar i visserligen hög men dock betydligt lägre takt än ett år tidigare. Inom den grafiska industrin synes produktionen ha stigit i avsevärt lugnare takt än inom de båda ovannämnda branscherna. Här har produktionsökningen 1965 antagits bli något litet lägre än ett år tidigare framför allt på grund av den något lägre takten i

konsumtionsökningen. Totalt torde man för gruppen övriga branscher kunna räkna med att produktionsökningen 1963—1964 varit omkring 11 procent och de bedömningar om utvecklingen 1964—1965 som gjorts tyder på en produktionsökning av storleksordningen 6 procent.

Ovanstående genomgång av de olika industribranschernas utveckling under 1964 och utsikter inför 1965 har gett till resultat, att den *totala industriproduktionen* kan beräknas ha ökat med ca 9 procent 1963—1964 och att en ökning på omkring 6 procent kan förutses för 1965 (tabell 4).

2. Skogsbruket

De preliminära beräkningar för 1964 och prognoser för 1965 över produktionen av trävaror och massa som redovisats i industriproduktionsavsnittet ligger — tillsammans med uppskattningar om konsumtionen av övrigt rundvirke — till grund för de avverkningsförändringar som framgår av tabell 5. Avverkningsökningen 1963—1964 beräknas ha uppgått till ca 16 procent medan ökningen 1964—1965 bedöms komma att bli endast ett par tre procent. Förklaringen till den kraftiga skillnaden i ökningstakten är att söka såväl i lager-, förbruknings- som exportutveckling. Genom att den kraftiga minskningen av massaindustrins råvarulager 1963 åtföljdes av en mycket obetydlig nedgång under fjolåret kom avverkningsbehovet att öka mycket kraftigt 1963—1964; lagerutvecklingen svarade mot hela 35 procent av avverkningsökningen mellan dessa år. Förbrukningsökningen beräknas ha varit mycket kraftig, drygt 10 procent, för både sågtimmer och massaved. Därtill inträffade en osedvanligt stark exportökning mellan 1963

Tabell IV: 5. Försörjningsbalans för rundvirke 1962—1965

1 000 kbm, fast mått utan bark

	1962	1963	1964 (prel.)	1965 (prognos)
Produktion	46 019	43 734	50 878	52 373
sågtimmer	16 170	16 386	17 857	18 114
massa- och boardved	24 040	21 753	27 681	29 214
övrigt rundvirke	5 809	5 595	5 340	5 045
Import	1 066	469	355	260
Summa tillgång	47 085	44 203	51 233	52 633
Export	1 030	1 303	1 650	1 710
Lagerförändring	+3 008	-2 622	-113	+150
Förbrukning	43 047	45 522	49 696	50 773
sågtimmer	16 005	15 916	17 674	17 939
massa- och boardved	21 362	24 121	26 812	27 884
övrigt rundvirke	5 680	5 485	5 210	4 950
Summa användning	47 085	44 203	51 233	52 633

Källa: Konjunkturinstitutet.

och 1964: utförseln av såväl sågtimmer som massaved ökade nästan 30 procent. Under innevarande år beräknas visserligen rundvirkeslagren komma att öka något men endast i blygsam omfattning; de har beräknats komma att svara för ca 20 procent av den ungefär 3-procentiga avverkningsökningen 1964—1965. Förbrukningen vid fabrikerna beräknas öka i nämnvärd grad endast vad beträffar massaveden. Exportökningen av rundvirke bedöms bli relativt obetydlig 1964—1965.

3. Övriga näringsgrenar

Jordbrukets bidrag till bruttonationalprodukten beräknas av jordbruksnämnden ha ökat med ca 5 1/2 procent 1963—1964 med anledning av ett mycket gynnsamt skördeutfall 1964. För 1965 förutses en minskning med ca 4 procent. Skillnaden mellan de båda åren hänför sig främst till att vegetabilieproduktionen ökade kraftigt 1964 men väntas minska något 1965. Mjölproduktionen minskar i samma takt båda åren. Animalieproduktionen *totalt* blev i det närmaste oförändrad 1963—1964 men väntas 1965 minska i en omfattning som svarar mot ca 2 1/2 av de 4 procentenheter varmed jordbrukets bidrag till bruttonationalprodukten väntas minska.

Elkraftsproduktionen beräknas av centrala driftledningen ha ökat med 11,6 procent från 1963 till 1964. Ökningen avsåg helt vattenkraftsproduktionen trots att denna låg ca 5 procent under den beräknade normalårsproduktionen. Produktionen 1963 låg emellertid mer än 10 procent lägre än normalårsproduktionen. På grund av god tillrinning och hög utbyggnadsgrad väntas tillgången på vattenkraft bli god under 1965 och förbrukningen för prima ändamål (exkl. elångpannor och export) väntas öka med ca 6,3 procent. Den totala elkraftsproduktionen väntas öka i något högre takt (ca 7,3 procent) beroende på en förväntad ökning av exportöverskottet med 450 miljoner kWh.

Inom *byggnads- och anläggningsverksamheten* beräknas produktionen ha ökat med ca 6 procent 1963—1964. Enligt de beräkningar som redovisas i kapitel VII väntas bruttoinvesteringar i byggnader och anläggningar öka med ca 5 1/2 procent 1964—1965 med tyngdpunkten lagd på andra halvåret.

4. Den totala produktionen

En sammanvägning av de uppskattningar som redovisats ovan tyder på att den totala *varu- och kraftproduktionen* ökat med drygt 8 procent 1963—1964. (I den reviderade nationalbudgeten angavs +7 procent.) 1962—1963 var motsvarande tal ca 4 procent. Den ökade produktionstakten är till en del hänförlig till det goda skördeutfallet och den gynnsamma vinterväderleken 1964. Härtill kommer att produktionen 1963 påverkades i motsatt riktning

av *ogynnsam* vinterväderlek. Effekten av dylika avvikelser från mera normala betingelser kan uppskattas till sammanlagt knappt 2 procentenheter av hela varu- och kraftproduktionens ökning 1963—1964. Bruttonationalprodukten totalt ökade ca 6 procent 1963—1964 mot ca 5 procent 1962—1963 och vissa beräkningar tyder på att effekten av de ovannämnda tillfällighetsbetonade faktorerna skulle kunna anslås till nästan 1 procentenhet av ökningen i bruttonationalprodukten 1963—1964.

Inom *tjänstesektorerna* skulle utvecklingen 1963—1964 ha inneburit en ökning med ca 2 1/2 procent mot det schablonantagande om 4 procent som gjordes i den reviderade nationalbudgeten. (Tjänstesektorernas utveckling 1960—1964 enligt dessa beräkningar innebär att långtidsutredningens antagande om +4 procent per år 1960—1965 hittills legat något i underkant.) Det kan nämnas att ökningen 1962—1963 var ca 6 procent.

För 1965 antyder beräkningarna över den totala produktionen följande utveckling:

	Förändring 1964—1965	
	mkr i 1964 års priser	procent
Jordbruk	— 150	— 4
Skogsbruk	100	3
Industri	2 150	6
Kraft- och belysningsverk	200	7 1/2
Byggnads- och anläggningsverksamhet	500	5 1/2
Summa varu- och kraftproduktion	2 800	5
Antagande om tjänstesektorerna	1 600	4
Bruttonationalprodukten från produktionssidan	4 400	ca 4 1/2

Om tjänstesektorerna i stället utvecklas som 1963—1964 blir utvecklingstakten för bruttonationalprodukten räknat från produktionssidan ca 4 procent.

Av sammanfattningskapitlet har framgått att bruttonationalprodukten räknad från användningssidan — dvs. som en summering av den förväntade efterfrågan på produktionen för investering och konsumtion, export m. m. — väntas öka med ca 4 procent 1964—1965. Beräkningarna får anses stämma tämligen väl överens, i all synnerhet som effekten av de konsumtionsbegränsande åtgärder som föreslagits från andra halvåret 1965 inte kunnat inkluderas i produktionsberäkningarna. (Se sammanfattningskapitlet.) En annan fråga är i vad mån den planerade produktionen kan förverkligas eller ej med tanke på tillgången på produktionsresurser, främst arbetskraft. Denna fråga som berörts i sammanfattningskapitlet får även en viss belysning i kapitel V »Arbetsmarknaden» nedan.

V. Arbetsmarknaden

1. Arbetsmarknaden 1964

En allmän karaktäristik av utvecklingen på arbetsmarknaden 1964 är att den ekonomiska utvecklingen medför stora anspråk på tillgängliga arbetskraftsresurser och att dessa anspråk ej helt kunnat tillgodoses. Sysselsättningen synes också ha utvecklats jämnare under året än under 1963 bl. a. beroende på de radikalt olika väderleksbetingelserna under de två vinterrarna. Detta kommer bl. a. till uttryck i rekordlåga arbetslöshetstal under januari—april 1964.

Efterfrågan på arbetskraft

Ovan antydda karaktäristik avspeglas också i de statistiska serier över *efterfrågan* på arbetskraft som finns tillgängliga. Under perioden januari—oktober har *totala* antalet lediga platser vid arbetsförmedlingarna 1964 legat nästan 10 procent över genomsnittet för dessa månader under de fyra åren 1960—1963 och ca 5 procent över genomsnittet för januari—oktober 1963.

Antalet tillsatta platser på 100 lediga har under januari—oktober 1964 legat lägre än på mycket länge, vilket betyder att svårigheten att tillsätta de lediga platserna har ökat. Tillsättningsandelens¹ relativa förändring kan uppdelas på en »efterfrågekomponent» (ökningen i antalet lediga platser) och en »utbudskomponent» (ökningen i antalet tillsatta platser). Man får då följande resultat¹:

	Procentuell förändring 1964 från: 1963	genomsnittet för åren 1960—1963
i antalet lediga platser	5	9
i antalet tillsatta platser	1	2
i tillsättningsandelen	—3	—6

En annan serie som ger vissa upplysningar om arbetskraftsefterfrågan är antalet lediga platser en viss dag vid månadens mitt. (Denna serie är av intresse också därför att den mäter antalet lediga platser vid tidpunkten för arbetslöshetsräkningarna. Resultaten från de båda räkningarna kan därför jämföras med varandra vilket har gjorts nedan.) Under perioden januari—

¹ Tillsättningsandelen bildas som kvoten mellan antalet tillsatta och antalet lediga platser. Andelen kan alltså *minska* även om både antalet tillsatta och lediga platser ökar. I tablan visas de relativa förändringarna i antalet tillsatta respektive lediga platser samt i tillsättningsandelen.

oktober låg antalet lediga platser vid månadens mitt i genomsnitt ca 13 procent högre 1964 än 1963. Det kan noteras att motsvarande tal för enbart skogslänen var ca 9 procent och för södra och mellersta Sverige ca 14 procent.

Utbudet av arbetskraft

Utbudet av arbetskraft kan i detta sammanhang definieras som antalet sysselsatta + antalet arbetslösa. Arbetskraften i procent av totala befolkningen i olika åldersklasser (yrkesfrekvensen) enligt statistiska centralbyråns arbetskraftsundersökningar har ibland tolkats som ett mått på det totala arbetskraftsutbudet i landet. Av de publicerade uppgifterna från arbetskraftsundersökningarna synes framgå att utvecklingen under 1964 inneburit en nedgång i arbetskraftsutbudet, vilket är speciellt påfallande då det gäller gifta kvinnor.

Arbetskraftsundersökningarnas resultat är emellertid svårtolkade och har vida felmarginaler. Undersökningarnas karaktär av försöksverksamhet medför också svårigheter vid jämförelser över tiden. En jämförelse mellan 1963 och 1964 kompliceras i högre grad än vanligt av att uppräkningsförfarandet 1964 förändrats till att avse befolkningens aktuella åldersfördelning varje kvartal i stället för, som tidigare, dess kalenderårsålder. Talen i tidigare undersökningar än 1964 har alltså systematiskt blivit underskattade. En mindre kontrollundersökning inom arbetsmarknadsstyrelsen synes visa att nedgången i arbetskraften från augusti 1963 till augusti 1964 vid användande av samma uppräkningsförfarande som tidigare kommer att ligga inom felmarginalen.

Något säkrare resultat kan nås vid en jämförelse av utvecklingen under året i jämförelse med föregående år. Även härvidlag finner man en något svagare utveckling av yrkesfrekvensen än 1963, särskilt tydligt markerad för gifta kvinnor i åldersgrupperna upp till 45 år.

Yrkesfrekvens för gifta kvinnor i åldern 18—66 år

	Yrkesfrekvens i februari	Förändring från föregående undersökning (procentenheter)				Yrkesfrekvens i november
		Febr.	Maj	Aug.	Nov.	
1962	42,3	0,2	1,5	1,0	0,1	44,9
1963	43,8	-1,1	4,0	-1,0	0,4	47,2
1964	45,2	-2,0	1,5	-1,6	..	..

De angivna förändringarna ligger sannolikt inom felmarginalen. Denna finns beräknad för vissa undersökningsresultat och som ett exempel visas här en jämförelse mellan gifta kvinnors yrkesfrekvens i augusti 1963 och 1964.

Gifta kvinnor földern:	Yrkesfrekvens i augusti 1963	Yrkesfrekvens i augusti 1964	Den verkliga yrkesfrekvensen i augusti 1964 ligger med 95 procents sannolikhet mellan:
25—34 år	50,4	43,1	40,7 och 45,5
35—44 år	52,3	51,4	48,2 och 54,6
Samtliga	43,3	41,8	40,4 och 43,2

Det är svårt att finna något som tyder på att den av arbetskraftsundersökningarna antydda utvecklingen under 1964 skulle vara reell. En sådan utveckling skulle rimma speciellt illa med den brukliga hypotesen att utbudet till stor del är en funktion av efterfrågan. Om t. ex. utbudet av gift kvinnlig arbetskraft verkligen minskar eller stagnerar torde orsakerna knappast vara av tillfällig natur utan får sökas bl. a. i de ekonomiska eller andra faktorer — vid sidan av efterfrågan på arbetskraft — som påverkar kvinnornas deltagande i förvärvslivet.

Sysselsättning, arbetslöshet m. m.

Den ovan antydda utvecklingen under 1964 — ökad efterfrågan på arbetskraft och möjligen stagnerande utbud — borde resultera bl. a. i minskad arbetslöshet och skärpt arbetskraftsbrist. Nedan diskuteras utvecklingen av sysselsättning och arbetslöshet m. m. först totalt och regionalt och där-efter redovisas vissa data för de viktigaste näringsgrenarna.

Tabell V: I. Förändring av antalet registrerade arbetslösa m. fl. 1963—1964

	Förändring från samma kvartal 1963 (månadsgenomsnitt)		
	1 kv	2 kv	3 kv
<i>Södra och mellersta Sverige</i>			
reg. arbetslösa	— 13 620	— 1 180	120
i beredskapsarbete	— 170	— 800	— 590
i omskolningskurser	340	960	620
Summa	— 13 450	— 1 020	150
<i>Värmland, Dalarna, Norrland</i>			
reg. arbetslösa	— 1 910	840	760
i beredskapsarbete	870	— 2 460	— 730
i omskolningskurser	300	500	410
Summa	— 740	— 1 120	440
<i>Hela landet</i>			
reg. arbetslösa	— 15 530	— 340	880
i beredskapsarbete	700	— 3 260	— 1 320
i omskolningskurser	640	1 460	1 030
Summa	— 14 190	— 2 140	590

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

Tabell V: 2. Den registrerade arbetslösheten 1963 och 1964

	Arbetslöshetsförsäkrade				Samtliga arbets- lösa	varav: kvinnor
	Industri- arbetare	Bygg- nadsar- betare	Skogs- arbetare	Övriga		
<i>Förändring i antalet registrerade arbetslösa från 1963</i>						
<i>Månadsgenomsnitt</i>						
<i>1. Hela landet</i>						
1 kvartalet 1964.....	— 2 640	— 9 630	— 280	— 2 010	— 15 530	— 290
2 kvartalet 1964.....	— 650	540	250	— 230	— 340	— 380
3 kvartalet 1964.....	— 90	700	190	310	880	— 290
4 kvartalet 1964.....	180	730	— 10	520	520	— 190
jan.—dec. 1964.....	— 800	— 1 900	40	— 350	— 3 620	— 290
<i>2. Södra och mellersta Sverige</i>						
1 kvartalet 1964.....	— 2 250	— 8 900	— 60	— 1 650	— 13 620	— 410
2 kvartalet 1964.....	— 430	— 150	0	— 300	— 1 180	— 360
3 kvartalet 1964.....	— 70	270	10	70	120	— 230
4 kvartalet 1964.....	300	300	10	— 50	220	— 230
jan.—dec. 1964.....	— 610	— 2 120	— 10	— 490	— 3 620	— 310
<i>3. Värmland, Dalarna, Norr- land</i>						
1 kvartalet 1964.....	— 400	— 730	— 210	— 360	— 1 910	120
2 kvartalet 1964.....	— 230	700	240	70	840	— 10
3 kvartalet 1964.....	— 20	430	180	240	760	— 60
4 kvartalet 1964.....	— 120	430	— 10	570	300	40
jan.—dec. 1964.....	— 190	210	50	130	0	20
<i>Totala antalet registrerade arbetslösa vid mitten av december 1964</i>						
Hela landet.....	5 940	7 360	1 380	4 520	21 630	3 350
Södra och mellersta Sverige	3 940	3 310	50	2 220	10 620	1 840
Värmland, Dalarna, Norr- land.....	2 000	4 050	1 330	2 300	11 010	1 510

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

Den registrerade arbetslösheten låg under årets första tre månader långt under motsvarande tal för 1963. Minskningen från samma tid 1963 var då så kraftig att månadsgenomsnittet för antalet arbetslösa januari—december låg ca 3 600 personer lägre 1964 än 1963. Sedan maj 1964 har emellertid arbetslösheten månad för månad legat något över 1963 års nivå och för flera månader också över övriga år under 1960-talet. I jämförelse med 1963 har ökningen framför allt avsett byggnads- och skogsarbetare medan industriarbetslösheten inte avvikit nämnvärt från 1963 ens i norrlandsområdet. Antalet sysselsatta i beredskapsarbeten har sedan mars legat betydligt under 1963 års nivå, i genomsnitt per månad (januari—november) ca 1 200 lägre.

I ett resonemang om balansen på arbetsmarknaden kan man inte bortse från de personer som deltar i omskolningskurser och yrkesutbildning för arbetslösa. Tillfälligtvis står dessa inte till arbetsmarknadens förfogande och en viss del av dem skulle under andra förhållanden ha varit arbetslösa

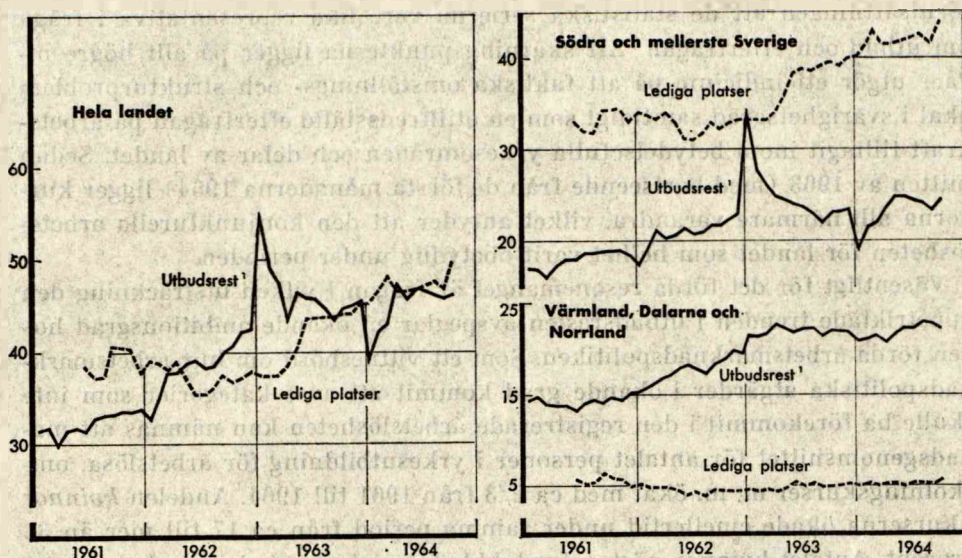
eller i beredskapsarbete. Per månad torde i genomsnitt drygt tusen personer fler 1964 än 1963 ha deltagit i dylika kurser. En sammanräkning av förändringarna i ovannämnda tre kategorier, som är föremål för arbetsmarknadspolitiska åtgärder från samhällets sida, redovisas i tabell 1.

Tabell 1 ger också vissa upplysningar om de regionala olikheterna i arbetslöshetens omfattning. Den största nedskärningen av beredskapsarbeten berör i främsta rummet de nordliga delarna av landet. Under första halvåret 1964 var summan av de tre här diskuterade kategorierna trots detta mer än 900 personer lägre än 1963 i genomsnitt per månad, delvis betingat av klimatorsaker men också av att »högkonjunkturen nått Norrland». Ökningen i antalet registrerade arbetslösa sedan maj 1964 avsåg främst byggnadsarbetare, medan arbetslösheten bland industriarbetare låg under 1963 års nivå större delen av året. För närmare belysning av den registrerade arbetslöshetens utveckling inom olika branscher se tabell 2.

I det läge som synes ha rått på arbetsmarknaden under 1964 träder de mera långsiktiga problemen i förgrunden. Efterfrågan på arbetskraft har varit stor, ehuru olika stor i olika delar av landet. Samtidigt som bristen på arbetskraft har skärpts har den registrerade arbetslösheten sedan våren snarast varit högre än under de närmast föregående åren. Man kan tolka detta som att arbetslösheten främst berott på bristande anpassning av utbud och efterfrågan på arbetskraft, dvs. utgjort så kallad struktur- och omställningsarbetslöshet. »Strukturarbetslöshet» kan betraktas som bristande marknadsmässig anpassning av utbud och efterfrågan på arbetskraft. Antalet arbetslösa plus de personer som beretts sysselsättning genom direkta arbetsmarknadspolitiska åtgärder skulle då kunna betraktas som ett mått på det icke ianspråktagna eller i vart fall ofullkomligt anpassade utbudet; utbudsresten. Det kan vara av intresse att studera dess utveckling under en något längre period än ett år.

Eftersom statens sysselsättningspolitiska mål är full sysselsättning kan någon klar gränslinje inte dras mellan arbetsmarknadspolitiken i vid bemärkelse och den allmänna ekonomiska politiken. Detta hindrar emellertid inte att sysselsättning skapad genom vissa arbetsmarknadspolitiska åtgärder kan framstå som ett utslag av mera ofullkomlig marknadsanpassning än vad som gäller om sysselsättning som kan ha förverkligats under inflytandet av den allmänna ekonomiska politiken. Var gränsen här skall dras blir givetvis i hög grad tveksamt. För att visa utvecklingen av det icke ianspråktagna utbudet hänvisas man till data om den registrerade arbetslösheten, om beredskapsarbeten och om yrkesutbildning och omskolningskurser för arbetslösa. Detta är otillfredsställande från flera synpunkter men framför allt därför att arbetsmarknadspolitikens växande ambitionsgrad kan komma att misstolkas. Ju större andel av de latent eller potentiellt arbetslösa som blir föremål för åtgärder desto större blir den registrerade utbudsresten. Några synpunkter på detta redovisas nedan.

Diagram V: 1. Lediga platser vid månadens mitt samt resterande arbetskraftsutbud¹ 1961—1964
Tusen personer. Säsongsgränsade månadstal

¹ Registrerade arbetslösa, personer i beredskapsarbete, personer i omskolningskurser och yrkesutbildning för arbetslösa m. m. För förklaring se nedan.

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

För att illustrera hypotesen att det icke ianspråktagna utbudet, trots stigande efterfrågan, ökat av struktur- och omställningsorsaker sedan 1961 visas i diagram 1 den säsongsgränsade utvecklingen av antalet lediga platser vid månadens mitt samt av summan registrerade arbetslösa, sysselsatta i beredskapsarbeten samt omskolningskurser och yrkesutbildning för arbetslösa (utbudsresten).

Diagrammet avser utvecklingen 1961—1964. För södra och mellersta Sverige observeras (bortsett från de karaktäristiska meteorologiska fenomenen i början av 1963 och 1964) en svagt uppåtgående trend i utbudsresten. Antalet lediga platser var tämligen oförändrat 1961 till första kvartalet 1963 men visar sedan en brant stegring något avplanad under 1964. Gapet vidgas mellan de båda kurvorna, vilket indikerar en ökande brist på arbetskraft. För skogslänen är bilden en annan: utbudsresten visar en brantare stegring 1961 till början av 1963 och därefter en något lugnare utveckling; antalet lediga platser har sedan 1962 varit praktiskt taget oförändrat och ligger långt lägre än utbudsresten.

Om kurvorna adderas till att avse hela landet framträder ett klarare utvecklingsmönster. Båda kurvorna har nu en uppåtgående trend under perioden och skär varandra vid sex tillfällen. Skärningspunkterna mellan de båda

kurvorna kan tolkas som tidpunkter för en hypotetisk jämvikt vid tänkt fullständig rörlighet — geografiskt och yrkesmässigt — och under den vidare förutsättningen att de statistiska serierna vore lika representativa i fråga om utbud och efterfrågan. Att skärningspunkterna ligger på allt högre nivåer utgör ett indicium på att faktiska omställnings- och strukturproblem ökat i svårighetsgrad samtidigt som en otillfredsställd efterfrågan på arbetskraft tilltagit inom betydelsefulla yrkesområden och delar av landet. Sedan mitten av 1963 (med bortseende från de första månaderna 1964) ligger kurvorna allt närmare varandra, vilket antyder att den konjunkturella arbetslösheten för landet som helhet varit obetydlig under perioden.

Väsentligt för det förda resonemanget är frågan i vilken utsträckning den uppåtriktade trenden i utbudsresten avspeglar en ökande ambitionsgrad hos den förda arbetsmarknadspolitiken. Som ett vittnesbörd om hur arbetsmarknadspolitiska åtgärder i ökande grad kommit att avse kategorier som inte skulle ha förekommit i den registrerade arbetslösheten kan nämnas att månadsgenomsnittet för antalet personer i yrkesutbildning för arbetslösa, omskolningskurser m. m. ökat med ca 2/3 från 1961 till 1964. Andelen *kvinnor* i kurserna ökade emellertid under samma period från ca 17 till mer än 33 procent. Antalet kvinnor nästan fyrdubblades under perioden medan antalet män endast ökade med ca 1/3. Den registrerade arbetslösheten för kvinnor är mycket låg och man torde kunna anta att de kvinnor som genomgår utbildning av olika slag inte i samma utsträckning skulle ha givit utslag i den registrerade arbetslösheten. Under den relativt korta period som här diskuteras torde det dock vara rimligt att anta att effekten av denna typ endast påverkar kurvornas nivå och lutningsgrad, men att tendensen till skärningspunkter (eller minimiavstånd) på allt högre nivåer skulle framträda även om man hade tillgång till mer upplysande statistik.

Oavsett det riktiga i det ovan använda förfarings sättet kan man dock för 1964 våga hävda att arbetslösheten i vid bemärkelse varit av omställnings- och strukturell typ. Härav följer också att de arbetskraftsresurser som vid ökande arbetskraftsefterfrågan automatiskt tas i anspråk i stort sett är uttömda. Kvarstående arbetslösa kan endast genom olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder ställas till arbetsmarknadens förfogande. Några mera betydande nettotillskott kan kanske i främsta rummet endast komma från norrlandsområdet.

Nedan följer en kort diskussion om sysselsättningsförändringen 1963—1964 inom vissa sektorer av ekonomin. Diskussionen skall i princip avse det genomsnittliga antalet sysselsatta personer under året, dvs. såväl företagare som tjänstemän och arbetare. Grundmaterialets karaktär omöjliggör emellertid ofta klara avgränsningar. Den väsentligaste frågan är dock *sysselsättningsvolymens* utveckling. Här är informationen än mer begränsad, men då det är möjligt skall vissa uppskattningar göras.

Sysselsättningen inom *jordbruket* mäts av statistiska centralbyrån i april,

juni och oktober varje år. För 1964 föreligger endast aprilräkningen (vari det norrländska jordbruket inte ingår) och den är ej fullt jämförbar med föregående år. Därför görs här ett antagande om fortsatt trendmässig nedgång vilket inte förefaller orimligt. Detta ger en minskning av antalet sysselsatta med ca 4 1/2 procent och en volymminskning med 3 1/2 à 4 procent.

Avverkningsökningen inom *skogsbruket* har under 1964 varit synnerligen kraftig nämligen ca 16 procent. Statistiken visar för antalet sysselsatta inom storskogsbruket en minskning med ca 8 procent februari—augusti medan *antalet dagsverken* i det enskilda skogsbruket ökat något. Antalet sysselsatta i skogsbruket torde totalt sett ha minskat något i förhållande till 1963, men arbetsvolymen bör ha visat en viss ökning genom ökade egna insatser i det enskilda skogsbruket samt ett jämnare utnyttjande av de anställda skogsarbetarna.

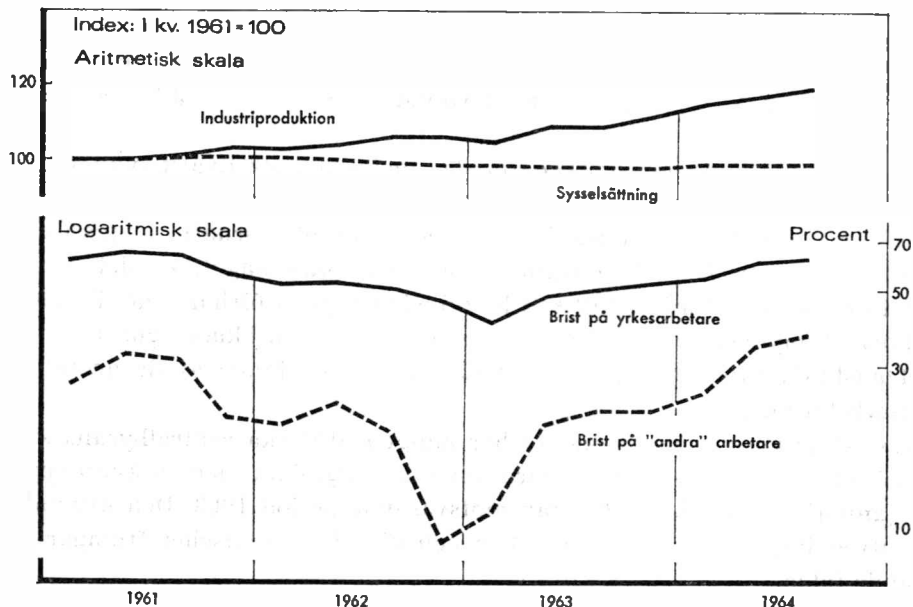
Sysselsättningen inom *industrin* har enligt statistiska centralbyråns statistik över antalet anställda arbetare genomsnittligt ökat med en knapp procent januari—september 1964 från motsvarande period 1963. Den kvartalsvisa utvecklingen inom hela industrin och för vissa branscher framgår av följande tablå.

	Förändring från 1963 (procent)		
	1 kv	2 kv	3 kv
Samtliga industrigrupper	0,7	0,7	0,8
Metall- och verkstadsindustri	0,4	0,8	1,0
Träindustri	5,4	4,3	3,6
Massa- och pappersindustri	-1,4	-0,3	0,8

Statistiken över utförda arbetstimmar visar för första halvåret en ökning med knappt 1 procent. Åtminstone någon del av arbetsvolymens ökning har tagits ut i form av ökad övertid. Övertidsandelen inom totala industrin ökade från 2,8 procent av hela arbetstiden första halvåret 1963 till 3 procent första halvåret 1964. Detta innebär att övertidsandelen ökat med ca 7 procent. Under denna tid ökade övertidsandelen kraftigast inom metall- och verkstadsindustrin, nämligen med ca 13 procent.

I diagram 2 visas utvecklingen av industrins produktion och sysselsättning (mätt i antal anställda arbetare) samt av andelen av samtliga företag som till konjunkturbarometern uppgivit *brist* på yrkesarbetare respektive andra arbetare. Av diagrammet framgår hur den ökande industriproduktionen åtföljs av en konstant eller svagt sjunkande sysselsättning i förhållande till utgångspunkten. Sedan årsskiftet 1962—1963 har bristandelarna stadigt stigit. Bristen på andra arbetare än yrkesarbetare visar mycket kraftiga fluktuationer och av diagrammet framgår också hur mycket måttliga rikt-

Diagram V: 2. Sysselsättning och arbetskraftsbrist inom industrin 1961—1964

Anm. *Industriproduktion* enligt konjunkturinstitutets produktivitetskorregerade index (säsongsrensad). *Sysselsättning*: antal anställda arbetare inom industrin. *Brist på arbetare*: andelen företag som uppgivit brist på olika kategorier av arbetare vid konjunkturbarometerundersökningarna.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

ningsförändringar i industriproduktionen åtföljs av kraftiga utslag i bristandelarna.

En kraftig sysselsättningsökning har skett inom *byggnads- och anläggningsverksamheten* under 1964. Under loppet av året har antalet medlemmar i byggnadsfackens arbetslöshetskassor ökat med uppskattningsvis ca 5 000 personer eller med drygt 2 procent. Under första kvartalet 1964 låg arbetslösheten mycket lågt till följd av väderleken. Sysselsättningen av arbetare inom byggnadsfackens arbetslöshetskassor första halvåret 1964 kan beräknas ha legat drygt 5 procent över första halvåret 1963, varav ca 2 procentenheter är hänförliga till den minskade arbetslösheten.

Beräkningar av den totala sysselsättningen inom byggnads- och anläggningsverksamheten tyder på att den i genomsnitt under 1964 legat ca 3 procent högre än 1963. Talet får givetvis omgärdas med reservationer med tanke på osäkerheten i beräkningarna.

Som framgår av tabell 2 har arbetslösheten inom *byggnadsverksamheten* (här mätt som antalet registrerade arbetslösa inom byggnadsarbetarnas och målarnas arbetslöshetskassor och alltså inte bleck- och plåtslagare, elektriker eller vägarbetare) i skogslänen legat *över* 1963 års nivå sedan andra kvartalet och för landet i övrigt sedan tredje kvartalet. Detta bör bedömas

dels mot bakgrunden av den kraftiga ökningen i antalet kassamedlemmar dels mot att klimatförhållandena i början av 1964 torde ha medfört att en större del än väntat av det planerade byggandet kunde utföras vid årets början. Större delen av arbetslöshetens ökning har emellertid ägt rum i skogslänen. I övriga landsdelar kan ökningen karaktäriseras som en lättnad av övertrycket på byggarbetsmarknaden.

Inom tjänstesektorerna är informationen ytterst knapp. Vissa överväganden tyder dock på att den reviderade nationalbudgetens prognos på en total ökning av antalet sysselsatta 1963—1964 med ca 2 procent inom dessa näringsgrenar skulle ha varit tämligen realistisk. Ökningen inom handeln torde dock ha varit svagare och inom offentliga sektorn starkare än som förutsågs. Om den totala sysselsättningen inom de varuproducerande sektorerna anses vara ungefär oförändrad skulle antalet sysselsatta inom hela ekonomin kunna ha ökat med ca 1 procent. Arbetsvolymen har, enligt det ovan sagda, för vissa sektorer varit något kraftigare än ökningen i antalet sysselsatta. Därvid har dock ingen hänsyn tagits till semesterförlängningen vilken i den reviderade nationalbudgeten för 1964 uppskattades till ca 0,7 procent av hela arbetskraftens arbetstid.

Grundmaterialet till beräkningarna, sådana de redovisats ovan, medger i själva verket bedömningar som varierar mellan oförändrat antal sysselsatta och upp till en ökning på ca 1 1/2 procent. Alla kvantifierade uttalanden om sysselsättningsförändringen mellan 1963 och 1964 måste därför bli otillfredsställande. Att trycket på arbetsmarknaden varit kraftigare 1964 står dock klart, rörligheten har ökat och tecken på existensen av en »svart arbetsmarknad» har förekommit.

2. Arbetsmarknaden 1965

Utbudet av arbetskraft

Vid några tidigare tillfällen har en beräkning över arbetskraftsutbudet för det kommande året presenterats i nationalbudgeterna. Man har därvid använt sig dels av befolkningsprognoser dels av arbetskraftsundersökningarnas yrkesfrekvensuppgifter. Detta medför att sådana beräkningar för 1965 knappast är möjliga att använda som ett mått på det förväntade utbudet. (Se ovan sid. 77 angående det förändrade uppräkningsförfarandet vid arbetskraftsundersökningarna.) Av befolkningsprognosen framgår dock att befolkningen i åldern 15—64 år under 1965 väntas öka med 27 000 personer eller 0,5 procent.

Antalet arbetsansmällda utlänningar ökade med ca 5 procent (ca 6 000 personer) 1963—1964. Huruvida man även under 1965 kan räkna med ett motsvarande tillskott till arbetskraften låter sig f. n. inte bedömas. Om den väntade utvecklingen på arbetsmarknaden inom de nordiska länderna kan sägas att arbetskraftsbristen snarast skärps i Danmark och Norge, medan läget i Finland är mer osäkert.

Sysselsättning och balans

Av produktionsavsnittet har framgått att avverkningen inom *skogsbruket* 1963—1964 ökade med ca 16 procent. Denna avverkningsökning synes ha genomförts med en procentuell ökning av arbetsvolymen som varit väsentligt lägre och främst kommit till stånd genom ökade egna insatser inom bondeskogsbruket. Det genomsnittliga antalet sysselsatta synes snarast ha minskat något.

För 1965 är avverkningsökningen prognosticerad till endast 3 procent. Det är rimligt att anta att denna avverkningsökning kan genomföras med en mindre insats av arbetskraft än 1964. Främst torde minskningen komma att gälla bondeskogsbruket. Inom storskogsbruket kan man möjligen vänta att minskningen av antalet anställda reduceras något genom ökning av skogsvårdsarbeten och dylikt som ett led i utvecklingen mot ökat användande av helårsanställd arbetskraft. Totalt sett kan det dock vara rimligt att räkna med en tämligen avsevärd minskning av antalet sysselsatta inom skogsbruket under 1965.

Produktionsplanerna för *industrin* torde totalt kräva en ökning av antalet arbetare med ca en halv procent. Härtill kommer dock ytterligare någon procentenhet vid en uppskattning av den nödvändiga arbetsvolymen, beroende på den resterande delen av semesterförlängningen som tas ut under 1965. Vid oförändrad genomsnittlig veckoarbetstid m. m. skulle den nödvändiga sysselsättningsökningen överslagsmässigt kunna beräknas till ca 12 000 personer.

För delbranscherna kan sysselsättningsutvecklingen 1965 beräknas innebära följande om de produktionsprognoser som redovisats i kapitel IV skall kunna förverkligas. (Hänsyn är ej tagen till semestereffekten.)

	Procentuell förändring av antalet anställda arbetare 1964—1965
Totala industrin.....	$\frac{1}{2}$
Järnmalmgruvor.....	— 1
Järn- och metallverk.....	— $\frac{1}{2}$
Verkstadsindustri (exkl. varv).....	2
Träindustri.....	1
Massa- och pappersindustri.....	— 1
Övriga branscher.....	— 1

Det noteras att ökningen i främsta hand avser den tungt vägande verkstadsindustrin.

Sysselsättningen inom *byggnadsverksamheten* kan grovt räknat beräknas behöva öka med ca 7 000 personer 1964—1965 för att möjliggöra den väntade produktionsökningen med 5 $\frac{1}{2}$ procent. Hänsyn är då även tagen till semesterförlängningen.

Vid antagande om fortsatta trendmässiga förändringar inom övriga sektorer skulle man närmast komma till att totala antalet sysselsatta skulle

behöva öka med mellan 1/2 och 1 procent 1964—1965. Genom den förlängning av semestern som kommer att äga rum måste dock arbetsvolymen ökas med ytterligare ungefär en halv procent om produktionsplanerna skall kunna förverkligas. De totala anspråken på arbetsvolymen skulle då innebära en något lägre ökning än den som synes ha realiserats 1964. Att produktionsökningstakten var högre 1964 än den väntas bli 1965 kan till en del — som diskuterats något i kapitel IV — även bero på mera tillfälliga förändringar i produktionsbetingelserna för framför allt byggnadsverksamhet och kraftproduktion och i skördeutfallet.

Vilka är då möjligheterna att tillgodose dessa anspråk på ökning av arbetskraftsinsatsen? Det kan på goda grunder antas att den ovannämnda utbudsresten endast i mycket begränsad omfattning kan lämna några nettotillskott till arbetskraften. Några användbara bedömningar av *utbudsökningens* storlek finns f. n. inte; man kan möjligen gissa att utbudsökningen ungefär kommer att motsvara den ökning av antalet anställda som krävs utan inberäkning av semestereffekten. Ett visst tillskott kan tänkas lämnas av ökad övertid och villighet att ta dubbelarbete.

Vid en totalbedömning blir intrycket närmast att bristande tillgång på arbetskraft inte nödvändigtvis skulle behöva omöjliggöra att den erforderliga volymökningen 1965 uppnås. Det är dock sannolikt att ofullständig rörlighet hos arbetskraften kan försvåra detta i hög grad. En viss ojämnhet kan f. n. sägas råda på arbetsmarknaden — de största kraven kommer från verkstadsindustri och byggnadsverksamhet. Även en regional snedbelastning förekommer — norrlandslänen kontra det övriga landet. Genom att utbudsökningen — trots allt — till en stor del består av kvinnor, genom avmattning i produktionsökningstakten inom gruv- och skogsindustri och genom en trolig minskning av skogssysselsättningen är det risk för att dessa snedbelastningar under 1965 ytterligare accentueras. Fortsatta stora krav ställs därför på arbetsmarknadspolitiken, men dess verksamhet försvåras inte minst av bristen på bostäder och bristande geografisk rörlighet på arbetsmarknaden.

Någon mer preciserad bedömning av utvecklingen på arbetsmarknaden kan dock knappast göras, till följd av det bristfälliga statistiska underlaget för arbetsmarknadsbedömningarna. Särskilt gäller detta tjänstesektorerna. Det är möjligt att de tillskott till arbetsvolymen från olika håll som kan påräknas under 1965 främst kommer att sugas upp av tjänstesektorerna. I så fall kan svårigheterna att tillgodose arbetskraftsbehovet i övriga sektorer — industri och byggnadsverksamhet — bli avsevärt större än de kan förefalla vid ett siffermässigt överslag på totalnivå.

VI. De enskilda konsumenternas ekonomi

1. De disponibla inkomsterna

Löner

Den totala lönesumman, dvs. summan av kontantlöner före skatteavdrag till alla anställda, beräknas enligt statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet ha ökat med drygt 8 procent mellan 1963 och 1964.¹ De avtalsmässiga lönehöjningarna uppskattas ha bidragit till denna ökning med ca 3 3/4 procentenheter, löneglidning med drygt 2 procentenheter samt nettoeffekten av sysselsättningsförändringar med 2 procentenheter. I nämnda nettoeffekt ingår en ökning av antalet anställda med ca 1 1/2 procent, lönesummans ökning till följd av viss övergång från lägre till högre betalda anställningar² samt den likaledes lönesummehöjande effekten av jämnare sysselsättningsförhållanden speciellt inom byggnadsverksamheten under första delen av 1964. Utöver kontantlönehöjningar tillkommer för företagen arbetskraftskostnadsökningar av generell natur dels till följd av ATP-avgiftens ökning med 0,6 procentenheter, räknat på total lönesumma, dels till följd av att stora arbetstagargrupper fått 3 dagar förlängd semester. För industriföretagen beräknas denna semesterförlängning ha medfört en ökning av lönekostnaderna per arbetstimme för arbetarna med drygt 1 procentenhet. Då den avtalsmässiga löneökningen för industriarbetarna blev knappt 2 procent och löneglidningen uppskattningsvis blev 4 1/2 procent skulle alltså arbetskraftskostnadsökningen per arbetstimme vad avser industriarbetarna ha uppgått till ca 8 1/2 procent 1963—1964, dvs. en lika stor ökning som mellan 1962 och 1963.

Beräkningarna rörande den totala lönesummans förändring mellan 1964 och 1965 resulterar i en ökning med i det närmaste 8 procent. Härtill uppskattas de avtalsmässiga lönehöjningarna bidra med ca 4 1/4 procentenheter, total löneglidning antas bidra med drygt 2 procentenheter och för nettoeffekten av sysselsättningsförändringar antas ett bidrag om 1 1/2 procentenhet.

Även mellan 1964 och 1965 tillkommer för företagen arbetskraftskostnadsökningar av generell natur: ATP-avgiften ökar med 0,3 procentenheter räknat på total lönesumma och semestern förlängs även under 1965 för

¹ Detta innebär i stort sett oförändrad procentuell tillväxt jämfört med 1962—1963. Analogi-vis torde man härav kunna sluta sig till att den procentuella uppgången även för taxerad inkomst av tjänst torde kunna bli oförändrad dvs ca 9 procent.

² Även i den beräknade löneglidningen torde i viss utsträckning ingå effekter av övergång från lägre till högre betalda arbeten.

stora grupper arbetstagare med 3 dagar. Nu nämnda förändringar beräknas för industriföretagen medföra en kostnadsökning om 1 1/2 procent per arbetstimme för arbetarna. Om härtill läggs avtalsmässig lönehöjning beräknad till 3 1/2 procent och löneglidning av storleksordningen 4 procent blir ökningen av arbetskraftskostnaderna ca 9 procent per arbetstimme beträffande industriarbetarna.

Övriga inkomster

Jordbrukarnas inkomster från jordbruk 1964 har i förhållande till tidigare beräkningar kraftigt uppjusterats av jordbruksnämnden. Inkomsterna från jordbruk beräknas ha ökat med inte mindre än 14 procent mellan 1963 och 1964, främst som följd av det gynnsamma skördeutfallet. Inkomster av skogsbruk, utgörande drygt en tredjedel av jordbrukarnas sammanlagda inkomster beräknas ha ökat ännu kraftigare 1963—1964 nämligen med inemot 30 procent. Detta innebär en ökning av jordbrukarnas inkomster totalt sett med nära 20 procent.

En mer dämpad utveckling förutsätts för dessa inkomster mellan 1964 och 1965. Inkomster av jordbruk beräknas av jordbruksnämnden öka med ca 5 procent. Häri har inkalkylerats en beräknad effekt från utlösningen av inkomstregeln 1965. Skogsinkomsterna har på basis av avverknings- och prisprognoser beräknats öka ca 15 procent. Totalt skulle därmed jordbrukarnas inkomster stiga med ca 8 procent mellan 1964 och 1965.

Utvecklingen av inkomstsumman för övriga *enskilda företagare* har under senare år påverkats av en rätt omfattande ombildning av verksamheten till aktiebolagsform. Uppgifter saknas ännu helt om de enskilda företagarernas inkomster 1964. De har i nu framlagda beräkningar antagits stiga tämligen svagt eller med 3 1/2 procent. Samma ökning har antagits för 1964—1965.

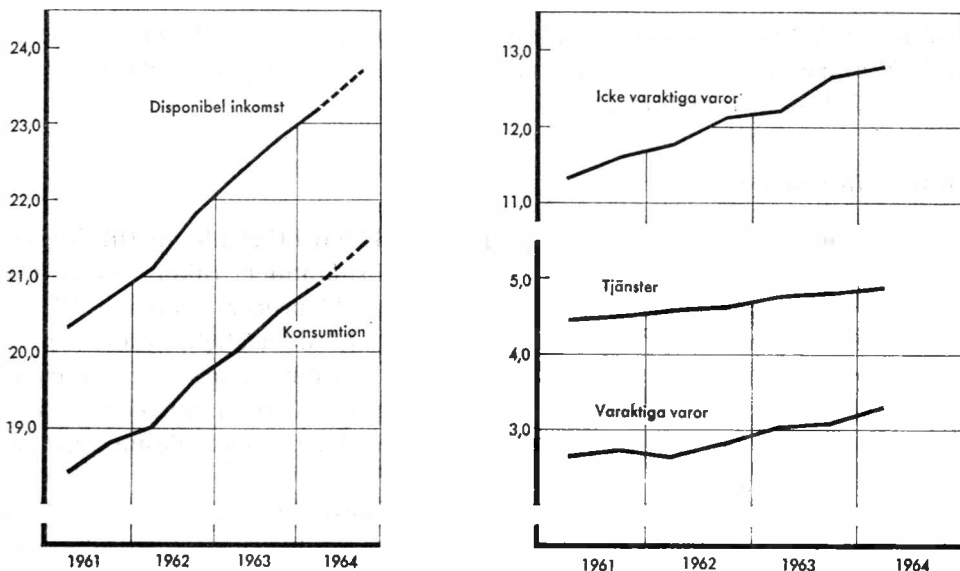
Hushållens *kapitalinkomster*, dvs. nettoinkomster av räntor och utdelningar beräknas ha ökat kraftigt mellan 1963 och 1964 med hänsyn till de räntehöjningar som skett. Under antagande att ränteläget förblir oförändrat under 1965 har hushållens kapitalinkomster beräknats öka med ca 3 1/2 procent mellan 1964 och 1965.

I posten *inkomstöverföringar till hushåll* inkluderas, i motsats till tidigare presentationer i nationalbudgeten, utöver de egentliga inkomstöverföringarna från stat och kommun även utbetalningar från socialförsäkring, nämligen den allmänna sjukförsäkringen, yrkesskadeförsäkringen och ATP.

De egentliga inkomstöverföringarna beräknas ha ökat ca 14 procent mellan 1963 och 1964. Denna ökning kan återföras på två indextillägg och ett standardtillägg på folkpensionerna samt höjda barnbidrag och studiebidrag den 1 juli 1964. Den stegrade ökningstakten 1964—1965, en ökning med drygt 19 procent, beror bl. a. på höjda barnbidrag fr. o. m. 1 juli 1965,

Diagram VI: I. Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter 1961—1964

Miljarder kronor. 1959 års priser. Säsongsrensade halvårssiffror

Anm. De streckade linjerna avser prognoser.

Källa: Konjunkturinstitutet.

ytterligare standardtillägg till folkpensionerna fr. o. m. 1 juli 1965, index-tillägg till folkpensionerna betingade av prisutvecklingen under 1965 samt på att de kommunala transfereringarna antas öka betydligt snabbare 1964—1965 än 1963—1964. De i fjol höjda barnbidragen och de studiesociala reformerna slutligen får full effekt mellan helåren 1964 och 1965 räknat. Socialförsäkringsutfall ökade 1963—1964 med 11 1/2 procent och beräknas öka 1964—1965 med ca 11 procent.

Inkomstöverföringar till hushållen totalt skulle enligt ovan öka med 13 1/2 procent mellan 1963 och 1964 och med drygt 17 procent mellan 1964 och 1965.

I posten *direkta skatter, avgifter m. m.* ingår dels posten direkta skatter och avgifter enligt tidigare nationalbudgeter dels de av hushållen direkt inbetalda socialförsäkringspremierna.

Direkta skatter och avgifter beräknas ha ökat med 13 procent 1963—1964, motsvarande en ökning med drygt 2 miljarder kronor. Ökningen mellan 1964 och 1965 har beräknats till ca 14 1/2 procent eller drygt 2,6 miljarder kronor. Såväl B-skatte- som kvarskatteinbetalningarna 1965 beräknas bli betydligt större än 1964 samtidigt som överskjutande skatt beräknas bli avsevärt mindre 1965 än 1964. Hushållens nettoinbetalning till det offentliga, dvs. posten direkta skatter, avgifter m. m. efter avdrag för till hushållen

överförda transfereringar skulle enligt dessa beräkningar öka betydligt mera 1964—1965 än 1963—1964, eller med 15 procent mot 13 1/2 procent.

Privatförsäkringsutfall beräknas ha ökat med ca 9 procent 1963—1964 och beräknas stiga med ca 8 procent 1964—1965. *Privatförsäkringspremier* har antagits öka ungefär lika mycket 1964—1965 som 1963—1964.

Disponibla inkomster

Förändringarna i hushållens olika inkomst- och utgiftsposter ger till resultat en ökning av de disponibla inkomsterna med 7,6 procent i värde och 4,1 procent i volym mellan 1963 och 1964. Mellan 1964 och 1965 beräknas de disponibla inkomsterna nominellt öka med 6,8 procent. På grundval av de antaganden som redovisas i följande prisavsnitt har ökningen i fasta priser beräknats till 1,8 procent, vilken siffra kan jämföras med 4 procent, den genomsnittliga årliga tillväxttakten mellan 1950 och 1964. Det bör vidare noteras att ökningen kan antas falla mycket ojämnt på de två halvåren 1965. Den nominella inkomstutvecklingen antas bli lika stor mellan första halvåret 1964 och första halvåret 1965 som mellan de korresponderande andra halvåren. De kraftiga prisstegringar som förutses under andra halvåret 1965 får emellertid till följd att realinkomstökningen mellan andra halvåret 1964 och andra halvåret 1965 blir endast knappt en procent att jämföras med knappt 3 procent mellan de bägge första halvåren.

Tabell VI: 1. De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1963—1965

Miljoner kronor i löpande priser

	1963	1964 prel.	1965 prognos	Procentuell ökning	
				1963-64	1964-65
1. Faktorinkomst	60 166	65 117	70 052	8,2	7,6
Egentliga löner ¹	49 054	52 970	57 128	8,0	7,8
Enskilda företagens inkomster:.....					
jordbrukare	2 249	2 683	2 904	19,3	8,2
övriga företagare	3 625	3 751	3 882	3,5	3,5
Kapitalinkomster (netto)	610	700	725	14,8	3,6
Ofördelad restpost	4 628	5 013	5 413	8,3	8,0
2. Inkomstöverföringar till hushåll ²	7 386	8 383	9 837	13,5	17,3
3. Direkta skatter, avgifter m.m. ³	15 981	18 060	20 716	13,0	14,7
4. Hushållens nettoinbetalning till det offentliga (3) - (2)	8 595	9 677	10 879	12,6	12,4
5. Utfallna privata försäkringar	1 354	1 478	1 597	9,2	8,1
6. Inbetalda privata försäkringspremier ..	1 385	1 477	1 576	6,6	6,7
7. Disponibla inkomster (1 - 4 + 5 - 6) ..	51 540	55 441	59 194	7,6	6,8
8. Konsumtion	46 190	49 792	53 526	7,8	7,5
9. Sparande (utöver försäkringssparande) ..	5 350	5 649	5 668	5,6	0,3

¹ Här ingår ej arbetsgivaravgifter; dessa uppgick 1963 till 2 853 miljoner kronor och 1964 till 3 266 miljoner kronor och beräknas uppgå till 3 546 miljoner kronor 1965.

² Inkomstöverföringar från stat och kommun samt socialförsäkringsutfall.

³ Här ingår också av hushållen direkt inbetalda socialförsäkringspremier.

2. Konsumentpriserna

Prisutvecklingen 1964

Från december 1963 till november 1964 steg konsumentprisindex med 3,2 procent. Inberäknat kända eller sannolika prishöjningar under återstoden av året (avseende vissa livsmedel till följd av 3-procentsregelns utlösning i november) framstår en prisuppgång om drygt 3 1/2 procent som trolig från december 1963 till december 1964 (enligt långtidsindex). Från november 1963 till november 1964 har konsumentprisindex stigit 3,9 procent. Mellan genomsnittslägena för 1963 och 1964 kan prisnivåns uppgång beräknas till ca 3,3 procent. Prisuppgången 1964 har fram till november varit förhållandevis jämnt fördelad mellan olika delar av konsumtionen, låt vara att prishöjningarna för tjänster och livsmedel legat över genomsnittet. Större avvikelser visar som vanligt vissa undergrupper — här ej redovisade. Bland tjänster ingår även posten bostad som från december till november stigit med 3,7 procent, delvis som följd av de inträffade räntehöjningarnas omedelbara inverkan på egnahemsposten.

Genomsnittliga prisförändringar december 1963—november 1964 för olika grupper av nyttigheter

Tjänster	4,5 %
Livsmedel	3,4 %
Kläder och skor	2,5 %
Inventarier	2,3 %
Diverse varor	2,5 %
Alkohol och tobak	1,0 %
Bränslen	— 1,1 %

Prisuppgången för livsmedel under 1964 kan endast till en mindre del förklaras av höjda jordbrukspriser. Partipriserna för jordbruksprodukter har nämligen stigit med 2 procent från december till november, vilket kalkymässigt torde motsvara tre fjärdedels procent på livsmedelsposten. Av något större betydelse har varit prishöjningar som inträffat för andra livsmedel än jordbruksprodukter såsom kaffe, grönsaker och fisk. Drygt hälften av livsmedelspostens uppgång torde avse ökad ersättning för distribution och förädling. Lönekostnadsstegringens genomslag i konsumentpriserna för olika varor och nyttigheter har emellertid kommit till uttryck även utanför livsmedelsförsörjningens område. Frågan om hur det faktiska utfallet av konsumentprisernas utveckling 1964 förhållit sig till de framlagda prognoserna kommer närmare att beröras i det följande.

Prisutsikter för 1965

Vid bedömningen av prisutsikterna för 1965 har liksom vid tidigare motsvarande tillfällen följande faktorer beaktats:

1. Lönekostnadsstegringarnas sannolika genomslag inom de från internationell konkurrens skyddade näringsområdena.

2. Speciella prisförändringar som sker i anslutning till särskilda regler eller beslut (avser bl. a. bostäder och jordbruksprodukter).

3. Direkta återverkningar av den internationella prisutvecklingen.

4. Tillfällighetsbetonade prisförändringar.

5. Föreslagna ändringar i den indirekta beskattningen.

(1) Med utgångspunkt från avsnittet om lönerna kan arbetsgivarnas kostnad per timme i genomsnitt för samtliga anställda överslagsvis beräknas stiga med ca 8 1/2 procent. Under förutsättning att lönekostnadsförändringarna under 1965 får samma genomslagsförmåga i prissättningen som antagits vid motsvarande beräkningar de närmast föregående åren kan återverkan härav enligt punkt 1 anslås till 1,7 procent.

(2) Ifråga om bostadsposten väntas en uppgång med drygt 6 procent under loppet av 1965. En övervägande del härav — omkring fyra femtedelar — väntas inträffa i början av året som följd av de under 1964 företagna räntehöjningarna samt indragningen av vissa räntegarantier. Inverkan på totalindex av bostadspostens uppgång blir kalkylmässigt + 0,6 procent.

Ifråga om jordbrukspriserna har man att räkna med återverkan på konsumentprisnivån av en utlösning av jordbruksavtalets inkomstregel i februari. Genom denna regel tillförsäkras jordbrukarna en anknytning av sina arbetsinkomster till industriarbetarlönens utveckling. Effekten härav på partiprisnivån för jordbruksprodukter kan för 1965 uppskattas till inemot 3 procent motsvarande en procent på hela livsmedelsposten i konsumentprisindex och 0,3 procent på totalindex.

(3) Med avseende på den internationella prisutvecklingens direkta återverkningar på konsumentpriserna i Sverige under 1965 räknas i det följande med fortsatta prisstegringsimpulser i obetydligt lägre omfattning än under 1964. Den förutsatta effekten härav under loppet av 1965 har sålunda upptagits till + 0,5 procent.

(4) Tillfällighetsbetonade prisförändringar (avseende exempelvis grönsaker, frukt, färsk fisk) kan inte förutses på förhand. Erfarenhetsmässigt förefaller det emellertid befogat att i en preliminär prisprognos anslå ett visst utrymme för prishöjningar av detta slag. Effekten på konsumentprisnivån av sådana prisrörelser under 1965 har därför upptagits till + 0,2 procent.

Sammanfattas de olika pris effekterna under punkterna 1—4 ovan erhålls som resultat att konsumentprisnivån under loppet av 1965 kunde antas stiga med 3,3 procent. Mellan genomsnittslägena för kalenderåren 1964 och 1965 skulle den troliga förändringen bli 3,8 procent.

(5) Till följd av de höjningar i den indirekta beskattningen som nu föreslås kan konsumentprisnivån per 1 juli 1965 beräknas stiga med ytterligare 2 1/2 procent. Förutom höjningar av allmän varuskatt, cigarettskatt och bensinskatt har i denna kalkyl även beaktats den föreslagna sänkningen av vissa punktskatter.

Inberäknat denna ytterligare prisstegringseffekt kan konsumentprisnivån under loppet av 1965 förväntas stiga 5,8 procent. Mellan genomsnittslägena för kalenderåren kan den troliga förändringen härefter anges till 4,9 procent.

Om prisprognosernas innebörd och tillförlitlighet

Samma prognosteknik har tidigare i sina huvuddrag tillämpats i nationalbudgeterna för åren 1960—1963. Det har härvid visat sig att det faktiska utfallet åren 1960 och 1961 inneburit en något lägre uppgång av totalindex än enligt prognoserna, medan indexhöjningarna åren 1962, 1963 och 1964 (bortsett från en på förhand okänd höjning av sprit- och tobaksskatter) blivit $\frac{2}{3}$ —1 procentenheter högre än vad som på förhand beräknats. Det kan vara värt att närmare undersöka i vilka hänseenden prisutvecklingen blivit underskattad och i vad mån tillförlitligheten av den teori som kan sägas ligga till grund för prisprognoserna härigenom kan ha bragts i tvivelsmål.

Till grund för prisprognoserna har legat en förutsättning om att prisutvecklingen åtminstone vid en förhandsbedömning kan uppfattas som bestämd från kostnadssidan; måttliga växlingar i det totala efterfrågetrycket tänkes inte väsentligt påverka kostnadsgenomslaget i priserna eller annorlunda uttryckt den grad varmed företagen i sin prissättning uppnår kompensation för inträffade kostnadsförändringar. Möjligheten av att det faktiska prisutfallet i efterhand skall visa sig påverkat från efterfrågesidan har emellertid därmed inte kunnat betraktas som helt utesluten. En analys av prisutvecklingens utfall de skilda åren skulle kunna bidra till att belysa frågan om någon sådan inverkan gjort sig gällande. Alternativt skulle härigenom kunna prövas om förhandsbedömningen av själva kostnadsgenomslaget — dvs. sambandet mellan kostnadsökningar och prisförändringar — varit till närmelsevis realistisk.

I det följande har indexhöjningarna för vart och ett av åren 1960—1964 delats upp på ett antal komponenter som utvisar jordbruksprisernas, bostadspostens och den internationella prislekorns kalkylmässiga andelar av den inträffade prisrörelsen. Vidare redovisas en restfaktor som representerar återstoden av de prislekningar som hänför sig till från internationell konkurrens skyddad verksamhet. Beräkningen av bostadspostens inverkan och av jordbruksprisernas kalkylmässiga effekt är förhållandevis okomplicerad till sin innebörd, medan däremot uppskattningen av den internationella prislekorns andel av konsumentprisernas förändring torde kräva en närmare kommentar. — Det förutsätts att internationellt bestämda priser såsom kostnadskomponenter svarar för en fjärdedel av viktsumman i konsumentprisindex. Såsom representativa för dessa internationellt bestämda priser vid slutet av respektive år har valts sammanvägda prismedeltal för fjärde kvartalets import inom varugrupperna varaktiga och icke varaktiga kon-

sumtionsvaror, konsumtionsråvaror samt bränslen (varvid vikten för bränslen reducerats med hälften).

I prisprognoserna ingår en särskild beräkning av restfaktor — dvs. kostnadsgenomslaget i priserna inom från internationell konkurrens skyddad verksamhet (exkl. jordbruk och bostadsförsörjning). Dessa förhandsberäknade värden kan sålunda jämföras med den restfaktor som framkommit vid analysen av det faktiska prisutfallet.¹

	Prognosvärde för restfaktorn	Prognosvärde för restfaktorn justerat med hänsyn till den faktiska lönekostnadsstegringen	Restfaktor beräknad utifrån det faktiska prisutfallet
Dec. 59—dec. 60.....	1 à 2	1,8	0,5
» 60— » 61.....	ca 1,5	1,6	1,5
» 61— » 62.....	ca 2,0	2,1	2,5
» 62— » 63.....	1,6 à 1,7	1,6	0,9
» 63— » 64.....	1,7	1,6	1.8 (prel.)

Det visar sig att restfaktorn två år legat tämligen nära sitt prognosvärde, två år avsevärt under och ett år något över.² Avvikelserna förefaller inte att kunna sättas i omedelbart samband med samtidigt växlingar i efterfrågetryckets intensitet. Det faktiska utfallet kom sålunda att överskrida prognosvärdet året 1962, som kännetecknades av ett dämpat efterfrågetryck men underskred detta för året 1963 som präglades av förnyade uppsvingstendenser.

Resultaten av denna genomgång vederlägger inte föreställningen om att konsumentprisernas utveckling under de allmänna förutsättningar som varit rådande skulle kunna uppfattas som bestämd från kostnadssidan. Den metod som tillämpats för beräkning av lönekostnadsstegringens genomslag i prisbildningen synes ej heller ha medfört någon systematisk underskattning av prisstegringseffekten. När uppgången i totalindex under de senaste

¹ Den prognosticerade restfaktorn i konsumentprisutvecklingen har erhållits enligt formeln $\frac{(a-2) \cdot 2/3}{100} \cdot 0,40$ där a representerar den procentuella lönekostnadsstegringen per arbetstimme.

Det förutsätts härvid att inflytelseområdet för den avsedda typen av prisbildning motsvarar 40 % av viktsumman i konsumentprisindex, att produktivetsförbättringen inom de servicebetonade verksamhetsområden varom här är fråga stannar vid i genomsnitt 2 % per år, att arbetskostnadernas andel av berörda näringsgrenars bidrag till bruttonationalprodukten i genomsnitt utgör ca 2/3 samt att resulterande prishöjning enbart ger kompensation för arbetskostnadsstegringen men däremot inte ger utrymme för höjning av företagets bruttoersättning per producerad enhet. Alternativt skulle samma utslag som enligt ovanstående formel kunna erhållas vid ett något gynnsammare produktivetsantagande i förening med en viss höjning av företagets nominella bruttoersättning. — Med avseende på lönekostnadsfaktorn har i huvudsak endast den genomsnittliga lönekostnadsförändringen beaktats, vilket torde innebära en felkälla i samma mån som löneutvecklingen inom servicenäringsarna varit särpräglad.

² Jämförelsen störs i viss mån av den omständigheten att vissa tillfällighetsbetonade prisförändringar utan vare sig jordbruks- eller internationell anknytning (avseende grönsaker, svensk frukt och fisk) inte blivit avräknade från restfaktorn i utfallskalkylen.

tre åren genomgående utfallit högre än prognosvärdena, synes detta till stor del sammanhånga med felbedömningar av jordbruksprisernas och bostadspostens utveckling. Inte minst synes detta ha blivit fallet beträffande 1964. Den ursprungliga prisprognosen upptog — vid det lönekostnadsalternativ som sedan visade sig mest tillämpligt — en höjning av konsumentprisnivån med 2 1/2 procent under årets lopp. Den faktiska prishöjningen under denna tid kan nu uppskattas ha blivit ca en procent högre. En övervägande del härav — uppskattningsvis drygt en procentenhet — torde kunna hänföras till bostadsposten samt inverkan av jordbrukspriserna.¹

3. Den privata konsumtionen

Den privata konsumtionen har under de tre första kvartalen 1964 överstigit 1963 års nivå med 8 procent i värde och 4,7 procent i volym. Fjärde kvartalet beräknas få en lägre ökningstakt, då konsumtionen fjärde kvartalet 1963 var exceptionellt stor på grund av osedvanligt stora skatteåterbetalningar. Mellan helåren 1963—1964 räknar man därför med att konsumtionsökningen skall inskränka sig till 7,8 procent i värde och 4,4 procent i volym.

Den metodik som används vid uppgörandet av prognoser för den privata konsumtionen innebär i korthet att ett av erfarenhet erhållet samband mellan den privata konsumtionen å ena sidan och de disponibla inkomsterna och förändringar i dessa å andra sidan, allt i *löpande priser* räknat, appliceras även på prognosperioden. Den underliggande hypotesen bakom ett sådant förfaringsätt innebär tydligen att de specifika förhållanden som rått under tidigare år antas gälla även för prognosperioden. Emellertid synes skäl föreligga att ifrågasätta denna metods tillförlitlighet i den speciella situation som inträder när mera påtagliga förändringar i skattesystemets utformning äger rum. Medan en direkt skattehöjning minskar de disponibla inkomsterna kommer en höjning av de indirekta skatterna inte att få någon omedelbar inverkan på de disponibla inkomsterna i *löpande priser* räknat. Inte heller utvecklingen av konsumtionen i *löpande priser* kommer att påverkas. Detta är en konsekvens av att det endast är förändringen i de no-

¹ Partipriserna på jordbruksprodukter har vid utgången av 1964 legat 2 à 3 procent högre än i december 1963. Enligt prisprognosen väntades jordbrukspriserna — med hänsyn till 3-procentsregelns utlösning i slutet av december 1963 — normalt vara ca 2 procent lägre i december 1964 än i december 1963. Att partipriserna på jordbruksprodukter i stället hållits så väl uppe beror på flera omständigheter. Det inhemska marknadsläget har medgivit att smörpriset kunnat föras upp till den övre prisgränsen, samtidigt som potatispriset återförts till ett något mera normalt läge än för ett år sedan. Vidare har det fallande sockerpriset genom sin inverkan på världsmarknadsprisindex via 3-procentsregeln verkat höjande på det genomsnittliga importskyddet för jordbruksprodukter utan att samtidigt i motsvarande mån verka sänkande på de inhemska partipriserna på socker; importavgifterna på socker återinfördes nämligen under 1964, allt eftersom de utländska sockernoteringarna återgick till ett mera normalt läge. — Vad beträffar bostadsposten utgör de under 1964 inträffade räntehöjningarna en bidragande orsak till att den faktiska prishöjningen blivit högre än den prognosticerade.

minella storheterna som beaktas. Valet av beskattningsform kommer härigenom att som en följd av det förutsatta sambandet få betydelse för prognosens faktiska innehåll. Detta samband är nämligen så beskaffat att man i konsumtionsprognoserna tar hänsyn till själva ökningstakten i de disponibla inkomsterna på så sätt att den marginella konsumtionsbenägenheten minskar ju mer de disponibla inkomsterna ökar, allt dock i löpande priser räknat. Vid väsentliga skiljaktigheter mellan de nominella och de reala inkomsternas utvecklingstakt finns det därför viss anledning att räkna med att inkomstökningens teoretiska effekt kan komma att felbedömas. Ett visst indicium härpå erhålls om man betraktar perioden 1960—1962, dvs. då omsättningsskatten infördes, respektive höjdes; under denna period underskattade nämligen den här beskrivna prognosmetodiken konsumtionsutvecklingen.

Som en konsekvens härav har förekomsten av en dylik effekt beaktats i konsumtionsprognosen för 1965 och resulterat i att den privata konsumtionen beräknas stiga ca 1/2 procent snabbare än det angivna sambandet skulle givit vid handen. Konsumtionen mellan 1964 och 1965 beräknas sålunda stiga med 7 1/2 procent i värde och 2 1/2 procent i volym. Trots den gjorda korrigeringen måste sålunda konsumtionsutvecklingen under 1965 betraktas som förhållandevis svag. Som jämförelse kan nämnas att den privata konsumtionen i genomsnitt per år ökat med ca 3 procent i volym mellan 1950 och 1964 och med inemot 4 1/2 procent mellan 1960 och 1964.

Vad gäller fördelningen av konsumtionen på de bägge kalenderhalvåren gäller att även om ingen hänsyn tas till någon eventuell av omsättningsskattehöjningen betingad tendens att täcka andra halvårets konsumtionsbehov redan under första halvåret 1965 kan konsumtionen vid det förutsatta sambandet reallt beräknas öka endast ca 1 procent mellan andra halvåret 1964 och andra halvåret 1965 att jämföra med knappt 4 procent mellan de båda motsvarande första halvåren. Ojämnheten kan ytterligare skärpas därigenom att en viss tidigareläggning av köpen får antas inträffa i någon utsträckning — huvudsakligen vad avser bilar och andra varaktiga konsumtionsvaror. Det är sålunda inte uteslutet att i det närmaste hela konsumtionsökningen 1965 kan komma att förläggas till första halvåret.

Delposternas utveckling

Enligt samma metod som tillämpades i den preliminära nationalbudgeten 1964 har konsumtionen av de olika delposterna under 1964 uppskattats med utgångspunkt från jordbruksnämndens beräkningar för livsmedel, vin, sprit och tobak samt genom en framskrivning av de ur socialstyrelsens omsättningsstatistik hämtade uppgifterna för årets tre första kvartal. Volymerna har genomgående framkommit genom fastprisberäkning med hjälp av de olika delserierna i konsumentprisindex.

Tabell VI: 2. Privat konsumtion 1963—1965

Miljoner kronor i löpande priser

	1963	1964 prel.	1965 prognos	Värdeutveckling i procent		Volymutveckling i procent	
				1963— 1964 prel.	1964— 1965 prognos	1963— 1964 prel.	1964— 1965 prognos
Livsmedel, vin, sprit, tobak	17 139	18 289	19 500	6,7	7	3,5	1
Bostad, bränsle och lyse	6 647	7 280	8 000	9,5	10	3,8	3
Beklädnad m.m. . .	5 374	5 750	6 200	7,0	7	4,5	3
Inventarier m.m. . .	3 968	4 368	4 700	10,1	7	7,1	3
Fordon, drivmedel etc.	4 669	5 192	5 600	11,2	7	8,9	4
Kollektiva resor....	1 496	1 538	1 600	2,8	4	0,9	1
Sjukvård och hygien	2 892	3 102	3 300	7,3	8	5,3	4
Övrigt	4 005	4 273	4 700	6,7	10	0,6	4
Totalt	46 190	49 792	53 526	7,8	7,5	4,4	2,5

I syfte att ge en bild av hur de olika delposterna i den privata konsumtionen kommer att utvecklas under 1965 presenteras i det följande prognoser för varje delområde som, på samma sätt som i 1964 års nationalbudgeter, utgår från vissa beräkningar och antaganden som görs i de konsumtionsprognoser som utförts inom Industriens utredningsinstitut.¹

Livsmedelskonsumtionen ökade värdemässigt med 6,3 procent och volymmässigt med 2,7 procent mellan 1963 och 1964. Den faktiska volymmökningen kom härigenom att bli betydligt större än den som prognosticerades.² Skillnaden synes kunna hänföras till tre faktorer. För det första ökade inkomsterna mer än vad som förmodades. För det andra har den relativa prisutvecklingen på livsmedel varit gynnsammare för konsumenterna än vad som förutsattes i kalkylen. För det tredje — och denna faktor kan sannolikt till en del uppfattas som en konsekvens av de två förstnämnda faktorerna — har övergången till dyrare livsmedel ökat i högre utsträckning än beräknat. Innebörden härav kan möjligen uttryckas så att konsumenternas pris- och inkomstkänslighet är större vad avser köpbenägenheten av förädlade livsmedel än vad som förmodades. Mellan 1964 och 1965 beräknas konsumtionen av livsmedel stiga betydligt långsammare än vad som var fallet mellan 1963 och 1964. Härtill bidrar i första hand den lägre ökningstakten i inkomsterna men också att prisutvecklingen synes bli mindre gynnsam än under 1964.

¹ Bentzel m. fl., Den privata konsumtionen i Sverige 1931—1965, Stockholm 1957, samt pågående revidering av denna prognos.

² Här och i följande jämförelser mellan utfall och prognos för olika delserier i den privata konsumtionen utgör den reviderade nationalbudgeten för 1964 utgångspunkt.

Vin- och sprit- och starkölskonsumtionen ökade mycket kraftigt mellan 1963 och 1964 eller 11,4 procent i värde och 8,4 procent räknat i fasta priser. Starkspritkonsumtionen har i liter räknat ökat med ca 10 procent och vinförsäljningen med ca 7 procent medan starkölsförsäljningen minskade med ca 5 procent. Denna utveckling bör ses mot bakgrunden av att kraftiga prishöjningar på vin och sprit samt en strejk vid Vin- och spritcentralen medförde någon nedgång i konsumtionen under 1963 dock med ett markant undantag för starköl. Mellan det mera normala året 1962 och 1964 har konsumtionen av vin, sprit och starköl under loppet av två år ökat med 8 procent i fasta priser. I liter räknat har mellan dessa år konsumtionen av starksprit stigit med 3 procent, av vin med ca 12 procent och av starköl med ca 60 procent. Som jämförelse kan nämnas att konsumtionen av övriga maltdrycker mellan dessa år har stigit med ca 12 procent, i liter räknat. Beträffande starkspriten bör slutligen nämnas att tillgängligt material tyder på en kraftig, kontinuerlig förskjutning i konsumtionsstrukturen från okryddat brännvin till andra — dyrare — spritsorter. Vin- och spritkonsumtionen beräknas stiga även under 1965, dock i betydligt långsammare takt än under 1964, detta trots att prisutvecklingen mellan 1964 och 1965 kan antas bli betydligt gynnsammare än mellan 1963 och 1964. Nedgången i ökningstakten sammanhänger nämligen i första hand med den lägre realinkomstökningstakten.

Tobakskonsumtionen steg med 4 1/2 procent i värde och 3,7 procent i volym mellan 1963 och 1964, eller med drygt 1 1/2 procentenheter mer än vad som förutsågs i den reviderade nationalbudgeten för 1964. Tobakskonsumtionen i Sverige synes under 1964 ha undergått en radikal strukturförändring. Trots en gynnsam prisutveckling har cigarrettkonsumtionen i kvantiteter räknat minskat med ca 2 1/2 procent, medan cigariller och cigarrkonsumtionen ökat med drygt 40 procent och piptobakskonsumtionen med ca 12 procent. För cigarrettkonsumtionen bör vidare observeras en nedgång av de filterlösa cigarretterna med ca 10 procent medan filtercigarretterna ökat med drygt 35 procent allt i kvantiteter räknat. Totalt ger detta en kvantitetsökning på ca 2 1/2 procent vilket kan ställas mot den ovan angivna volymmökningen 3,7 procent. Skillnaden mellan dessa procenttal, dvs. 1,2 procentenheter, kan sålunda uppfattas som ett uttryck för konsumenternas ökade preferens för dyrare tobaksvaror. Beträffande tobakskonsumtionen förefaller det realistiskt att räkna med en viss — om också obetydlig — volymmässig nedgång mellan 1964 och 1965. Detta kan hänföras till att den »trendmässiga» nedgången av cigarrettkonsumtionen väntas fortsätta även under 1965, här till i ett kraftigt accelererat tempo under andra halvåret på grund av den kraftiga höjningen av skatten på cigarretter (2 öre per styck). En stark ökning av övrig tobakskonsumtion kan väntas — en ökning som dock inte antagits bli av den storleksordningen att den tillnärmelsevis kommer att kompensera nedgången i cigarrettförsäljningen.

Utgifterna för *bostad, bränsle och lyse* ökade med 9 1/2 procent i värde och 3,8 procent i volym mellan 1963 och 1964. Konsumentprisindex för bostäder har stigit relativt snabbt eller närmare 8 procent mellan 1963 och 1964. På basis av ett antagande om normal bränsleåtgång samt uppskattningar av nettotillskottet av lägenheter beräknas konsumtionsökningen mellan 1964 och 1965 bli av samma storleksordning som mellan 1963 och 1964. Även prisökningar på bostäder väntas i samma takt under 1965 som under 1964.

Beklädnads- och skokonsumtionen steg med 7 procent i värde och 4 1/2 procent i volym mellan 1963 och 1964. Utvecklingen i fasta priser kom att praktiskt taget sammanfalla med prognosen. Detta innebär de facto att konsumtionsökningen överskattades i prognosen. Prisutvecklingen, relativt sett, blev nämligen gynnsammare för konsumenterna än vad som antogs i prognosen; tillika steg realinkomsterna mer än väntat. Av tillgänglig statistik att döma föll ökningen helt på konsumtionen av damkonfektion, dvs. huvudsakligen den lätta konfektionen, och skor, medan konsumtionen av herrkonfektion, dvs. huvudsakligen den tyngre konfektionen, praktiskt taget stagnerade. Prognosen för 1965 innebär att beklädnadskonsumtionen kommer att öka betydligt mindre än under 1964. Även om detta till en del har motiverats med att prisutvecklingen förmodas bli mindre gynnsam än under 1964 är den huvudsakliga anledningen till detta att realinkomsternas tillväxt beräknas avsakta.

Konsumtionen av inventarier, husgeråd m. m. ökade mycket kraftigt mellan 1963 och 1964 eller ca 10 procent i värde och drygt 7 procent i fasta priser. Skillnaden mellan prognos och utfall är i själva verket nästan lika stor som hela den underskattning som skett i fråga om den totala konsumtionens tillväxt mellan 1963 och 1964. Orsaken till att konsumtionsökningen för denna varugrupp underskattades kan till en del hänföras till det faktum att för liten hänsyn togs till denna varugrups inkomstelasticitet. Huvudanledningen synes dock vara att det här torde röra sig om en förskjutning av inventariekonsumtionen från 1963 till 1964 betingad av de omfattande bilköpen under 1963. Mellan 1962 och 1963 steg inventariekonsumtionen nämligen mycket blygsamt. Huvudparten av ökningen faller på elektriska artiklar (inkl. radio och TV), möbler samt bosättningsartiklar men överlag kan väsentliga konsumtionsökningar noteras. Beträffande TV-köpen kan nämnas att större delen av dessa numera synes utgöras av ersättningsköp. Också för denna konsumtionspost finns det skäl att räkna med en icke oväsentlig nedgång i ökningstakten under 1965. Även om också här nedgången i ökningstakten av realinkomsterna är av en avgörande betydelse ligger bakom prognosen även en föreställning om att bilkonsumtionen under 1965 i särskilt hög grad kan tänkas gå ut över konsumtionen av de varor det här är fråga om.

Hushållens utgifter för *nyinköp av bilar* samt för *drift och underhåll* ökade med 11,2 procent i värde och 8,9 procent i fasta priser mellan 1963 och

1964. Bilkonsumtionen kan volymmässigt beräknas ha stigit med knappt 13 procent eller praktiskt taget samma siffra som angavs i den reviderade nationalbudgeten för 1964. Enligt registreringsstatistiken inregistrerades under perioden januari—oktober 1964 ca 230 000 bilar, vilket är drygt 22 000 eller knappt 11 procent mer än under motsvarande period under 1963. Skillnaden mellan volym- och kvantitetsutvecklingen, dvs. ca 2 procent, kan uppfattas som ett uttryck för ökad köpbenägenhet för dyrare bilmärken. Försäljningen av begagnade personbilar kan beräknas ha ökat med ca 16 procent mellan 1963 och 1964. Den genomsnittliga lagerhållningen av begagnade bilar synes 1964 ha varit av samma storleksordning som under 1963. Utgifterna för drift och underhåll ökade med knappt 7 procent i volym mellan 1963 och 1964, vilket är en lägre siffra än vad som prognosticerades. Eftersom denna konsumtionspost rimligen får antas vara starkt beroende av bilbeståndet skulle den lägre utfallsiffran eventuellt kunna tas som intäkt för hypotesen att skrotningarna varit ovanligt stora under 1964, »föregrípande» 1965 års obligatoriska bilbesiktning. Emellertid måste man också beakta att prisutvecklingen för denna utgiftspost varit förhållandevis kraftig, eller knappt 4 procent, medan bilpriserna endast steg med ca 1/2 procent mellan 1963 och 1964. Det är sålunda också möjligt att konsumenterna hållit kostnaderna nere genom lägre bilutnyttjande och mindre reparationer. Ett visst indicium härpå erhålls om man studerar utvecklingen av *kollektiva resor*. Konsumtionen kan beräknas ha ökat med ca 3 procent i värde och ca en procent i volym mellan 1963 och 1964, dvs. ökningen har i det närmaste varit dubbelt så stor som förhandskalkylerna gav vid handen.

Prognosen för konsumenternas utgifter för nyinköp av bilar är den som måste betraktas som mest osäker. Även om det finns skäl att räkna med att denna konsumtionspost har en särdeles hög prioritering i konsumenternas preferenssystem innehåller prognosen ett antagande om en i förhållande till 1963 och 1964 drastisk nedskärning av ökningstakten i konsumtionsvolymen under 1965; trots detta kommer utgifterna för bilköp att öka mer än några andra konsumtionsutgifter och ca dubbelt så mycket som konsumtionen i genomsnitt. Antagandet om en nedgång i ökningstakten bygger i första hand på hypotesen att den stora konsumtionsansvällningen under 1963 och 1964 till en icke oväsentlig del kan ses som en av den obligatoriska bilbesiktningen under 1965 betingad tidigareläggning av köpen vars effekt skulle kunna avläsas i form av en lägre ökningstakt under 1965. Inkomstutvecklingen under 1965 torde i detta sammanhang närmast böra uppfattas som en faktor som bidrar till att accentuera denna trend. Konsumtionen av *kollektiva resor* antas öka något snabbare mellan 1964 och 1965 än vad som var fallet mellan 1963 och 1964. Förutom en gynnsam prisutveckling torde höjningen i bensinskatten med därav följande viss — om också rimligen blygsam — dämpning av drivmedelskonsumtionen verka stimulerande på konsumtionen av *kollektiva resor*.

Konsumtionen av *sjukvård och hygien* som bl. a. innehåller läkararvode, sjukvårds- och toalettartiklar, tvättmedel etc. kan beräknas ha ökat med 7,3 procent i värde och 5,3 procent i volym mellan 1963 och 1964. Volymökningen, som blev snabbare än väntat, bör emellertid inte i första hand hänföras till det faktum att prisutvecklingen mot all förmodan blev mycket gynnsam ur konsumenternas synvinkel utan snarare till att inkomsterna sleg snabbare än väntat. Även för denna post väntas en betydande avsättning i ökningstakten under 1965. Även om detta huvudsakligen bör ses som en konsekvens av inkomstantagandena bör det observeras att prisutvecklingen även under 1965 väntas bli gynnsam. Till detta bidrar främst att i denna post ingår dels vissa från omsättningsskatt befriade områden (vissa tjänster) dels sådana varor som kommer att vidkännas vissa skattelättnader under 1965.

Konsumtionen av varor och tjänster inom gruppen *övrigt* kan preliminärt beräknas ha stigit med knappt 7 procent i värde och knappt en procent i volym mellan 1963 och 1964. Gruppen är mycket heterogen och innehåller t. ex. såväl TV- och radiolicens som tidningar och tidskrifter samt nöjen och restaurangtjänster. Främst två faktorer synes kunna förklara varför volymökningen kom att bli betydligt lägre än beräknat. För det första synes den nedjustering av ökningstakten som gjordes i prognosen för 1964 ha varit otillräcklig. Denna nedjustering var betingad av att den starka ökning som inträffade mellan 1962 och 1963 bedömdes som tillfällig. För det andra har prisstegringarna på detta område 1963 och 1964 varit väsentligt större än vad som förutsattes eller drygt 6 procent. För 1965 förutses en kraftig expansion i förhållande till 1964 trots att prisutvecklingen väntas bli i det närmaste lika stor som under 1964. Detta motiveras med att utvecklingen under 1964 kan bedömas som tillfällig då den utgjort ett klart avsteg från de prognoser som på längre sikt gjorts för denna konsumtionspost.

VII. Investeringarna

1. Investeringsutvecklingen inom olika områden

Bostäder

Nu föreliggande högst preliminära utfallsberäkning för bostadsbyggnadet 1964 visar på en investeringsökning exklusive underhåll på drygt 10 procent. I preliminära och reviderade nationalbudgeten för 1964 angavs motsvarande ökning till 2 respektive 6 procent och i konjunkturinstitutets oktoberrapport till 8 procent. Prognosernas underskattningar hänför sig till flerfamiljshusen, vilket framgår av följande tablå.

Prognostillfälle	Flerfamiljshus	Småhus	Totalt
Preliminär nationalbudget för 1964 (december 1963)	- 2 1/2	+ 10	+ 2
Reviderad nationalbudget för 1964 (mars 1964)	+ 3 1/2	+ 10 1/2	+ 6
Konjunkturinstitut:s oktoberrapport (oktober 1964)	+ 10 1/2	+ 4 1/2	+ 8
Preliminär nationalbudget för 1965 (december 1964)	+ 13 1/2	+ 6	+ 10

För småhusens del är skillnaderna mellan de olika prognoserna nästan enbart uttryck för olika antaganden om igångsättningen. I beräkningarna till såväl den preliminära som den reviderade nationalbudgeten insattes det gällande bostadsbyggnadsprogrammet för 1964 om 27 000 igångsatta småhuslägenheter. De under 1964 framkomna bygginitiativen synes emellertid ej varit tillräckliga för att uppfylla programmet, vilket kan vara en följd av kreditåtstramningen. Statistiken över påbörjade småhus täcker endast omkring 75 procent av det totala småhusbyggandet, varför igångsättningen under 1964 endast kunnat anges uppskattningsvis. I oktoberrapporten antogs antalet påbörjade småhuslägenheter 1964 bli 25 000. Nu föreliggande beräkning baseras på ett antagande om 26 000 igångsatta småhuslägenheter under 1964 och anger investeringsökningen i småhus 1964 till 6 procent.

Vid beräkningen av investeringarna i flerfamiljshus är de viktigaste faktorerna antagandena om igångsättningens storlek, igångsättningens fördelning över året samt den genomsnittliga byggnadstiden. Den successiva uppjusteringen av flerfamiljshusprognoserna i ovanstående tablå till den nu beräknade ökningen på 13 1/2 procent motsvaras av successiva uppjus-

Tabell VII: 1. Lägenheter i påbörjade, inflyttningsfärdiga och pågående bostadsbyggen 1960—1965

	Flerfamiljshus			Småhus	
	Påbörjade	Inflyttningsfärdiga	Pågående vid periodens slut	Påbörjade, totalt	Inflyttningsfärdiga, totalt
1960	52 500	50 950	65 500	19 700	17 350
1961	55 400	53 350	67 550	21 000	20 450
1962	68 050	53 550	82 050	24 500	21 550
1963	61 300	58 250	85 100	¹ 25 500	23 200
1964	(68 000)	(60 500)	—	(26 000)	(25 500)
1965	(61 000)	—	—	(26 000)	—
1963 1 kv.	6 350	12 450	75 950	¹ 1 950	6 050
2 kv.	13 400	12 550	76 800	¹ 9 850	5 600
3 kv.	17 800	13 950	80 650	¹ 8 250	3 800
4 kv.	23 750	19 300	85 100	¹ 5 450	7 750
1964 1 kv.	8 200	—	80 000	¹ 3 100	—
2 kv.	21 700	—	85 300	¹ 9 350	—
3 kv.	23 200	—	94 500	¹ 8 100	—
4 kv.	(14 900)	—	—	(5 450)	—
1965 1 kv.	(7 500)	—	—	(3 100)	—
2 kv.	(19 500)	—	—	(9 350)	—
3 kv.	(20 500)	—	—	(8 100)	—
4 kv.	(13 500)	—	—	(5 450)	—

¹ Uppskattade värden från uppgifter om färdigställda lägenheter och om igångsättningen för ett urval av kommuner.

Anm. Samtliga inom parentes angivna uppgifter är prognosticerade.

Källor: Bostadsstyrelsen och konjunkturinstitutet.

teringar av igångsättningsantagandena. I nu föreliggande beräkning har igångsättningen av flerfamiljshus 1964 satts till 68 000 lägenheter, en ökning i förhållande till bostadsbyggnadsprogrammet på 10 000. Här ingår då bl. a. en ökning med 1 000 lägenheter, som åstadkommit genom att statliga lånemedel överförts från den ouppfyllda småhusramen. Vidare har inkluderats 1 000 lägenheter ur 1965 års bostadsbyggnadsprogram, för vilka grundarbeten fått påbörjas under 1964. Resterande ökning på 8 000 lägenheter fördelar sig med 2 000 på ökad igångsättning i de sju s. k. skogslänen¹, 3 000 på ökad igångsättning i storstadsregionerna samt 3 000 på lägenheter, som härrör från en beräknad minskning av stocken lånebeviljade men ännu ej igångsatta flerfamiljshusbyggen vid årsskiftet 1964—1965 jämfört med motsvarande stock vid årsskiftet 1963—1964. Det senare är en effekt av att den stora igångsättningen under mitten av 1964 torde innehålla lånebeviljade men då ännu ej igångsatta etappbyggen, vilka beräknas ha kommit igång före årsskiftet mot att vid ett mer normalt igångsättnings-

¹ Norrlandslänen samt Kopparbergs och Värmlands län.

mönster med tyngdpunkten lagd i slutet av året i stället förskjutas in på det följande året. Med bibehållande av den preliminära nationalbudgetens antagande om igångsättningens fördelning över året, vilket innebär att effekten av ett ändrat igångsättningsmönster hålls utanför jämförelsen, kan utvidgningen med 10 000 lägenheter utöver det ursprungliga bostadsbyggnadsprogrammet beräknas svara för omkring 5 procentenheter av den uppjustering av investeringsprognosen för flerfamiljshus 1964, som skett från den preliminära nationalbudgetens prognosticerade minskning till den nuvarande beräkningens ökning på 13 1/2 procent.

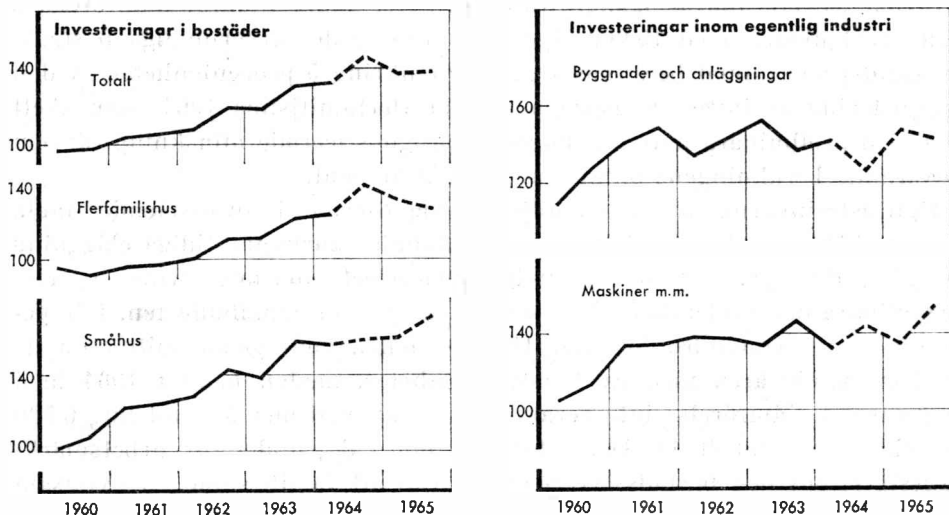
Uppjusteringarna av flerfamiljshusprognoserna i ovanstående tablå sammanhänger också med den redan nämnda markanta tidigareläggning av igångsättningen som skedde under fjolåret och som inte förutsågs i den preliminära och underskattades i den reviderade nationalbudgeten. För perioden april—september översteg 1964 års påbörjande genomsnittet för de tre föregående åren med ca 14 000 lägenheter, medan helåret 1964 med motsvarande jämförelse inte beräknas ha ökat med mer än omkring 6 500 lägenheter (se tabell 1). Detta får ses mot bakgrunden av arbetsmarknadsstyrelsens och bostadsstyrelsens strävan att få till stånd en gynnsam effekt på vintersysselsättningen genom att tyngdpunkten i igångsättningen förläggs till årets andra och tredje kvartal. Bostadsstyrelsen föreskrev i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen i slutet av 1963 att lån till flerfamiljshus endast fick meddelas för byggnadsföretag avsedda att igångsättas senast den 30 september 1964 och att lånebeslut och igångsättningstillstånd skulle återkallas för de byggen som ej påbörjats vid denna tidpunkt. Vidare anmodades länsarbetsnämnderna av arbetsmarknadsstyrelsen att meddela igångsättningstillstånd på sådant sätt att tyngdpunkten i igångsättningen kom att falla på andra och tredje kvartalen. Av investeringsökningen på 13 1/2 procent för flerfamiljshus 1964 svarar den tidigareläggning av igångsättningen som ägt rum under året för ungefär 4 procent.

Färdigställandet av lägenheter i flerfamiljshus fram t. o. m. tredje kvartalet 1964 möjliggör nu preliminära beräkningar av byggnadstiderna för lägenheter påbörjade under första halvåret samt delvis för tredje kvartalet 1963. Med ledning av dessa uppgifter har byggnadstiderna för påbörjandet tredje kvartalet 1963 fixerats och därefter antagits oförändrade för fjärde kvartalet 1963 och hela 1964. De antagna byggnadstiderna innebär en viss nedjustering jämfört med tidigare beräkningar. Som ett rent räkneexempel har beräkningarna även utförts med en halv månads längre byggnadstid fr. o. m. tredje kvartalet 1963. Investeringsökningen 1964 för flerfamiljshus skulle enligt denna beräkning sjunka med omkring två procentenheter från 13 1/2 till 11 1/2 procent.

För 1965 har en igångsättning på 87 000 lägenheter antagits, sedan som redan nämnts 1 000 lägenheter som egentligen skulle ingå i 1965 års påbörjande antas ha kommit igång med grundarbeten i slutet av 1964. Antalet

Diagram VII: 1. Investeringar i bostäder och inom egentlig industri, exklusive reparationer och underhåll 1960—1965

Index: 1959 = 100. 1959 års priser. Säsongrensade halvårssiffror

Anm. De streckade linjerna avser prognoser.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

påbörjade småhuslägenheter antas bli 26 000 och antalet flerfamiljshuslägenheter 61 000. För flerfamiljshusens del har igångsättningen i år antagits följa 1964 års kvartalsfördelning med tyngdpunkten förlagd till andra och tredje kvartalen. Byggnadstiderna för påbörjandet 1965 har satts oförändrade jämfört med 1964. Golvytorna har förutsatts öka trendmässigt.

Med ovan angivna förutsättningar beräknas flerfamiljshusinvesteringarna bli ungefär oförändrade och investeringarna i småhus öka med några procent 1964—1965. Ett erhållet ökningstal på mellan en och två procent för totala bostadsinvesteringarna exklusive underhåll bryter de fyra föregående årens relativt stabila ökningstrend på 8—10 procent (se diagram 1). En särskild förutsättning för den här beräknade utvecklingen av bostadsinvesteringarna 1965 är att man åstadkommer samma tidigareläggning som under 1964. En mindre igångsättning på småhussidan än den antagna kan liksom föregående år tänkas leda till att statliga lånemedel överförs från småhus till flerfamiljshus och där åstadkomma en kompensande höjning.

Inklusive underhåll beräknas bostadsinvesteringarna ha ökat 1963—1964 med knappt 9 procent. Med en antagen ökning av bostadsunderhållet på 2 procent beräknas motsvarande ökning 1964—1965 bli drygt 1 procent.

Antalet färdigställda lägenheter beräknas för 1964 bli högre än 85 000 och för 1965 inemot 95 000.

Industri

De preliminära utfallssiffror som nu föreligger för de totala industriinvesteringarna 1964, indikerar en investeringsnedgång med drygt 1 procent jämfört med 1963. Beräkningarna bygger på en enkät i november bland industriföretagen och deras uppgifter för åtminstone sista kvartalet får uppfattas som rena prognosvärden. Företagens egna uppgifter om investeringsbeloppen 1964 har i vanlig ordning skönmässigt uppjusterats; novemberenkäterna har tidigare regelmässigt visat sig ge för låga tal. Till 1964 års enkätsiffror har lagts närmare 150 miljoner kronor. De motsvarande faktiska enkätunderskattningarna för 1961, 1962 respektive 1963 var närmare 200 miljoner kronor, närmare 150 miljoner kronor respektive 175 miljoner kronor.

Skulle beräkningarna för 1964 visa sig vara riktiga, har industrins investeringar fyra år i följd legat på ungefär oförändrad nivå. Som framgår av följande tablå har dock från 1961 till 1964 en viss förskjutning ägt rum från byggnadsinvesteringar till maskininvesteringar samt på maskinsidan från nyinvesteringar till underhållsinvesteringar.

Miljoner kronor 1959 års priser	Byggnader och anläggningar		Maskiner m.m.		Summa
	Nyinvestering	Reparationer och underhåll	Nyinvestering ¹	Reparationer och underhåll	
1961	1 325	330	2 395	1 195	5 245
1962	1 275	330	2 465	1 200	5 270
1963	1 325	320	2 505	1 245	5 395
1964	1 230	315	2 480	1 300	5 325

Denna utveckling bör rimligtvis samtidigt ha inneburit en minskad andel kapacitetsutvidgande investeringar i totalinvesteringarna. Förskjutningen mot underhållsinvesteringar har självklart denna innebörd. Dessa investeringar har mer eller mindre kontinuerligt ökat under perioden, till synes som en naturlig följd av tillväxten i industriproduktionen. Ett tämligen nära samband förefaller nämligen råda mellan industriproduktionens ökningstakt och i vart fall maskinunderhållsinvesteringarnas utveckling. Förskjutningen i fördelningen från byggnads- mot maskininvesteringar kan vidare i huvudsak återföras till utvecklingen inom massa- och pappersindustrin samt inom järn- och stålindustrin, dvs. till branscher, vilka de båda sista åren visat en markerad nedgång i kapacitetstillväxten. Utvecklingen inom olika branscher för nyinvesteringarna (exkl. bilar) 1961—1964 framgår av följande tablå:

¹ Inklusive investeringar i byggnadssektorn.

Miljoner kronor. 1959 års priser		1961	1962	1963	1964
Massa och pappers- industri	Byggnader	245	180	85	75
	Maskiner	475	590	300	315
Järn- och stålverk	Byggnader	145	140	120	65
	Maskiner	310	250	305	275
Verkstadsindustri, exkl. varv	Byggnader	375	360	435	390
	Maskiner	505	520	555	605
Övriga branscher	Byggnader	550	595	660	650
	Maskiner	825	845	1 035	940

Nedgången i massa- och pappersindustrins byggnadsinvesteringar och, med en viss fasförskjutning samt ej lika markerat, i deras maskininvesteringar, är som synes kraftig. Ett liknande utvecklingsförlopp utvisar investeringarna inom järn- och stålindustrin. Investeringarna inom verkstadsindustrin samt inom gruppen övriga branscher har däremot visat en svagt

Tabell VII: 2. Verkställda respektive planerade investeringar inom industrin första halvåret 1964 och 1965 enligt investeringsenkät i november 1964

Investeringar exklusive reparationer och underhåll

Miljoner kronor

	Byggnader o. anläggningar		Maskiner m. m.	
	Verkställda första halvåret 1964	Planerade första halvåret 1965	Verkställda första halvåret 1964	Planerade första halvåret 1965
Gruvindustri	59	52	54	48
Metall- och verkstadsindustri	268	313	452	480
därav: järn- och stålverk.....	38	39	144	142
järn-, stål- och annan metallmanufaktur	22	32	49	51
mekaniska verkstäder m. m.	150	182	149	188
skeppsvarv	13	11	14	14
elektroteknisk industri ..	31	37	61	57
Jord- och stenindustri	50	64	61	91
Träindustri	102	80	68	52
Massa-, pappers- och grafisk industri	84	104	219	217
därav: träsliperier o. cellulosafabr.	31	23	119	86
pappersbruk och pappfabr.	11	20	56	76
Livsmedelsindustri	60	39	62	64
Dryckesvaru- och tobaksindustri ..	13	14	7	18
Textil- och sömnadsindustri.....	10	33	39	38
Läder-, hår- och gummivaruindustri	4	5	17	19
Kemisk och kemisk-teknisk industri	36	74	108	136
Summa	686	778	1 087	1 163
El-, gas- och vattenverk	616	733	138	179
Summa	1 302	1 511	1 225	1 342

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bilar. Enkäten innefattar även uppgifter om industrins investeringar i bostäder. Dessa är ej medtagna i redovisningen ovan.

Källa: Statistiska centralbyrån.

Tabell VII: 3. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar 1957—1965

Investeringar exklusive reparationer och underhåll

Procentuell förändring

	1957- 1958	1958- 1959	1959- 1960	1960- 1961	1961- 1962	1962- 1963	1963- 1964	1964- 1965
<i>Byggnader och anläggningar</i>								
Löpande priser								
Planerat i oktober ¹ året innan	16	— 1	16	13	— 9	— 13	— 18	0
Faktiskt inträffad förändring..	17	9	26	25	1	5	(— 5)	
Differens	1	10	10	12	10	18	(13)	
Fasta priser								
Planerat i oktober ¹ året innan	15	0	15	12	— 9	— 14	— 19	— 1
Faktiskt inträffad förändring..	17	9	18	21	— 3	2	(— 9)	
Differens	2	9	3	9	6	16	(10)	
<i>Maskiner m. m.</i>								
Löpande priser								
Planerat i oktober ¹ året innan	7	— 4	14	10	1	— 20	— 19	— 8
Faktiskt inträffad förändring..	24	5	22	24	10	2	(1)	
Differens	17	9	8	14	9	22	(20)	
Fasta priser								
Planerat i oktober ¹ året innan	7	— 4	14	9	0	— 21	— 20	— 10
Faktiskt inträffad förändring..	23	5	13	19	4	— 1	(— 3)	
Differens	16	9	— 1	10	4	20	(17)	

¹ November fr. o. m. planerna för 1963.

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bilar. Enkäterna innefattar även uppgifter om industrins investeringar i bostäder. Dessa är ej medtagna i redovisningen ovan. Tabellen justerad för statistisk missvisning kring årsskiftet 1959—1960 (jämför 1962 års nationalbudgeter). Uppgifterna inom parentes avser preliminärt utfall.

Källa: Statistiska centralbyrån.

stigande tendens under perioden och i stort sett visat oförändrad relation mellan byggnads- och maskininvesteringar.

Möjligheterna att på ett substantiellt sätt uttala sig om sambanden mellan industrins investeringsutveckling och bestämningsfaktorerna för denna är mycket begränsade. En starkt ingripande enskild faktor i de senaste årens investeringsutveckling har dock alldeles uppenbart varit frisläppandet av investeringsfonderna 1962. Byggnadsinvesteringarna skulle 1962 och 1963 med säkerhet ha legat klart lägre än 1961 utan investeringsfondernas hjälp medan i stället förmodligen en ökning i byggnadsinvesteringarna skulle ha kommit till stånd 1963—1964. Detta redan under det troligen orealistiska antagandet att investeringsfundsbyggena 1962 och 1963 till ingen del eljest skulle ha kommit till stånd 1964. I fråga om maskiner torde de investeringar, som haft karaktär av följdinvesteringar till investeringsfundsbyggena huvudsakligen ha fallit på 1963. Den mer betydelsefulla direkta effekten av frisläppandet av fonderna för maskininvesteringar vid slutet av 1962 bör praktiskt taget helt ha fallit på 1963. Liksom bygg-

Tabell VII: 4. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar, halvårsvis, 1962—1965

Investeringar exklusive reparationer och underhåll

Procentuell förändring

	Första halvåret			Andra halvåret		
	1962- 1963	1963- 1964	1964- 1965	1962- 1963	1963- 1964	1964- 1965
<i>Byggnader och anläggningar</i>						
Löpande priser						
Planerat i november året innan	20	0	13	- 37	- 34	- 11
Faktisk förändring	15	(- 6)		- 2	(- 5)	
Differens	- 5	(- 6)		35	(29)	
Fasta priser						
Planerat i november året innan	19	- 2	11	- 37	- 34	- 11
Faktisk förändring	12	(- 9)		- 5	(- 9)	
Differens	- 7	(- 7)		32	(25)	
<i>Maskiner m. m.</i>						
Löpande priser						
Planerat i november året innan	- 3	- 7	7	- 34	- 29	- 19
Faktisk förändring	- 3	(- 1)		6	(3)	
Differens	0	(6)		40	(32)	
Fasta priser						
Planerat i november året innan	- 5	- 8	4	- 34	- 29	- 19
Faktisk förändring	- 6	(- 4)		3	(- 2)	
Differens	- 1	(4)		37	(27)	

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bilar. Enkäterna innefattar även uppgifter om industrins investeringar i bostäder. Dessa är ej medtagna i redovisningen ovan. Uppgifterna inom parentes avser preliminärt utfall.

Källa: Statistiska centralbyrån.

nadsinvesteringarna skulle också maskininvesteringarna 1963 utan investeringsfondsfrisläppet sannolikt ha legat något lägre än 1961 och å andra sidan en större ökning än den nu registrerade obetydliga, ha inträffat 1963—1964.

Företagens investeringsplaner för 1965 enligt enkäten i november förra året återges i tabell 3. Investeringsplanerna i enkäten är (skall vara) i vanlig ordning uttryckta i det vid enkättillfället rådande prisläget. Dessa planer för 1965 — enligt prisnivån i november förra året — återges i tabellen som planer i löpande priser. Samma planuppgifter omräknade till genomsnittspriser 1964 återges som planer i fasta priser. Enligt de till fasta priser omräknade planerna skulle industrins byggnadsinvesteringar (exkl. underhåll) 1964—1965 förbli ungefär oförändrade medan deras maskininvesteringar (exkl. underhåll) skulle minska med 10 procent. Som uppenbart framgår av differenserna för tidigare år mellan planer och utfall skulle ett direkt accepterande av företagens investeringsplaner i november såsom en prognos på investeringsutvecklingen ge en prognosunderskattning.

Från och med novemberenkäten 1962 kan prognosvärdet hos företagens

planer studeras för vardera av de båda prognoshalvåren för sig. I tabell 4 anges på samma sätt som i tabell 3 planer och utfall för dels första halvåret, dels för andra halvåret. Tabellen utvisar tydligt att de i november angivna planerna är mycket ofullständiga för andra hälften av prognosåret medan planerna för första halvåret någorlunda väl synes ha överensstämmt med utfallen.

Nu aktuella investeringsplaner för första halvåret 1965 indikerar en uppgång i investeringarna i förhållande till första halvåret 1964. Tendensen i föregående enkät, utförd i augusti 1964, för samma period var nedåtriktad (se *Konjunkturläget, Oktober 1964*). En nedgång i investeringarna mellan första halvåret 1964 och 1965 framstod då som trolig. Med viss reservation för otillräcklig uppkorrigeringsplanerna för första halvåret 1965 är det därför sannolikt att investeringsviljan inom industrin ökat under loppet av hösten i fjol.

Planerna för andra halvåret 1965 måste som nyss nämnts betraktas som mycket ofullständiga. Man kan emellertid konstatera att differensen mellan planer och utfall för andra halvåret 1963 och 1964 är påtagligt större än den nu enligt planerna angivna procentuella nedgången för andra halvåret 1965. Detta talar starkt för att en ökning i investeringarna mellan andra halvåret 1964 och 1965 bör prognosticeras.

En mer preciserad prognos för industriinvesteringarna 1965 stöter på stora svårigheter. Ett direkt utnyttjande av skillnaderna mellan planer och utfall för åren 1963 och 1964 för korrigeringsplanerna 1965 kan synas rimligt förutsatt att investeringsbeslutsprocessen hos företagen under tiden efter enkättilfället i november 1964 fram till slutet av 1965 kan påräknas följa ett »mönster» någorlunda likartat desamma för motsvarande perioder de båda föregående åren. Såsom ovan antydde hade investeringsfundsfrisläppet 1962 en avsevärd effekt på investeringarna 1963 och differenserna mellan planer och utfall för detta år bör som följd härav ha blivit »övernormala». Detta torde med säkerhet gälla maskininvesteringarna, särskilt vad avser andra halvåret. Frisläppandet av fonderna för maskininvesteringar kom i tiden efter novemberenkäten 1962 och deras realeffekt blev koncentrerad till senare delen av 1963. För byggnadsinvesteringarnas del ligger det nära till hands förmoda att hela effekten av fundsfrisläppet ej förutsetts i novemberplanerna; i vart fall kan företagen i dessa ej ha inkorporerat de följdinvesteringar i byggnader som kom till stånd 1963 genom fundsfrisläppet för maskiner.

Detta skulle innebära, att korrigeringen av planerna 1965 måste ske på grundval främst av erfarenheterna från 1964. Möjligen skulle erfarenheterna från åren före 1963 även kunna utnyttjas men omläggningen av investeringsenkäterna i samband med övergången från helårsprognoser till halvårsprognoser medför betydande risk för bristande jämförbarhet mellan den nya och gamla formen av enkäter.

Den schablonkorrigerings som vidtagits av plansiffrorna för 1965 har alltså grundats främst på storleksordningen av skillnaderna mellan planer och utfall för 1964. För byggnadsinvesteringar (exkl. underhåll) har därvid antagits en ökning med 4 procent i fasta priser mellan första halvåret 1964 och 1965 samt en ökning med 13 procent mellan andra halvåret, vilket ger en ökning med 9 procent mellan helåren 1964 och 1965. För maskininvesteringar (exkl. underhåll och bilar) har antagits en ökning med 5 procent mellan första halvåret och en ökning med 8 procent mellan andra halvåret, vilket ger en ökning med 7 procent mellan helåren.¹

Denna siffermässigt preciserade prognos äger givetvis någon högre grad av trovärdighet endast om det kan göras sannolikt att planpåfyllnaden 1965 blir av ungefär samma storlek som den för 1964. Information, som ger stöd för en bedömning härvidlag, saknas emellertid på det hela taget och en ofrånkomlig osäkerhet måste följaktligen vidlåda prognossiffrorna. Prognosens trovärdighet skulle behöva prövas ur ytterligare en aspekt. I enkäterna ombeds företagen ange de för prognosperioden beräknade nedlagda kostnaderna vad avser byggnader och de beräknade leveransvärdena vad avser maskiner. Företagen anmodas med andra ord uppskatta ett händelseförlopp, över vilket de endast delvis har kontroll. En för optimistisk bedömning från företagens sida vad avser resursutrymmet inom byggnadssektorn liksom en för optimistisk bedömning vad avser leveranstiderna för maskiner leder till att investeringsplanerna endast delvis realiserar och vice versa. För att den specifika korrigerings som nu företagits av företagens investeringsplaner 1965 skall vara befogad, krävs alltså att företagen i november 1964 bedömt resursutrymmet inom byggnadssektorn 1965 och leveranstiderna för maskiner 1965 lika bra eller lika dåligt som de bedömde dessa faktorer för 1964 i november 1963. Det bör här erinras om att den ovanligt milda vintern 1964 underlättade byggnadsverksamheten, att bristen på byggnadsarbetare successivt minskade under 1964 samt att leveranstiderna inom verkstadsindustrin gradvis förlängdes. Det troliga är kanske att företagen vid slutet av 1963 icke i full utsträckning förutsåg denna utveckling. Nu aktuella utsikter för byggnadssektorn 1965 indikerar knappast någon ytterligare avspänning av läget på byggnadsarbetsmarknaden. Vid det antagandet att företagen i november 1964 — som det nu förefaller mera korrekt än vid motsvarande tillfälle föregående år — förutsåg oförändrade produktionsbetingelser inom byggnadssektorn under 1965, skulle prognosen för byggnadsinvesteringarna (ur denna aspekt) närmast ha karaktär av maximiprognos. Efterfrågeutsikterna för verkstadsindustrin 1965 talar närmast för en fortsatt förlängning av leveranstiderna i år. Antas att före-

¹ Vid såväl beräkningar av som prognoser för industrins investeringar i maskiner m.m. delas av tekniska skäl posten i två delar: bilar respektive maskiner m.m. i övrigt. Industrins bilinvesteringar 1965 har prognosticerats enligt motsvarande material och metod som för maskiner i övrigt. För hela posten maskiner (exkl. underhåll) har erhållits en prognos för 1964—1965 på drygt 7 procent.

tagen i november förutsett oförändrade leveranstider, skulle prognosen för maskininvesteringarna ur denna aspekt vara tämligen adekvat; samma felbedömning från företagens sida i november 1963 och november 1964 berättigar prognosförfarandet.

Industriföretagens underhållsinvesteringar redovisas i enkäterna endast för gången tid. Antas en ökning med 2 procent för byggnadsunderhållet 1964—1965, ger prognosen för de totala byggnadsinvesteringarna en ökning med 8 procent 1964—1965. Antas för maskinunderhållet samma ökning som 1963—1964, dvs. 4 procent, ger prognosen för de totala maskininvesteringarna en ökning med 6 procent. För industriinvesteringarna totalt ger detta en ökning med 6,5 procent.

Övriga privata investeringar

Byggnadsinvesteringarna inom *handel m. m.* — inklusive fristående kontorsbyggnader m. m. — beräknas ha ökat med mellan 12 och 13 procent 1964, innebärande en uppjustering jämfört med den reviderade nationalbudgeten på ungefär 2 procent. Underskattningen hänför sig till butikskloaker i bostadshus som genom beräkningsmetodiken direkt sammanhänger med underskattningen i bostadsprognosen för flerfamiljshus i den reviderade nationalbudgeten. För prognosen har, vad gäller fristående lokaler, antagits en minskande igångsättning under 1965. Som underlag för bedömningen har bl. a. använts arbetsmarknadsstyrelsens statistik över inkomna ansökningar och meddelade igångsättningstillstånd för byggnadsarbete. Ökningen mellan 1964 och 1965 för byggnadsinvesteringarna inom *handel m. m.* beräknas till 3 procent.

Investeringarna i *handelsflottan* varierar kraftigt på grund av tillfälliga fluktuationer i fartygsleveranserna. För 1965 väntas de svenska varvens leveranser i större utsträckning än 1964 gå till utlandet. I prognosen för 1965 har som följd därav räknats med en minskning på drygt 10 procent.

För den *enskilda kraftindustrin* räknas med en ökning 1964—1965 av både byggnads- och maskininvesteringarna. Nyanskaffningen av *motorfordon* (i posten *övrig privat samfärdsel*) väntas 1965 öka med mellan 9 och 10 procent.

De offentliga investeringarna

De statliga investeringarna uppvisade enligt nu föreliggande preliminära beräkningar totalt sett en volymmässig ökning mellan 1963 och 1964 på ca 4 procent, dvs. en något lägre ökningstakt än vad som redovisades i den reviderade nationalbudgeten för 1964. Överskattningen låg främst på byggnadssidan där ökningen nu kan beräknas till ca 3 procent mot 5 procent i den reviderade nationalbudgeten. Investeringarna i maskiner m. m. beräknas likaledes ha ökat med ca 5 procent.

Det preliminära utfallet för 1964 beträffande de *statliga affärsverkens* investeringar — sådant detta nu föreligger i form av en bearbetning av statistiska centralbyråns investeringsenkät i november — visar en ökning på ca 1 1/2 procent 1963—1964. Tidigare prognoser har pekat på en volymminskning; prognosfelet kan återföras på att televerket tidigare lagt vissa av sina investeringar så att dessa kommit att falla på 1964 i stället för 1965. Övriga affärsverk synes ha minskat investeringsvolymen, relativt sett kraftigast för vattenfallsverket. Samma utvecklingstendenser torde komma att känneteckna 1964—1965 även om televerkets investeringsökning inte synes bli lika accentuerad som närmast föregående år. För affärsverken som helhet torde man kunna emotse en minskning av investeringsvolymen med ca 1 procent.

Investeringarna i *statliga vägar* beräknas ha ökat med ca 4 procent 1963—1964. En stor post är väginvesteringar av beredskapskaraktär och detta medför att prognoserna för 1965 med nödvändighet blir mycket osäkra. Här har antagits att beredskapsarbeten i vägar skall komma till stånd i ungefär samma omfattning som under föregående vinter. I prognosen för 1965 har räknats med i stort sett oförändrad total väginvesteringsvolym jämfört med 1964.

De *statliga myndigheternas* (exkl. försvarets) *byggnadsinvesteringar* expanderade kraftigt under 1964. Man kan utifrån de preliminära utfalls-siffrorna konstatera att den livligaste aktiviteten legat på skolektorn och totalt sett kan den volymmässiga ökningen beräknas till drygt 18 procent. Prognosen för 1965 pekar på fortsatt expansion, om än inte i samma omfattning som 1964. Denna prognos baseras på vissa myndigheters beräkningar av medelsförbrukningen och får betraktas som tämligen osäker, speciellt beträffande andra halvåret.

Försvarets maskininvesteringar, som svarar för ungefär 90 procent av de totala militära investeringarna, beräknas ha ökat med 4 procent 1963—1964. Vissa materielinköp som enligt planerna skulle ha gjorts under 1964 torde i stället komma att ske under 1965 och detta förklarar att prognoserna från i mars har korrigerats ned något. Planuppgifterna indikerar en fortsatt, och kraftigare, ökning 1964—1965, som här beräknas till knappt 7 procent.

De *statliga aktiebolagens* investeringar har legat på ungefär samma nivå 1964 som 1963. Enligt företagens planer skulle en minskad investeringsvolym vara att vänta 1965. Dock finns här betydande variationer i förändringarna mellan olika företag.

För hela den statliga sektorn innebär prognosen för 1965 att investeringarna i byggnader och anläggningar skulle öka med 4 procent och maskininvesteringarna med knappt 3 procent, vilket totalt sett ger en ökning med 3 1/2 procent.

Sedan definitiva siffror nu föreligger för 1963 års *kommunala investe-*

ringar, inklusive underhåll (exkl. bostäder), kan den volymmässiga ökningen nu fastställas till ca 15 procent 1962—1963. För byggnads- och anläggningsinvesteringarna redovisas en stegring med 14 1/2 procent och för investeringarna i maskiner m. m. med 19 1/2 procent.

Uppgifterna för 1964 och 1965 har beräknats på grundval av en enkät i november 1964 över de borgerliga primärkommunernas och landstingens investeringar och investeringsplaner. Erfarenhetsmässigt kan man konstatera att novemberenkäterna systematiskt ger för låga tal och för den skull har enkätnivån för både 1964 och 1965 måst uppkorrigeras. Sålunda har 1964 respektive 1965 års nivå korrigerats upp med 330 respektive 440 miljoner kronor i löpande priser. Som ett komplement till denna traditionella form för uppkorrigeringsmodell, estimerad på perioden 1953—1962, utnyttjats. En korrigeringsmodell, estimerad på perioden 1953—1962, utnyttjats. En korrigeringsmodell enligt denna metod ger värden som nära överensstämmer med de ovan beräknade; differensen för både 1964 och 1965 understiger 1 procent.

Den kommunala investeringsexpansionen tycks ha dämpats något 1964. Nu aktuella beräkningar tyder på en volymökning på 10 1/2 procent mellan 1963 och 1964. Ökningen fördelar sig på byggnads- och maskininvesteringar med 10 1/2 respektive 11 1/2 procent. Även under innevarande år tycks tillväxttakten bli hög. Byggnadsinvesteringarna väntas öka med ca 12 procent och investeringarna i maskiner m. m. med 4 1/2 procent vilket ger en total volymökning med ca 11 procent. Hela ökningen skulle därvid falla på de kommunala myndigheterna och affärsverken medan aktiebolagens och stiftelsernas investeringar, enligt de tämligen osäkra planuppgifterna, närmast skulle förbli oförändrade 1964—1965.

En osäkerhetsfaktor i prognosen är i vilken utsträckning den skärpta kreditpolitiken kan komma att försvåra kommunernas upplåning och därigenom påverka investeringsaktiviteten. En fortsatt expansion, med 11 procents volymökning 1964—1965, torde förutsätta att kommunernas upplåning på kreditmarknaden inte ytterligare försvåras.

För de totala offentliga investeringarna, inklusive underhåll (exkl. bostäder), erhålles med ovan angivna beräkningsmetoder och antaganden en ökning med ca 7 procent 1964—1965. Härav belöper sig ca 9 procent på byggnads- och anläggningsinvesteringarna och ca 3 procent på maskininvesteringarna.

2. Sammanfattning av investeringsprognosen för 1965

Investeringsutvecklingen 1961—1964 samt prognosen för 1965 har sammanfattats i tabellerna 5 och 6. Som framgår av dessa tabeller beräknas de totala investeringarna ha ökat med 6 1/2 procent mellan 1963 och 1964 enligt nu föreliggande preliminära utfall. Detta innebär att utvecklingen har underskattats med 1 procent i den reviderade nationalbudgeten för 1964 och

Tabell VII: 5. Bruttoinvesteringarnas utveckling 1961—1964 samt prognos för 1964—1965 för olika näringsgrenar, inklusive underhåll

	Procentuell förändring i 1959 års priser			1964 i miljoner kronor, löpande priser	Förändring 1964—1965 i 1964 års priser	
	1961—1962	1962—1963	1963—1964		miljoner kronor	procent
<i>Byggnader och anläggningar</i>						
Bostäder	6,5	8,0	9,0	6 553	80	1,0
Jordbruk, skogsbruk och fiske	-3,5	-3,5	1,0	594	8	1,5
Egentlig industri	-3,0	2,5	-6,0	1 959	163	8,5
Kraft-, gas- och belysningsverk	-9,0	-1,0	-3,5	988	5	0,5
Handel m. m. ¹	15,5	14,0	12,5	1 298	38	3,0
Samfärdsel	0,5	0,5	6,5	1 219	37	3,0
därav: offentlig	0	0	8,5	1 190	35	3,0
privat	9,5	14,0	-42,0	29	2	7,0
Förvaltning, hälso- och sjukvård, skolor och sociala ändamål	13,0	17,5	9,5	2 257	347	15,5
Väg- och gatuarbeten, vatten och avlopp m. m.	5,0	14,0	9,0	2 943	233	8,0
Militära investeringar	21,5	-9,5	-3,0	276	83	3,0
Summa	4,5	7,5	6,0	18 087	994	5,5
<i>Maskiner m.m.</i>						
Jordbruk, skogsbruk och fiske	1,0	4,5	5,0	916	42	4,5
Egentlig industri	2,0	2,5	1,0	4 952	289	6,0
Kraft-, gas- och belysningsverk	-16,0	-10,5	8,5	433	4	1,0
Samfärdsel	6,5	1,0	14,5	4 406	107	2,5
därav: offentlig	6,0	-1,5	13,5	883	-37	-4,0
handelsflottan	15,5	-18,5	46,0	759	-74	-9,5
övrig privat	3,5	8,5	6,5	2 764	218	8,0
Förvaltning, hälso- och sjukvård, skolor och sociala ändamål	2,5	21,5	7,5	600	26	4,5
Väg- och gatuarbeten, vatten och avlopp m. m.	0,5	29,5	4,5	139	25	18,0
Militära investeringar	22,0	-0,5	4,0	2 022	139	7,0
Summa	5,5	2,0	6,5	13 468	632	4,5
Summa exkl. handelsflottan	5,0	3,5	4,5	12 709	706	5,5
<i>Totalt</i>						
Bostäder	6,5	8,0	9,0	6 553	80	1,0
Jordbruk, skogsbruk och fiske	-1,0	1,0	3,5	1 510	50	3,5
Egentlig industri	0,5	2,5	-1,5	6 910	452	6,5
Kraft-, gas- och belysningsverk	-11,5	-4,0	0	1 421	9	0,5
Handel m. m. ¹	15,5	14,0	12,5	1 298	38	3,0
Samfärdsel	5,0	1,0	13,0	5 625	144	2,5
Förvaltning, hälso- och sjukvård, skolor och sociala ändamål	11,0	18,5	9,0	2 857	373	1,5
Väg- och gatuarbeten, vatten och avlopp m. m.	4,5	14,5	9,0	3 083	258	8,5
Militära investeringar	22,0	-1,5	3,0	2 298	222	9,5
Summa	5,0	5,0	6,5	31 555	1 626	5,0
Summa exkl. handelsflottan	4,5	6,0	5,5	30 796	1 700	5,5

¹ Här i innefattas bl. a. även flertalet fristående kontorsbyggnader.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Tabell VII: 6. Bruttoinvesteringarnas utveckling 1961—1964 samt prognos för 1964—1965 för privat, statlig och kommunal sektor, inklusive underhåll

	Procentuell förändring i 1959 års priser			1964 i miljoner kronor, löpande priser	Förändring 1964-1965 i 1964 års priser	
	1961-1962	1962-1963	1963-1964		miljoner kronor	procent
<i>Byggnader och anläggningar</i>						
Privata inkl. bostäder.....	1,5	7,0	4,0	8 955	318	3,5
Privata exkl. bostäder.....	-1,0	5,0	-0,5	3 958	249	6,5
Statliga inkl. bostäder.....	-1,0	3,0	3,0	3 156	124	4,0
Statliga exkl. bostäder.....	-1,0	3,0	3,0	3 142	125	4,0
Kommunala inkl. bostäder.....	14,0	12,0	11,0	5 976	552	9,0
Kommunala exkl. bostäder.....	13,0	14,5	10,5	4 433	540	12,0
Summa inkl. bostäder	4,5	7,5	6,0	18 087	994	5,5
Summa exkl. bostäder	3,5	7,5	4,5	11 533	914	8,0
<i>Maskiner m.m.</i>						
Privata	2,0	2,0	7,0	9 257	500	5,5
Statliga	16,0	-1,0	5,0	3 439	97	3,0
Kommunala	-1,5	19,5	11,5	772	35	4,5
Summa	5,5	2,0	6,5	13 468	632	4,5
<i>Totalt</i>						
Privata inkl. bostäder.....	2,0	4,5	5,5	18 212	818	4,5
Privata exkl. bostäder.....	1,0	3,0	4,5	13 215	749	5,5
Statliga inkl. bostäder.....	7,5	0,5	4,0	6 595	221	3,5
Statliga exkl. bostäder.....	7,5	0,5	4,0	6 581	222	3,5
Kommunala inkl. bostäder	12,0	12,5	11,0	6 748	587	8,5
Kommunala exkl. bostäder	10,5	15,0	10,5	5 205	575	11,0
Summa inkl. bostäder	5,0	5,0	6,5	31 555	1 626	5,0
Summa exkl. bostäder	4,5	4,5	5,5	25 001	1 546	6,0

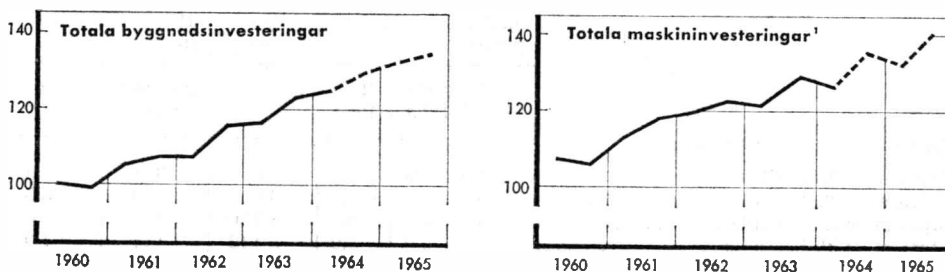
Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

med 1/2 procent i institutets oktoberrapport. Uppjusteringen faller dels på byggnadsinvesteringarna, vilka, inklusive bostäder, har justerats upp med 1/2 procent sedan i mars, dels på maskininvesteringarna som likaledes har justerats upp med 1/2 procent. Byggnadsinvesteringarna beräknas härigenom ha ökat med 6 procent och maskininvesteringarna med 6 1/2 procent mellan 1963 och 1964. Här framgår också klart att expansionen i de totala investeringarna hållit en relativt hög takt under 1964 främst på grund av den kommunala sektorns tillväxt samt den kraftiga expansionen av bostadsbyggandet.

Prognosen för 1965 indikerar en ökning med 5 procent dvs. en något svagare tillväxt av investeringarna än 1964. För byggnadsinvesteringarna väntas en ökning med 5 1/2 procent, alltså en mindre ökning än 1964. Bostadsinvesteringarnas expansion beräknas avstanna och handelns m. m. investeringar förväntas — på något osäkra grunder — visa en kraftigt minskad

Diagram VII: 2. Totala byggnads- och maskininvesteringar, inklusive reparationer och underhåll 1960—1965

Index: 1959 = 100. 1959 års priser. Säsongrensade halvårssiffror

¹ Handelsflottans investeringar ingår ej i totala maskininvesteringarna.

Anm. De streckade linjerna avser prognoser.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

ökningstakt. Liksom för de närmast föregående åren kan de kommunala byggnadsinvesteringarna väntas expandera relativt sett kraftigast. För industribyggandets del förutses ett omslag mot stigande investeringsaktivitet. Maskininvesteringarna beräknas öka med 4,5 procent inklusive handelsflottan och med 5,5 procent exklusive handelsflottan. Borträknat investeringar i handelsflottan skulle alltså maskininvesteringarna stiga något kraftigare 1965 än 1964, främst till följd av en nu förväntad ökning inom industrin.

I diagram 2 redovisas utvecklingen för byggnads- och maskininvesteringarna 1960—1965 enligt säsongrensade halvårsdata. Som framgår av diagrammet väntas byggnadsinvesteringarna öka med knappt 3 procent mellan andra halvåret 1964 och första halvåret 1965 för att därefter öka mindre kraftigt mellan de två halvåren i år. På maskinsidan kan man konstatera en nedgång, om än obetydlig, under första halvåret 1965. Under andra halvåret däremot redovisas en drygt 5-procentig uppgång. Tolkningen av detta diagram försvåras emellertid av att serien över kvartals- och halvårsberäkningarna förts tillbaka endast till 1960 och följaktligen är serierna alltför korta för att tillåta en fullt trovärdig säsongrensning.

VIII. Den offentliga verksamheten

1. Allmänt

En inte oväsentlig del av bruttonationalproduktens resurser i form av varor och tjänster tas i anspråk av den offentliga sektorn — staten och kommunerna — för investerings- och konsumtionsändamål. Huvudsyftet med detta avsnitt av nationalbudgeten är att beräkna den offentliga sektorns planerade efterfrågan på varor och prestationer för dessa ändamål under 1965. En redogörelse ges emellertid också för statens och kommunernas totala finanser. Den efter realekonomiska grunder gjorda gruppering av statens inkomster och utgifter, som presenteras, avser därvid de inkomst- och utgiftsposter, som upptas i den egentliga *statsbudgeten*. Motsvarande gruppering för kommunernas del hänför sig till de kommunala *myndigheterna*.

Av de angivna definitionerna följer, att de investeringsberäkningar, som redovisas nedan, inte omfattar den offentliga sektorns totala investeringsaktivitet. En stor del av statens investeringsutgifter ingår nämligen ej i statsbudgeten som budgetposter.¹ Av de kommunala investeringarna hänför sig en betydande del — investeringar i bostadsbyggande och affärsdrivande verksamhet av olika slag — till andra kommunalt anknutna subjekt än kommunala myndigheter. För en fullständig bild av de offentliga investeringarna hänvisas till kapitel VII.

Som offentlig konsumtion betraktas i det följande sådana utgifter för löner (inkl. pensioner) och för inköp av varor och tjänster från andra sektorer, som ej ingår i den offentliga sektorns investeringsutgifter och som ej heller utgör mellanled i framställning av varor och tjänster, som av det offentliga försäljs på marknaden, exempelvis i form av industriprodukter och transporttjänster.

En avsevärd andel av den offentliga sektorns, i första hand statens, utgifter består av transfereringar (inkomstöverföringar) till andra sektorer. Dessa utgifter medför i och för sig ej något ianspråktagande av reala resurser. De ingår emellertid i de mottagande ekonomiska subjektens inkomster och representerar där i betydande utsträckning en efterfrågan av varor och prestationer för konsumtion och investering. Det är sålunda uppenbart, att hushållens disponibla inkomster i hög grad påverkas av inkomstöverföringar såsom folkpensioner och barnbidrag från den offentliga sektorn. Härför redogörs närmare i kapitel VI.

¹ I de i detta kapitel redovisade statliga bruttoinvesteringarna ingår sålunda inte de statliga bolagens investeringar, affärsverkens underhåll eller den del av affärsverkens investeringar, som finansieras med egna avskrivningsmedel.

Den offentliga sektorn bedriver viss utlåningsverksamhet, vilken domine-
ras av statens utlåning till bostadsbyggandet. De realekonomiska implikatio-
nerna härav torde närmast ligga i låneramarnas betydelse för igångsättning-
en av bostadsbyggnadsprojekt. Detta spörsmål berörs vidare i avsnittet om
investeringarna.

För det fall statens eller kommunernas inkomster och utgifter ej exakt
täcker varandra uppstår ett upplåningsbehov respektive sker en skuldåter-
betalning. Nedan redovisas beräkningar av de offentliga subjektens finansi-
ella ställning, vilka sedermera infogas i kreditmarknadskalkylen i kapitel
IX.

2. Kommunerna

De kommunala utgifterna har under de senaste åren uppvisat en mycket
kraftig expansion. Detta gäller i första hand investeringsutgifterna men
också utgifterna för konsumtionsändamål. Även för 1965 redovisar kommu-
nerna fortsatt expansiva utgiftsplaner. De uppgifter, som nedan och i tabell
1 lämnas angående bruttoinvesteringar och konsumtion har framkommit
efter vissa justeringar av planuppgifterna i statistiska centralbyråns prog-
nosstatistik, vilken erfarenhetsmässigt inrymmer vissa systematiska fel-
skattningar. De beräknade volymökningarna har därefter uppräknats efter
vissa antaganden om löne- och prisutvecklingen under 1965, detta i syfte
att erhålla en uppfattning om det kassamässiga utfallet av kommunernas
aktivitet.

Kommunernas investeringsplaner för 1965 synes innebära en beräknad
real ökning på ca 11 procent, vilket betyder, att den kraftiga ökningstakten
under 1964 skulle bibehållas och snarast något förstärkas. De planerade ök-
ningarna utgörs nästan helt av investeringar inom hälso- och sjukvården,
skolväsendet, trafikväsendet samt av rena följdinvesteringar till bostads-
byggandet.

Den av kommunerna planerade konsumtionen under 1965 synes volym-
mässigt ligga drygt 4 procent över den under 1964 uppnådda nivån. Om
hänsyn tas till det förhållandet, att polis-, åklagar- och exekutionsväsendet
vid årsskiftet 1964—1965 överförs från kommunerna till staten, blir sluf-
satsen, att den planerade reala konsumtionsökningen inom övriga kommu-
nala verksamhetsgrenar uppgår till 9 å 10 procent. Därvid ökar efterfrågan
i synnerhet på varor och tjänster köpta utifrån, medan de beräknade perso-
nalökningarna synes vara mera moderata. Särskilt inom vårdområdena sy-
nes dock en betydande nyrekrytering av personal planeras. Det förefaller
emellertid — med beaktande av bl. a. den knappa tillgången på vissa perso-
nalkategorier — i hög grad osäkert, huruvida en konsumtionsökning på
inmot 10 procent verkligen skulle kunna komma till stånd inom nuvarande
kommunala verksamhetsområde. I tabell 1 har därför upptagits en ökning

Tabell VIII: 1. Kommunernas utgifter och inkomster 1964—1965

(Exkl. affärsverk, kommunala bolag och stiftelser m.m.)

	Miljoner kronor		Förändring 1964—1965	
	1964	1965	milj. kr.	procent
<i>I konstant (1964 års) penningvärde:</i>				
1. Bruttoinvesteringar	3 240	3 590	350	11
2. Konsumtion	8 040	8 260	220	2,5
3. Summa investeringar och konsumtion	11 280	11 850	570	5
<i>I löpande priser:</i>				
4. Bruttoinvesteringar	3 240	3 750	510	16
5. Konsumtion	8 040	8 750	710	9
6. Inköp av fastigheter inkl. mark, netto	250	170	- 80	- 32
7. Transfereringar och övriga utgifter	2 250	2 760	510	23
8. Summa utgifter	13 780	15 430	1 650	12
9. Inkomster	12 840	14 490	1 650	13
varav: skatter	7 730	8 840	1 110	14
statsbidrag	3 240	3 490	250	8
övriga inkomster	1 870	2 160	290	16
10. Totalbudgetens saldo (9 — 8)....	- 940	- 940	0	.

Anm. Tabellen avser de borgerliga primärkommunerna och landstingen.

Källor: Statistiska centralbyråns prognosstatistik samt finansdepartementet.

av den totala konsumtionsvolymen med 2 1/2 procent, motsvarande en uppgång med drygt 7 procent inom det kvarstående kommunala verksamhetsområdet.

Den procentuellt största ökningen i kommunernas utgiftsplaner uppvisar posten transfereringar och övriga utgifter, vilken beräknas överstiga 1964 års realiserade nivå med nära en fjärdedel under 1965. Därvid väntas transfereringarna till staten öka mycket kraftigt, beroende på att kommunerna under en femårig övergångstid från och med 1965 skall bidra till statens kostnader för polis-, åklagar- och exekutionsväsendet. Men även inkomstöverföringarna till enskilda personer, anstalter och föreningar synes komma att uppvisa en betydande ökning under 1965. Kommunernas räntor och länekostnader väntas också komma att stiga kraftigt.

I kommunernas planer uppvisar nettokostnaderna för inköp av fastigheter och mark en icke obetydlig nedgång från 1964 till 1965. Det torde emellertid vara högst osäkert huruvida denna redovisade nedgång faktiskt kommer att inträffa.

Kommunernas totala inkomster under 1965 beräknas komma att öka i ungefär samma takt som utgifterna. Den väsentligaste inkomstposten är skatteinkomsterna, vilka förutses stiga med ca 1 100 miljoner kronor. Denna ökning beror dels på ett i förhållande till föregående år ökat skatte-

underlag dels på att den genomsnittliga utdebiteringen för 1965 höjts med 0,75 kronor till 17,25 kronor. Utbetalningarna av slutavräkningsmedel från staten till kommunerna väntas däremot komma att ligga på ungefär samma nivå som 1964.

Efter den justering av kommunernas redovisade utgiftsplaner för konsumtion, som ovan företagits, täcks utgiftsökningarna av inkomstökningar, vilket indikerar ett oförändrat kommunalt upplåningsbehov. Om hänsyn emellertid tas till det förhållandet, att kommunernas finansiella ställning synes ha undergått en försämring under 1964, torde det kunna förmodas, att kommunerna för att finansiellt kunna realisera sina utgiftsplaner under 1965 kommer att vara beroende av en nettoupplåning av minst samma omfattning som under 1964. Huruvida detta upplåningsbehov kommer att kunna täckas är givetvis avhängigt av läget på kreditmarknaden och av den penningpolitik, som kommer att föras.

I vad mån de föreslagna reformerna på den kommunala skattutjämningsområde, om de antas av riksdagen, kommer att få någon effekt på kommunernas utgiftsplaner under 1965 förefaller på nuvarande stadium svårt att bedöma. Mot slutet av året torde dock någon förbättring av kommunernas finansiella läge och ett därigenom minskat totalt kommunalt upplåningsbehov kunna bli konsekvenser av ett genomförande av förslagen, i den mån dessa inte föranleder kommunerna att upprevidera sina utgiftsplaner.

3. Staten

Den finansiella försvagning av statsbudgeten, mätt genom budgetutfallets och statsskuldens förändringar under löpande tolv månadersperioder, som inträdde i slutet av 1963, synes tills vidare ha upphört under 1964. För 1965 emotses däremot ett oförändrat eller möjligen obetydligt försämrat totalbudgetsaldo. Under 1964 torde totalbudgetens underskott ha uppgått till ett par hundra miljoner kronor.¹ Statsinkomsterna, särskilt inkomsterna av direkta skatter, har under 1964 ökat kraftigt. En betydande ökning förutses även för 1965. Den statliga utgiftsexpansionen har således under 1964 åtföljts av en i det närmaste lika stor ökning av statsinkomsterna. Även under 1965 väntas inkomstökningen bli av ungefär samma omfattning som utgiftsökningen.

Den hittillsvarande tendensen i utgiftsutvecklingen beräknas fortsätta under 1965 såtillvida, att de statliga transfereringsutgifterna uppvisar en fortsatt kraftig uppgång. Transfereringsutgifterna steg sålunda 1963—1964 med drygt 12 procent och beräknas under 1965 öka med ca 15 procent. Denna uppgång är en följd bl. a. av ytterligare höjningar av folkpensioner

¹ Enligt riksgäldskontorets uppgifter rörande statsskuld förändringar och budgetutfall blev budgetutfallet 1963 —201 miljoner kronor, medan riksrevisionsverkets uppgifter utvisar ett underskott på endast 12 miljoner kronor. De båda serierna visar av olika skäl genomgående ett något varierande utfall.

och barnbidrag och av att det studiesociala systemet under 1965 får full effekt.

Den statliga konsumtionen, som under 1964 beräknas ha ökat i volym med ca 6 procent, kan under 1965 väntas öka betydligt kraftigare. En volymökning med inemot 13 procent förutses. Denna beräknade uppgång i ökningstakten föränleds väsentligen av att staten 1965 övertar alla kostnader för polis-, åklagar- och exekutionsväsendet.

De över budgeten finansierade statliga investeringarna beräknas under 1964 ha ökat med inte fullt 5 procent i volym. Under 1965 väntas en något mindre volymökning, uppgående till knappt 4 procent. De militära investeringarna beräknas dock bli betydligt större 1965 än 1964.

Den statliga utlåningen expanderade kraftigt under 1964 och även under 1965 emotses en betydande ökning, som dock är mindre än den som registrerats för 1963—1964.

Statens beräknade ianspråktagande av reala resurser under 1965 representeras i här givna kalkyler av dess planerade efterfrågan på varor och tjänster för investerings- och konsumtionsändamål. Närmare analyser av de samhällsekonomiska effekterna av denna efterfrågan på olika marknader presenteras i andra sammanhang. Det har emellertid här också sitt intresse att något diskutera de tänkbara verkningarna på den samhällsekonomiska balansen av statens ekonomiska aktivitet, definierad som samtliga i statsbudgeten beräknade inkomst- och utgiftsströmmar. Man kan därvid söka förutse statsbudgetens likviditetseffekter, vilka i princip torde kunna tänkas relaterade till utvecklingen av totalbudgetens saldo. I den mån budgetsaldot förändras i negativ riktning ökar statens upplåningsbehov, i den mån utvecklingen går i positiv riktning minskar upplåningsbehovet. Likviditetseffekterna av förändringar i den statliga upplåningen torde härvid främst initieras genom förändringar i affärsbankernas innehav av statliga skuldförbindelser. Dyliga finansiella tillgångar kan i bankerna bilda grund för utlåning. En förändring i bankernas innehav av statliga skuldförbindelser innebär därför en förändring i dessas kreditgivningskapacitet. Av det antydda resonemanget följer, att en ökad statlig upplåning »normalt» bör ha en likviditetsökande effekt medan en minskad upplåning bör medföra en likviditetsåtstramning. Statsskuldspolitiken kan dock givetvis motverka dessa tendenser.

De beräkningar rörande den statliga budgetutvecklingen, som sammanfattas i tabell 2, inkluderar förutom totalbudgetsaldo även ett annat mått på det finansiella utfallet av statsbudgeten i kalkylerna av det finansiella sparandet. Detta utgörs av skillnaden mellan statens inkomster och utgifter innan hänsyn tas till transaktionerna på kreditmarknaden i form av statlig utlåning och upplåning. Det finansiella sparandet beräknas under 1964 ha varit positivt och ha uppgått till ca 900 miljoner kronor. Detta innebär, att en viss uppgång synes ha ägt rum i detta sparande mellan 1963 och 1964.

Tabell VIII: 2. Statens inkomster och utgifter 1963—1965

Kassamässiga uppgifter. Miljoner kronor i löpande priser

	Kalenderår			Budgetår		
	1963 utfall	1964 prel. utfall	1965 prognos	1963/64 utfall	1964/65 prel. beräkn.	1965/66 enl. riks- statsförsl.
1. Inkomster	19 886	22 250	25 750	20 927	23 900	26 880
därav: direkta skatter.....	8 556	9 750	11 350	8 952	10 740	11 200
indirekta skatter.....	9 841	10 840	12 340	10 508	11 160	13 470
2. Bruttoinvesteringar	3 869	4 220	4 590	4 144	4 340	4 870
3. Konsumtion	5 106	5 670	6 790	5 336	6 370	7 070
4. Transfereringar	10 190	11 460	13 220	10 711	12 200	14 240
5. Summa 2 till 4	19 165	21 350	24 600	20 191	22 910	26 180
6. Finansiellt sparande (1 - 5)	+ 721	+ 900	+ 1 150	+ 736	+ 990	+ 700
7. Utlåning m. m.	733	1 160	1 400	822	1 540	1 660
8. Totala utgifter (5 + 7)	19 898	22 510	26 000	21 013	24 450	27 840
9. Totalsaldo (1-8) ¹	- 12	- 260	- 250	- 86	- 550	- 960

Anm. Vid omvandling av budgetårssiffrorna i tabellens högra del till kalenderårssiffror för 1964 och 1965 måste delvis ganska approximativa metoder användas, varför en viss osäkerhet vidläder uppskattningen av de enskilda utgiftsposternas storlek.

¹ Jfr s. 122, not 1.

Även under 1965 torde någon ytterligare förstärkning av det finansiella sparandet vara att vänta. Den beräknade mycket kraftiga expansionen av statens utgifter under 1965 skulle sålunda täckas av de löpande statsinkomsterna, vilka till följd dels av ett snabbt stigande skatteunderlag dels av en föreslagen omläggning av beskattningen i skärpande riktning väntas komma att öka i obetydligt snabbare takt än utgifterna exklusive utlåningen.

Då någon förstärkning av det finansiella sparandet synes kunna förutses 1964—1965 skulle det kunna hävdas, att statsbudgeten skulle kunna få en viss kontraktiv effekt på samhällsekonomin. Vid en bedömning av effekterna av förändringar i statens finansiella sparande torde dock i princip följande omständigheter böra beaktas. För det första får det vid en noggrannare analys anses otillfredsställande att tillmäta alla utgifts- och inkomstposter samma realekonomiska betydelse. I själva verket borde de realekonomiska effekterna av förändringar i statens efterfrågan på varor och tjänster bedömas med hänsyn till utbuds- och efterfrågeförhållandena på de marknader, som berörs. På samma sätt borde också verkningarna av förändringar i statens inkomster analyseras med hänsyn till vilka inkomsttyper, som ändras, och till vilka subjekt, som därvid kommer i fråga. Bedömningar av detta slag återfinns på andra ställen i nationalbudgeten. I princip borde givetvis också inte bara primära effekter utan också verkningar i senare led av förändringar i statens utgifter och inkomster beaktas. Möjligheterna att utföra kalkyler av här antytt slag begränsas dock i hög grad

dels av ekonomisk-teoretiska skäl dels av bristande tillgång till relevant statistisk information.

För det andra borde beaktas, att även om en registrerad förändring i statens finansiella sparande i en konjunkturanalys skulle kunna uppfattas som en godtagbar indikator på den inverkan, som den statliga sektorn utövat på privat konsumtion och investering, ger givetvis denna saldiförändring inget begrepp om den inverkan på samhällsekonomin, som kan ha följt av att den statliga verksamheten oavsett saldiförändringar utvidgats och därvid tagit ytterligare produktionsfaktorer i anspråk. I den ekonomiska utvecklingen har en förhållandevis snabb expansion av den statliga verksamheten under senare år utgjort ett stående inslag; samtidigt har saldiförändringarna varit relativt måttliga.

För det tredje borde hänsyn tas till det förhållandet, att utvecklingen av statens inkomster och i viss mån även av dess utgifter automatiskt påverkas av det ekonomiska skeendet utanför den statliga sektorn. En oväntad förstärkning av beskattningsunderlaget kan tänkas medföra en inkomstökning, som inte varit planerad eller i varje fall inte tillkommit som följd av medvetna åtgärder. Om man emellertid vill undvika, att analysen skall behöva baseras enbart på förväntningsvariabler, återstår möjligheten att man vid jämförelser av den statsfinansiella utvecklingen under två skilda perioder söker beakta den inverkan på budgeten som kan ha följt därav att beskattningsunderlagets tillväxt varierat mellan dessa. Med detta betraktelsesätt kan i det ena fallet en betydande ökning av statens inkomster framstå som en automatisk effekt av den ekonomiska expansionen utanför den statliga sektorn medan i det andra fallet en mera blygsam ökning av statsinkomsterna helt kan tänkas bero på av staten vidtagna åtgärder. En viss föreställning om automatikens inverkan på budgetsaldot skulle kunna uppnås om de faktiska inkomstsiffrorna »standardvägdes» med hänsyn till beskattningsunderlagets tillväxt. Vid en jämförelse mellan två perioder, där den allmänna inkomstillväxten varit någorlunda likartad skulle man dock i stort sett kunna bortse från automatikens inverkan. En annan sak är, att en förändring i budgetsaldot, även om den helt skulle kunna härledas ur automatiken, likväl kan tänkas utöva vissa återverkningar på samhällsekonomin.

Vid en jämförelse av den statsfinansiella utvecklingen 1962—1963 respektive 1963—1964 kan inledningsvis konstateras, att skillnader i beskattningsunderlagets tillväxttakt torde ha varit av relativt underordnad betydelse.¹ Ökningen i det finansiella sparandet 1963—1964 bör följaktligen inte uppfattas som enbart en passiv effekt av inträffad expansion i samhällsekonomin. Med hänsyn till den snabba tillväxt, som kännetecknat den statliga verksamheten 1963—1964 och som även förutses för 1964—1965 synes

¹ Jfr s. 10, not 1.

det dock vanskligt att göra gällande, att det finansiella sparandets faktiska respektive förutsedda tillväxt mellan dessa år skulle kunna utgöra ett tillnärmelsevis tillförlitligt mått på budgetutvecklingens totala inverkan på samhällsekonomin. Däremot kan omslaget från nedgång i det finansiella sparandet med 870 miljoner kronor 1962—1963 till uppgång i detta sparande med inemot 200 miljoner kronor 1963—1964 anses ha klargjort, att budgetutvecklingen mellan dessa år blivit avgjort mindre expansiv.

IX. Kreditmarknaden

1. Utvecklingen på kreditmarknaden 1964

Den kreditexpansion som pågått sedan slutet av 1961 nådde sin kulmen vid mitten av 1963; under senare hälften av 1963 och det gångna kalenderåret har den restriktiva kreditpolitikens verkningar blivit alltmer kännbara. Ökningen i kreditgivningen på den reguljära kreditmarknaden, som år 1963 uppgick till en och en halv miljard kronor, stannade vid ett par hundra miljoner kronor 1964.¹ Statistiska uppgifter för kreditgivningen utanför den reguljära marknaden saknas i stort sett. Denna kreditgivning, i vilken ingår bl. a. kommersiella krediter och vissa krediter till kommunerna, torde ha fått större betydelse allteftersom den reguljära kreditgivningen strammats åt.

Dämpningen av ökningstakten i kreditvolymen har medfört vissa förskjutningar i kreditgivningsmönstret. År 1963 ökade kreditgivningen till staten och bostadssektorn med vardera ungefär trekvarts miljard kronor. Kommunernas upplåning stagnerade på en hög nivå och näringslivets upplåning minskade med en kvarts miljard kronor. År 1964 expanderade kreditgivningen till bostadssektorn kraftigast, nämligen med en halv miljard kronor, medan näringslivets upplåning minskade med ungefär samma belopp. Kommunernas upplåning växte med en kvarts miljard kronor och statens upplåning blev ungefär oförändrad. Den strama penningpolitiken begränsade framförallt kreditgivningen till näringslivet. Penningpolitiken åstadkom inte bara en uppbromsning av affärsbankernas totala kreditgivning, utan också en omfördelning inom denna till bostadssektorns förmån.

Statens upplåning på kreditmarknaden uppgick till 200 miljoner kronor 1963 och beräknas ha uppgått till 260 miljoner kronor under 1964. I den preliminära nationalbudgeten för 1964 kalkylerades med ett så stort statligt lånebehov som 750 miljoner kronor, vilket bl. a. sammanhängde med den ökade statliga kreditgivningen till bostadssektorn. Inkomst- och utgiftsutvecklingen för staten har emellertid, såsom även i tidigare fall, varit mera gynnsam än som förutsattes i nationalbudgeten. Statsskuldpolitiken har utgjort ett viktigt penningpolitiskt instrument. Under 1964 åstadkoms en omfattande förskjutning av upplåningen mot den långa marknaden. Gent emot både affärsbankerna och riksbanken översteg skuldåterbetalningarna

¹ Med kreditgivning respektive utlåning avses här och i det följande konsekvent nettotillväxt av utestående lån; med ökning i kreditgivningen avses följaktligen inte tillväxten av utestående lån utan ökningen av denna tillväxt.

Tabell IX: 1. Kreditmarknaden 1963 och 1964

Nettobelopp, miljoner kronor

Långgivare	Låntagare				
	Staten	Kommuner	Bostäder	Näringslivet	Summa
<i>1963</i>					
Riksbanken	350	0	100	50	500
Affärsbanker	— 700	50	900	2 050	2 300
Övriga kreditinstitut . .	600	850	2 750	1 150	5 350
Allmänheten	— 50	50	50	300	350
Summa	200	950	3 800	3 550	8 500
<i>1964 (uppskattningar)</i>					
Riksbanken	— 200	0	0	0	— 200
Affärsbanker	— 100	100	1 200	1 400	2 600
Övriga kreditinstitut . .	350	1 050	3 000	1 300	5 700
Allmänheten	200	0	100	300	600
Summa	250	1 150	4 300	3 000	8 700

Anm. Med näringslivet avses praktiskt taget hela den del av samhällsekonomin, som ligger utanför staten, kommunerna, bostadssektorn och kreditinstituten.

Affärsbankernas utlåning till respektive staten, kommunerna och bostäderna omfattar inköp av statspapper, reverslån till kommunerna och köp av kommunobligationer samt bostadsbyggnadskrediter och köp av hypoteksobligationer. Utlåningen till näringslivet är en restpost och avser alla andra lån och obligationsköp än de nyssnämnda.

»Övriga kreditinstitut» omfattar sparbänkerna, postbanken, jordbrukskasseorganisationerna, allmänna pensionsfonden, försäkringsbolag, riksförsäkringsverket och Sveriges Kommunalanställdas pensionskassa. Deras kreditgivning till staten, kommunerna, bostadssektorn och näringslivet omfattar såväl reverslån som köp av obligationer och andra värdepapper.

I uppgifterna för »allmänheten» ingår de obligationer, förlagsbevis, aktier och diverse statspapper som försålts till andra köpare än de institutioner, som ingår i tabellens övriga långivar-sektorer. Företagens, hushållens och diverse fonders och kassors värdepappersköp redovisas således i denna post.

Tabellen innefattar endast uppgifter om kreditförmedling över den reguljära kreditmarknaden; kommersiella krediter eller andra finansiella transaktioner mellan och inom de reala sektorerna ingår således inte.

nyupplåningen, medan gentemot »övriga kreditinstitut» och »allmänheten» förhållandet var det omvända. Den omfattande statsupplåningen på marknaden utanför affärsbankerna har haft en åtstramande verkan på bankernas likviditet.

Kommunernas upplåning har under senare år legat på en mycket hög nivå. För 1964 kan återigen konstateras en viss ökning. Kommunernas reala likviditet har sedan 1960 oavbrutet sjunkit. Detta förhållande, och de i ett allt mer åtstramat kreditläge minskade möjligheterna för kommunerna att täcka sitt upplåningsbehov utanför den reguljära marknaden, har bidragit till att de i hög grad är beroende av kreditpolitiken för att kunna genomföra sina omfattande investeringsplaner. Trots en upplåningsökning på 200 miljoner jämfört med 1963, vilken synes ha uppnåtts vid i stort sett oförändrat finansiellt sparande, torde kommunerna inte ha åstadkommit en förbättring av sin likviditet. Huvuddelen av kommunernas upplåning före-

tas vanligen på den långa marknaden och under 1964 har inte minst obligationsemissionerna spelat en betydande roll.

Den största upplåningsökningen under 1964 redovisas för *bostadssektorn*. I konjunkturinstitutets oktoberrapport nämndes en upplåningsökning på 700 miljoner kronor jämfört med 1963; vid slutet av året har det dock funnits skäl att företa en mindre nedjustering av kalkylen. I tabell 1 har införts en upplåning på 4 300 miljoner kronor, vilket innebär en ökning med en halv miljard kronor jämfört med föregående år. Affärsbankerna svarar för större delen av denna ökning. Deras totala utlåning har legat på något högre nivå än under 1963; utlåningsökningen till bostadssektorn motsvaras i stort sett av minskad kreditgivning till näringslivet. De har givit krediter till bostadsbyggande i mycket stor utsträckning. Även avlyften har varit avsevärda men till en del har dessa åstadkommits genom att affärsbankerna förvärvat hypoteksobligationer. Den totalt sett restriktiva kreditpolitik som har förts sedan 1963, har, med det hänsynstagande som gjorts till en kraftigt expanderande bostadssektor, haft sin största effekt på kreditgivningen till *näringslivet*. Nedgången i denna som 1963 belöpte sig till en kvarts miljard kronor kan 1964 beräknas ha uppgått till omkring en halv miljard kronor. Denna nedgång kan i vissa avseenden ha verkat återhållande på investeringar inom näringslivet. Enligt en grov residualkalkyl med näringslivets finansiella sparande som restpost har detta inte förändrats nämnvärt sedan 1963. Investeringarna i maskiner och anläggningar har stigit ca en halv miljard kronor jämfört med 1963, lagerinvesteringarna har ökat med ca en miljard kronor. Vinsterna skulle då ha förbättrats med motsvarande belopp. Den reala likviditeten — kvoten mellan kassa- och banktillgodohavanden å ena sidan och produktionen till löpande priser å den andra — kan beräknas ha minskat för näringslivet i dess helhet. För enbart industrin kan emellertid utvecklingen ha varit något gynnsammare. Industriföretagens investeringar i maskiner, anläggningar och lager har sannolikt ökat mindre än deras sparande. Vidare torde den kommersiella kreditgivningen till industrin som ingår i den positiva restposten i betalningsbalansen, ha utgjort ett finansieringstillskott. Minskningen av kreditgivningen till näringslivet har framförallt åstadkommits genom att affärsbankerna har måst visa återhållsamhet i sin utlåning till denna sektor. Obligationsmarknaden har inte varit lika hårt åtstramad, obligationsemissioner av ungefär samma omfång som under det föregående året har släppts igenom.

2. Kreditmarknadskalkylen för 1965

Kreditmarknadskalkylen för 1965 utgörs av en uppskattning av de olika realsektorernas efterfrågan på kredit på basis av nu kända utgiftsplaner och inkomstskattningar. Den totala kreditefterfrågan ställs sedan mot utbudet,

som beräknas på följande sätt. Riksbankens utlåning antas schablonmässigt uppgå till 500 miljoner kronor. »Allmänhetens» kreditgivning beräknas ävenledes uppgå till ett belopp av samma storleksordning. För gruppen »övriga kreditinstitut» har ett belopp av 6 000 miljoner kronor uppskattats. Det bör observeras att AP-fondernas tillskott på kreditmarknaden ingående i uppgiften för sistnämnda grupp begränsas jämfört med tidigare år på grund av den snabbt växande utgiftsökningen. Uppgiften för »affärsbankerna» utgör en restpost; den i tabellen angivna utbudssiffran erfordras för att kalkylen skall gå ihop. Siffrorna i tabellen kan inte betraktas som prognoser, dels på grund av del-»prognosernas» betingade karaktär, dels på grund av att framförallt posten för affärsbankernas kreditutbud kan sägas utgöra en ekonomisk-politisk parameter.

Den *statliga* upplåningen kalkyleras nu bli oförändrad eller möjligen obetydligt ökad 1965. Som sannolikt mått på upplåningen har uppgivits en kvarts miljard kronor. Som tidigare påpekats har prognoserna under senare år tenderat att underskatta statens inkomstutveckling. Det är dock mindre troligt att en så omfattande upprevidering som har varit nödvändig för 1964 skall bli påkallad för 1965.

Prognoserna för *kommunernas* utgiftsplaner för 1965 tyder på en något mindre markerad konsumtionsökning än under 1964. Investeringarna beräknas stiga med samma belopp som under det föregående året, nämligen en halv miljard kronor. Med hänsyn till kommunernas ogynnsamma likviditetsläge, skulle en omfattande upplåning alltjämt vara nödvändig om investeringsplanerna skall kunna genomföras. Till bilden hör även att endast en del av kommunernas finansieringsbehov har kunnat tillgodoses år 1964. Den verkliga kreditefterfrågan har varit större än vad som framgår av tabell 1. I kalkylen för 1965 har en med 100 miljoner kronor ökad upplåning antagits. En avgörande faktor blir dock hur hård åtstramningen på marknaden kommer att bli 1965.

Bostadssektorns kreditbehov beräknas med ledning av investeringsprognosen för denna sektor. Förändringar i upplåningen på kreditmarknaden brukar i stort sett överensstämma med fluktuationerna i investeringsnivån, givetvis med hänsyn tagen till de på annat sätt beräknade förändringarna av statens direkta långivning till bostadssektorn. Bostadsinvesteringarna beräknas år 1965 ligga på en nivå som är 250 miljoner kronor högre än 1964 års investeringar, vilka i sin tur översteg föregående års investeringsbelopp med 700 miljoner kronor. Det är under dessa förhållanden rimligt att räkna med en något mindre ökning av den statliga bostadskreditgivningen under budgetåret 1965/66. Bostadssektorns efterfrågan på kreditmarknaden kan väntas överstiga 1964 års upplåning med en kvarts miljard kronor; i tabell 2 har en upplåning på sammanlagt fyra och en halv miljarder kronor införts.

Med utgångspunkt från prognoserna för staten, kommunerna och bo-

Tabell IX: 2. Kreditmarknadskalkyl för 1965

Nettobelopp, miljoner kronor

Efterfrågan		Utbud	
Staten	250	Riksbanken	500
Kommuner	1 250	Affärsbankerna (restpost)	2 250
Bostäder	4 500	Övriga kreditinstitut	6 000
Näringslivet	3 250	Allmänheten	500
Summa	9 250	Summa	9 250

stadssektorn samt den utveckling av bytesbalansen som beskrivs i slutet av detta kapitel kan *näringslivets* finansiella sparande residualberäknas. Såsom var fallet 1964 synes även 1965 medföra en endast obetydlig förbättring av detta sparande jämfört med föregående års. Upplåningsbehovet kan därför totalt antas bli lika stort som under 1964, om man förutsätter en oförändrad likviditet och samma fördelning av investeringarna mellan kreditberoende och icke kreditberoende företag. På utgiftssidan kan räknas med en ökning för investeringarna i byggnader och maskiner om i runt tal en miljard kronor, och även lagerinvesteringarna beräknas överstiga 1964 års nivå, nämligen med ca 300 miljoner kronor. Denna utveckling implicerar, vid oförändrat finansiellt sparande, en bruttovinstförbättring på drygt en miljard kronor, dvs. en troligen något mindre vinstförbättring än 1964 års. Dels torde ökningen av vinstmarginalerna komma att dämpas något, dels blir utrymmet för produktionsstegringar begränsat eftersom kapacitetstaket nås i flera betydande industribranscher. I tabell 2 har trots det kalkylmässigt oförändrade upplåningsbehovet totalt sett införts en något större upplåning på den svenska marknaden än 1964 års, nämligen tre och en kvarts miljarder kronor. Höjningen får ses som en direkt konsekvens av ett förväntat bortfall av utländsk kommersiell kreditgivning till svenska företag. Kalkylen förutsätter en fortsatt restriktiv kreditpolitik; den i tabellen nämnda kreditgivningsökningen skulle inte tillåta någon likviditetsförbättring för näringslivet. Vid tidigare prognostillfällen har kreditexpansionen till näringslivet underskattats. För närvarande underlättar affärsbankernas låga likviditet i kombination med en omfattande upplåning i riksbanken en fortsatt restriktiv politik. En möjlighet är dock att en mindre hård åtstramning visar sig vara påkallad under årets lopp.

Den totala kreditgivningen på den reguljära marknaden skulle enligt kalkylen i tabell 2 uppgå till ca nio och en kvarts miljarder kronor, vilket överstiger det gångna årets kreditgivning med drygt en halv miljard kronor. Sambandet mellan den ekonomiska utvecklingen och kredittransaktionerna är dock så komplicerat och svårtolkat att det är omöjligt att bedöma i vad mån en kreditgivning av nämnda storlek är förenlig med samhällsekonomisk balans. De realekonomiska kalkyler som tagits till utgångs-

punkt för denna bedömning kan som framgår av den sammanfattande översikten, inte anses utesluta behovet av en fortsatt restriktiv kreditpolitik. En kraftigare åtstramning av kreditgivningen är ett av de medel som vid behov kan användas för att förebygga eventuella tendenser till överhettning. En åtstramande penningpolitik underlättas av betalningsbalansens utveckling; 1964 års omfattande valutatillströmning kommer troligtvis att upphöra under 1965. Ett visst valutautflöde kan inte helt uteslutas. Den väntade förändringen är en följd av en förutsedd försämring av bytesbalansen och en minskning av den utländska kommersiella kreditgivning som ingår i betalningsbalansens positiva restpost.

Innehåll

<i>I. Sammanfattande översikt</i>	2
1. Den ekonomiska utvecklingen 1963—1964	2
2. Sveriges ekonomi 1965	10
<i>II. Det internationella läget</i>	17
1. Sammanfattande bedömning	17
2. Länderöversikter	23
<i>III. Utrikeshandeln</i>	50
1. Exporten	50
2. Importen	60
3. Bytes- och betalningsbalansen	63
<i>IV. Produktionen</i>	65
1. Industrin	65
2. Skogsbruket	73
3. Övriga näringsgrenar	74
4. Den totala produktionen	74
<i>V. Arbetsmarknaden</i>	76
1. Arbetsmarknaden 1964	76
2. Arbetsmarknaden 1965	85
<i>VI. De enskilda konsumenternas ekonomi</i>	88
1. De disponibla inkomsterna	88
2. Konsumentpriserna	92
3. Den privata konsumtionen	96
<i>VII. Investeringarna</i>	103
1. Investeringsutvecklingen inom olika områden	103
2. Sammanfattning av investeringsprognosen för 1965	115
<i>VIII. Den offentliga verksamheten</i>	119
1. Allmänt	119
2. Kommunerna	120
3. Staten	122
<i>IX. Kreditmarknaden</i>	127
1. Utvecklingen på kreditmarknaden 1964	127
2. Kreditmarknadskalkylen för 1965	129

Tabellförteckning

I. 1.	Försörjningsbalans 1962—1964	3
2.	Preliminär försörjningsbalans för 1965	15
II. 1.	Försörjningsbalansens poster i olika länder och länderområden 1961—1965	18
2.	Konsumentpriser samt timförtjänster i industrin 1963 och 1964	20
3.	Storbritanniens bytesbalans 1963—1964	28
4.	Huvudposter i den brittiska betalningsbalansen, första halvåret 1963 och 1964	28
5.	National Institute's prognos över utvecklingen av efterfrågan, im- port och bruttonationalprodukt i Storbritannien 1965	35
III. 1.	Exportutvecklingen för olika varugrupper 1963—1965	51
2.	Importutvecklingen för olika varugrupper 1963—1965	62
3.	Betalningsbalansen 1963—1965	64
IV. 1.	Försörjningsbalans för handelsfärdigt järn och stål 1962—1965 ..	66
2.	Försörjningsbalans för verkstadsprodukter (exkl. fartyg) 1962— 1965	67
3.	Försörjningsbalans för sågade och hyvlade trävaror 1962—1965 ..	68
4.	Industriproduktionens utveckling 1963—1965	72
5.	Försörjningsbalans för rundvirke 1962—1965	73
V. 1.	Förändring av antalet registrerade arbetslösa m. fl. 1963—1964 ..	78
2.	Den registrerade arbetslösheten 1963 och 1964	79
VI. 1.	De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1963—1965 ..	91
2.	Privat konsumtion 1963—1965	98
VII. 1.	Lägenheter i påbörjade, inflyttningsfärdiga och pågående bostads- byggen 1960—1965	104
2.	Verkställda respektive planerade investeringar inom industrin första halvåret 1964 och 1965 enligt investeringsenkät i novem- ber 1964	108
3.	Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar 1957—1965	109
4.	Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar, halvårsvis 1962—1965	110
5.	Bruttoinvesteringarnas utveckling 1961—1964 samt prognos för 1964—1965 för olika näringsgrenar	116
6.	Bruttoinvesteringarnas utveckling 1961—1964 samt prognos för 1964—1965 för privat, statlig och kommunal sektor	117
VIII. 1.	Kommunernas utgifter och inkomster 1964—1965	121
2.	Statens inkomster och utgifter 1963—1965	124
IX. 1.	Kreditmarknaden 1963 och 1964	128
2.	Kreditmarknadskalkyl för 1965	131

Diagramförteckning

II. 1. Handelsbalansen i olika länder 1962—1964	20
2. Orderutvecklingen inom maskinindustrin i olika länder 1962—1964	22
III. 1. Volymutvecklingen för exporten enligt varugrupper 1960—1965	53
2. Exportutvecklingen för olika varugrupper, totalt och till Storbritannien 1959—1964	59
3. Volymutvecklingen för importen enligt användningsgrupper 1960—1965	61
V. 1. Lediga platser vid månadens mitt samt resterande arbetskraftsutbud 1961—1964	81
2. Sysselsättning och arbetskraftsbrist inom industrin 1961—1964..	84
VI. 1. Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter 1961—1964	90
VII. 1. Investeringar i bostäder och inom egentlig industri 1960—1965..	106
2. Totala byggnads- och maskininvesteringar 1960—1965	118

**VISSA TABELLER
TILL BELYSNING AV
DEN STATSFINANSIELLA
UTVECKLINGEN**

Vissa tabeller till belysning av den statsfinansiella utvecklingen

Tab. 1. Statens inkomster och utgifter budgetåren 1954/55—1963/64

Inkomster		Utgifter	
Budgetåret 1954/55			
	Milj. kr.		Milj. kr.
Driftbudgetens inkomsttitlar	8 907	Driftbudgetens utgifttitlar	8 619
Transaktioner vid sidan av riksstaten:		Av riksgäldskontoret utbetalade medel för täckning av utgifter- na å kapitalbudgeten	1 077
Statslån	937	Transaktioner vid sidan av riksstaten:	
Minskning av rörliga krediter hos riksgäldskontoret	4	Från fonden för reglering av utbetalningarna av kommunalskattemedel återfört belopp	300
Minskning av utestående till riksstatsanslag icke överlagda förskott	9	Ökning i eftersläpningen av inleverans av:	
Kassamedelsförbrukning å statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken ¹	219	tullverkets uppbörd	16
		överskottsmedel från domänenverket	45
		Transaktioner i övrigt (efter saldering)	19
	Summa 10 076		Summa 10 076
Budgetåret 1955/56			
	Milj. kr.		Milj. kr.
Driftbudgetens inkomsttitlar	10 072	Driftbudgetens utgifttitlar	9 691
Transaktioner vid sidan av riksstaten:		Av riksgäldskontoret utbetalade medel för täckning av utgifter- na å kapitalbudgeten	1 028
Statslån	953	Transaktioner vid sidan av riksstaten:	
Minskning av rörliga krediter hos riksgäldskontoret	49	Ökning av utestående till riksstatsanslag icke överlagda förskott	10
Minskning i eftersläpningen av inleverans av:			

¹ Den i rikshuvudboken redovisade totala minskningen av kassamedel uppgår endast till 124 milj. kr. Detta belopp utgör skillnaden mellan minskningen av behållningarna på statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken (128 + 91 =) 219 milj. kr. samt ökningen av övriga kassamedel, 95 milj. kr., varav 90 milj. kr. hänförs till postsparbanken och postglirörörelsen.

2 *Statsverkspropositionen år 1965: Bil. 1: Finansplanen: Bih. 3:*

	Milj. kr.		Milj. kr.
överskottsmedel från do- mänverket	13	Till särskilda konton i riksban- ken överförda medel	356
tipsmedel	6	Kassamedelsökning å statsver- kets och riksgäldskontorets	
tullverkets uppbörd	7	checkräkningar i riksbanken ¹	20
Transaktioner i övrigt (efter saldering)	5		
	<u>Summa 11 105</u>		<u>Summa 11 105</u>

Budgetåret 1956/57

	Milj. kr.		Milj. kr.
Driftbudgetens inkomsttitlar ..	10 691	Driftbudgetens utgifttitlar	10 978
Transaktioner vid sidan av riks- staten:		Av riksgäldskontoret utbetalade medel för täckning av utgifter- na å kapitalbudgeten	643
Statslån	1 341	Transaktioner vid sidan av riks- staten:	
Kassamedelsförbrukning å stats- verkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken ²	30	Ökning av utestående till riks- statsanslag icke överlagda förskott	50
		Ökning av rörliga krediter hos riksgäldskontoret	183
		Till särskilda konton i riks- banken överförda medel ..	184
		Transaktioner i övrigt (efter saldering)	24
	<u>Summa 12 062</u>		<u>Summa 12 062</u>

Budgetåret 1957/58

	Milj. kr.		Milj. kr.
Driftbudgetens inkomsttitlar ..	12 019	Driftbudgetens utgifttitlar	12 120
Transaktioner vid sidan av riks- staten:		Av riksgäldskontoret utbetalade medel för täckning av utgifter- na å kapitalbudgeten	1 204
Statslån	1 544	Transaktioner vid sidan av riks- staten:	
Minskning av rörliga krediter hos riksgäldskontoret	25	Ökning av utestående till riks- statsanslag icke överlagda förskott	10
		Ökning av å postgirokonton balanserade skattemedel ..	94

¹ Frånsett de till särskilda konton i riksbanken överförda medlen redovisas i rikshuvudboken en total minskning av kassamedel med 17 milj. kr., med vilket belopp ökningen av behållningarna på statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken (5 + 15 =) 20 milj. kr. understiger minskningen av övriga kassamedel, 37 milj. kr.

² Frånsett de till särskilda konton i riksbanken överförda medlen redovisas i rikshuvudboken en total minskning av kassamedel med 9 milj. kr., med vilket belopp minskningen av behållningarna på statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken (7 + 23 =) 30 milj. kr. överstiger ökningen av övriga kassamedel, 21 milj. kr.

Milj. kr.		Milj. kr.
	Till särskilt konto i riksbanken överförda medel	100
	Transaktioner i övrigt (efter saldering)	12
	Kassamedelsökning å statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken ¹	48
Summa		13 588

Budgetåret 1958/59

Milj. kr.		Milj. kr.	
Driftbudgetens inkomstitlar	12 604	Driftbudgetens utgiftstitlar	12 743
Transaktioner vid sidan av riksstaten:		Av riksgäldskontoret utbetalade medel för täckning av utgifterna å kapitalbudgeten	1 572
Statslån	812	Transaktioner vid sidan av riksstaten:	
Ianspråktaga medel avseende tillfälliga, konjunkturpolitiskt betingade inkomster	450	Ökning av utestående till riksstatsanslag icke överlagda förskott	61
Minskning av rörliga krediter hos riksgäldskontoret	242	Kassamedelsökning å statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken ²	12
Förändring av balanserade skattemedel	121		
Minskning i eftersläpningen av inleverans av:			
överskottsmedel från domänverket	16		
tullverkets uppbörd	7		
Ökning av å väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond samt å statens reservförrådsfond balanserade medel	29		
Förändring av å vissa av statsregleringsfondens konton för fonder och diverse medel m. m. balanserade medel	75		
Transaktioner i övrigt (efter saldering)	32		
Summa	14 388	Summa	14 388

¹ Frånsett de till särskilda konton i riksbanken överförda medlen redovisas i rikshuvudboken en total ökning av kassamedel med 52 milj. kr., varav belöper på statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken (47 + 1 =) 48 milj. kr. och på övriga kassamedel 4 milj. kr.

² Frånsett vad som tagits i anspråk av medel avsatta till särskilda konton i riksbanken, redovisas i rikshuvudboken en total ökning av kassamedel med 90 milj. kr., varav belöper på statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken (8 + 4 =) 12 milj. kr. och på övriga kassamedel 78 milj. kr.

Budgetåret 1959/60

	Milj. kr.		Milj. kr.
Driftbudgetens inkomsttitlar . . .	13 657	Driftbudgetens utgiftstitlar	13 698
Transaktioner vid sidan av riksstaten:		Av riksgäldskontoret utbetalade medel för täckning av utgifterna å kapitalbudgeten	1 677
Statslån	1 487	Transaktioner vid sidan av riksstaten:	
Ianspråktagna medel avsedda för framtida investeringar i LKAB	90	Ökning av utestående till riksstatsanslag icke överlagda förskott	91
Minskning av rörliga krediter hos riksgäldskontoret	39	Ökning i eftersläpningen av inleverans av tullverkets uppbörd	28
Förändring av balanserade skattemedel	42		
Ökning av å vissa kapitalfonder balanserade medel	71		
Förändring av å vissa av statsregleringsfondens konton för fonder och diverse medel m. m. balanserade medel	16		
Transaktioner i övrigt (efter saldering)	1		
Kassamedelsförbrukning å statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken ¹	91		
Summa	15 494	Summa	15 494

Budgetåret 1960/61

	Milj. kr.		Milj. kr.
Driftbudgetens inkomsttitlar . . .	16 641	Driftbudgetens utgiftstitlar	14 829
Transaktioner vid sidan av riksstaten:		Av riksgäldskontoret utbetalade medel för täckning av utgifterna å kapitalbudgeten	1 392
Förändring av balanserade skattemedel	22	Transaktioner vid sidan av riksstaten:	
Minskning i eftersläpningen av inleverans av tullverkets uppbörd	10	Återbetalda statslån	249
Kassamedelsförbrukning å statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken ²	11	Ökning av rörliga krediter hos riksgäldskontoret	39
		Ökning av utestående till riksstatsanslag icke överlagda förskott	35

¹ Frånsett vad som tagits i anspråk av medel avsatta till särskilt konto i riksbanken (LKAB-medel), redovisas i rikshuvudboken en total minskning av kassamedel med 25 milj. kr., med vilket belopp minskningen av behållningarna på statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken (90 + 1 =) 91 milj. kr. överstiger ökningen av övriga kassamedel, 66 milj. kr.

² I rikshuvudboken redovisas en total ökning av kassamedel med 93 milj. kr. med vilket belopp nettominskningen av behållningarna på statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken (14 — 3 =) 11 milj. kr. understiger ökningen av övriga kassamedel, 104 milj. kr.

Milj. kr.		Milj. kr.
	Minskning av å vissa kapitalfonder balanserade medel . .	42
	Förändring av å vissa av statsregleringsfondens konton för fonder och diverse medel m. m. balanserade medel	84
	Transaktioner i övrigt (efter saldering)	14
Summa 16 684		Summa 16 684

Budgetåret 1961/62

Milj. kr.		Milj. kr.	
Driftbudgetens inkomsttitlar	18 007	Driftbudgetens utgiftstitlar	15 993
Transaktioner vid sidan av riksstaten:		Av riksgäldskontoret utbetalade medel för täckning av utgifterna å kapitalbudgeten	1 419
Uppskrivning av budgetutjämningsfonden ¹	500	Transaktioner vid sidan av riksstaten:	
Minskning av utestående till riksstatsanslag icke överlagda förskott	68	Återbetalda statslån	837
Minskad eftersläpning av inleverans av tullverkets uppbörd	16	Ökning av rörliga krediter hos riksgäldskontoret	68
Förändring av å vissa av statsregleringsfondens konton för fonder och diverse medel m. m. balanserade medel	8	Ökning av riksgäldskontorets fordringar å statens affärsverk avseende investeringsbemyndiganden	22
Transaktioner i övrigt (efter saldering)	7	Eftersläpning av inleverans av:	
		överskottsmedel från domänverket	25
		tobaksskatt	85
		Minskning av å vissa kapitalfonder balanserade medel . .	23
		Kassamedelsökning å statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken ²	134
Summa 18 606		Summa 18 606	

Budgetåret 1962/63

Milj. kr.		Milj. kr.	
Driftbudgetens inkomsttitlar	19 869	Driftbudgetens utgiftstitlar	18 717
Transaktioner vid sidan av riksstaten:		Av riksgäldskontoret utbetalade medel för täckning av utgifterna å kapitalbudgeten	813

¹ Jfr B:oU 1962: 13.

² I rikshuvudboken redovisas en total ökning av kassamedel med 128 milj. kr. med vilket belopp nettoökningen av behållningarna på statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken (140 — 6 =) 134 milj. kr. överstiger minskningen av övriga kassamedel, 6 milj. kr.

6 Statsverkspropositionen år 1965: Bil. 1: Finansplanen: Bih. 3:

	Milj. kr.		Mili. kr.
Minskning av hos domänverket innestående överskottsmedel	25	Transaktioner vid sidan av riks- staten:	
Minskning av riksgäldskonto- rets fordringar å statens af- färsverk avseende investe- ringsbemyndiganden	23	Återbetalda statslån	499
Ökning av å vissa kapital- fonder balanserade medel	25	Ökning av rörliga krediter hos riksgäldskontoret	12
Förändring av å vissa av stats- regleringsfondens konton för fonder och diverse medel m. m. balanserade medel	42	Ökning av utestående till riks- statsanslag icke överlagda förskott	71
Kassamedelsförbrukning å stats- verkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken ¹	138	Ökning av hos tullverket inne- stående uppbördsmedel	8
		Transaktioner i övrigt (efter saldering)	2
	Summa 20 122		Summa 20 122

Budgetåret 1963/64

	Milj. kr.		Milj. kr.
Driftbudgetens inkomsttitlar	20 927	Driftbudgetens utgifttitlar	19 922
Transaktioner vid sidan av riks- staten:		Av riksgäldskontoret utbetalade medel för täckning av utgifter- na å kapitalbudgeten	1 081
Statslån	195	Transaktioner vid sidan av riks- staten:	
Minskning av riksgäldskonto- rets fordringar å statens af- färsverk avseende investe- ringsbemyndiganden	18	Ökning av rörliga krediter hos riksgäldskontoret	11
Ökning av å vissa kapitalfon- der balanserade medel	11	Riksgäldskontorets kortfristiga utlåning till banker m. fl.	65
Förändring av å vissa av stats- regleringsfondens konton för fonder och diverse medel m. m. balanserade medel:		Ökning av utestående till riks- statsanslag icke överlagda förskott	66
regleringsavgifter m. m. hos statens jordbruksnämnd	81	Transaktioner i övrigt (efter saldering)	7
medel i övrigt	73	Kassamedelsökning å statsver- kets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken ²	153
	Summa 21 305		Summa 21 305

¹ I rikshuvudboken redovisas en total minskning av kassamedel med 23 milj. kr. med vilket belopp nettominskningen av behållningarna på statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken (160 — 22 =) 138 milj. kr. överstiger ökningen av övriga kassamedel, 115 milj. kr.

² I rikshuvudboken redovisas en total ökning av kassamedel med 206 milj. kr., varav belöper på statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken (160 — 7 =) 153 milj. kr. och på övriga kassamedel 53 milj. kr.

**Tab. 2. Inkomster och utgifter på driftbudgeten under budgetåren
1951/52—1963/64**

(Miljoner kronor)

Budgetår	Inkomster	Utgifter	Överskott (+) resp. underskott (-) ¹	Avsättning till (—) resp. återföring från (+) budget- utjämningsfonden av		Överskott (+) resp. underskott (-) efter avsättningar
				kommunal- skattemedel	vissa medel som insatts å särskilda konton i riksbanken	
1951/52	7 507	6 423	+ 1 084			
1952/53	7 808	7 647	+ 161			
1953/54	8 535	8 130	+ 405			
1954/55	8 907	8 619	+ 288			
1955/56	10 072	9 691	+ 381	— 250	² 356	— 225
1956/57	10 691	³ 10 978	— 287	— 100	⁴ 184	— 571
1957/58	12 019	³ 12 120	— 101	— 250	⁵ 100	— 451
1958/59	12 604	12 743	— 139	— 200	—	— 339
1959/60	13 657	13 698	— 41	—	—	— 41
1960/61	16 641	14 829	+ 1 812	— 350	—	+ 1 462
1961/62	18 007	15 993	+ 2 014	— 450	—	+ 1 564
1962/63	19 869	18 717	+ 1 152	— 525	—	+ 627
1963/64	20 927	19 922	+ 1 006	+ 50	—	+ 1 056

¹ Under budgetåren 1951/52 och 1952/53 gjordes, i syfte att i den statliga bokföringen eliminera effekten av uppkommen eftersläpning i utbetalningen av kommunalskattemedel, avsättningar från driftbudgetens inkomster till en fond för reglering av utbetalningarna av kommunalskattemedlen, vilka medel under budgetåren 1953/54 och 1954/55 återförts till budgetens inkomstsida. Under budgetåren 1953/54 och 1954/55 verkställdes inga avsättningar. Fr. o. m. budgetåret 1955/56 ingår regleringsfonden som en del av budgetutjämningsfonden, varigenom avsättningar och återföringar icke längre direkt berör de redovisade inkomsterna. Därest under 1953/54—1957/58 hade gjorts avsättningar till och återföringar från regleringsfonden enligt samma metod som under 1951/52 och 1952/53, skulle de i tabellen angivna budgetsaldona på + 405, + 288, + 381, — 287 resp. — 101 milj. kr. i stället ha uppgått till + 105, + 188, + 381, — 237 och — 351 milj. kr.

² Därav tillfälliga, konjunkturpolitiskt betingade inkomster 275 milj. kr. och medel avsedda för framtida investeringar i LKAB 81 milj. kr.

³ Inkl. det under femte huvudtiteln upptagna anslaget till fondering för framtida pensionsändamål på 275 milj. kr.

⁴ Därav tillfälliga, konjunkturpolitiskt betingade inkomster 75 milj. kr. och medel avsedda för framtida investeringar i LKAB 109 milj. kr.

⁵ Beloppet utgöres helt av tillfälliga, konjunkturpolitiskt betingade inkomster.

Tab. 3. Statsskulden under budgetåren 1954/55—1963/64

(Miljoner kronor)

Budgetår	Fonderad stats-skuld	Tillfäll-ig stats-skuld	Totala stats-skulden Summa (2 + 3)	Därav placerat i:				
				Ränte-löpande obliga-tions-lån	Premie-obliga-tions-lån	Stats-skuld-för-bindel-ser	Lån hos statsinsti-tutioner och fonder m. m.	Skatt-kam-mar-växlar
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Totalt								
1954/55.....	12 503	2 021	14 524	9 430	1 898	288	988	870
1955/56.....	12 709	2 768	15 477	9 439	1 901	310	827	2 022
1956/57.....	12 956	3 862	16 818	9 511	1 901	335	1 096	3 021
1957/58.....	13 445	4 917	18 362	10 484	2 001	472	1 026	3 526
1958/59.....	14 666	4 507	19 173	11 778	1 951	1 157	899	2 792
1959/60.....	15 648	5 012	20 660	13 116	2 103	1 157	817	3 029
1960/61.....	15 575	4 836	20 411	12 678	2 203	1 207	784	3 045
1961/62.....	15 062	4 512	19 574	11 847	2 252	1 333	646	3 216
1962/63.....	15 473	3 602	19 075	12 939	2 252	1 282	642	1 484
1963/64.....	16 080	3 190	19 270	14 553	2 448	1 252	658	71
Förändr. under budgetåret								
1954/55.....	+ 1 569	- 632	+ 937	+ 1 452	+ 173	—	- 81	- 587
1955/56.....	+ 206	+ 747	+ 953	+ 9	+ 3	+ 22	- 161	+ 1 152
1956/57.....	+ 247	+ 1 094	+ 1 341	+ 72	+ 0	+ 25	+ 269	+ 999
1957/58.....	+ 489	+ 1 055	+ 1 544	+ 973	+ 100	+ 137	- 70	+ 504
1958/59.....	+ 1 221	- 409	+ 812	+ 1 294	- 50	+ 685	- 127	- 734
1959/60.....	+ 982	+ 505	+ 1 487	+ 1 338	+ 152	—	- 82	+ 237
1960/61.....	- 73	- 176	- 249	- 438	+ 100	+ 50	- 33	+ 17
1961/62.....	- 513	- 324	- 837	- 831	+ 49	+ 126	- 138	+ 171
1962/63.....	+ 412	- 910	- 499	+ 1 092	—	- 50	- 4	- 1 732
1963/64.....	+ 607	- 412	+ 195	+ 1 614	+ 196	- 30	+ 16	- 1 413

Tab. 4. Statsupplåningens placering under budgetåren 1954/55—1963/64

(Miljoner kronor)

Budget- år	Utgifts- överskott (+), in- komst- överskott (-) på riksstaten	Trans- aktio- ner vid sidan av riks- staten	Summa utgifts- över- skott (+), in- komst- översk. (-)/(2+3)	Upplåning (+), skuldåterbetalning (-)						Kassa- ökning (-), minsk- ning (+) (4-10)
				Marknaden				Riks- ban- ken	Summa (8+9)	
				Af- färs- ban- ker	Post- banken	Övriga	Sum- ma (5+6 +7)			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1954/55	+ 789	+ 272	+ 1 061	- 489	- 61	+ 1 075	+ 525	+ 412	+ 937	+ 124
1955/56	+ 647	¹ + 323	+ 970	- 15	- 204	+ 111	- 108	+ 1 061	+ 953	+ 17
1956/57	+ 930	¹ + 420	+ 1 350	+ 139	+ 316	+ 137	+ 592	+ 749	+ 1 341	+ 9
1857/58	+ 1 305	² + 187	+ 1 492	+ 788	+ 209	+ 312	+ 1 309	+ 235	+ 1 544	- 52
1958/59	+ 1 711	³ - 989	+ 722	+ 1 208	- 50	⁴ + 362	+ 1 520	⁵ - 708	+ 812	- 90
1959/60	+ 1 718	⁶ - 206	+ 1 512	+ 154	- 145	+ 1 043	+ 1 052	+ 435	+ 1 487	+ 25
1960/61	- 420	+ 78	- 342	- 1 062	- 23	+ 446	- 639	+ 390	- 249	- 93
1961/62	- 595	⁷ - 370	- 965	+ 606	- 294	- 650	- 338	⁸ - 499	- 837	- 128
1962/63	- 339	- 137	- 476	- 90	+ 120	- 96	- 66	- 433	- 499	+ 23
1963/64	+ 76	- 87	- 11	- 593	- 218	+ 670	- 141	+ 336	+ 195	- 206

Anm. »Utgiftsöverskott på riksstaten» motsvarar underskott på driftbudgeten ökat med utgifterna på kapitalbudgeten (jfr tab. 1 och 2). »Transaktioner vid sidan av riksstaten» utgör saldot av övriga i tab. 1 angivna poster med undantag av beloppen för statslån och kassamedelsförändringar. Upplåningen hos affärsbanker, posten och riksbanken avser nettoförändring av deras totala innehav av statspapper (nominellt belopp).

¹ Häri ingår tillfälliga, konjunkturpolitiskt betingade inkomster och medel avsedda för framtida investeringar i LKAB, som överförts till särskilda konton i riksbanken, med + 275 resp. + 81 milj. kr. för 1955/56 och med + 75 resp. + 109 milj. kr. för 1956/57.

² Häri ingår tillfälliga, konjunkturpolitiskt betingade inkomster med 100 milj. kr.

³ Häri ingår ianspråktaga medel avseende tillfälliga, konjunkturpolitiskt betingade inkomster med 450 milj. kr.

⁴ Upplåningen hos försäkringsbolag, sparbanker m. fl. har minskat med 188 milj. kr. Restposten Övriga har emellertid ökat till följd av upplåning med 550 milj. kr. i pensionsstyrelsen i samband med överföringen av steriliseringsmedel till folkpensioneringsfonden.

⁵ Riksbankens innehav av statspapper har i samband med disposition av på särskilda konton i riksbanken avsatta statsinkomster nedgått med en miljard kr. Härför utan skulle riksbankens innehav av statspapper ha ökat med 292 milj. kr.

⁶ Häri ingår ianspråktaga medel avsedda för framtida investeringar i LKAB med 90 milj. kr.

⁷ Häri ingår uppskrivning av budgetutjämningsfonden med 500 milj. kr.

⁸ Härav 500 milj. kr. skattkammarväxlar, vilka överlämnats till riksgäldskontoret utan vederlag i samband med ianspråktagande av ackumulerad riksbanksvinst.

**Tab. 5. Riksbankens transaktioner och utvecklingen av tillgången
på betalningsmedel under budgetåren 1958/59—1963/64**

(Miljoner kronor)

	1958/59	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64
Nettoförändringen i riksbankens guld- och valutareserv	+ 255	— 210	+ 875	+ 468	+ 108	+ 3
Nettoförändringar på statliga myndig- heters checkräkningar i riksbanken	+ 32	— 90	+ 29	— 26	+ 67	+ 7
Nettoresultat av riksbankens köp och försäljning av svenska värdepapper	— 748	+ 398	+ 436	² — 767	— 428	+ 334
Nettoförändring i riksbankens ut- låning	— 205	+ 218	+ 128	— 120	+ 516	+ 42
Nettoförändringar på bundna räkning- ar i riksbanken	+ 942	— 29	— 1 068	+ 170	+ 406	— 84
Andra transaktioner med marknaden ¹	— 140	+ 17	— 62	² + 641	— 151	+ 90
Nettoresultat av riksbankens trans- aktioner	+ 136	+ 304	+ 338	+ 366	+ 518	+ 392
Utelöpande sedlar	+ 151	+ 318	+ 319	+ 371	+ 537	+ 400
Affärsbankernas checkräkningar hos riksbanken	— 15	— 14	+ 19	— 5	— 19	— 8
Summa förändringar av tillgången på betalningsmedel.....	+ 136	+ 304	+ 338	+ 366	+ 518	+ 392

Plustecken i tabellens övre del anger, att den registrerade förändringen medfört ett utflöde av betalningsmedel från riksbanken, minustecken anger att förändringarna medfört en indragning av betalningsmedel till riksbanken. I tabellens nedre del anger plus- och minustecken ökning resp. minskning i betalningsmedelsförsörjningen.

¹ »Andra transaktioner med marknaden» motsvaras av sådana förändringar i riksbankens balansräkning, vilka var för sig är av underordnad betydelse och icke utan vidare kunnat hänföras till någon av de tidigare i tabellen specificerade transaktionerna.

² De stora förändringarna beror väsentligen på att riksbankens värdepappersportfölj i maj 1962 minskade genom att riksbankens fordran på svenska staten avskrevs med 500 milj. kr., varvid skattkammarväxlar på detta belopp överlämnades till riksgäldskontoret utan likvid och genom att 250 milj. kr. i obligationer avskildes för en särskild riksbankens jubileumsfond.

SAMMANSTÄLLNING
ÖVER BEHÅLLNINGAR PÅ
RIKSSTATSANSLAG

*Statsverkspropositionen år 1965: Bil. 1: Finansplanen: Bih. 4:
Behållningar på riksstatsanslag*

Bihang 4

Sammanställning över behållningar på riksstatsanslag

Driftbudgeten

Milj. kr.

Huvudtitel	Reservation 1/7 1963	Reservation 30/6 1964			Ökning (+) minskning (-) under budgetåret 1963/64
		på förbudget- året 1963/64 anvisade anslag ¹	på äldre anslag	totalt	
Justitiedepartementet	6,4	5,4	0,2	5,6	— 0,8
Utrikesdepartementet	19,6	25,0	0,1	25,1	+ 5,5
Försvarsdepartementet	547,9	548,6	9,7	558,3	+ 10,4
Socialdepartementet	52,3	54,2	1,6	55,8	+ 3,4
Kommunikationsdepartementet	526,1	521,5	9,1	530,6	+ 4,6
Finansdepartementet	9,8	14,2	0,3	14,5	+ 4,7
Ecklesiastikdepartementet	54,5	40,9	0,2	41,1	— 13,4
Jordbruksdepartementet	73,5	27,5	0,8	28,3	— 45,2
Handelsdepartementet	29,4	32,6	1,2	33,7	+ 4,3
Inrikesdepartementet	248,7	192,2	10,7	202,9	— 45,8
Övriga huvudtitlar	0,6	2,8	0,0	2,8	+ 2,2
Summa egentliga statsutgifter ..	1 568,8	1 464,9	33,9	1 498,8	— 70,0
Avskrivningar av nya kapitalin- vesteringar	322,7	529,5	12,1	541,6	+ 218,9
	1 891,5	1 994,4	46,0	2 040,4	+ 148,9

¹ Inkl. reservationer på tidigare under samma anslagsrubrik anvisade medel (= fortlöpande anslag).

Kapitalbudgeten

Milj. kr.

Anslagsgrupp	Behållning 1/7 1963	Behållning 30/6 1964			Ökning (+) minskning (-) under budgetåret 1963/64
		på förbudget- året 1963/64 anvisade anslag	på äldre anslag	totalt	
Statens affärsverksfonder:					
Postverkets fond.....	6,4	1,2	—	1,2	— 5,2
Televerkets fond.....	18,1	43,6	—	43,6	+ 25,5
Statens järnvägars fond.....	53,2	44,0	—	44,0	— 9,3
Statens vattenfallsverks fond	36,3	81,3	—	81,3	+ 45,1
Domänverkets fond.....	1,2	2,5	0,8	3,3	+ 2,1
Säger för statens affärsverksfon- der	115,2	172,6	0,8	173,4	+ 58,2
Luftfartsfonden.....	5,6	3,6	—	3,6	— 2,0
Statens allmänna fastighetsfond	175,7	238,7	8,7	247,4	+ 71,6
Försvarets fonder.....	164,5	360,7	0,7	361,4	+ 196,9
Statens utlåningsfonder.....	399,0	458,2	11,3	469,5	+ 70,5
Fonden för låneunderstöd.....	92,7	124,1	2,6	126,7	+ 34,1
Fonden för statens aktier.....	0,1	—	0,1	0,1	—
Fonden för förslag till statsverket	46,6	7,2	4,9	12,1	— 34,5
Diverse kapitalfonder.....	10,0	17,5	0,1	17,6	+ 7,6
	1 009,4	1 382,6	29,2	1 411,8	+ 402,5

FÖR FLERA HUVUDTITLAR GEMENSAMMA FRÅGOR

---

*Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 4 jan-
nuari 1965.*

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON.

Vissa för flera huvudtitlar gemensamma frågor anmäls av chefen för civildepartementet, statsrådet Lindholm, beträffande de under punkterna 1—4 angivna frågorna samt av chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, beträffande de frågor som berörs under punkterna 5 och 6.

1. Den allmänna lönenivån för statsanställda m. m.

I enlighet med beslut av 1957 års riksdag regleras de minimilöner (grundlöner) som utgår till statstjänstemännen fr. o. m. den 1 juli 1957 genom statens löneförordning den 31 maj 1957 (nr 228). Denna förordning innehåller ej några regler om särskilda tillägg till grundlöner. De aktuella löner (totallöner) har förutsatts skola fastställas genom beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen, sedan statstjänstemännens huvudorganisationer beretts tillfälle till överläggningar i ämnet.

Huvudgrunderna för den statliga personalpensioneringen återfinns i statens allmänna tjänstepensionsreglemente (SPR) den 28 maj 1959 (nr 287), under det att i statens pensionslöneförordning samma dag (nr 286) meddelas bestämmelser om den pensionslön som ligger till grund för pensioneringen. Enligt 15 § SPR skall bruttobeloppet av beviljad egenpension eller familjepension förändras i den mån Kungl. Maj:t och riksdagen beslutar härom. Denna bestämmelse utgör motsvarigheten till vad som i tidigare pensionsanordningar gällde beträffande rörligt tillägg. Det har vid pensionsreg-

lementets utfärdande förutsatts, att här avsedd förändring av pensioner som beviljats enligt reglementet skall fastställas i samma ordning som gäller beträffande fastställandet av totallönerna.

I prop. 1964: 152 redovisades en överenskommelse som träffats med statstjänstemännens huvudorganisationer om statstjänstemännens löner under åren 1964 och 1965 m. m. Enligt denna överenskommelse, vilken godkändes av riksdagen (SU 134, rskr 272), höjdes för 1964 totallönerna för 1963 med 3,5 procent. För 1965 skall i enlighet med överenskommelsen gälla totallönebelopp, som motsvarar de vid utgången av 1964 gällande totallönerna höjda med 4,8 procent.

Vad angår pensionerna innebar överenskommelsen i princip en höjning med 3,5 procent fr. o. m. juli 1964 samt en ytterligare höjning med 4,8 procent fr. o. m. januari 1965. För första halvåret 1964 har utbetalts särskilda pensionstillägg. De kristillägg som alltjämt utgår i vissa fall har för 1964 och 1965 uppräknats i anslutning till pensionshöjningarna.

De lönebelopp som gäller för 1965 framgår av kungörelsen den 9 september 1964 (nr 575) om löner m. m. till vissa statsanställda m. fl. under år 1965. Pensionshöjningen för 1965 har reglerats genom kungörelsen den 9 september 1964 (nr 587) angående bruttobelopp av vissa statliga personalpensioner fr. o. m. den 1 januari 1965.

Till grund för beräkningen av anslagsmedlen till rörliga löneförmåner och till pensioner under nästa budgetår har lagts de löne- och pensionsbelopp som skall gälla under 1965.

2. Överskridande av vissa anslagposter m. m.

Sedan budgetåret 1941/42 har Kungl. Maj:t fått ett allmänt bemyndigande av riksdagen att medge överskridande av maximerade anslagposter. Detta bemyndigande har årligen förlängts. Efter smärre ändringar av bemyndigandet vid 1952, 1956 och 1962 års riksdagar innebär detsamma, att Kungl. Maj:t äger medge de överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslagposter till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, eller till avlöningar till icke-ordinarie personal, som erfordras till följd av att dylik anslagspost blivit belastad i en omfattning som inte förutsetts *antingen* med utgifter för avlöningar åt icke-ordinarie tjänsteman, som vikarierat på ordinarie tjänst, vilken är obesatt eller vars innehavare åtnjutit ledighet för offentligt uppdrag eller av annan anledning mot avstående av hela lönen, *eller* med kostnader som sammanhänger med att icke-ordinarie ersättare behöver anlitas då ordinarie tjänst hålls vakant eller vid längre tids ledighet med helt eller delvis bibehållen lön för ordinarie eller icke-ordinarie tjänsteman.

Sedan budgetåret 1947/48 har Kungl. Maj:t vidare fått riksdagens be-

myndigande att medge de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter som behövs med hänsyn till regleringen av befordringsgången för biträdes- och amanuenspersonal. Bemyndigandet gäller numera — efter vidgningar vid 1953 och 1960 års riksdagar — även andra personalgrupper för vilka tillämpas reglerad befordringsgång, nämligen personal som enligt riksdagens beslut jämställts med amanuenspersonal, kanslistpersonal i administrativ tjänst samt viss teknisk biträdespersonal.

Fr. o. m. budgetåret 1958/59 har Kungl. Maj:t fått riksdagens bemyndigande att medge de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som erfordras för att bestrida övergångsförmåner till befattningshavare på vissa orter som flyttats ner i ortsgrupp.

Fr. o. m. budgetåret 1961/62 har Kungl. Maj:t fått riksdagens bemyndigande att medge överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter på grund av merkostnader till följd av kontraktsanställning.

För budgetåret 1964/65 har Kungl. Maj:t fått riksdagens bemyndigande att medge överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter till följd av att tjänstemän placeras i högre löneklass än som förutsatts vid anslagsberäkningen.

Samtliga nu nämnda bemyndiganden bör gälla även nästa budgetår. I enlighet med vad som uttalats 1941 vid tillkomsten av bemyndigandet att överskrida vissa maximerade anslagsposter till löner m. m. bör riksdagen hållas underrättad om den utsträckning i vilken detta bemyndigande tas i anspråk. För sådant ändamål torde uppgifter om hur bemyndigandet utnyttjats under budgetåret 1963/64 få överlämnas till vederbörande riksdagsutskott.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1965/66 medge

1) de överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslagsposter till arvoden och särskilda ersättningsar, bestämda av Kungl. Maj:t, eller till avlöningar till icke-ordinarie personal som behövs till följd av att dylik anslagspost blivit belastad i en omfattning som inte förutsetts *antingen* med utgifter för avlöningar åt icke-ordinarie tjänsteman, som vikarierat på ordinarie tjänst, vilken är obesatt eller vars innehavare åtnjutit ledighet för offentligt uppdrag eller av annan anledning med avstående av hela lönen, *eller* med kostnader, som sammanhänger med att icke-ordinarie ersättare behöver anlitas då ordinarie tjänst hålls vakant eller vid längre tids ledighet med helt eller delvis bibehållen lön för ordinarie eller icke-ordinarie tjänsteman,

2) de överskridanden av genom riksdagens beslut maxi-

merade anslag och anslagsposter som behövs med hänsyn till tillämpningen av reglerad befordringsgång för personal-kategorier som berörts i det föregående,

3) de överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslag och anslagsposter som behövs för att bestrida övergångsförmåner till befattningshavare på vissa orter som flyttats ner i ortsgrupp,

4) överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslag och anslagsposter på grund av merkostnader till följd av kontraktsanställning, samt

5) överskridanden av genom riksdagens beslut maximerade anslag och anslagsposter till följd av att tjänstemän placeras i högre löneklass än som förutsatts vid anslagsberäkningen.

3. Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

I anslutning till de riktlinjer för behandlingen av frågor om ändrad lönegradsplacering av tjänster, vilka uppdragits i prop. 1956: 124, anmäls i det följande resultatet av den prövning av s. k. A-frågor som gjorts under budgetarbetet.

Arbetet med de s. k. B-frågorna kommer att påbörjas i januari. De slutliga förhandlingarna om dessa tjänsteförteckningsfrågor torde kunna äga rum tidigast under mars. Med hänsyn härtill torde det bli nödvändigt att senare under riksdagen framlägga förslag, som påverkar personalförteckningarna. För att sådana förslag skall kunna genomföras under 1965, fordras att riksdagen, liksom fallet varit under de senare åren, beslutar att de personalförteckningar, som riksdagen fastställer innan beslut meddelats i anledning av de särskilda lönegradsplaceringsförslagen, skall gälla endast i den mån annat icke följer av vad riksdagen beslutar i samband med dessa förslag.

Jag får nu redovisa de förslag till ändrad lönegradsplacering som ansetts kunna förordas på grundval av den omprövning av löneställningen för olika tjänster som gjorts under budgetarbetet. I dessa frågor har, såsom förutsatts i förenämnda prop. 1956: 124, statstjänstemännens huvudorganisationer beretts tillfälle att framlägga sina synpunkter. Det bör framhållas, att prövningen av lönegradsfrågor avsett icke blott ändrad lönegradsplacering för redan befintliga tjänster utan även placering i lönegrad av tjänster, vilka i statsverkspropositionen under resp. huvudtitlar föreslås skola inrättas under nästa budgetår. Även i denna del har personalorganisationerna lämnats tillfälle till överläggningar med företrädare för civildepartementet.

De förslag till lönegradsändringar, som nu tillstyrks, redovisas i en sam-

manställning som torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga*. Framhållas må att i bilagan ej redovisas sådana lönegradsändringar som föranletts av organisatoriska skäl och som i realiteten innebär utbyte av förefintliga tjänster mot nya tjänster med artskilda arbetsuppgifter, samt sådana förslag till ändrad lönegradsplacering av tjänster som framläggs i anslutning till översyn som gjorts i särskild ordning av organisationen inom visst område. Dessa förslag anmäls under resp. huvudtitlar. Vad angår de förslag som redovisas i bilagan torde jag få hänvisa till de redogörelser för myndigheternas förslag som återfinns i anslagsäskandena. Jag vill tillägga, att myndigheterna anmodats att lämna sina motiveringar för de olika förslagen på särskilda formulär som utarbetats för ändamålet. Beträffande innehållet i dessa formulär torde få hänvisas till handlingarna.

De förslag som redovisas i bilagan innebär uppflyttning av ca 200 tjänster. Kostnadsökningen kan vid nuvarande lönenivå beräknas uppgå till ungefär 350 000 kr. för år. Medel för lönegradsändringarna beräknas under resp. huvudtitlar. Förslagen bör genomföras fr. o. m. den 1 juli 1965.

Under återopande av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels besluta, att de personalförteckningar, som riksdagen fastställer innan riksdagen meddelat beslut i anledning av lönegradsplaceringsförslag, som framläggs i särskild ordning, skall gälla endast i den mån annat icke följer av vad riksdagen beslutar i samband med behandlingen av nämnda förslag,

dels godkänna de förslag till placering i lönegrad av vissa tjänster m. m. som upptas i bilagan till statsrådsprotokollet i detta ärende,

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta erforderliga åtgärder för att genomföra sistnämnda förslag.

4. Lördagstjänstgöringen vid statsmyndigheterna

I prop. 1962: 1 (bil. 2, s. 7) anmäldes spørsmålet om fria lördagar för sådan personal på vilken tillämpas bestämmelserna om sommararbetstid i allmänna verksstadgan och andra arbetstidsbestämmelser som utfärdats av Kungl. Maj:t. Mot vad som sålunda anfördes hade riksdagen intet att erinra (SU 31, rskr 82). Fr. o. m. den 1 april 1962 har med stöd av kungörelsen den 2 mars 1962 (nr 49) med bestämmelser om sommararbetstid för viss personal i statlig tjänst m. m. lediga lördagar kunnat tillämpas under tiden den 1 april—den 30 september.

Det kan nu konstateras att ordningen med lediga lördagar tillämpas i mycket stor omfattning även under vinterhalvåret inom den privata sektorn av arbetsmarknaden, främst då inom Stockholmsområdet. Stockholms stad övergick den 1 januari 1965 till femdagarsvecka för huvuddelen anställda hos staden. Det har av olika myndigheter påpekats att avsaknaden av möjligheter till lediga lördagar året runt menligt påverkar rekryteringsbetingelserna, särskilt när det gäller kontorspersonal.

Med hänsyn till nyss angivna förhållanden finner jag påkallat att ompröva reglerna om arbetstidens förläggning för personal för vilken gäller arbetstidsbestämmelserna i allmänna verksstadgan eller häremot svarande bestämmelser i andra författningar som utfärdats av Kungl. Maj:t. Om riksdagen inte har något att erinra mot en dylik omprövning, ankommer det på Kungl. Maj:t att vidta åtgärder för att söka i möjlig mån anpassa här avsedda personalgruppers arbetstidsförläggning till vad som gäller för motsvarande grupper på den allmänna arbetsmarknaden.

Chefen för justitiedepartementet avser att låta utreda de frågor av lagstiftningskaraktär som aktualiseras vid en vidgad tillämpning av systemet med lediga lördagar.

5. Ersättning till statens allmänna fastighetsfond

I annat sammanhang denna dag anmäls förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond. Erforderliga anslag till ersättning till fastighetsfonden beräknas därvid till sammanlagt 220 509 000 kr. Det torde få ankomma på vederbörande departementschefer att under respektive huvudtitlar anmäla dessa ersättningsanslag, vilka enligt vad av stafförslaget framgår bör upptas till följande belopp.

	Kr.	Kr.
Andra huvudtiteln:		
Ersättning till kriminalvårdsstyrelsens delfond	8 427 000	
Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond	4 857 000	13 284 000
Tredje huvudtiteln:		
Ersättning till beskickningsfastigheternas delfond	12 749 000	
Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond	1 590 000	14 339 000
Fjärde huvudtiteln:		
Ersättning till slottsbyggnadernas delfond	17 000	
Ersättning till beskickningsfastigheternas delfond	175 000	
Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond	2 264 000	2 456 000

Femte huvudtiteln:

Ersättning till beskickningsfastigheternas delfond	28 000	
Ersättning till medicinalstyrelsens delfond	32 118 000	
Ersättning till karolinska sjukhusets delfond	7 513 000	
Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond	9 283 000	
Ersättning till Uppsala universitets delfond	2 433 000	51 375 000

Sjätte huvudtiteln:

Ersättning till slottsbyggnadernas delfond	4 207 000	
Ersättning till sjöfartsstyrelsens delfond	1 109 000	
Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond	10 542 000	15 858 000

Sjunde huvudtiteln:

Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond	2 228 000	
Ersättning till generaltullstyrelsens delfond	5 667 000	7 895 000

Åttonde huvudtiteln:

Ersättning till slottsbyggnadernas delfond	41 000	
Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond	43 648 000	
Ersättning till Uppsala universitets delfond	4 048 000	
Ersättning till Lunds universitets delfond	5 676 000	53 413 000

Nionde huvudtiteln:

Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond		12 713 000

Tionde huvudtiteln:

Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond		2 744 000

Elfte huvudtiteln:

Ersättning till slottsbyggnadernas delfond	90 000	
Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond	45 913 000	46 003 000

Tolfte huvudtiteln:

Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond		298 000

Fjortonde huvudtiteln:

Ersättning till byggnadsstyrelsens delfond		131 000

6. Ersättning till domänverkets fond för upplåten mark

I enlighet med de grunder som godkänts vid 1939 års lagtima riksdag är i riksstaten för innevarande budgetår under andra, femte, åttonde och nionde huvudtitlarna uppförda särskilda förslagsanslag å tillhoppa 1 153 000 kr. till ersättning till domänverkets fond för upplåten mark. Denna ersättning utgår såsom en räntegottgörelse för sådan egendom som bokförts på domänverkets fond och som disponeras för vissa ändamål som skilts från domänstyrelsens verksamhet, såsom fångvård, socialvård, annan anstaltsvård, undervisningsverksamhet och försöksverksamhet på jordbrukets område.

För en närmare redogörelse för de kronoegendomar som den 30 juni 1961 var upplåtna till särskilda ändamål samt deras redovisningsvärden på domänverkets fond torde få hänvisas till en tabell, som är intagen i 1962 års statsverksproposition (bil. 2, p. 6). I beslut den 7 december 1956 har Kungl. Maj:t bl. a. meddelat vissa förvaltningsföreskrifter för upplåtna egendomar av här ifrågavarande slag.

Enligt uppgift från domänstyrelsen uppgick summorna av de bokföringsvärden på upplåtna egendomar som är hänförliga till de olika departementshuvudtitlarna till följande belopp den 30 juni 1964.

Huvudtitel	Summa redovisningsvärden å domänverkets fond den 30 juni 1964, kronor
II. Justitiedepartementet.....	3 682 808
V. Socialdepartementet	4 116 991
VIII. Ecklesiastikdepartementet	502 043
IX. Jordbruksdepartementet.....	14 127 650

Ersättningsbeloppen beräknas enligt vedertagna regler på grundval av bokföringsvärdet vid budgetårets ingång. I anledning härav bör de i tablån angivna bokföringsvärdena justeras med hänsyn till förändringar som förutsetts under budgetåret 1964/65. Därvid bör värdet under andra huvudtiteln ökas med 1 058 024 kr. på grund av föreliggande särskilda beslut om förvärv av fångkolonier och vissa fastigheter inom Uppsala län. Vidare bör värdet under femte huvudtiteln höjas med 61 439 kr. i anledning av anvisat belopp till byggnadsarbeten vid vissa ungdomsvårdsskolor. Sedan överflyttning av visst klientel skett från skol- och arbetshemmet för döva i Mogård, bör denna fastighet inte längre hänföras till åttonde huvudtiteln utan till socialhuvudtiteln. Det bokföringsvärde som härvid bör överföras från åttonde till femte huvudtiteln uppgår till 247 443 kr. Värdeökningen under nionde huvudtiteln belöper sig till sammanlagt 615 203 kr. Därav avser 500 000 kr. ersättning för inköp av fastigheten Nántuna 3: 1 i Danmarks socken. Fastigheten skall redovisas under domänverkets fond och förvaltas av lantbrukshögskolan. Härtill kommer bl. a. 77 000 kr. som utgör tidigare anvisade medel för byggnadsarbeten vid vissa till sambruksföreningar upplåtta kronoegendomar. Samtliga nu nämnda belopp beräknas komma att tas i anspråk under innevarande budgetår.

De beräknade redovisningsvärdena som enligt det föregående skall läggas till grund för uppskattningen av ersättningsanslagen för budgetåret 1965/66 utgör sålunda för andra huvudtiteln 4 740 832 kr., för femte huvudtiteln 4 425 873 kr., för åttonde huvudtiteln 254 600 kr. och för nionde huvudtiteln 14 742 853 kr. Den ersättning som härefter beräknas på de angivna värdena uppgår f. n. till 5 1/4 procent.

Erforderliga anslag till ersättning till domänverkets fond för upplåten mark har i enlighet med det anförda beräknats till sammanlagt 1 268 000 kr., vilket innebär en ökning med 115 000 kr. i förhållande till motsvarande anslag för innevarande budgetår. Det torde få ankomma på vederbörande departementschefer att anmäla ersättningsanslagen. Enligt nyssnämnda beräkning bör anslagen upptas med följande belopp, nämligen under andra huvudtiteln med 249 000 kr., under femte huvudtiteln med 232 000 kr., under åttonde huvudtiteln med 13 000 kr. och under nionde huvudtiteln med 774 000 kr.

Vad föredragandena sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Erik Larsson

Förslag till lönegradsändringar

II huvudtiteln

Nuvarande		Antal	Förelaggen lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebenenämning, placering etc.
lönegrad	tjänstebenenämning			
Ao 9	<i>Regeringsrätten</i> Förste expeditionsvakt	1	Ao 11	Materialförvaltare
Ao 9	<i>Hovrätterna</i> Kontorist	1	Ao 11	Biblioteksassistent. Svea hovrätt
Ao 7	Expeditionsvakt	1	Ao 9	Förste expeditionsvakt. Svea hovrätt
Ao 7	Kanslibitråde	2	Ao 9	Kontorist. Hovrätten över Skåne och Blekinge (1), hovrätten för Övre Norrland (1)
högst Ae 5	Kontorsbiträde	1	Ae 7	Kanslibitråde. Svea hovrätt
Ao 9	<i>Vattendomstolarna</i> Kontorist	1	Ao 11	Kansliskrivare. Mellanbygdens vattendomstol
Ao 7	Kanslibitråde	1	Ao 9	Kontorist. Västerbygdens vattendomstol
högst Ae 5	Kontorsbiträde	1	Ae 7	Kanslibitråde. Övre Norrbygdens vattendomstol

III huvudtiteln

Nuvarande		Antal	Förelaggen lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebenenämning, placering etc.
lönegrad	tjänstebenenämning			
Ao 13	<i>Utrikesförvaltningen</i> Kontorsskrivare	1	Ao 15	Bokhållare. Ekonomibyrån
Ao 11	Kansliskrivare	1	Ao 15	Assistent. Arkivet
Ae 9	Kontorist	2	Ae 11	Kontorsskrivare. Lönebyrån
Ae 7	Kanslibitråde	1	Ae 9	Kansliskrivare. Arkivet Kontorist. Lönebyrån

IV huvudtiteln

Nuvarande		Antal	Förelaggen lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebenenämning, placering etc.
lönegrad	tjänstebenenämning			
Ao 11	<i>Armén</i> Kansliskrivare	1	Ao 13	Kontorsskrivare. Arméstaben, arméöverläkarens exp.
Ae 7	Kanslibitråde	1	Ae 9	Kontorist. Arméstaben, arméöverläkarens exp.
högst Ae 5	Kontorsbiträde	2	Ae 7	Kanslibitråde. Arméstaben, arméöverläkarens exp. (1), IV milbefstaben, telefonväxel (1)

Nuvarande		Antal	Föreslagna lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebenenämning, placering etc.
lönegrad	tjänstebenenämning			
Ao, Ae 7	<i>Försvarets civilförvaltning</i> Kanslibitråde	1	Ao 9	Kontorist. Juridiska byrån, allmänna sekt.
högst Ae 5	Kontorsbiträde	1	Ae 9	Kontorist. Kanslibyrån, skrivcentral
		1	Ae 7	Kanslibitråde. Kanslibyrån, skrivcentral
Ae 7	<i>Militärapoteket</i> Kanslibitråde	1	Ae 9	Kontorist. Sekreterare åt chefen för militärapoteket
högst Ae 5	<i>Marinförvaltningen</i> Kontorsbiträde	1	Ae 7	Kanslibitråde. Adm. byrån, exp.
högst Ae 5	<i>Centrala värnpliktsbyrån</i> Tekniskt biträde	1	Ae 9	Tekniker. Exp.

V huvudtiteln

Nuvarande		Antal	Föreslagna lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebenenämning, placering etc.
lönegrad	tjänstebenenämning			
Ae 9	<i>Försäkringsdomstolen</i> Kontorist	1	Ae 11	Kansliskrivare
Ae 9	<i>Riksförsäkringsverket</i> Kontorist	2	Ae 11	Kansliskrivare. Org. sekt. och avgiftsbyrån
högst Ae 5	Kontorsbiträde	1	Ae 9	Kontorist. Avgiftsbyrån
		1	Ae 7	Kanslibitråde. Avgiftsbyrån
Ao 13	<i>Arbetskyddsstyrelsen</i> Kassör	1	Ao 15	Bokhållare. Kanslibyrån
Ae 7	Kanslibitråde	2	Ae 9	Kontorist. Kanslibyrån
högst Ae 5	<i>Centrala sjukvårdsberedningen</i> Kontorsbiträde	2	Ae 9	Kontorist

VI huvudtiteln

Nuvarande		Antal	Föreslagen lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebenämning, placering etc.
lönegrad	tjänstebenämning			
Ae 7	<i>Statens biltrafiknämnd</i> Kanslibitråde	1	Ae 9	Kontorist
	<i>Sjöfartsstyrelsen</i>			
Ao 9	Förste expeditionsvakt	1	Ao 11	Materialförvaltare. Sjökarteyrån
Ae 9	Kontorist	1	Ae 11	Kansliskrivare. Sjökarteyrån
Ae 7	Kanslibitråde	3	Ae 9	Kontorist. Överdir. exp., sjökarteyrån, kanslibyrån
	<i>Lots- och fyrstalen</i>			
Ae 9	Personal vid lotsplatser Båtman	3	Ae 11	Förste reparatör
	<i>Personal å tjänstefartyg</i>			
Ae 9	Förste motorman	6	Ae 11	Bitr. maskinist
	<i>Handelsflottans pensionsanstalt</i>			
Ae 15	Assistent	1	Ae 17	
Ao 7	Kanslibitråde	1	Ao 9	Kontorist
	<i>Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut</i>			
Ae 15	Förste meteorologassistent ...	1	Ae 17	Assistent. Väderleksbyrån, aerologiska avd.

VII huvudtiteln

Nuvarande		Antal	Föreslagen lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebenämning, placering etc.
lönegrad	tjänstebenämning			
Ao 11	<i>Konjunkturinstitutet</i> Kansliskrivare	1	Ao 13	Kontorsskrivare
	<i>Riksrevisionsverket</i>			
Ao 13	Kontorsskrivare	1	Ao 15	Bokhållare
Ao 7	Expeditionsvakt	1	Ao 9	Förste expeditionsvakt
Ae 7	Kanslibitråde	7	Ae 9	Kontorist
	<i>Kontrollstyrelsen</i>			
Ae 9	Kontorist	1	Ae 11	Kansliskrivare
	<i>Riksskattenämnden</i>			
Ag 7	Kanslibitråde	1	Ag 9	Kontorist
högst Ae 5	Kontorsbiträde	1	Ae 7	Kanslibitråde

VIII huvudtiteln

Nuvarande		Antal	Förelagen lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebestämmelse, placering etc.
lönegrad	tjänstebestämmelse			
Ao 7	<i>Riksarkivet</i> Kanslibitråde	1	Ao 9	Kontorist. Sekreterargörömmål
Ae 7	<i>Landsarkiven</i> Kanslibitråde	4	Ae 9	Kontorist. Uppsala, Vadstena, Lund och Göteborg
Ae 9	<i>Landsmålsarkiven</i> Kontorist	1	Ae 11	Kansliskrivare. Lund
Ae 7	Arkivbiträde	1	Ae 9	Kontorist. Uppsala
högst Ae 5	Kontorsbiträde	1	Ae 7	Kanslibitråde. Uppsala
Ao 11	<i>Statens etnografiska museum</i> Kansliskrivare	1	Ao 13	Assistent
Ao 7	<i>Konstfackskolan</i> Kanslibitråde	1	Ao 9	Kontorist
Ae 7	Vaktmästare	1	Ae 9	
Ae 9	<i>Utrustningsnämnden för universitet och högskolor</i> Kontorist	1	Ae 11	Kansliskrivare
högst Ae 15	<i>Uppsala universitet</i> Laboratorieingenjör	1	Ae 17	Biokemi
Ao 11	Kansliskrivare	1	Ao 13	Kontorsskrivare. Fysiologi
Ao, Ae 9	Kontorist	4	Ao, Ae 11	Kansliskrivare. Klinisk fysiologi, patologi II, röntgendiagnostik och biokemi (halvtidstjänstgöring)
Ae 7	Kanslibitråde	5	Ae 9	Kontorist. Fysiologi, neurokirurgiska kliniken, ortopedi, företagsekonomi och Gustaf Werners institut
högst Ae 5	Kontorsbiträde	1	Ae 7	Kanslibitråde. Nationalekonomi
högst Ae 5	Räknebiträde	1	Ae 7	Kanslibitråde. Naturgeografi
Ae 7	<i>Lunds universitet</i> Kanslibitråde	1	Ae 9	Förste biblioteksbiträde. Humanistiska fak. seminariebibliotek
		6	Ae 9	Kontorist. Dermato-venereologi, nationalekonomi, statskunskap, biokemi, fysik och zoofysiologi
högst Ae 5	Räknebiträde	3	Ae 7	Kanslibitråde. Astronomiska observatoriet (2) och sociologi
Ao, Ae 11	<i>Göteborgs universitet</i> Kansliskrivare	2	Ao, Ae 13	Kontorsskrivare. Anatomi och histologi
Ao, Ae 9	Kontorist	4	Ao, Ae 11	Kansliskrivare. Patologi I (1) och II (1), röntgendiagnostik och litteraturhistoria

Nuvarande		Antal	Föreslagen lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebenämning, placering etc.
lönegrad	tjänstebenämning			
Ae 7	Kanslibitråde	8	Ae 9	Kontorist. Neurokirurgi, hudkliniken, romanska språk (halvtidstjänstgöring), ekonomisk historia, geografi, statskunskap, analytisk kemi och biokemi
högst Ae 5	Institutionsbiträde	1	Ae 7	Vaktmästare. Fysiologi
	<i>Stockholms universitet</i>			
Ae 9	Kontorist	1	Ae 11	Kansliskrivare. Pedagogik
Ae 7	Kanslibitråde	1	Ae 9	Kontorist. Teaterhistoria
	<i>Umeå universitet</i>			
Ae 7	Kanslibitråde	7	Ae 9	Kontorist. Klinisk kemi, klinisk fysiologi, röntgendiagnostik, psykiatri, dermatovenereologi, neurologi och ortodonti/pedodonti
	<i>Farmaceutiska institutet</i>			
Ae 9	Kontorist	1	Ae 11	Kansliskrivare
Ae 7	Kanslibitråde	1	Ae 9	Kontorist
	<i>Handelshögskolan i Göteborg</i>			
Ae 7	Kanslibitråde	2	Ae 9	Kontorist. Ibero-amerikanska institutionen och kansliet
högst Ae 5	Kontorsbiträde	2	Ae 7	Kanslibitråde. Företagsekonomi och rättsvetenskap (halvtidstjänstgöring)
	<i>Tekniska högskolan i Stockholm</i>			
Ae 7	Kanslibitråde	19	Ae 9	Kontorist
	<i>Tekniska högskolan i Lund</i>			
Ae 7	Kanslibitråde	4	Ae 9	Kontorist
	<i>Statens naturvetenskapliga forskningsråd</i>			
Ae 7	Kanslibitråde	1	Ae 9	Kontorist
	<i>Försvarsmedicinska forskargrupper</i>			
Ae 7	Kanslibitråde	1	Ae 9	Kontorist. Navalmedicin

IX huvudtiteln

Nuvarande		Antal	Förelagen lönegrad	Anmärkning ang. tjänste- benämning, placering etc.
lönegrad	tjänstebenenämning			
Ae 9	<i>Lantbruksstyrelsen</i> Kontorist	1	Ae 11	Kansliskrivare. Jordbrukets upplys- ningsnämnd
Ae 19	<i>Statens jordbruksnämnd</i> Inspektör	1	Ae 21	Byråinspektör. Animaliebyrån
Ae 19	<i>Statens centrala frökontroll- anstalt</i> Assistent	1	Ae 21	Förste assistent. St. Råby
Ae 21	<i>Statens växtskyddsanstalt</i> Förste assistent	1	Ae 23	Överassistent. Inspektionsavd.
Ae 7	Kanslibitråde	2	Ae 9	Kontorist. Kansliet och inspektions- avd.
Ae 7	<i>Statens lantbrukskemiska kontrollanstalt</i> Kanslibitråde	1	Ae 9	Kontorist. Kansliet
högst Ae 5	Kontorsbiträde	1	Ae 7	Kanslibitråde. Kansliet
Af 17— Ae 21	<i>Statens maskinprovningar</i> Assistent	1	Ae 23	Försöksledare. Alnarp
Ae 7	<i>Lantbrukshögskolan</i> Kanslibitråde	5	Ae 9	Kontorist. Växtnäringslära och jord- bearbetning, växtodling, husdju- rens utfodring och vård (2) samt statistik och försöksteknik
högst Ae 5	Kontorsbiträde	2	Ae 9	Kontorist. Växtnäringslära och jord- bearbetning samt frukt- och bär- odling
Ao 7	<i>Alnarpsinstitutet</i> Vaktmästare	1	Ao 9	
Ae 19	<i>Skogsstyrelsen</i> Assistent	1	Ae 21	Avd. för virkesmätning och skoglig statistik
Ae 9	Kontorist	1	Ae 11	Kansliskrivare. Administrativa byrån
Ao 11	<i>Skogshögskolan</i> Biblioteksassistent	1	Ao 13	Förste biblioteksassistent
Ao 7	Kanslibitråde	1	Ao 9	Maskinoperatör. Skoglig matematisk statistik
högst Ae 5	<i>Rikets allmänna kartverk</i> Kontorsbiträde	1	Ae 7	Kanslibitråde. Geodetiska byrån

X huvudtiteln

Nuvarande		Antal	Föreslagen lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebestämmning, placering etc.
lönegrad	tjänstebestämmning			
Ae 7	<i>Kommerskollegium</i>			
högst Ae 5	Kanslibitråde	2	Ae 9	Kontorist. Utrikes- och utredningsavd. Kanslibitråde. Allm. byrån
	Kontorsbiträde	1	Ae 7	
Ae 9	<i>Statens provningsanstalt</i>			
	Mekaniker	2	Ae 11	Tekniker. Centralverkstaden
Ae 9	<i>Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor</i>			
	Kontorist	1	Ae 11	Kansliskrivare
Ae 9	<i>Statens pris- och kartellnämnd</i>			
Ae 7	Kontorist	1	Ae 11	Kansliskrivare. Statistiska byrån Kontorist. Statistiska byrån Kanslibitråde. Tredje utredningsbyrån. Upplysningssekt.
högst Ae 5	Kanslibitråde	1	Ae 9	
	Kontorsbiträde	2	Ae 7	
Ag 11	<i>Patent- och registreringsverket</i>			
	Kansliskrivare	2	Ae 13	Kontorsskrivare. Patentavd.

XI huvudtiteln

Nuvarande		Antal	Föreslagen lönegrad	Anmärkning ang. tjänstebestämmning, placering etc.
lönegrad	tjänstebestämmning			
Ao 7	<i>Överståthållarämbetet</i>			
	Kanslibitråde	4	Ao 9	Kontorist. Första kansliavd., allmänna sekt. (1), andra kansliavd., trafiksekt. (2), för kansliavd. gemensam personal (1)
Ae 7	Kanslibitråde	1	Ae 9	
högst Ae 5	Kontorsbiträde	2	Ae 7	Kontorist. Andra kansliavd., civilförsvarssekt. Kanslibitråde. Andra kansliavd., trafiksekt.
högst Ae 5	<i>Länsstyrelserna</i>			
	Kontorsbiträde	2	Ae 7	Kanslibitråde. Sjömansskattekont. Göteborgs och Bohus län
Ae 7	<i>Statens ullänningskommission</i>			
	Kanslibitråde	1	Ae 9	Kontorist. Tredje byrån, sorteringsavd. Kanslibitråde. Tredje byrån, sorteringsavd.
högst Ae 5	Kontorsbiträde	1	Ae 7	

BILAGA 3 TILL STATSVERKSPROPOSITIONEN 1965

KUNGL.

HOV- OCH SLOTTSTATERNA

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 4 januari 1965.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler härefter de frågor, som gäller utgifterna för budgetåret 1965/66 för kungl. hov- och slottsstaterna och anför därvid följande.

DRIFTBUDGETEN

Första huvudtiteln

A. Kungl. hovstaten

A 1. **Kungl. Maj:ts hovhållning.** Detta anslag är för innevarande budgetår uppfört i riksstaten med 2 750 000 kr. och bör för nästa budgetår uppföras med oförändrat belopp. Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Kungl. Maj:ts hovhållning* för budgetåret 1965/66 anvisa ett anslag av 2 750 000 kr.

A 2. **Hennes Kungl. Höghet Hertiginnan av Västerbotten.** Förevarande anslag är i nu gällande riksstat upptaget med ett belopp av 190 000 kr. och bör

för budgetåret 1965/66 uppföras med samma belopp. Således hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Hennes Kungl. Höghet Hertiginnan av Västerbot-*
ten för budgetåret 1965/66 anvisa ett anslag av 190 000 kr.

A 3. Hans Kungl. Höghet Hertigen av Halland. Även detta anslag bör för budgetåret 1965/66 uppföras i riksstaten med samma belopp som för innevarande budgetår, d. v. s. 125 000 kr., och jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Hans Kungl. Höghet Hertigen av Halland* för budgetåret 1965/66 anvisa ett anslag av 125 000 kr.

A 4. Underhåll och vård av möbler samt andra staten tillhöriga inventarier i de kungl. slotten. För innevarande budgetår har detta anslag uppförts i riksstaten med 381 000 kr. I skrivelse den 15 september 1964 har *riksmarskalksämberet* — i anslutning till en av överintendenten och chefen för kungl. husgerådskammaren gjord framställning — hemställt, att anslaget för budgetåret 1965/66 skall anvisas med 414 000 kr. Vid anslagsberäkningen har härutöver förutsatts medelsanvisning till täckande av eventuella kostnader i anledning av lönegradsuppflyttningar föranledda av förhandlingsöverenskommelser hösten 1964.

Ökningen i medelsbehovet uppkommer genom de av statsmakterna för åren 1964 och 1965 beslutade generella löne- och pensionsförhöjningarna. Av det äskade beloppet avser 13 800 kr. täckning av kostnader som hänför sig till innevarande budgetår.

Departementschefen

Under förevarande anslag beräknar jag — i anslutning till riksmarskalksämberets hemställan samt med beaktande av vissa kostnadsökningar till följd av under hösten 1964 avtalade lönegradsförbättringar — medelsbehovet för budgetåret 1965/66 till 419 000 (+ 38 000) kr. Av detta belopp utgör 15 600 kr. engångsanvisning för täckande av lönekostnader som hänför sig till det nu löpande budgetåret. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Underhåll och vård av möbler samt andra staten tillhöriga inventarier i de kungl. slotten* för budgetåret 1965/66 anvisa ett anslag av 419 000 kr.

B. Kungl. slottsstaten

B 1. Polis-, lys- och renhållning samt brandväsendet vid de kungl. slotten. I riksstaten för nu löpande budgetår är ifrågavarande anslag uppfört med 1 677 000 kr. I skrivelse den 4 november 1964 har riksmarskalksämberet i anledning av en utav ståthållarämbeten vid de kungl. slotten gjord framställning hemställt, att anslaget för nästa budgetår upptages med 1 783 000 (+ 106 000) kr. Av följande sammanställning framgår de förändringar i medelsanvisningen för de olika slotten, som därvid beräknats för nästa budgetår i jämförelse med de för budgetåret 1964/65 enligt den av Kungl. Maj:t fastställda staten anvisade beloppen.

	Enligt staten för 1964/65	Enligt stat- förslaget för 1965/66	Ökning
Stockholms slott	429 900	473 600	43 700
Drottningholms slott	380 700	388 700	8 000
Ulriksdals slott	331 400	347 000	15 600
Haga slott	131 900	140 000	8 100
Gripsholms slott	174 800	186 900	12 100
Strömsholms slott	34 900	37 900	3 000
Rosersbergs slott	36 200	37 300	1 100
Tullgarns slott.....	157 200	171 600	14 400
Summa kronor	1 677 000	1 783 000	106 000

I statförslag som upprättats av ståthållarämbeten för nästkommande budgetår (*Bilaga*) anges fördelningen på avlöningar och arvoden, pensioner m. m. samt på omkostnader av skilda slag av det beräknade medelsbehovet. Vidare framgår av statförslaget de belopp som väntas inflyta som uppbördsmedel. Sammanfattningsvis kan förändringarna under de särskilda posterna mellan den fastställda staten för budgetåret 1964/65 och det framlagda statförslaget för budgetåret 1965/66 angivas på följande sätt.

	Enligt staten för 1964/65	Enligt stat- förslaget för 1965/66	Förändring
Avlöningar och arvoden	1 175 100	1 274 900	+ 99 800
Pensioner m. m.	282 700	305 100	+ 22 400
Lyse och vatten	69 800	70 000	+ 200
Parkers underhåll	172 300	180 600	+ 8 300
Trädgårdars underhåll	143 500	149 900	+ 6 400
Övriga omkostnader	151 100	138 700	- 12 400
Summa utgifter	1 994 500	2 119 200	+ 124 700
Uppbördsmedel	317 500	336 200	+ 18 700
Summa nettoutgifter	1 677 000	1 783 000	+ 106 000

Under posten avlöningar och arvoden räknas medel för uppflyttning av en tjänst som kanslibitråde vid Stockholms slott till tjänst som kontorist samt av en tjänst som vaktknekt vid Gripsholms slott från löne-

grad A 7 till lönegrad A 9. Vidare har räknats med en höjning av arvodena till tolv slottsknektar vid Stockholms slott från A 1- till A 3-nivå. Utgiftsförändringarna i övrigt under anslaget är av automatisk karaktär. Uppräkningen av inkomstposten upp bö r d s m e d e l föränledes av ökade inkomster av försäljning av trädgårdsprodukter vid Drottningholms och Tullgarns slott.

Departementschefen

Riksmarskalksämbetets beräkning av anslagsbehovet under förevarande anslag föränleder ingen erinran från min sida. Anslaget bör således för nästa budgetår uppföras i riksstaten med 1 783 000 (+ 106 000) kr. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att, därest detta förslag godtages av riksdagen, fastställa stat för de Kungl. slotten för budgetåret 1965/66. Nu hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Polis-, lys- och renhållning samt brandväsendet vid de kungl. slotten* för budgetåret 1965/66 anvisa ett anslag av 1 783 000 kr.

B 2. Ved och kol för de Kungl. slotten. I innevarande budgetårs riksstat har detta anslag anvisats med ett belopp av 590 000 kr. *Riksmarskalksämbetet* har i sin förut nämnda skrivelse den 4 november 1964 på grundval av ståt-hållarämbetenas beräkningar hemställt om ett anslag för budgetåret 1965/66 av 615 000 kr. Uppräkningen med 25 000 kr. motiveras av generella lönehöjningar för under anslaget avlönad personal.

Departementschefen

Med godtagande av riksmarskalksämbetets förslag under anslaget hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ved och kol för de kungl. slotten* för budgetåret 1965/66 anvisa ett anslag av 615 000 kr.

Vid bifall till de av mig framställda förslagen kommer första huvudtitelns slutsumma för budgetåret 1965/66 att uppgå till 5 882 000 kr., vilket innebär en ökning i jämförelse med det för budgetåret 1964/65 under huvudtiteln anvisade beloppet med 169 000 kr.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Monica Gustafson

**Förslag till
stat för de kungl. slotten för budgetåret 1965/66**

	Stockholms slott	Drottningholms slott	Ulriksdals slott	Haga slott	Gripsholms slott	Strömsholms slott	Rosersbergs slott	Tullgarns slott	Summa
<i>Utgifter:</i>									
Avlöningar och arvoden ..	290 800	340 000	227 800	92 000	83 400	23 100	32 200	185 600	1 274 900
<i>Pensioner m. m.</i>									
Pensioner	87 000	56 500	61 000	25 800	11 100	—	4 700	31 000	277 100
Understöd	10 000	10 500	2 500	1 600	3 400	—	—	—	28 000
<i>Omkostnader:</i>									
Lyse och vatten	32 000	4 000	12 000	7 000	12 000	800	—	2 200	70 000
Parkers underhåll.....	—	50 000	22 000	6 000	72 000	7 000	5 600	18 000	180 600
Trädgårdars underhåll..	9 000	81 500	—	—	—	—	—	59 400	149 900
Övriga omkostnader....	44 800	21 200	27 000	10 500	20 000	7 000	2 800	5 400	138 700
Summa utgifter	473 600	563 700	352 300	142 900	201 900	37 900	45 300	301 600	2 119 200
<i>Särskilda uppbördsmedel:</i>									
Försålda trädgårdsprodukter	—	175 000	—	—	—	—	—	130 000	305 000
Övriga uppbördsmedel	—	—	5 300	2 900	15 000	—	8 000	—	31 200
Summa uppbördsmedel	—	175 000	5 300	2 900	15 000	—	8 000	130 000	336 200
<i>Nettoutgifter:</i>	473 600	388 700	347 000	140 000	186 900	37 900	37 300	171 600	1 783 000

Statsverkspropositionen år 1965: Bil. 3:
Kungl. Hov- och Slottsstaterna

Register

A. Kungl. hovstaten

Sid.		Kr.
1	Kungl. Maj:ts hovhållning	2 750 000
1	Hennes Kungl. Höghet Hertiginnan av Västerbotten	190 000
2	Hans Kungl. Höghet Hertigen av Halland	125 000
2	Underhåll och vård av möbler samt andra staten tillhöriga inventarier i de kungl. slotten	419 000
	<u>Säger för kungl. hovstaten</u>	<u>3 484 000</u>

B. Kungl. slottsstaten

3	Polis-, lys- och renhållning samt brandväsendet vid de kungl. slotten	1 783 000
4	Ved och kol för de kungl. slotten	615 000
	<u>Säger för kungl. slottsstaten</u>	<u>2 398 000</u>
	Summa	5 882 000

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 4 januari 1965.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, anmäler de frågor som gäller utgifterna för budgetåret 1965/66 inom justitiedepartementets verksamhetsområde och anför därvid följande.

Innan jag går in på anslagen i detalj vill jag lämna en översikt över mina förslag.

ÖVERSIKT

Utgiftsutvecklingen under *justitiedepartementets huvudtitel* bestäms huvudsakligen av anslagen till åklagarmyndigheterna, de allmänna domstolarna och kriminalvården.

Åklagarväsendet är fr. o. m. den 1 januari 1965 i dess helhet statligt. Det förslag som framläggs om anslag till åklagarmyndigheterna för budgetåret 1965/66 innebär, att den för första halvåret 1965 fastställda organisationen (jfr prop. 1964: 100) behålls oförändrad.

Rådhusrätterna har förstatligats den 1 januari detta år och därmed har förutsättningar skapats för en enhetlig domarbana. — Arbetssituationen vid underrätterna är i vissa fall ansträngd och personalförstärkningar har under innevarande budgetår måst tillföras dessa domstolar.

Brottsbalkens ikraftträdande den 1 januari 1965 medför för kriminalvårdens del stora förändringar. Ett omfattande förberedelse- och uppbyggnadsarbete har genomförts de senaste åren. Upprustningen och förnyelsen av anstaltsbeståndet har fortsatt. Frivården har stärkts främst genom övervakningsnämndernas tillkomst och skyddskonsulentorganisationens utbyggnad.

De förslag som framläggs för budgetåret 1965/66 avser i första hand att tillföra de allmänna underrätterna vissa personalförstärkningar och att fortsätta upprustningen av kriminalvården.

Domstolarna

Antalet mål vid häradsrätterna och rådhusrätterna, som under en följd av år ökat, minskade något under år 1963. Under första halvåret 1964 ökade antalet mål ånyo. Särskilt i storstadsområdena har arbetssituationen ibland varit ansträngd och målbalanser har tidvis uppkommit. Vissa häradsrätter och rådhusrätter har tillfälligt måst tillföras domarpersonal utöver den ordinarie organisationen. Därmed har arbetssituationen kunnat bemästras och några mera anmärkningsvärda målbalanser förekommer inte för närvarande.

För några domsagors del begärs nya domartjänster fr. o. m. budgetåret 1965/66. Däremot föreslås inte någon ökning av antalet domare vid rådhusrätterna, för vilka organisationen fastställts under hösten 1964 i samband med beslutet om deras förstatligande.

De senaste åren har antalet inskrivningsärenden stigit avsevärt vid underrätterna på grund av den livliga byggnadsverksamheten. Detta har lett till en kraftig arbetsökning vid inskrivningsavdelningarna. Det finns anledning förmoda, att med den snabba samhällsutvecklingen denna ökning kommer att fortsätta. Främst mot bakgrund härav begärs ökade medel för tingsnotarier och icke rättsbildade biträden vid underrätterna under budgetåret 1965/66.

Vid hovrätterna har antalet mål varit i stort sett oförändrat sedan flera år. Någon förändring av antalet domare vid dessa domstolar föreslås inte.

I enlighet med ett av statskontoret avgivet förslag förordas, att advokatfiskalsuppgifterna vid hovrätterna överflyttas till kammarkollegiet den 1 juli 1965.

Frågan om anslag till högsta domstolen och nedre justitierevisionen kommer att anmälas senare under våren.

Vattendomstolarnas personalbehov har utretts av särskild utredningsman. På grundval av utredningsmannens förslag föreslås, att personalen vid några vattendomstolar minskas och att viss rättsbildad personal utbyts mot icke rättsbildade biträden.

Totalt begärs anslagsökningar under avsnittet för domstolarna med 48,8 milj. kr., av vilka 47,3 milj. kr. är föranledda av löneomräkningar och liknande omständigheter.

Kriminalvården

Antalet intagna i fångvårdsanstalterna stiger sedan en lång följd av år. Medeltalet intagna ökade från 2 400 år 1950 till 4 826 år 1960 och utgjorde år 1964 5 460. Sistnämnda år uppgick maximibeläggningen till 5 849 som är

det högsta antalet intagna hittills. Föreliggande prognoser tyder på fortsatt ökning.

Platsantalet vid kriminalvårdens anstalter uppgick vid slutet av år 1964 till 5 588. Den första etappen av den nya centralanstalten i Kumla tas i bruk i början av innevarande år. Detta ger ett tillskott av 240 platser.

För den typ av anstaltsbehandling, som enligt brottsbalken kan föreskrivas i samband med skyddstillsyn, står nu fyra nya anstalter med tillhoppa 160 platser färdiga. Dessa avses för manligt klientel. För budgetåret 1965/66 begärs medel för att uppföra en sådan anstalt för kvinnligt klientel. Vidare föreslås, att två öppna anstalter om tillhoppa 180 platser skall byggas för intagna som dömts till fängelse.

Byggnadsverksamheten under budgetåret 1965/66 beräknas kräva en investering av 21 milj. kr.

På grundval av utredning av statskontoret föreslås vissa förändringar av administrationen inom fångvården. Personalförstärkningar begärs i anledning härav både i kriminalvårdsstyrelsen och vid de regionala och lokala förvaltningarna.

Vidare föreslås, att tillsynspersonalen vid anstalterna förstärks.

Brottsbalkens ikraftträdande innebär, att frivården intensifieras. En planmässig upprustning har de senaste budgetåren skett av skyddskonsulentorganisationen. Övervakningsnämnder har organiserats fr. o. m. den 1 januari 1965. Dessa nämnder skall leda kriminalvården i frihet.

Vissa ökade medel begärs för hjälp åt frigivna och andra som står under tillsyn.

Under avsnittet kriminalvården föreslås anslagshöjningar med sammanlagt 25,2 milj. kr., av vilka 11,1 milj. kr. är föranledda av löneomräkningar.

Sammanfattning

Förändringarna inom justitiedepartementets verksamhetsområde i förhållande till riksstaten för budgetåret 1964/65 framgår av följande sammanställning:

DRIFTBUDGETEN	Anvisat 1964/65	Förslag 1965/66	Ökning eller minskning
<i>Andra huvudtiteln</i>			
A. Justitiedepartementet m. m.	8,9	11,1	+ 2,2
B. Justitiekanslersämbetet och åklagar- väsendet	20,5	39,2	+ 18,7
C. Domstolarna	70,8	119,6	+ 48,8
D. Rättegångsväsendet i allmänhet	16,4	16,8	+ 0,4
E. Kriminalvården m. m.	110,0	135,2	+ 25,2
F. Diverse	10,3	13,7	+ 3,4
Summa för driftbudgeten	236,9	335,6	+ 98,7

4   *Statsverkspropositionen år 1965: Bil. 4: Justitiedepartementet*

KAPITALBUDGETEN

<i>Statens affärsverksfonder (Domänverket)</i>	Anvisat 1964/65	Förslag 1965/66	Ökning eller minskning
Förvärv av fångkolonier	0,8	0,8	
<i>Statens allmänna fastighetsfond</i>			
Vissa byggnadsarbeten för fångvården . . .	21,0	21,0	
Summa för kapitalbudgeten	21,8	21,8	
Totalt för justitiedepartementet	258,7	357,4	+ 98,7

DRIFTBUDGETEN

Andra huvudtiteln

A. Justitiedepartementet m. m.

A 1. Statsrådsberedningen: Avlöningar

För innevarande budgetår har till Statsrådsberedningen: Avlöningar och Statsrådsberedningen: Omkostnader anvisats förslagsanslag av 987 000 kr. resp. 71 000 kr. samt till Justitiedepartementet: Avlöningar och Justitiedepartementet: Omkostnader förslagsanslag av 3 126 000 kr. resp. 285 000 kr. Vidare har till Kommittéer och utredningar genom sakkunniga och till Extra utgifter anvisats reservationsanslag av 3 000 000 kr. resp. 195 000 kr.

Genom beslut den 5 juni 1963 tillkallade Kungl. Maj:t en särskild utredning, departementsutredningen, för att utreda statsdepartementens — med undantag för utrikesdepartementets — organisation och arbetsformer. Utredningens huvudsyfte är att stärka departementens ställning som organ för den centrala planeringen genom att förbättra deras organisation och resurser för planering och samordning. Enligt direktiven skall utredningen upprätta förslag till organisation av departementen. Departementsutredningen beräknas avsluta vissa delar av hithörande undersökningar i början av detta år. Anslagen till departementsorganisationen torde därför böra underställas riksdagen senare under vårsessionen.

I prop. 1964: 1 (bil. 2 s. 7) anmäldes frågan om förstärkning av departementens resurser för långsiktig planering. Den då föreslagna förstärkningen avsågs vara av provisorisk karaktär i avbidan på departementsutredningens förslag. I detta sammanhang berördes även frågan om planeringsresurserna inom ämbetsverk och andra myndigheter. Det förutsattes att förslag härom skulle kunna framläggas till 1965 års riksdag. Avsikten är att denna fråga skall behandlas i samband med anslagen till departementsorganisationen.

Mot bakgrund av vad nu sagts torde ifrågavarande anslag i statsverkspropositionen böra uppföras endast med preliminära belopp. Jag föreslår, att härvid beräknas till Statsrådsberedningen: Avlöningar ett förslagsanslag av 1 099 000 kr., till Statsrådsberedningen: Omkostnader ett förslagsanslag av 87 000 kr., till Justitiedepartementet: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 720 000 kr., till Justitiedepartementet: Omkostnader ett förslagsanslag av

355 000 kr., till Kommittéer m. m. ett reservationsanslag av 4 200 000 kr. samt till Extra utgifter ett reservationsanslag av 220 000 kr.

Under återopande av det anförda hemställer jag i förevarande sammanhang, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till *Statsrådsberedningen: Avlöningar* för budgetåret 1965/66 beräkna ett förslagsanslag av 1 099 000 kr.

A 2. Statsrådsberedningen: Omkostnader

Under återopande av vad jag anført under punkten 1 hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till *Statsrådsberedningen: Omkostnader* för budgetåret 1965/66 beräkna ett förslagsanslag av 87 000 kr.

A 3. Justitiedepartementet: Avlöningar

Under återopande av vad jag anført under punkten 1 hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till *Justitiedepartementet: Avlöningar* för budgetåret 1965/66 beräkna ett förslagsanslag av 3 720 000 kr.

A 4. Justitiedepartementet: Omkostnader

Under återopande av vad jag anført under punkten 1 hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till *Justitiedepartementet: Omkostnader* för budgetåret 1965/66 beräkna ett förslagsanslag av 355 000 kr.

A 5. Justitiedepartementet: Svensk författningssamling

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	375 000	380 174
1964/65	400 000	
1965/66 (förslag)	400 000	

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Justitiedepartementet: Svensk författningssamling* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 400 000 kr.

A 6. Lagberedningen

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	316 000	309 750
1964/65	397 000	
1965/66 (förslag)	431 000	

Lagberedningen (skr. 25/8 1964) hemställer, att beredningens sekreterare, som beredningen anser ha samma slags uppgifter som ledamöterna, får vara ledamot, tillika sekreterare. Vidare yrkar beredningen, att en tjänst som kanslibitråde utbyts mot en tjänst som kontorist. Beredningen begär därjämte arvodeshöjning åt en av ledamöterna. Slutligen yrkas för ökade omkostnader en höjning av anslaget med 12 500 kr. Kostnaderna för de föreslagna ändringarna beräknas till 20 457 kr. Anslaget bör därjämte uppräknas med 34 972 kr. i anledning av löneomräkning.

Departementschefen

Jag erinrar om att Kungl. Maj:t under löpande budgetår förordnat om förhöjt arvode till den ledamot av lagberedningen, för vilken begärts arvodesökning.

Beredningens förslag, att sekreteraren skall vara såväl ledamot som sekreterare, kan jag inte tillstyrka.

Jag har inte något att erinra mot att hos lagberedningen får tjänstgöra en kontorist i Ag 9 i stället för det kanslibitråde som nu tjänstgör där.

För ökade omkostnader bör anvisas 5 500 kr.

Med beaktande av att en reservation på 27 000 kr. förelåg under anslaget vid utgången av budgetåret 1963/64 beräknar jag den erforderliga ökningen av medelsbehovet till 34 000 kr. Anslaget bör i enlighet härmed uppföras med (397 000 + 34 000) 431 000 kr.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lagberedningen* för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 431 000 kr.

A 7. Fideikommissnämnden

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	75 000	20 000
1964/65	150 000	
1965/66 (förslag)	25 000	

Vid utgången av budgetåret 1963/64 förelåg under förevarande anslag en reservation av 55 000 kr.

Fideikommissnämnden (skr. 25/8 1964) har beräknat medelsbehovet för 1965/66 till 109 000 kr.

Departementschefen

Med hänsyn till förefintlig reservation under anslaget samt beräknad medelsåtgång under innevarande och nästkommande budgetår föreslår jag, att anslaget för budgetåret 1965/66 upptas med 25 000 kr. Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Fideikommissnämnden* för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 25 000 kr.

A 8. Ombuden för tillsyn av tryckta skrifter.

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	35 000	34 800
1964/65	35 000	
1965/66 (förslag)	35 000	

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ombuden för tillsyn av tryckta skrifter* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 35 000 kr.

A 9. Kommittéer m. m.

Under återopande av vad jag anfört under punkten 1 hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till *Kommittéer m. m.* för budgetåret 1965/66 beräkna ett reservationsanslag av 4 200 000 kr.

A 10. FN:s tredje världskongress för förebyggande av brott m. m.

	Anslag
1964/65	200 000
1965/66 (förslag)	400 000

FN:s tredje världskongress för förebyggande av brott och behandling av brottslingar kommer att äga rum i Stockholm den 9—den 18 augusti 1965.

Kostnaderna för kongressen har beräknats till 600 000 kr. (jfr prop. 1964: 1 bil. 4 s. 11). För förberedelsearbete under budgetåret 1964/65 har anslagits 200 000 kr. För budgetåret 1965/66 bör anslaget uppföras med återstående belopp 400 000 kr.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till FN:s tredje världskongress för förebyggande av brott m. m. för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kr.

A 11. 1967 års konferens för revision av Bernkonventionen m. m.

	Anslag
1965/66 (förslag)	100 000

I Stockholm kommer under sommaren 1967 att anordnas en diplomatisk konferens, som avser att genomföra en revision av 1886 års Bernkonvention för skydd av litterära och konstnärliga verk. Troligen kommer konferensen även att behandla vissa frågor, som faller inom området för 1883 års Pariskonvention för skydd av den industriella äganderätten.

Vidare kommer frågan om omorganisation av det för nämnda båda konventioner gemensamma organet BIRPI att behandlas.

Vissa kostnader bl. a. för konferensens sekretariat torde uppkomma redan nästa budgetår. Dessa utgifter kan uppskattas till omkring 100 000 kr., vilka medel torde få upptas under särskilt anslag.

Under hänvisning till det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till 1967 års konferens för revision av Bernkonventionen m. m. för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 100 000 kr.

A 12. Extra utgifter

Under återopande av vad jag anført under punkten 1 hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, i avvidan på särskild proposition i ämnet, till *Extra utgifter* för budgetåret 1965/66 beräkna ett reservationsanslag av 220 000 kr.

B. Justitiekanslersämbetet och åklagarväsendet**B 1. Justitiekanslersämbetet: Avlöningar**

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	408 000	385 551
1964/65	416 000	
1965/66 (förslag)	456 000	

Justitiekanslersämbetet (skr. 31/8 1964) hemställer, att anslaget höjs med 40 000 kr. i anledning av löneomräkning.

Departementschefen

Jag tillstyrker justitiekanslersämbetets förslag. Anslaget bör således uppföras med (416 000 + 40 000) 456 000 kr.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) godkänna följande avlöningsstat för justitiekanslersämbetet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	188 000
2. Avlöningar till icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	161 000
3. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	107 000
	Summa kr. 456 000

- b) till *Justitiekanslersämbetet*: *Avlöningar* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 456 000 kr.

B 2. Justitiekanslersämbetet: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	48 000	43 362
1964/65	31 000	
1965/66 (förslag)	32 000	

Justitiekanslersämbetet (skr. 31/8 1964) hemställer, att anslaget höjs med 1 000 kr.

	Anvisat 1964/65	Föreslagen ändring 1965/66 Mynd.	1965/66 Dep.ch.
Expenser: Övriga expenser	20 600	+ 1 000	+ 1 000

Departementschefen

Jag tillstyrker ämbetets förslag och upptar anslaget till 32 000 kr. samt hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen
att till *Justitiekanslersämbetet: Omkostnader* för budget-
året 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 32 000 kr.

B 3. Riksåklagarämbetet: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	539 000	560 127
1964/65	1 033 000	
1965/66 (förslag)	1 090 000	

Riksåklagarämbetet (skr. 31/8 1964) hemställer, att anslaget höjs med 57 000 kr. i anledning av löneomräkning. Vidare begär ämbetet, att en av de tre byråchefstjänsterna i Be 3 vid ämbetet skall ordinariesättas.

Departementschefen

Jag kan inte tillstyrka förslaget om ordinariesättning av en byråchefstjänst i Be 3.

Anslaget bör uppföras i enlighet med ämbetets förslag eller således med (1 033 000 + 57 000) 1 090 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) godkänna följande avlöningsstat för riksåklagarämbetet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	250 000
2. Ersättningar till expertis och tillfällig arbetskraft, <i>förslagsvis</i>	250 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	285 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	305 000

Summa kr. 1 090 000

b) till *Riksåklagarämbetet: Avlöningar* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 1 090 000 kr.

B 4. Riksåklagarämbetet: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	29 000	42 292
1964/65	150 000	
1965/66 (förslag)	140 000	

Riksåklagarämbetet (skr. 31/8 1964) hemställer om ett anslag på 140 000 kr., vilket innebär en minskning med 10 000 kr.

	Anvisat 1964/65	Föreslagen ändring 1965/66 Mynd.	Dep.ch.
1. Sjukvård	2 000	+ 1 000	+ 1 000
2. Reseersättningar	12 000	+ 18 000	+ 18 000
3. Expenser: Övriga expenser	111 000	— 34 000	— 34 000
4. Publikationstryck	—	+ 10 000	+ 10 000
5. Ersättning för central avlöningsuträkning	20 000	— 5 000	— 5 000
		— 10 000	— 10 000

Departementschefen

Med hänvisning till beräkningen i den föregående sammanställningen upptar jag anslaget till 140 000 kr. Jag har därvid inräknat 10 000 kr. för en ny anslagspost benämnd Publikationstryck.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Riksåklagarämbetet: Omkostnader* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 140 000 kr.

B 5. Övriga åklagarmyndigheter: Avlöningar

	Anslag
1964/65	16 000 000
1965/66 (förslag)	34 269 000

Riksåklagarämbetet (skr. 31/8 1964) föreslår, att anslaget ökas med 18 168 000 kr. i anledning av löneomräkning.

Departementschefen

I samband med åklagarväsendets förstatligande från och med den 1 januari 1965 (prop. 1964: 100; SU 114; rskr. 259) anvisades för budgetåret 1964/65 under andra huvudtiteln bl. a. två förslagsanslag, benämnda Övriga åklagarmyndigheter: Avlöningar samt Övriga åklagarmyndigheter: Omkostnader, på resp. 16 milj. kr. och 1,6 milj. kr. Beräkningen av medelsåtgången avsåg endast första halvåret 1965.

Nu förevarande anslag bör, efter löneomräkning, för budgetåret 1965/66 uppföras med 34 269 000 kr.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) godkänna följande avlöningsstat för övriga åklagar- myndigheter, att tillämpas tills vidare från och med budget- året 1965/66:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, för- slagsvis	6 779 000
2. Ersättningar till expertis, förslagsvis	400 000
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal, för- slagsvis	14 812 000
4. Rörligt tillägg, förslagsvis	12 278 000
	Summa kr. 34 269 000

b) till Övriga åklagarmyndigheter: Avlöningar för bud- getåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 34 269 000 kr.

B 6. Övriga åklagarmyndigheter: Omkostnader

	Anslag
1964/65	1 600 000
1965/66 (förslag)	3 240 000

Riksåklagarämbetet (skr. 31/8 1964) föreslår, att anslaget höjs med 1 640 000 kr.

	Anvisat 1964/65	Föreslagen ändring Mynd.	1965/66 Dep.ch.
1. Sjukvård m. m.	30 000	+ 30 000	+ 30 000
2. Reseersättningar	620 000	+ 620 000	+ 620 000
3. <i>Expenser</i>			
a) Bränsle, lyse och vatten	100 000	+ 100 000	+ 100 000
b) Övriga <i>expenser</i>	850 000	+ 890 000	+ 890 000
		+ 1 640 000	+ 1 640 000

Departementschefen

Med hänvisning till vad som anförts under anslaget B 5 och beräkningen i den föregående sammanställningen upptar jag förevarande anslag till 3 240 000 kr. Därvid har inräknats 40 000 kr. för engångsutgifter avseende flyttningskostnader.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till Övriga åklagarmyndigheter: Omkostnader för bud- getåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 3 240 000 kr.

Vissa data rörande de allmänna domstolarna 1/1 1961—30/6 1964

(I uppgifterna rörande underrätterna är antal över 1 000 avrundade i jämna hundratal)

		1961 ¹	1962 ²	1963 ²	30.6.63 ²	30.6.64 ²
<i>Underrätterna</i>						
Inkomna allmänna mål	ds	66 100	71 800	70 300	33 200	35 400
	rr	95 000	94 100	91 700		44 700
	s:a	161 100	165 900	162 000		80 100
Balans allmänna mål vid utgången av resp. år	ds	14 700	15 700	15 200		
	rr	16 000	16 500	15 600		
	s:a	30 700	32 200	30 800		
Inkomna expropriationsmål	ds	269	363	267		
	rr	93	113	174		
	s:a	362	476	441		
Mål om lagsökning och betalningsföreläggande ³	ds	99 600	109 900	110 800	53 900	60 900
	rr	62 100	65 500	68 100		38 100
	s:a	161 700	175 400	178 900		99 000
Inkomna till ägodelningsrätt och ägodelningsdomare	ds	7 900	8 000	8 100		
	rr	1 700	1 700	1 700		
	s:a	9 600	9 700	9 800		
Upphörda konkurser	ds	786	813	789		
	rr	714	787	711		
	s:a	1 500	1 600	1 500		
Inskrivningsärenden	ds	436 000	474 400	567 000	270 000	280 900
	rr	123 000	129 100	132 900		67 000
	s:a	559 000	603 500	699 900		347 900
Gravations- och äganderättsbevis	ds	211 000	231 100	254 100		
	rr	60 400	64 100	69 500		
	s:a	271 400	295 200	323 600		
<i>Hovrätterna</i>						
Inkomna mål		7 985	8 119	8 080	4 234	4 110
Balans		2 404	2 511	2 536	2 384	2 463
<i>Högsta domstolen</i>						
Inkomna nådeansökningar		1 924	1 837	1 944	994	1 020
Inkomna mål och ärenden i övrigt		1 401	1 406	1 336	708	737
Balans, mål och ärenden i övrigt		572	621	565	465	605

¹ Uppgifterna för 1961 är hämtade ur den officiella statistiken.² » » 1962, 1963 och 1964 är preliminära siffror, erhållna av statistiska centralbyrån, dock bygger siffrorna vad gäller rådhusrätterna 30/6 1964 på statistiska rapporter från desamma till justitiedepartementet.³ Helårssiffrorna avser slutligt handlagda mål medan halvårssiffrorna avser inkomna mål.

C. Domstolarna

C 1. Högsta domstolen m. m.: Avlöningar

Anslaget avser avlöningar till såväl högsta domstolens ledamöter som tjänstemän vid nedre justitierevisionen.

I riksstaten för budgetåret 1964/65 har såsom förslagsanslag upptagits, till Högsta domstolen m. m.: Avlöningar 4 822 000 kr. och till Högsta domstolen m. m.: Omkostnader 334 000 kr.

Genom prop. 1964: 140 (s. 45—49) har Kungl. Maj:t föreslagit bl. a. viss ändring av § 26 regeringsformen, innebärande att högsta domstolens hörande inte skall vara obligatoriskt i alla nådeärenden inom dess verksamhetsområde. Såsom anges i propositionen förutsätter ett genomförande av förslaget, att beredningen av dessa ärenden, som nu är uppdelad på justitierevisionen och justitiedepartementet, helt koncentreras till detta departement. Vidare anges i propositionen, att närmare ställning till frågan om inrättande av ett särskilt organ för handläggningen av nådeärenden i departementet borde prövas vid behandlingen av anslagsäskandena för budgetåret 1965/66.

I nämnda proposition har även föreslagits, att lagrådet skall beredas möjlighet att arbeta på två avdelningar (jfr anslaget C 3). Även detta förslag inverkar på högsta domstolens organisation.

Jag har i det föregående (jfr anslaget A 1) föreslagit, att med hänsyn till vissa särskilt angivna omständigheter bl. a. anslagen Justitiedepartementet: Avlöningar och Justitiedepartementet: Omkostnader i statsverkspropositionen skall endast uppföras med preliminära belopp i avbidan på särskild proposition. I denna särskilda proposition får även frågan om inrättande av ett särskilt organ för nådeärenden i justitiedepartementet behandlas. Ett sådant organ berör också nedre justitierevisionens organisation. Med hänsyn härtill bör anslagen Högsta domstolen m. m.: Avlöningar och Högsta domstolen m. m.: Omkostnader i statsverkspropositionen uppföras med preliminära belopp. Jag föreslår, att dessa belopp beräknas till 5 246 000 kr. resp. 384 000 kr.

Under återopande av det anförda hemställer jag i förevarande sammanhang, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till *Högsta domstolen m. m.: Avlöningar* för budgetåret 1965/66 beräkna ett förslagsanslag av 5 246 000 kr.

C 2. Högsta domstolen m. m.: Omkostnader

Under återopande av vad jag anført under föregående anslag hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till *Högsta domstolen m. m.: Omkostnader* för budgetåret 1965/66 beräkna ett förslagsanslag av 384 000 kr.

C 3. Regeringsrätten: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	1 200 000	1 200 445
1964/65	1 200 000	
1965/66 (förslag)	1 366 000	

Kungl. Maj:t har i prop. 1964: 140 föreslagit, att lagrådet med hänsyn till den stegrade lagstiftningsaktiviteten skall beredas möjlighet att arbeta på två avdelningar. Om en sådan anordning skall kunna genomföras måste, såsom framhålls i propositionen (s. 82), med hänsyn till arbetsläget i regeringsrätten antalet regeringsråd ökas med ett, åtminstone under tid lagrådet tjänstgör på avdelningar. Jag föreslår att, därest riksdagen bifaller Kungl. Maj:ts förslag om möjlighet för lagrådet att arbeta på två avdelningar, antalet regeringsråd får ökas från nuvarande 16 till 17. Medel för ändamålet bör beräknas för tiden efter den 1 oktober 1965.

Jag beräknar vidare medel för den lönegradsändring chefen för civildepartementet föreslagit vid anmälan av för flera huvudtitlar gemensamma frågor.

De föreslagna förändringarna medför, att anslaget bör höjas med 66 000 kr. Därjämte bör det i anledning av löneomräkning uppräknas med 100 000 kr. och sålunda uppföras med (1 200 000 + 66 000 + 100 000) 1 366 000 kr.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att göra de ändringar i personalförteckningen för regeringsrätten, som föranleds av vad jag föreslagit i det föregående;

b) godkänna följande avlöningsstat för regeringsrätten, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	855 000
2. Avlöningar till icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	22 000
3. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	489 000

Summa kr. 1 366 000

c) till *Regeringsrätten: Avlöningar* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 1 366 000 kr.

C 4. Regeringsrätten: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	22 000	43 574
1964/65	36 000	
1965/66 (förslag)	41 000	

Jag förordar, att anslaget med hänsyn till ökade kostnader uppräknas med 5 000 kr., och hemställer i enlighet härmed, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Regeringsrätten: Omkostnader* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 41 000 kr.

C 5. Regeringsrätten: Regeringsrättens årsbok

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	55 000	59 192
1964/65	55 000	
1965/66 (förslag)	60 000	

Jag föreslår, att anslaget med hänsyn till ökade kostnader uppräknas med 5 000 kr., och hemställer i enlighet härmed, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Regeringsrätten: Regeringsrättens årsbok* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 60 000 kr.

C 6. Hovrätterna: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	13 821 000	13 184 504
1964/65	14 148 000	
1965/66 (förslag)	16 325 000	

Fråga om överflyttning av advokatfiskalsgöromålen från hovrätterna till kammarkollegiet

Kungl. Maj:t uppdrog den 5 april 1963 åt statskontoret att utreda möjligheterna att till kammarkollegiet överflytta de arbetsuppgifter, som inom hovrätt handläggs av advokatfiskal. *Statskontoret* har, med överlämnande av en inom statskontoret upprättad promemoria i ärendet, i skrivelse den 29 maj 1964 föreslagit, att kammarkollegiet den 1 juli 1965 skall överta advokatfiskalsgöromålen från hovrätterna. Enligt statskontorets förslag bör på kollegiet ankomma att utöva tillsyn över debiteringen av arvsskatten och att, med bistånd av riksrevisionsverket och kontrollstyrelsen, ge-

nomföra den juridiska eftergranskning beträffande gåvoskatten samt lagfarts- och inteckningsskatterna, som må anses erforderlig.

I statskontorets promemoria anføres bl. a. följande. I Svea hovrätt finns en särskild tjänst för advokatfiskal medan i övriga hovrätter det åligger vederbörande byråchef eller byrådirektör att handlägga advokatfiskalsuppgifterna. Vid den förestående moderniseringen av stämpelväsendet och det därmed förenade uppbördsförfarandet kommer advokatfiskalsgöromålen att begränsas till att avse tillsyn över rättssenheter i beskattningsmyndigheternas debitering. I fråga om behovet av en sådan revision synes inte med fog kunna göras gällande, att särskilda statsfinansiella eller andra hänsyn numera kräver att skatteuttaget bör eftergranskas mera intensivt än vad som anses tillfyllest inom skatteväsendet i övrigt. De organ som påför skatterna — inskrivningsdomare och länsstyrelse — lär inom nutidens skatteväsende få anses väl fylla måttet för vad man rimligen kan fordra i fråga om kompetens att tillämpa skatteförfattningarna. Anmärkningar mot beräkningen av annan hithörande skatt än arvsskatten är ytterst fåtaliga. I förhållande till vad denna skatt inbringar ger efterkontrollen ett tämligen ringa resultat i tillkommande och restituerad skatt eller omkring 0,4 procent i vardera riktningen. En begränsning av efterkontrollen bör kunna rekommenderas i vart fall beträffande lagfartsskatten, inteckningsskatten och gåvoskatten. För arvsskattens del synes särskilt det förhållandet, att skatteuttaget är splittrat på så många organ med skiftande kunskaper och erfarenhet hos befattningshavarna, nödvändiggöra att en viss planmässig efterkontroll alltjämt sker. Kontrollen synes böra uppläggas efter ett system, som i möjligaste mån beaktar de praktiska erfarenheterna av förekommande felaktigheter. För att möjliggöra en rationalisering erfordras, att verksamheten uppsamlas hos ett mindre antal organ under gemensam ledning eller hos en enda central myndighet. En omorganisation i denna riktning ställer sig fördelaktig också i åtskilliga andra hänseenden. Därmed skapas bl. a. bättre garantier för enhetlighet i rättstillämpningen. Ett centralt advokatfiskalskontor kan även antas bli mera skickat än de nuvarande att lämna upplysningar i tveksamma tillämpningsfrågor.

Statskontoret föreslår, att en centralisering av advokatfiskalsgöromålen till kammarkollegiet genomförs från den 1 juli 1965. Statskontoret anser, att nu förevarande göromål är av sådan omfattning, att vid kammarkollegiet för ändamålet bör finnas tre lagfarna befattningshavare och tre tjänstemän inom biträdeskarriären.

Yttranden över statskontorets promemoria har, efter remiss, avgivits av rikets hovrätter, kammarkollegiet, riksrevisionsverket, kontrollstyrelsen, riksarkivet, Föreningen Sveriges häradshövdingar, Föreningen Sveriges stadsdomare och Sveriges advokatsamfund. Svea hovrätt har bifogat ett yttrande från advokatfiskalen i hovrätten.

Statskontorets förslag om överflyttning av advokatfiskalsgöromålen till kammarkollegiet den 1 juli 1965 har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissorgan utom hovrätten över Skåne och Blekinge. Advokatfiskalen i Svea hovrätt har ej heller biträtt förslaget.

Svea hovrätt erinrar om att vissa ändringar i fråga om advokatfiskalens ämbetsgöromål sker den 1 januari 1965, då stämpelskatteförordningen den 21 maj 1964 träder i kraft. Sålunda genomförs väsentliga förändringar i anmärkningsförfarandet. Oaktat härigenom tveksamhet kan råda hur advokatfiskalsgöromålen framdeles kan komma att gestalta sig och om det är lämpligt att redan nu fastställa en ny organisation för granskningsverksamheten, tillstyrker hovrätten statskontorets förslag.

Hovrätten för Västra Sverige framhåller, att advokatfiskalsgöromålen i längden inte kan förenas med byråchefstjänsten i hovrätten, i synnerhet inte efter den 1 januari 1965, då rådhusrätterna förstatligas och därmed arbetsbördan för byråchefen vid hovrätten ökar. Av denna anledning vill hovrätten — oaktat nuvarande ordning har vissa fördelar — tillstyrka, att en överflyttning av berörda arbetsuppgifter snarast kommer till stånd.

Hovrätten för Nedre Norrland anför, att så länge hovrätten är fullföljdsinstans i ärenden rörande stämpelskatt skäl visserligen kan tala för att behålla den fortlöpande granskningen av stämpelbeläggningen hos tjänsteman i hovrätten. I och för sig är det dock inte något som hindrar, att revisionsverksamheten förläggs annorstädes. Principiellt är det inte heller helt tillfredsställande, att en i hovrätten anställd tjänsteman för talan där på tjänstens vägnar. En centralisering av verksamheten har stora fördelar med hänsyn till de möjligheter till säkrare rutin och större enhetlighet som därigenom vinnas. Samtidigt avlastas hovrätternas byråchefer respektive byrådirektörer ett arbete, som faller utanför det egentliga syftet med ifrågavarande tjänster. Det är väl tänkbart, att den nuvarande ordningen för stämpelärendenas handhavande inte kommer att bestå. Anledning finns dock knappast att fördenskull låta bero vid gällande granskningsystem. En omgestaltning av detta föregriper inte en reform av beskattningssystemet och dess organisation.

Kammarkollegiet finner bärande skäl tala för att granskningen i enlighet med statskontorets förslag anförtros åt kammarkollegiet, som har ett utbyggt advokatfiskalskontor med uppgift att på åtskilliga områden bevaka kronans eller eljest det allmännas rätt och att utföra talan i sådana hänseenden. Kollegiet är i enlighet härmed berett att den 1 juli 1965 överta de ifrågavarande arbetsuppgifterna.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, som förklarar sig icke kunna tillstyrka förslaget om överflyttande av advokatfiskalsuppgifterna från hovrätterna till kammarkollegiet den 1 juli 1965, erinrar om att advokatfiskalsverksamheten vid hovrätterna bedrivits under avsevärd tid. Skatte-

systemet har under denna tidrymd grundligt ändrats, och det är därför i och för sig motiverat att undersöka huruvida den nuvarande organisationen för kontrollverksamheten bör bibehållas eller ändras. Beträffande arvsbeskattningen är emellertid den stora frågan huruvida underrätterna bör i framtiden vara beskattningsmyndighet. Det nära sambandet mellan arvsbeskattningen och gåvobeskattningen talar starkt för att samma myndighet bör vara beskattningsmyndighet i fråga om gåvoskatt och arvsskatt. Hovrätten vill som sin mening i första hand uttala, att någon ändring av organisationen för bestridandet av advokatfiskalsgöromålen inte bör genomföras förrän frågan om beskattningsmyndighet vid arvsbeskattningen och därmed sammanhängande frågor om fullföljdsgången utretts. Emellertid ger det framlagda förslaget anledning till andra invändningar. Hovrätten framhåller, att allmän enighet torde råda om att den statliga förvaltningen i Stockholm inte bör tillåtas svälla i onödan. Även om det endast är fråga om ett litet antal befattningshavare synes den föreslagna centraliseringen av en verksamhet, som sedan gammalt till stor del bedrivs utanför Stockholm, principiellt oriktig. Det torde även vara tveksamt huruvida tillräckligt kvalificerade krafter kan förvärfas till de föreslagna tjänsterna som lagfarna befattningshavare vid advokatfiskalskontoret. Frågan om en överflyttning av advokatfiskalsgöromålen till kammarkollegiet bör avgöras först sedan ytterligare utredning verkställts.

I kravet på ytterligare utredning instämmer *advokatfiskalen i Svea hovrätt*. Denne anser det i dagens läge knappast vara möjligt att yttra sig om lämpligheten av en flyttning av de arbetsuppgifter, som ankommer på advokatfiskal i hovrätt, sedan stämpelskatteförordningen och de i anslutning därtill gjorda ändringarna i arvs- och gåvoskatteförordningen trätt i kraft. En längre tids erfarenhet torde vara nödvändig för bedömningen av denna fråga. En prövotid av åtminstone två år torde vara påkallad.

Hovrätternas anslagsframställningar

Hovrätterna (skr. 14/8, 21/8, 27/8, 28/8 och 31/8 1964) hemställer, att anslaget höjs med avrundat 2 783 000 kr.

Ökning

Personalförändringar

Dömande avdelningar

1. *Svea hovrätt*

a) En ordinarie allmän avdelning

1 lagman Bo 5, 4 hovrättsråd Bo 1, 1 fiskal Ae 21, 2 fiskalsaspiranter Ag 19, 1 kontorsskrivare Ao 13, 1 kontorist Ao 9, arvode till 1 hovrättsråd som vice ordförande . . . . .

420 230

b) En extra allmän avdelning

5 extra ledamöter Ae 27, 1 fiskal Ae 21, 2 fiskalsaspiranter Ag 19,

	Ökning
1 kontorsskrivare Ag 13, 1 kontorist Ag 9, vikariatslön åt 1 hovrättsråd som lagman i Bo 5, särskild ersättning på 3 000 kr. åt 1 hovrättsråd som vice ordförande	370 022
2. Göta hovrätt	
2 extra ledamöter Ae 27	86 099
3. Hovrätten över Skåne och Blekinge	
1 lagman Bo 5 i stället för 1 hovrättsråd (vice ordförande), 2 extra ledamöter Ae 27 och under 6 månader 1 extra ledamot Ae 27	120 020
4. Hovrätten för Västra Sverige	
3 extra ledamöter Ae 27 och 2 fiskaler Ae 21	199 892
5. Hovrätten för Övre Norrland	
1 lagman Bo 5, 1 hovrättsråd Bo 1 och 1 extra ledamot Ae 27	165 151
Övriga förstärkningar	
6. 7 icke rättsbildade biträden	
1 kontorist Ao 9 och 2 kanslibitraden Ao 7 (Svea hovrätt), 4 kontorsbiträden högst Ae 5 (hovrätten för Västra Sverige 3, hovrätten för Övre Norrland 1)	108 725
Tjänsteförändringar	
7. Icke rättsbildade biträden	
1 kontorist Ao 9 — kansliskrivare Ao 11 (Svea hovrätt), 18 kanslibitraden Ao 7 — kontorister Ao 9 (Svea hovrätt 9, hovrätten över Skåne och Blekinge 4, hovrätten för Västra Sverige 4, hovrätten för Övre Norrland 1), 1 kontorsbiträde högst Ae 5 — kanslibiträde Ao 7 (Svea hovrätt)	35 061
8. Expeditionsvakter	
1 förste expeditionsvakt Ao 9 — materialförvaltare Ao 11 (hovrätten för Västra Sverige), 3 expeditionsvakter Ao 7 — förste expeditionsvakter Ao 9 (Svea hovrätt 1, hovrätten för Nedre Norrland 2)	7 272
9. Vissa arvodesfrågor	3 300
Löneomräkning	1 267 514
	2 783 286

Hovrätterna för Nedre Norrland och för Övre Norrland har därjämte anmärkt, att en förändring av byrådirektörstjänsterna vid dessa hovrätter till byråchefstjänster synes påkallad.

Vissa statistiska uppgifter rörande hovrätterna

Hovrätt	Tid	Inkomna mål	Annorledes än genom avskrivn. avgjorda mål	Beviljade dispenser enl. 22 § arbetsord. för rikets hovrätter	Huvudförhandl. 2 eller flera dagar	Utgående balans
Svea (m. u. a. vattenöverdomst.)	1/10 1961—30/9 1962	3 449	3 043	121	65	1 137
	1/10 1962—30/9 1963	3 493	2 881	129	86	1 085
	1/10 1963—30/9 1964	3 085	2 724	356	57	999
Göta	1/10 1961—30/9 1962	1 022	835	32	7	303
	1/10 1962—30/9 1963	986	842	37	7	300
	1/10 1963—30/9 1964	1 007	865	34	7	302
Skåne och Blekinge	1/10 1961—30/9 1962	1 065	984	1	12	205
	1/10 1962—30/9 1963	1 160	961	—	19	350
	1/10 1963—30/9 1964	1 148	1 028	36	11	368
Västra Sverige	1/10 1961—30/9 1962	1 113	1 009	11	31	335
	1/10 1962—30/9 1963	1 268	1 185	19	36	351
	1/10 1963—30/9 1964	1 345	1 241	21	44	355
Nedre Norrland	1/10 1961—30/9 1962	611	523	3	6	230
	1/10 1962—30/9 1963	570	565	—	2	175
	1/10 1963—30/9 1964	532	491	—	4	142
Övre Norrland	1/10 1961—30/9 1962	630	564	3	27	217
	1/10 1962—30/9 1963	714	609	17	17	221
	1/10 1963—30/9 1964	617	529	14	20	245
Samtliga	1/10 1961—30/9 1962	7 890	6 958	171	148	2 427
	1/10 1962—30/9 1963	8 191	7 043	202	167	2 482
	1/10 1963—30/9 1964	7 734	6 878	461	143	2 411

Motiv

1. Svea hovrätt, som erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd att under år 1964 arbeta med två extra avdelningar utöver de nio för allmänna mål avsedda ordinarie avdelningarna, framhåller som önskvärt, att hovrätten får behålla båda dessa extra avdelningar och att den ena av dem ordinariesätts. Visserligen har antalet inkomna mål till hovrätten minskat under år 1963 och denna tendens fortsatt under första halvåret 1964 men hovrätten vill understryka, att Kungl. Maj:t vid sitt beslut att inrätta en elfte allmän avdelning i hovrätten fr. o. m. den 1 juli 1959 hade att bygga på ett statistiskt material, som bl. a. vad antalet inkomna mål beträffar ej i större utsträckning avviker från siffrorna för år 1964. Hovrätten anför även, att antalet vidlyftiga mål med flera dagars eller stundom flera veckors huvudförhandling blivit allt vanligare i hovrätten och att den snabba utvecklingen mot alltmer komplicerade samhällsförhållanden avspeglar sig i domstolarnas arbetsbörda bl. a. på det sätt att åtskilliga mål blivit mer invecklade. Vidare anlitas hovrätterna i växande omfattning för remisser av stort omfång i lag-

stiftningsfrågor. — Hovrätten understryker, liksom hovrätten gjort i anslagsaskandena för de senaste budgetåren, betydelsen ur rättsvårdens synpunkt av att domare har den trygghet som följer av ordinarie anställning. Då den ena av de båda extra avdelningarna enligt hovrättens mening fyller ett permanent behov, är det klart otillfredsställande att den inte är uppförd på ordinarie stat.

2—5. Även vissa av de övriga hovrätterna har bedömt förhållandena vara sådana, att ledamots- och fiskalsorganisationen bör förstärkas. En del av dessa yrkanden har kunnat tillgodoses redan under budgetåret 1964/65 genom att hovrätterna tillförts extra ledamöter.

6. Svea hovrätt har begärt att få anställa en kontorist för biträde med arkvigromål. I övrigt yrkas förstärkning av skrivbiträdespersonalen.

7—9. Vissa hovrätter yrkar lönegradsuppflyttningar för ett antal icke rättsbildade biträden och expeditivskvakter. Därjämte framställs yrkanden i särskilda arvodesfrågor.

Departementschefen

Jag vill till en början behandla frågan om överflyttande av advokatfiskalsgöromålen i hovrätterna till annan myndighet.

Under arbetet med de nya författningar på stämpelskatteväsendets område, som trädde i kraft den 1 januari 1965, övervägdes frågan om en överflyttning av advokatfiskalsgöromålen till en central myndighet. I avbidan på resultatet av statskontorets utredning om centralisering av dessa göromål ansågs uppgifterna i fråga tills vidare böra ligga kvar hos hovrätternas advokatfiskaler (jfr prop. 1964: 75 s. 264 och 336). Kungl. Maj:t har emellertid enligt bestämmelser i stämpelskatteförordningen samt i arvs- och gåvoskatteförordningen tillagts rätt att bestämma vilken myndighet som skall vara granskningsmyndighet.

De nya bestämmelserna angående stämpelskatt samt arvs- och gåvoskatt innebär en förändring i fråga om omfattningen av advokatfiskalernas uppgifter. Advokatfiskalerna har befriats från befattning med uppbörd och redovisning av de nämnda skatterna. Deras uppgift är numera främst att granska rättsenligheten av beskattningsmyndigheternas beslut och att föra det allmännas talan i mål om stämpelskatt samt arvs- och gåvoskatt.

I Svea hovrätt finns en särskild advokatfiskalstjänst. I övriga hovrätter fullgörs advokatfiskalsgöromålen av hovrättens administrativa chefstjänsteman. På grund av en under senare år alltmer ökande arbetsbörda har det visat sig svårt för dessa tjänstemän att vid sidan av sina egentliga administrativa uppgifter hinna sköta advokatfiskalsgöromålen. Rådhusrätternas förstatligande medför en ytterligare ökning av arbetsbördan. Som framhållits under remissbehandlingen torde i följd härav advokatfiskalsgöromålen inte i fortsättningen kunna handläggas av hovrätternas administrativa chefs-

tjänstemän. Det torde inte vara en lämplig utväg att lösa detta problem genom att överflytta göromålen till andra tjänstemän vid hovrätterna.

Skäl talar sålunda för att de arbetsuppgifter som nu åvilar hovrätternas advokatfiskaler överflyttas till en central myndighet. En sådan åtgärd torde, som framhålls i statskontorets promemoria, skapa ökade garantier för en enhetlig rättstillämpning i ifrågavarande skatteärenden. En centralisering möjliggör även en mera rationell granskning av beskattningsmyndigheternas beslut än nu är fallet.

Under remissbehandlingen har ifrågasatts, om inte ytterligare utredning bör avvaktas, innan frågan om advokatfiskalsgöromålens överflyttning avgörs. Jag kan inte dela denna uppfattning. En sådan överflyttning kan knappast hindra eller försvåra framtida reformer av beskattningssystemet. Anledning att överföra granskningen till annan myndighet än kammarkollegiet föreligger inte. Efter samråd med chefen för finansdepartementet föreslår jag, att Kungl. Maj:t förordnar, att kammarkollegiet skall vara granskningsmyndighet fr. o. m. den 1 juli 1965. Detta medför, att tjänsten som advokatfiskal i Ao 21 vid Svea hovrätt, som inte är tillsatt med ordinarie innehavare, kan indras. Vidare kan en tjänst som amanuens i reglerad befordringgång vid vardera Svea hovrätt och Göta hovrätt, en tjänst som kontorsskrivare i Ae 13 vid vardera hovrätten över Skåne och Blekinge och hovrätten för Västra Sverige samt en tjänst som kanslibiträde i Ao 7 vid Svea hovrätt indras. Erforderliga personalökningar vid kammarkollegiet torde få anmälas av chefen för finansdepartementet i samband med att anslagen till kammarkollegiet behandlas.

Härefter behandlar jag hovrätternas anslagsframställningar.

De i det föregående redovisade siffrorna utvisar, att det sammanlagda antalet till hovrätterna inkomna mål varit i stort sett oförändrat de senaste åren. Någon ökning av målbalanserna har ej heller inträffat.

Under senare tid har hovrätterna handlagt ett antal mål av mycket vidlyftig beskaffenhet. Därjämte har de haft att besvara några remisser av osedvanligt stort omfång. Kungl. Maj:t har i följd härav efter prövning i varje särskilt fall med tillhjälp av den inom anslagets ram tillgängliga medelsreserven förstärkt hovrättsorganisationen med ett antal extra ledamöter. Därmed har arbetssituationen kunnat bemästras.

Vid Svea hovrätt har under sommaren 1964 handläggningen avslutats av ett synnerligen vidlyftigt mål. Därefter har målbalansen vid hovrätten sjunkit. Eftersom denna hovrätts arbetssituation befanns vara sådan, att viss minskning av hovrättens organisation borde ske, har Kungl. Maj:t förordnat, att antalet extra avdelningar skulle minskas från två till en den 1 januari 1965. I fråga om övriga hovrätter har Kungl. Maj:t medgivit, att i stort sett det antal extra ledamöter som funnits under år 1964 får behållas även under första halvåret 1965.

Jag är ej beredd tillstyrka hovrätternas framställningar om en utökning av den ordinarie ledamotsorganisationen. De förstärkningar som kan bli erforderliga bör ges provisorisk karaktär. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att, efter utredning om arbetssituationen i varje särskilt fall, träffa avgörande om extra ledamöter och annan tillfällig arbetshjälp i hovrätterna för budgetåret 1965/66. Någon uppräknig av medelsreserven under anslaget är inte erforderlig.

Jag biträder Svea hovrätts förslag, att en tjänst som kontorist skall inrättas vid hovrätten. Innehavaren, som bör placeras i lönegrad Ae 9, skall biträda med arkivgöromål.

Vidare beräknar jag medel för de lönegradsändringar som chefen för civildepartementet föreslagit vid anmälan av för flera huvudtitlar gemensamma frågor.

Därjämte bör för arvodesökning beräknas 1 500 kr.

Övriga yrkanden kan jag inte tillstyrka.

I prop. 1964: 200 angående vissa anslag för budgetåret 1964/65 till underrätterna, m. m., har Kungl. Maj:t hemställt om riksdagens godkännande av en den 10 november 1964 träffad överenskommelse angående avlönings- och anställningsvillkor för personal inom domstolsorganisationen m. m. Därvid har framhållits, att överenskommelsen bl. a. avser ändring av löneförmåner för viss rättsbildad personal vid hovrätterna fr. o. m. den 1 juli 1965. Överenskommelsen innebär i denna del, att hovrättsråden uppflyttas från B 1 till B 3 och att nu utgående befattningsarvoden till vissa hovrättsråd och assessorer ändras. Riksdagen har godkänt överenskommelsen (SU 194; rskr. 379). Under erinran härom beräknar jag medel för de merkostnader som uppstår i anledning av de ökade löneförmånerna. Ändringar i vederbörande personalförteckning erfordras också.

De av mig i det föregående föreslagna förändringarna i hovrättsorganisationen medför å ena sidan att förevarande anslag bör nedräknas med 125 000 kr., medan å andra sidan en uppräknig bör ske med 2 302 000 kr. för löneomräkningar.

Anslaget bör sålunda uppföras med (14 148 000 — 125 000 + 2 302 000) 16 325 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att göra de ändringar i personalförteckningen för hovrätterna, som föranleds av vad jag föreslagit i det föregående;

b) godkänna följande avlöningsstat för hovrätterna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis	5 237 000

2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	136 000
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	5 166 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	5 786 000
	Summa kr. 16 325 000

c) till *Hovrätterna*: *Avlöningar* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 16 325 000 kr.

C 7. Hovrätterna: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	1 234 000	1 287 560
1964/65	1 292 000	
1965/66 (förslag)	1 381 000	

Hovrätterna (skr. 14/8, 21/8, 27/8, 28/8 och 31/8 1964) hemställer, att anslaget höjs med 115 000 kr.

	Anvisat 1964/65	Föreslagen ändring Mynd.	1965/66 Dep.ch.
1. Sjukvård m. m.	35 000	+ 7 000	+ 7 000
2. Reseersättningar	363 000	+ 17 000	+ 17 000
3. <i>Expenser</i>			
a) Bränsle, lyse och vatten	116 000	+ 1 000	+ 1 000
b) Övriga <i>expenser</i>	718 000	+ 90 000	+ 64 000
		+ 115 000	+ 89 000

Departementschefen

Under hänvisning till beräkningen i den föregående sammanställningen upptar jag anslaget till 1 381 000 kr. Jag har därvid inräknat 19 000 kr. för engångsanskaffning av inventarier m. m. Å andra sidan bortgår ett för budgetåret 1964/65 anvisat belopp för engångsutgifter på 23 000 kr.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Hovrätterna*: *Omkostnader* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 1 381 000 kr.

C 8. Underrätterna: Avlöningar

	Anslag
1964/65	17 400 000
1965/66 (förslag)	74 598 000

På tilläggsstat för budgetåret 1964/65 har upptagits ett anslag, benämnt Underrätterna: Avlöningar, på 17 400 000 kr., avsett att täcka avlöningskostnaderna för rådhusrätternas personal under första halvåret 1965. Vidare har i riksstaten upptagits ett anslag, benämnt Häradsrätterna: Avlöningar, på 34 977 000 kr., avsett att täcka avlöningskostnaderna för häradsrätternas personal under hela budgetåret 1964/65. Såsom framhållits i prop. 1964: 200 s. 13 bör kostnaderna för såväl häradsrätternas som rådhusrätternas avlöningar bestridas från nu förevarande anslag.

Hovrätterna, som inte haft att yttra sig om rådhusrätternas personalbehov under budgetåret 1965/66, hemställer (skr. 14/8, 21/8, 27/8, 28/8 och 31/8 1964), att anslaget höjs med avrundat 4 438 000 kr.

	Ökning eller minskning
<i>Personalförändringar</i>	
Domarpersonal	
1. 5 tingsdomare Bo 1, i vissa fall mot indragning av tingssekreterare (Sollentuna och Färentuna, Svartlösa, Lindes och Nora, Orust, Tjörns och Inlands samt Älvdals och Nyeds domsagor)	+ 171 387
2. Indragning av 1 särskild inskrivningsdomare Ao 27 (gemensam för Askims och Mölndals samt Hisings, Sävedals och Kungälv's domsagor)	— 45 517
3. 5 tingssekreterare Ae 21, i utbyte mot fiskalskompetenta biträden (Aspelands och Handbörds, Skövde, Hallands norra, Luleå samt Gällivare domsagor)	—
4. Indragning av 1 tingssekreterare Ae 21 (Torneå domsaga) ..	— 35 249
5. 1 fiskalskompetent biträde Ae 21 (gemensamt för domsagor under hovrätten för Västra Sverige)	+ 33 403
Övriga förändringar	
6. 32 1/2 tingsnotarier Ag 17/19	+ 816 831
(Svea hovrätt 20, Göta hovrätt 4, hovrätten över Skåne och Blekinge 5 samt hovrätten för Västra Sverige 3 1/2)	
7. 4 tingsnotariespiranter Af 17 (hovrätten för Västra Sverige)	+ 92 466
8. 82 1/2 icke rättsbildade biträden	+ 1 180 212
1 kansliskrivare Ao 11 (hovrätten för Nedre Norrland), 1 kontorist Ao 9 (Svea hovrätt), 20 kanslibiträden Ao 7 (Svea hovrätt 18, hovrätten för Västra Sverige 2), 60 1/2 kontorsbiträden högst Ae 5 (Svea hovrätt 25, Göta hovrätt 6, hovrätten över Skåne och Blekinge 11, hovrätten för Västra Sverige 18 1/2)	
9. Indragning av 1 kontorist Ao 9 (hovrätten för Västra Sverige)	— 16 447

		Ökning eller minskning
<i>Tjänsteförändringar</i>		
10. Höjd avlöningsförstärkning för häradshövdingarna i Uppsala läns norra, Södra Åsbo och Bjäre, Norra Roslags samt Villands domsagor	+	9 600
11. Icke rättsbildade biträden		
5 kansliskrivare Ao 11 — kontorsskrivare Ao 13 (Svea hovrätt 1, hovrätten över Skåne och Blekinge 1, hovrätten för Västra Sverige 1, hovrätten för Övre Norrland 2), 6 kontorister Ao/Ae 9 — kansliskrivare Ao 11 (Svea hovrätt 2, Göta hovrätt 1, hovrätten över Skåne och Blekinge 1, hovrätten för Västra Sverige 1, hovrätten för Nedre Norrland 1), 5 kanslibiträden Ao 7 — kontorister Ao 9 (Svea hovrätt 4, hovrätten för Övre Norrland 1), 2 kontorsbiträden högst Ae 5 — kontorister Ao 9 (Svea hovrätt), 14 kontorsbiträden högst Ae 5 — kanslibiträden Ao 7 (Svea hovrätt 8, hovrätten över Skåne och Blekinge 3, hovrätten för Västra Sverige 1, hovrätten för Övre Norrland 2)	+	59 327
12. Vissa arvodesfrågor	+	84 000
13. Ordinariesättning		
1 kontorist Ae 9 — Ao 9 (Svea hovrätt), 3 kanslibiträden Ae 7 — Ao 7 (Svea hovrätt 1, hovrätten för Västra Sverige 2) ...		—
14. Förande på övergångsstat av en tjänst som kontorsskrivare i Ao 13 i Hisings, Sävedals och Kungälv's domsaga		—
Löneomräkning	+	2 089 094
		4 438 067

Motiv

Hovrätterna framhåller allmänt, att arbetsbördan vid häradsrätterna är stor och att det är av vikt, att en avsevärd medelsreserv står till förfogande. En sådan möjliggör, att extra arbetskraft vid behov kan insättas.

Svea hovrätt anför, att kraftiga personalförstärkningar under de senaste åren tillförts domsagorna under hovrätten. Detta har medfört, att arbetsläget i flertalet av dem avsevärt förbättrats. Hovrätten anser dock, att personalkadern på flera ställen behöver förstärkas såväl kvantitativt som kvalitativt för att man skall kunna avarbeta och för framtiden undvika icke godtagbara balanser avseende både mål och inskrivningsärenden. Hovrätten tillägger, att den medelsreserv, som finns tillgänglig under häradsrätternas avlöningsanslag, under de senaste åren ökats avsevärt och att det från flera domsagor uttalats, att det varit av stort värde att hovrätten på senare tid kunnat i betydande utsträckning tillgodose behov av arbetskraftsförstärkning. Hovrätten finner det synnerligen angeläget att även under nästa budgetår en omfattande medelsreserv kommer att stå till förfogande.

1. Svea hovrätt framhåller, att hovrätten redan tidigare yrkat, att tingsdomartjänster skall tillföras Sollentuna och Färentuna, Svartlösa samt Lindes och Nora domsagor. Arbetsbördan i dessa domsagor utvisar ett uppenbart behov av sådana tjänster.

Hovrätten för Västra Sverige anser, att behov finns av en tingsdomartjänst i Orusts, Tjörns och Inlands domsaga, där arbetsbördan beräknas stiga ytterligare till följd av nya industrier i Stenungsund och en omfattande exploatering av öarna Orust och Tjörn. Hovrätten framhåller vidare, att Älvdals och Nyeds domsaga är tungarbetad. Domsagan är mycket vidsträckt och har tre tingsställen, av vilket ett ligger långt från kansliorten. Domsagan inrymmer stora industriorter, bl. a. Hagfors stad. Fastighetsförhållandena i domsagan är synnerligen besvärliga. Hovrätten finner angeläget, att en tingsdomartjänst tillförs domsagan.

2. Hovrätten för Västra Sverige anför, att under sommaren 1962 en betydande eftersläpning i fråga om expediering av inskrivningsärenden rådde vid den för Askims och Mölndals samt Hisings, Sävedals och Kungälv's domsagor gemensamma inskrivningsavdelningen. Inskrivningsavdelningen tillfördes då en kraftig personalförstärkning. Sedan expeditionstiderna nedbringats till normal nivå genomfördes efter Kungl. Maj:ts bemyndigande en försöksorganisation vid inskrivningsavdelningen. Denna innebar bl. a. att den för de båda domsagorna gemensamma inskrivningsavdelningen delades upp på de båda domsagorna och att vardera domsagans inskrivningsavdelning ställdes under tillsyn av en tingsdomare. Tjänsten som särskild inskrivningsdomare hölls obesatt. Försöksorganisationen har slagit väl ut och någon eftersläpning av expedieringen av inskrivningsärenden förekommer praktiskt taget inte. Tjänsten som särskild inskrivningsdomare vid de båda göteborgsdomsagorna kan inte längre anses erforderlig.

3. I förevarande domsagor tjänstgör stadigvarande fiskalskompetenta biträden, vilka begärs utbyttas mot tingssekreterare.

4. Hovrätten för Övre Norrland hemställer, att tjänsten som tingssekreterare i Torneå domsaga skall indras, eftersom en tingsdomare på övergångsstat finns i domsagan.

5—8. Till stöd för dessa yrkanden om personalförstärkningar åberopar hovrätterna stigande arbetsböda.

9. Hovrätten för Västra Sverige begär, att en tjänst som kontorist i A o 9 i Hisings, Sävedals och Kungälv's domsaga skall indras i anledning av den under punkt 2 nämnda omorganisationen.

10. Svea hovrätt samt hovrätten över Skåne och Blekinge framhåller, att arbetsbördan i ifrågavarande domsagor ökat så mycket att domsagorna bör uppflyttas i lönegrupp.

11—12. Hovrätterna föreslår bl. a. med hänsyn till vissa organisationsändringar i domsagorna vissa förändringar av biträdespersonalens löneförhållanden. Därjämte framställs en del arvodesyrkanden.

13. Svea hovrätt och hovrätten för Västra Sverige begär, att vissa biträ-

destjänster skall ordinariesättas, eftersom stadigvarande behov föreligger av dessa tjänster.

14. Hovrätten för Västra Sverige hemställer, att på grund av särskilda omständigheter en tjänst som kontorsskrivare i Ao 13 i Hisings, Sävedals och Kungälv's domsaga måtte få föras över stat i samband med omorganisationen av domsagans inskrivningsavdelning. Innehavaren av tjänsten tjänstgör numera i hovrätten.

Departementschefen

Antalet mål i domsagorna, vilket tidigare under en följd av år ökat, sjönk från 72 000 år 1962 till 70 000 år 1963. Under första halvåret 1964 skedde emellertid ånyo en mindre ökning. I vissa domsagor, särskilt i storstadsområdena, har målbalanser tidvis hotat uppkomma. Särskilda åtgärder har i sådana fall vidtagits. Sålunda har Kungl. Maj:t under nu löpande budgetår med tillhjälp av medelsreserven under häradsrätternas avlöningsanslag förordnat assessorer att bestrida på tingsdomare ankommande göromål i bl. a. några domsagor i stockholms- och göteborgsområdena.

Arbetsbördan i vissa domsagor har ökat i sådan utsträckning, att de bör erhålla tingsdomare. Jag föreslår, att fyra nya tingsdomartjänster inrättas. Av dessa bör i enlighet med yrkanden från hovrätterna en tjänst placeras i vardera Lindes och Nora, Orusts, Tjörns och Inlands samt Älvdals och Nyeds domsagor. Arbetsituationen i Kariskoga domsaga synes därjämte påfordra, att domsagan erhåller en tingsdomartjänst.

Yrkanden om tingsdomartjänster har från hovrätternas sida även framställts i fråga om Svartlösa samt Sollentuna och Färentuna domsagor i stockholmsområdet. Arbetsutvecklingen i dessa båda domsagor, i vilka redan nu flera ordinarie domare tjänstgör, synes böra avvaktas, innan ställning tas till huruvida domsagorna bör tillföras ytterligare en ordinarie tingsdomartjänst. I avbidan härpå har förordnande meddelats att bestrida på tingsdomare ankommande göromål i Svartlösa domsaga. Även i Sollentuna och Färentuna domsaga tjänstgör redan nu ytterligare en tingsdomare utöver det antal ordinarie domare som bestämts för domsagan.

Jag tillstyrker hovrättens för Övre Norrland förslag, att en tingssekreterartjänst skall indras i Torneå domsaga, och hovrättens för Västra Sverige förslag, att en tingssekreterartjänst skall inrättas i Hallands norra domsaga.

Domarorganisationen vid rådhusrätterna fr. o. m. förstatligandet den 1 januari detta år har fastställts av 1964 års riksdag under dess höstsession. I avbidan på närmare erfarenheter av den nya organisationen är jag inte beredd att nu föreslå någon ändring av antalet domare vid rådhusrätterna. Om arbetsituationen så skulle påfordra, kan Kungl. Maj:t med tillhjälp av förefintlig medelsreserv under anslaget meddela förordnanden att bestrida på rådmän ankommande göromål.

Antalet inskrivningsärenden och gravationsbevis har på grund av den livliga byggnadsverksamheten under de senaste åren ökat alltmer både i

domsagorna och vid rådhusrätterna. Tidvis har, särskilt i domsagorna, svårigheter rått att hålla föreskrivna expeditionstider. Domstolarnas inskrivningsavdelningar har måst förstärkas och därjämte har vissa särskilda åtgärder vidtagits i organisatoriskt hänseende. Härigenom har arbetsläget förbättrats.

Statskontoret har på Kungl. Maj:ts uppdrag undersökt möjligheterna att förenkla arbetet med inskrivningsärendena och har den 5 mars 1964 avgett rapport över undersökningen. Rapporten har remissbehandlats. Inom justitiedepartementet övervägs för närvarande de förslag som rapporten innefattar.

För Askims och Mölndals samt Hisings, Sävedals och Kungälvs domsagor finns för närvarande en gemensam tjänst för särskild inskrivningsdomare i Ao 27. Denna tjänst, som inte uppehålls, har efter organisationsförändringar i de båda domsagorna visat sig onödigt och bör i enlighet med hovrättens för Västra Sverige förslag indras.

Antalet inskrivningsärenden i Sollentuna och Färentuna domsaga i stockholmsområdet har stigit i sådan omfattning, att en tjänst för särskild inskrivningsdomare bör inrättas i domsagan. Jag föreslår, att tjänsten placeras i lönegrad Bo 1.

Jag tillstyrker, att ytterligare 50 tjänster för icke rättsbildade biträden inrättas vid underrätterna. Av dessa bör 3 få inrättas som kansliskrivare i Ae 11, 7 som kontorist i Ae 9, 37 som kanslibitråde i Ae 7 och 3 som kontorsbiträde i högst Ae 5.

Vissa organisationsförändringar har genomförts i en del domsagor. I anledning härav bör inrättas 7 tjänster som kontorsskrivare i Ao 13, 21 som kansliskrivare i Ao 11, 7 som kontorist i Ao 9, 3 som kontorist i Ae 9 och 11 som kanslibitråde i Ae 7. Vid bifall till detta förslag torde följande tjänster utgå ur organisationen, nämligen 6 som kansliskrivare i Ao 11, 15 som kontorist i Ao 9, 14 som kanslibitråde i Ao 7, 2 som kanslibitråde i Ae 7 och 12 som kontorsbiträde i högst Ae 5.

I anledning av omorganisationen i Askims och Mölndals samt Hisings, Sävedals och Kungälvs domsagor bör 1 tjänst som kontorsskrivare i Ag 13 och 1 som kansliskrivare i Ag 11 ordinariesättas. Därjämte bör 2 tjänster som kanslibitråde i Ag 7 och 2 som kontorsbiträde i högst Ag 5 uppföras på extra ordinarie stat.

Jag biträder hovrättens för Västra Sverige förslag, att en kontorsskrivar-tjänst i Hisings, Sävedals och Kungälvs domsaga skall föras på övergångsstat.

Övriga yrkanden kan jag ej biträda.

Det kan i vissa fall vara skäligt, att domsaga eller rådhusrätt vid domkretsreglering eller annat särskilt förhållande flyttas till högre lönegrupp. Jag föreslår med hänsyn härtill, att Kungl. Maj:t bemyndigas att i högst fem sådana fall höja lönegruppsplacering.

Arbetsläget vid underrätterna är sådant, att den för budgetåret 1964/65

under icke-ordinarieposten för häradsrätterna och rådhusrätterna beräknade medelsreserven bör uppräknas med 147 000 kr.

De av mig i det föregående framlagda förslagen föranleder, att anslaget för budgetåret 1965/66 bör uppräknas med 1 201 000 kr. Härtill kommer 55 997 000 kr. i anledning av löneomräkningar och i vad avser rådhusrätterna medelsanvisning för helt budgetår.

Anslaget torde sålunda böra uppföras med 74 598 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att göra de ändringar i personalförteckningen för underrätterna, som föranleds av vad jag föreslagit i det föregående;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att höja lönegruppsplacering i den omfattning jag föreslagit i det föregående;

c) godkänna följande avlöningsstat för underrätterna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	27 316 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl Maj:t, <i>förslagsvis</i>	164 000
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	21 025 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	26 093 000

Summa kr. 74 598 000

d) till *Underrätterna: Avlöningar* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 74 598 000 kr.

C 9. Underrätterna: Omkostnader

	Anslag
1964/65	1 331 000
1965/66 (förslag)	5 177 000

För rådhusrätternas omkostnader under första halvåret 1965 har på tilläggsstat upptagits ett anslag, benämnt Underrätterna: Omkostnader, på 1 331 000 kr. Därjämte har i riksstaten upptagits ett anslag för häradsrätternas omkostnader under hela budgetåret 1964/65, benämnt Häradsrätterna: Omkostnader, på 2 392 000 kr. Fr. o. m. budgetåret 1965/66 bör såväl häradsrätternas som rådhusrätternas omkostnader bestridas från nu förevarande anslag (jfr anslaget C 8).

Hovrätterna, som inte haft att yttra sig beträffande rådhusrätternas omkostnader, hemställer (skr. 14/8, 21/8, 27/8, 28/8 och 31/8 1964), att omkostnadsanslaget för häradsrätternas del höjs med 430 000 kr.

Departementschefen

Till sjukvård beräknar jag 117 000 kr. och till reseersättningar 824 000 kr.

För expenser beräknar jag ett medelsbehov av 4 006 000 kr., varav för engångsutgifter 247 000 kr. Jag har därvid räknat med 1 484 000 kr. för skrivmateriel m. m., 1 481 000 kr. för telefon m. m., 417 000 kr. för inventarier m. m. och 624 000 kr. för bindning, bokinköp m. m.

Till oförutsebara expensutgifter disponeras för häradsrätternas del för budgetåret 1964/65 150 000 kr. och för rådhusrätternas del för första halvåret 1965 40 000 kr. Denna reserv bör för budgetåret 1965/66 ökas till 230 000 kr.

Vid mina beräkningar av medelsbehovet för budgetåret 1965/66 har jag tagit hänsyn till att nu förevarande anslag för budgetåret 1964/65 avsåg blott halvårskostnader för rådhusrätterna.

Anslaget torde i enlighet med det anförda uppföras med (117 000 + 824 000 + 4 006 000 + 230 000) 5 177 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Underrätterna: Omkostnader* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 5 177 000 kr.

C 10. Underrätterna: Ersättningar till nämndemän m. m.

	Anslag
1964/65	1 500 000
1965/66 (förslag)	9 000 000

På tilläggsstat för budgetåret 1964/65 har upptagits ett anslag på 1,5 milj. kr., benämnt *Underrätterna: Ersättningar till nämndemän*. Detta anslag skall täcka kostnaderna för ersättningar till nämndemännen vid rådhusrätterna under första halvåret 1965. Vidare har i riksstaten för budgetåret 1964/65 upptagits ett anslag på 6 milj. kr., benämnt *Häradsrätterna: Ersättningar till nämndemän*, avsett att täcka kostnaderna för häradsrätternas nämndemän under hela budgetåret 1964/65. Fr. o. m. budgetåret 1965/66 bör kostnaderna för såväl häradsrätternas som rådhusrätternas nämndemän bestridas från ett gemensamt anslag (jfr anslaget C 8). Jämlikt riksdagens beslut (prop. 1964: 175; L^U 45; rskr. 339) skall ersättning för jurymän i tryckfrihetsmål bestämmas i samma ordning som gäller för nämndemän i häradsrätt. Kostnaderna för jurymän bör belasta förevarande anslag, vilket bör benämnas *Underrätterna: Ersättningar till nämndemän m. m.*

Kostnaderna för häradsrätternas nämndemän bör beräknas till oförändrat belopp 6 milj. kr. Med hänsyn till att nu förevarande anslag för budgetåret 1964/65 endast avser halvårskostnader för rådhusrätternas nämnde-

män, bör för dessa nämndemän beräknas en ökning av medelsbehovet från 1,5 milj. kr. till 3 milj. kr.

Anslaget torde sålunda uppföras med (6 000 000 + 3 000 000) 9 000 000 kr. Jag hemställer i enlighet härmed, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Underrätterna: Ersättningar till nämndemän m. m.*
för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av
9 000 000 kr.

C 11. Vattendomstolarna: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	4 831 000	4 108 897
1964/65	4 522 000	
1965/66 (förslag)	4 784 000	

Utredningen om översyn av vattendomstolarnas personalbehov

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade jag den 27 juni 1963 en särskild utredningsman¹ att såsom sakkunnig företa översyn av vattendomstolarnas personalbehov och därmed sammanhängande frågor. Utredningsmannen har med skrivelse den 10 juni 1964 överlämnat en promemoria i ämnet.

Utredningsmannen redovisar i sin promemoria vissa uppgifter om nuvarande arbetsläge i vattendomstolarna och om planerade vattenkraftutbyggnader m. m. Han behandlar vidare frågor rörande vattenrättsingenjörernas kompetens och vattenrättssekreterarnas tjänstgöringsförhållanden. Förslag framläggs därjämte om vissa personalförändringar, som bl. a. innebär en minskning av personalen vid de norrländska vattendomstolarna.

Utredningsmannens promemoria har remissbehandlats.

I det följande anmäls utredningsmannens förslag såvitt det berör anslagen till vattendomstolarna.

Den nuvarande personalorganisationen vid vattendomstolarna framgår av en i det följande redovisad tabell.

Från och med budgetåret 1961/62 har i avlöningsstaten för vattendomstolarna beräknats en medelsreserv under icke-ordinarieposten avsedd att möjliggöra för Kungl. Maj:t att i förekommande fall tillföra vattendomstolarna extra förstärkning (jfr prop. 1961: 1 bil. 4 s. 60). Medelsreserven för budgetåret 1964/65 uppgår till 173 000 kr.

Utredningsmannen. På grundval av arbetsredogörelser från vattendomstolarna samt uppgifter från vissa myndigheter och organisationer om plane-

¹ Justitierådet Per Bergsten.

Vattendomstol	Domare		Bitr. domare	Ingenjörer		Sekreterare	Amanuenser	Icke rättsbildade biträden				S:a totalt
	Bo 4	Be 4		Bo 4	Be 4			Kontors- skrivare	Kontorister	Kansli- biträden	Biträden högst Ae 5	
Övre Norrbygdens	2	1	—	3	13	3	—	2	2	1	3	20
Nedre Norrbygdens	3	2	—	4	1	5	1	3	2	1	4	26
Mellanbygdens	4	1	—	5	2	6	—	4	2	1	5	30
Österbygdens	2	—	1	2	—	3	1	2	—	1	3	15
Söderbygdens	1	—	1	2	—	2	1	2	—	1	1	11
Västerbygdens	1	—	1	2	—	2	1	2	—	1	3	13
S:a	13	4	3	18	6	21	4	15	6	6	19	115

¹ Därav 2 tjänster för agrikulturteknisk ingenjör och 1 tjänst för vattenbyggnadsteknisk ingenjör.

rade vattenkraftutbyggnader m. m. har utredningsmannen sökt bilda sig en uppfattning om den sannolika utvecklingen av måltillströmningen till vattendomstolarna under den tid som nu kan överblickas. Utredningsmannen framhåller, att måltillströmningen varierar från år till år inom tämligen vida gränser och att någon bestämd tendens till ökning eller minskning av antalet inkomna mål icke synes föreligga i vidare mån än att antalet anhängiggjorda mål under de senaste åren minskat något vid Söderbygdens vattendomstol.

Utredningsmannen lämnar följande uppgifter om arbetsläget vid vattendomstolarna.

Under den senaste tioårsperioden (såvitt avser de två nordligaste vattendomstolarna åren 1959—1963) har genomsnittligt anhängiggjorts följande antal mål per år.

Vattendomstol	Antal mål
Övre Norrbygdens	40
Nedre Norrbygdens	55
Mellanbygdens	55
Österbygdens	125
Söderbygdens	125
Västerbygdens	105

Antalet vid vattendomstolarna den 1 november 1963 anhängiga mål, ungefärliga antalet kända sakägare i ansökningsmålen samt antalet aktsidor i samtliga mål framgår av följande uppställning, vari kraftutbyggnadsmålen redovisas särskilt inom parentes.

Vattendomstol	Antal mål	Antal kända sakägare	Antal aktsidor
Övre Norrbygdens ..	74 (17)	23 400 (20 500)	83 000 (75 000)
Nedre Norrbygdens..	127 (44)	26 600 (25 000)	168 000 (164 000)
Mellanbygdens	206 (122)	72 000 (70 000)	562 000 (552 000)
Österbygdens	160 (57)	31 300 (28 400)	64 500 (50 000)
Söderbygdens	129 (37)	5 500 (3 000)	28 600 (13 800)
Västerbygdens	199 (49)	9 600 (5 500)	36 700 (20 800)

Utredningsmannen anför sammanfattningsvis följande.

Arbetsbelastningen vid vattendomstolarna har under de senaste decennierna oavslått ökat, väsentligen beroende på den forcerade utbyggnaden av våra vattenkrafttillgångar. Som en följd härav har nya vattendomstolar inrättats åren 1949 och 1959. Även i övrigt har organisationen tid efter annan tillförts ökade personalresurser. Under de senaste åren har emellertid intresset för en snabb utbyggnad av ännu outnyttjade vattenkrafttillgångar i viss mån mattats. Härtill har bidragit att huvudsaklig jämvikt uppnåtts mellan tillgång och efterfrågan på kraft samt att atomkraftens tillkomst och tendenser till sänkta oljepriser medfört osäkerhet rörande vattenkraftens framtida roll i kraftförsörjningssystemet. Denna förändring av läget påverkar arbetsförhållandena inom vattendomstolsorganisationen, som för närvarande bl. a. omfattar 20 vattenrättsdomartjänster och 24 vattenrättsingenjörstjänster. Någon väsentlig krympning av organisationen redan nu bör dock inte äga rum. En viss beredskap med hänsyn till risken för omkastningar i läget bör sålunda upprätthållas. Vidare får man räkna med att vattendomstolarna, allteftersom kraftexploateringen fortskrider och inriktas på mindre goda objekt och på tillbyggnader av redan befintliga anläggningar, måste öka sin arbetsinsats i förhållande till krafttillskottet. På vissa håll finns även en betydande kvarstående arbetsbalans, väsentligen avseende frågor om ersättning m. m., som uppskjutits till senare behandling. Atomkraftutbyggnaderna synes icke under de närmaste åren bli av större betydelse med hänsyn till vattendomstolarnas arbete. Mål rörande vattentäkter och avloppsvatten kan däremot antas komma att medföra en viss ökning av belastningen i vart fall på de tre sydliga vattendomstolarna.

Utredningsmannen framlägger förslag som rör såväl vattendomstolsorganisationen i dess helhet som de enskilda vattendomstolarna.

Vad beträffar organisationen i dess helhet behandlar utredningsmannen bl. a. svårigheterna att rekrytera vattenrättssekreterare och anför här om sammanfattningsvis följande. Möjligheterna att begränsa antalet vattenrättssekreterartjänster bör tillvaratas. I den mån arbetsbördan lämnar utrymme för minskning av personalen bör sålunda i första hand övervägas, om indragning av vattenrättssekreterartjänster kan ske. Därjämte bör tillses att vattenrättssekreterarna ej åläggs arbetsuppgifter, som lika väl kan fullgöras av mindre kvalificerad personal. I detta syfte föreslås inrättande av nya biträdestjänster vid ett par av vattendomstolarna.

I fråga om de särskilda vattendomstolarna erinrar utredningsmannen

om att Övre Norrbygdens vattendomstol inrättades genom beslut vid 1959 års riksdag (prop. 1959: 98; SU 84; rskr. 232). Enligt den utredning som låg till grund för beslutet beräknades med hänsyn till då föreliggande utbyggnadsplaner en personalstyrka om fyra vattenrättsdomare med därtill anknutna ingenjör- och sekreterarkrafter få full sysselsättning inom domsområdet åtminstone till 1970-talets slut. Utredningsmannen framhåller, att den inträdda förändringen av läget beträffande utbyggnadsverksamheten i särskild grad berör vattendragen inom Övre Norrbygdens vattendomstols domsområde. I promemorian anförs vidare bl. a.

De kraftutbyggnadsmål som nu är anhängiga vid domstolen härrör med några få undantag från år 1956 eller senare. Under åren 1956—1959 inkom sammanlagt 11 ansökningar — därav 5 under år 1959 — rörande kraftutbyggnader inom domsområdet, flertalet i Luleälven. Därefter har en tydlig avmattning skett. Under åren 1960—1963 har sålunda sammanlagt endast 6 sådana ansökningar inkommit. I fråga om den utbyggnadsverksamhet som är att vänta må nämnas, att vattenfallsstyrelsen genom den s. k. naturvårdsöverenskommelsen har avstått från Vastenjaures årsreglering med Vuojats kraftstation i Stora Lule älv samt förbundit sig att icke vidta exploateringsåtgärder före den 1 januari 1971 beträffande flera i 1957 års regionplan för Lilla Lule älv upptagna utbyggnadsprojekt. Även i övrigt har utbyggnaderna i Luleälven i flera fall senarelagts. Utredningsmannen har inhämtat, att vattenfallsstyrelsen — som råder över den huvudsakliga delen av vattenkraften i älven — enligt nu föreliggande planer avser att före år 1970 inge sammanlagt 6 ansökningar rörande kraftstationer och årsregleringsföretag i nämnda älv, varav 2 ansökningar beräknas komma under år 1964, en under 1965, 2 under 1967 och en under år 1968. Flera av företagen kan väntas bli av omfattande beskaffenhet. Med något undantag rör de å andra sidan — liksom vissa av de redan ansökta företagen — trakter med relativt ringa fast bebyggelse. Utbyggnader av Torneälven, Kalixälven och Piteälven i större skala synes icke komma att aktualiseras inom sådan tid, att anledning finns att nu ta ställning till det personalbehov som sådana utbyggnader kan medföra.

Mot bakgrunden av vad sålunda anförts föreslår utredningsmannen följande personalförändringar vid Övre Norrbygdens vattendomstol. Beträffande den extra ordinarie vattenbyggnadstekniska vattenrättsingenjörstjänsten bör föreskrivas, att — såsom nu faktiskt är förhållandet — den därmed förenade tjänstgöringsskyldigheten tills vidare skall vara förlagd till Österbygdens vattendomstol. En för närvarande obesatt vattenrättssekreterartjänst och en kontoristtjänst, som hållits vakant sedan domstolen inrättades, bör inte besättas utan indras fr. o. m. den 1 juli 1965. Vidare bör den extra ordinarie vattenrättsdomartjänsten och de båda extra ordinarie agrikulturtekniska vattenrättsingenjörstjänsterna indras fr. o. m. samma dag. En av dessa ingenjörer kan dock behöva övergångsvis behållas vid domstolen någon tid därefter för handläggningen av de till domstolens område hörande mål, som för närvarande ankommer på den till Nedre Norrbygdens vattendomstol knutne vattenrättsdomaren Löwing, bl. a. de s. k.

Suorvamålen. I den mån dessa mål inte avgjorts, när Löwing pensioneras inom en nära framtid, måste målen övertas av befattningshavare vid Övre Norrbygdens vattendomstol.

Vad beträffar *Nedre Norrbygdens vattendomstol* är utredningsmannen ej beredd att föreslå annan reducereing av personalen än att en domartjänst indras i samband med vattenrättsdomaren Löwings avgång i början av år 1966 samt att en vattenrättssekreterartjänst, som för närvarande inte är tillsatt, indras fr. o. m. den 1 juli 1965.

I fråga om personalorganisationen vid *Mellanbygdens vattendomstol* anför utredningsmannen bl. a. att med hänsyn till den omfattande skadereglering som återstår i äldre mål och den ytterligare utbyggnad som kan väntas personalstyrkan vid domstolen snarast förefaller något underdimensionerad. Något påtagligt behov av att förstärka personalen föreligger dock ej för närvarande. Ifrågakomma kan att tillföra domstolen tillfällig förstärkning för avarbetande av särskilda mål, varvid måhända personal som friställts på annat håll inom organisationen skulle kunna utnyttjas.

Utredningsmannen föreslår, att en extra ordinarie agrikulturteknisk vattenrättsingenjörstjänst överförs från *Mellanbygdens* till *Österbygdens* vattendomstol, där tjänstens nuvarande innehavare redan har sitt arbete. En kontorsskrivartjänst, som ej är tillsatt, bör indras.

Med hänsyn bl. a. till svårigheten att rekrytera vattenrättssekreterare föreslår utredningsmannen, att en vattenrättssekreterartjänst indras vid såväl *Österbygdens* vattendomstol som *Söderbygdens* vattendomstol och att dessa domstolar i stället tillförs vardera en kontorsskrivartjänst.

Vad slutligen angår *Västerbygdens* vattendomstol finner utredningsmannen med hänsyn till befintlig arbetsbalans vid domstolen angeläget, att domstolen utan dröjsmål förstärks under någon tid, så att balansen kan nedbringas till normal nivå. I sådant syfte förordar utredningsmannen, att vattendomstolen så snart ske kan förstärks med en extra vattenrättsdomare under ett år och att det förordnande, som meddelats lantbruksingenjören S. Svensson att tjänstgöra som vattenrättsingenjör vid domstolen, förlängs under motsvarande tid. Vidare bör en kontorsskrivartjänst inrättas.

Yttranden. Över utredningsmannens promemoria har efter remiss yttranden avgivits av vattenöverdomstolen efter hörande av vattendomstolarna, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, kammarkollegiet, statskontoret, lantbruksstyrelsen, fiskeristyrelsen med statens vatteninspektion samt länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus, Värmlands, Väster-norrlands och Norrbottens län. Länsstyrelsen i Stockholms län har bifogat yttrande från länsingenjören i länet, länsstyrelsen i Malmöhus län yttrande från lantbruksingenjören i länet och länsstyrelsen i Norrbottens län yttrande från fiskeriintendenten i Övre Norra distriktet.

Härjämte har yttranden avgivits av Svenska vattenkraftföreningen, Riksförbundet Landsbygdens folk, Sveriges advokatsamfund, Länsorganet i Västerbottens län för vattenkraftfrågor, Länsorganet i Norrbottens län för vattenkraftfrågor, Sveriges juristförbund, Föreningen yngre jurister vid Svea hovrätt, Svenska väg- och vattenbyggares riksförbund samt Domstolarnas kanslipersonalförening.

Den allmänna bedömning av vattendomstolarnas arbetsbelastning och framtida personalbehov som utredningsmannen redovisat i sin promemoria har nästan genomgående funnits välgrundad eller lämnats utan erinran.

Några remissorgan har dock gett uttryck för en avvikande syn på den framtida arbetsbelastningen vid Övre Norrbygdens vattendomstol. Sålunda framhåller *länsstyrelsen i Norrbottens län*, att det på grundval av hittills framlagda prognoser rörande elkraftbehovet torde vara realistiskt att räkna med att den allt övervägande delen av kraftbehovet under avsevärd tid framåt måste tillgodoses genom vattenkraft. Exploateringen av denna har av naturliga skäl förskjutits mot övre Norrland och under de sista åren huvudsakligen varit förlagd till de två nordliga länen. De återstående ännu ej ianspråktaga vattenkrafttillgångarna är huvudsakligen belägna inom Norrbottens län. Även om en viss avmattning i utbyggnadstakten kunnat förmärkas under sista året, synes det länsstyrelsen uppenbart, att de redan påbörjade och av vattenfallsstyrelsen under de närmaste åren aviserade, stora utbyggnadsprojekten ovillkorligen måste leda till en ökad arbetsbelastning för Övre Norrbygdens vattendomstol. *Fiskeriintendenten i Övre Norra distriktet* framhåller, att fisket utgör det i särklass mest svårbedömda skadeobjektet i vattenmålen. Det är ingalunda ovanligt, att fiskefrågorna icke kunnat slutligt avgöras förrän 10—15 år efter det ett kraftverk eller regleringsmagasin tagits i bruk, och avgörandet har då oftast föregåtts av synnerligen omfattande utredningar och domstolsarbete. Det förhållandet att antalet nytillkomna mål i någon mån sjunkit innebär sålunda inte nödvändigtvis en motsvarande nedgång i domstolarnas arbetsbelastning. Av de mål vid Övre och Nedre Norrbygdens vattendomstolar, vari fiskeriintendenten i Övre Norra distriktet förordnats som sakkunnig, har ännu blott ett fåtal slutdömts i fråga om fisket. Flertalet stora skaderegleringsfrågor kvarstår obehandlade och kommer med säkerhet att sysselsätta fiskeriintendentens organisation under återstoden av 1960-talet och under 1970-talet. Detta gör det sannolikt, att vattendomstolarnas arbete med vissa fiskefrågor kommer att öka under en överskådlig framtid.

Utredningsmannens förslag om begränsning av antalet vattenrättssekreterartjänster har i åtskilliga remissyttanden bedömts som välgrundat.

Föreningen yngre jurister vid Svea hovrätt konstaterar med tillfreds-

ställelse, att utredningsmannen synes dela föreningens uppfattning om angelägenheten av att antalet vattenrättssekreterare begränsas. Den av utredningsmannen föreslagna indragningen av fyra sekreterartjänster innebär ur föreningens synpunkt ett steg i önskvärd riktning. Någon större betydelse för bemästrandet av problemen på detta område kan emellertid en så jämförelsevis ringa minskning inte få.

De av utredningsmannen föreslagna personalförändringarna vid Övre Norrbygdens vattendomstol har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, kammarkollegiet, statskontoret, lantbruksstyrelsen, fiskeristyrelsen, Riksförbundet Landsbygdens folk, Sveriges advokatsamfund, Länsorganet i Västerbottens län för vattenkraftfrågor och Sveriges juristförbund.*

Även *vattenöverdomstolen* ansluter sig i princip till utredningsmannens förslag om personalorganisationen vid Övre Norrbygdens vattendomstol men framhåller nödvändigheten av att det praktiska genomförandet av förändringarna ej sker brådstörtat. Att tvångsmässigt förflytta domar- och ingenjörspersonal från Luleå redan sommaren 1965 bör enligt vattenöverdomstolens mening ej komma i fråga. Ovissheten om hur förhållandena kan te sig då vattenrättsdomaren Löwing i början av år 1966 uppnår pensionsåldern talar för en övergångstid om minst ett år.

Från åtskilliga håll har emellertid kritik riktats mot utredningsmannens förslag till personalminskning vid Övre Norrbygdens vattendomstol. Kritiken har främst avsett indragningen av en extra ordinarie vattenrättsdomartjänst och två extra ordinarie agrikulturtekniska vattenrättsingenjörstjänster vid domstolen.

Övre Norrbygdens vattendomstol bestrider, att möjlighet finns att utan äventyrande av vattendomstolens förmåga att fullgöra sina uppgifter indra en domartjänst. Brist på arbete för domarna har hittills inte förmärkts. I stället kan i fråga om åtskilliga mål sägas att utredningsläget i och för sig medgett, att målen skulle ha kunnat föras fram längre än som skett. Vattendomstolen framhåller bl. a. att i maj 1964 inkommit ett mål om utökad reglering av Suorvasjöarna, som berör omkring 2 400 sakägare och kan förutses bli synnerligen arbetskrävande, särskilt med hänsyn till att de äldre Suorvamålen inte slutgiltigt avdömts. Detta mål handläggs av den extra ordinarie vattenrättsdomaren vid domstolen. Vidare har man att beakta vattenrättsdomaren Löwings avgång inom de närmaste två åren. Man måste räkna med att Löwing inte hinner slutföra de honom anförtrodda målen inom Övre Norrbygdens vattendomstol. Frågan om minskning av antalet agrikulturtekniska ingenjörer måste ses mot bakgrunden av att på dessa ingenjörer även ankommer det agrikulturtekniska arbete som är förknippat med de av Löwing handlagda målen. Domstolen förfogar för det sammanlagda arbetet över fyra agrikulturtekniska ingenjörer, av vilka en icke fullgör annat arbete vid domstolen än i Löwings mål. I fråga om

övriga tre ingenjörer har måhända en viss outnyttjad arbetskapacitet funnits. Den vid domstolen aktuella vattenutbyggnaden är emellertid av så ungt datum, att icke ens i flertalet av de mål, i vilka byggnadstillstånd getts, det mest krävande arbetsstadiet i domstolsarbetet nåtts. Med hänsyn härtill anser domstolen att det inte är tillräckligt med två agrikulturtekniska ingenjörstjänster vid domstolen. Domstolen finner spörsmålet om omorganisationen för tidigt väckt och föreslår, att med dess avgörande får anstå till Löwings avgång, då förhållandena bättre kan överblickas. Däremot tillstyrker domstolen, att den extra ordinarie vattenbyggnadstekniska ingenjörstjänsten vid domstolen överförs till Österbygdens vattendomstol.

Även länsstyrelsen i Norrbottens län ifrågasätter lämpligheten av att i nuvarande läge minska antalet vattenrättsdomar- och vattenrättsingenjörstjänster vid Övre Norrbygdens vattendomstol. Länsstyrelsen pekar bl. a. på att kraftverks- och regleringsmålen kräver en mycket lång handläggningstid och att en viss eftersläpning fortfarande föreligger beträffande prövningen av ersättningsfrågor av skilda slag. Länsstyrelsen befarar, att en minskning av arbetskraften vid vattendomstolen kan medföra allvarliga konsekvenser för den rättssökande allmänheten och för näringslivets utveckling inom länet. Länsstyrelsen avstyrker därför utredningsmannens förslag om reducering av domar- och teknikerpersonalen i vidare mån än vattendomstolen i sitt yttrande förordat.

Under åberopande av sina i det föregående redovisade allmänna synpunkter beträffande arbetsläget vid Övre Norrbygdens vattendomstol avstyrker *fiskeriintendenten i Övre Norra distriktet* de av utredningsmannen förordade personalminskningarna vid vattendomstolen.

Svenska vattenkraftföreningen uttalar, att det visserligen kan förefalla naturligt att några tjänster inom vattendomstolsorganisationen dras in, eftersom vattenkraftutbyggnaderna totalt sett kommer att minska. Det är emellertid svårt att nu säga var ett överskott av arbetskraft kan komma att uppstå. Med hänsyn härtill och då förseningar i domstolsbehandlingen av angelägna vattenkraftutbyggnader medför stora förluster, anser föreningen att utvecklingen under något år bör avvaktas innan personalinskränkningar vidtas.

Vattenfallsstyrelsen finner en så snabb nedskärning av Övre Norrbygdens vattendomstols resurser, som utredningsmannen föreslagit, innebära risk för att till men för såväl sökanden som dennes motparter eftersläpningen beträffande skadereglering i redan anhängiga mål inte kan inhämtas och att möjligheten att handlägga nytillkommande sådana mål utan tidsutdräkt äventyras. Vattenfallsstyrelsen avstyrker, att utredningsmannens förslag genomförs i den del det avser indragning fr. o. m. den 1 juli 1965 av den extra ordinarie vattenrättsdomartjänsten och en av de båda extra ordinarie agrikulturtekniska vattenrättsingenjörstjänsterna vid domstolen. Styrelsen föreslår i stället, att verkningarna av föreslagna indrag-

ningar i övrigt berörande domstolens verksamhetsområde avvaktas, innan beslut om sådan ytterligare personalminskning fattas.

En liknande inställning företräds av *Länsorganet i Norrbottens län för vattenkraftfrågor*.

Svenska väg- och vattenbyggares riksförbund finner av bl. a. personalpolitiska skäl lämpligast att indragningen av berörda vattenrättsingenjörstjänster vid Övre Norrbygdens vattendomstol sker efter hand som vakanser uppstår. Under alla förhållanden bör eventuella indragningar få anstå till åtminstone den 1 juli 1966, då läget bättre kan överblickas.

Förslaget om indragning av en kontoristtjänst vid Övre Norrbygdens vattendomstol tillstyrks av *vattenöverdomstolen*, som föreslår, att i samband med indragningen ett kontorsbiträde utbyts mot ett kanslibitråde som skall kunna tjänstgöra som sammanträdesstenograf.

Övre Norrbygdens vattendomstol tillstyrker utredningsmannens förslag i denna del under förutsättning att vattendomstolen får tillgång till ett stenografikunnigt biträde.

Domstolarnas kanslipersonalförening anser sig icke kunna biträda förslaget om indragning av en kontoristtjänst, enär behovet av stenografikunnigt biträde vid vattendomstolen kvarstår.

De av utredningsmannen föreslagna personalförändringarna vid övriga vattendomstolar har genomgående godtagits eller lämnats utan erinran utom såvitt avser indragningen av en domartjänst vid Nedre Norrbygdens vattendomstol och en vattenrättssekreterartjänst vid envar av Österbygdens och Söderbygdens vattendomstolar.

Fiskeriintendenten i Övre Norra distriktet befarar att den förordade personalminskningen vid Nedre Norrbygdens vattendomstol skulle medföra, att reglering av fiskeskador inte kan genomföras utan onödig tidsutdräkt, och avstyrker därför förslaget om indragning av domarpersonal vid domstolen.

Österbygdens vattendomstol framhåller, att någon svårighet att rekrytera vattenrättssekreterare till denna vattendomstol inte förelegat. Vattendomstolen, som hyser farhågor beträffande möjligheterna att med kompetenta innehavare rekrytera tre kontorsskrivartjänster vid vattendomstolen, föreslår att med beslut om indragning av en vattenrättssekreterartjänst i vart fall måtte få anstå till dess någon tids erfarenhet vunnits av ett år 1966 förestående utbyte av vattenrättsamanuensen vid domstolen mot en kontorsskrivare.

Även *Söderbygdens vattendomstol* motsätter sig under hänvisning till arbetsbördan vid denna domstol utredningsmannens förslag om indragning av en vattenrättssekreterartjänst vid domstolen.

Vattenöverdomstolens anslagsframställning

Vattenöverdomstolen (skr. 18/9 1964) hemställer, att avlöningsanslaget höjs med 259 000 kr.

	Ökning eller minskning
I. Personalförändringar	
a) <i>Övre Norrbygdens vattendomstol</i>	
1. Indragning av 1 vattenrättssekreterare Ag 23	— 35 268
2. Indragning av 1 kontorist Ao 9	—
b) <i>Nedre Norrbygdens vattendomstol</i>	
1. Indragning av 1 vattenrättsdomare Be 3 fr. o. m. den 1 april 1966	— 16 206
2. Indragning av 1 vattenrättssekreterare Ag 23	— 33 396
c) <i>Mellanbygdens vattendomstol</i>	
Indragning av 1 kontorsskrivare Ao 13	—
d) <i>Österbygdens vattendomstol</i>	
1 kontorsskrivare Ao 13 i utbyte mot 1 vattenrättssekreterare Ag 23	— 11 484
e) <i>Söderbygdens vattendomstol</i>	
1 kontorsskrivare Ao 13 i utbyte mot 1 vattenrättssekreterare Ag 23	— 11 736
f) <i>Västerbygdens vattendomstol</i>	
1 kontorsskrivare Ao 13	+ 20 412
II. Tjänsteförändringar	
a) <i>Övre Norrbygdens vattendomstol</i>	
1 kontorsbiträde Ae 5 — kanslibiträde Ao 7	+ 1 656
b) <i>Mellanbygdens vattendomstol</i>	
1 kontorist Ao 9 — kansliskrivare Ao 11	+ 1 968
c) <i>Österbygdens vattendomstol</i>	
Ändrad avlöningsförstärkning åt en vattenrättsdomare Bo 3 (4 800—6 480)	+ 1 680
d) <i>Västerbygdens vattendomstol</i>	
1 kanslibiträde Ao 7 — kontorist Ao 9	+ 1 608
III. Ordinariesättningar	
<i>Mellanbygdens vattendomstol</i>	
1 vattenrättsdomare Be 3 — Bo 3	
1 vattenrättsingenjör Be 3 — Bo 3	—
IV. Löneomräkning	+ 339 766
	+ 259 000

Motiv

Vattenöverdomstolen — som i fråga om de av utredningsmannen föreslagna personalförändringarna hänvisar till vad vattenöverdomstolen an-

fört under remissbehandlingen av förslaget — finner det angeläget att även under budgetåret 1965/66 en medelsreserv står till förfogande för tillfälliga arbetskraftsbehov i vattendomstolarna.

I likhet med vad som yrkats för de senaste budgetåren hemställer vattenöverdomstolen om höjd avlöningsförstärkning från 4 800 till 6 480 kr. för en av domarna i Österbygdens vattendomstol. Därjämte begärs vissa lönegradsuppflyttningar för biträdespersonal.

Slutligen hemställs om ordinariesättning av en tjänst som extra ordinarie vattenrättsdomare och en tjänst som extra ordinarie vattenrättsingenjör vid Mellanbygdens vattendomstol. Till stöd härför åberopar vattenöverdomstolen innehållet i ett yttrande av Mellanbygdens vattendomstol, vari bl. a. anförs, att behovet av dessa tjänster, som funnits sedan budgetåret 1957/58, måste anses stadigvarande.

Departementschefen

Som utredningsmannen anfört har intresset för en snabb utbyggnad av vårt lands ännu outnyttjade vattenkraft i viss mån mattats. Projekt som varit aktuella för utförande inom en snar framtid har skjutits längre fram i tiden och de utbyggnadsplaner som för närvarande föreligger är betydligt mera återhållsamma än tidigare. Denna förändring av läget påverkar självfallet arbetsförhållandena inom vattendomstolsorganisationen. Det finns, som utredningsmannen likaledes anfört, anledning anta att, om den nuvarande personalstyrkan vid vattendomstolarna bibehålls oförändrad, den så småningom blir överdimensionerad.

Vid bedömande av möjligheterna att minska vattendomstolarnas organisation måste emellertid iakttas en viss försiktighet. De mål som handläggs av vattendomstolarna avser ofta stora ekonomiska värden och det är av vikt, att målen avgörs så snabbt som möjligt. En minskning av antalet vattenrättsdomare eller vattenrättsingenjörer får ej leda till försening av målens handläggning.

Utredningsmannens förslag innebär, att vid Övre Norrbygdens vattendomstol en extra ordinarie domartjänst och två extra ordinarie agrikulturtekniska ingenjörstjänster indras samt att vid Nedre Norrbygdens vattendomstol en extra ordinarie domartjänst indras, när en av de nuvarande ordinarie vattenrättsdomarna inom något år avgår med pension. Därjämte innebär förslaget, att viss ingenjörspersonal omdisponeras mellan olika vattendomstolar och att vissa förändringar vidtas i fråga om vattenrättssekreterar- och biträdespersonalen.

En av de nuvarande vattenrättsdomarna vid Nedre Norrbygdens vattendomstol har till huvudsaklig uppgift att handlägga vissa mycket omfattande mål, som egentligen avser Övre Norrbygdens vattendomstols område. Han biträds i sitt arbete av en av de två extra ordinarie agrikulturtekniska vattenrättsingenjörer som finns vid Övre Norrbygdens vattendomstol. I nuva-

rande läge råder tveksamhet om i vilken omfattning dessa mål hinner avslutas innan denne vattenrättsdomare, troligen på våren 1966, avgår med pension. De mål som inte hinner slutföras måste övertas av vattenrättsdomare vid Övre Norrbygdens vattendomstol.

Förslaget att en vattenrättsdomartjänst skall indras vid Nedre Norrbygdens vattendomstol har med något undantag tillstyrkts under remissbehandlingen. Jag föreslår, att en extra ordinarie domartjänst indras i samband med nyss nämnda pensionsavgång.

Åtskillig kritik har under remissbehandlingen riktats mot förslaget om indragning av domar- och ingenjörstjänster vid Övre Norrbygdens vattendomstol. En del av de remissinstanser, som framfört invändningar, har dock förklarat sig inte ha något att erinra mot att en av de båda extra ordinarie agrikulturtekniska ingenjörstjänsterna indras. Under remissbehandlingen har bl. a. framhållits, att ovisshet råder om hur mycket arbete som måste övertas av personalen vid Övre Norrbygdens vattendomstol vid den nyssnämnde vattenrättsdomarens avgång och att därför beslut ännu inte bör fattas om indragning.

Med hänsyn till vad jag i det föregående uttalat om att försiktighet måste iaktas vid beslut om indragning av personal vid vattendomstolarna anser jag mig i förevarande läge böra föreslå, att nu endast beslutas att vid Övre Norrbygdens vattendomstol en extra ordinarie tjänst för agrikulturteknisk vattenrättsingenjör indras den 1 juli 1965. Frågan om indragning av en extra ordinarie vattenrättsdomartjänst och den andra extra ordinarie agrikulturtekniska ingenjörstjänsten vid domstolen torde ånyo få anmälas i 1966 års statsverksproposition.

Jag avser därjämte föreslå Kungl. Maj:t att förordna om omfördelning av vissa vattenrättsingenjörstjänster i enlighet med vad utredningsmannen förordat.

Utredningsmannens förslag om förändringar av sekreterar- och biträdespersonalen finner jag mig kunna godta. I följd härav bör en vattenrättssekreterartjänst indras vid envar av Övre Norrbygdens, Nedre Norrbygdens, Österbygdens och Söderbygdens vattendomstolar. Vidare bör en tjänst som kontorsskrivare i Ao 13 vid Mellanbygdens vattendomstol och en tjänst som kontorist i Ao 9 vid Övre Norrbygdens vattendomstol indras. Vid envar av Österbygdens, Söderbygdens och Västerbygdens vattendomstolar torde i enlighet med förslaget inrättas en kontorsskrivartjänst i Ao 13.

Jag beräknar vidare medel för de lönegradsändringar som chefen för civildepartementet föreslagit vid anmälan av för flera huvudtitlar gemensamma frågor.

Vattenöverdomstolens förslag om höjd avlöningsförstärkning till en vattenrättsdomare i Österbygdens vattendomstol samt om ordinariesättning av viss personal vid Mellanbygdens vattendomstol kan jag inte tillstyrka.

För vattendomstolarna disponeras för budgetåret 1964/65 under icke-

ordinarieposten en medelsreserv på 173 000 kr. Arbetsläget vid vattendomstolarna torde medge, att medelsreserven minskas något för budgetåret 1965/66. Jag anser ett belopp av 136 000 kr. vara tillräckligt.

De av mig i det föregående framlagda förslagen föranleder, att anslaget för budgetåret 1965/66 bör minskas med 238 000 kr. Å andra sidan bör det till följd av löneomräkning uppräknas med 500 000 kr.

Anslaget bör alltså uppföras med (4 522 000 — 238 000 + 500 000) 4 784 000 kr.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att göra de ändringar i personalförteckningen för vattendomstolarna, som föranleds av vad jag föreslagit i det föregående;

b) godkänna följande avlöningsstat för vattendomstolarna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	1 687 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	100 000
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal	1 383 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	1 614 000
	Summa kr. 4 784 000

b) till *Vattendomstolarna*: *Avlöningar* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 4 784 000 kr.

C 12. Vattendomstolarna: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	591 000	527 218
1964/65	572 000	
1965/66 (förslag)	565 000	

Vattenöverdomstolen (skr. 18/9 1964) hemställer, att anslaget uppförs med oförändrat belopp.

	Anvisat 1964/65	Föreslagen ändring Mynd.	1965/66 Dep.ch.
1. Reseersättningar	350 000	— 17 000	— 17 000
2. <i>Expenser</i>			
a) Bränsle, lyse och vatten	10 000	+ 3 000	+ 3 000
b) Övriga <i>expenser</i>	175 000	+ 14 000	+ 7 000
		0	— 7 000

Departementschefen

Med hänvisning till beräkningen i den föregående sammanställningen upptar jag anslaget till 565 000 kr. Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Vattendomstolarna: Omkostnader* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 565 000 kr.

C 13. Tekniska hjälpmedel m. m. vid domstolsväsendet

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	210 000	218 383
1964/65	210 000	
1965/66 (förslag)	360 000	

Vid utgången av budgetåret 1963/64 förelåg under förevarande anslag en reservation av i runt tal 95 000 kr. Denna var emellertid helt disponerad genom beslut av Kungl. Maj:t.

Med hänsyn till att fr. o. m. budgetåret 1965/66 även kostnaderna för tekniska hjälpmedel vid rådhusrätterna kommer att belasta anslaget bör detta höjas med 150 000 kr. och alltså upptas med (210 000 + 150 000) 360 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Tekniska hjälpmedel m. m. vid domstolsväsendet* för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 360 000 kr.

C 14. Anskaffande av blanketter och fastighetsböcker m. m. för domstolsväsendet

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	250 000	341 161
1964/65	250 000	
1965/66 (förslag)	350 000	

Anslaget bör med hänsyn till att kostnaderna för blanketter m. m. vid rådhusrätterna fr. o. m. budgetåret 1965/66 kommer att belasta anslaget höjas med 100 000 kr. och alltså upptas med (250 000 + 100 000) 350 000 kr. Jag hemställer att, Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Anskaffande av blanketter och fastighetsböcker m. m. för domstolsväsendet* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 350 000 kr.

D. Rättegångsväsendet i allmänhet**D 1. Ersättning åt domare, vittnen och parter**

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	8 500 000	9 007 174
1964/65	8 700 000	
1965/66 (förslag)	9 200 000	

Länsstyrelse äger i vissa fall, som regleras i 20 kap. 13 § föräldrabalken, förordna, att ersättning av allmänna medel skall utgå till man som av domstol förpliktats att i mål om underhåll utge underhållsbidrag till barn utom äktenskap m. fl. men som senare befunnits inte vara underhållsskyldig. Ansökan om sådan ersättning skall göras inom ett år efter det att målet avgjorts. Kungl. Maj:t äger medge att ersättning av allmänna medel skall utgå även i vissa fall som inte regleras i nämnda lagrum (jfr prop. 1958: 144 s. 253; L¹U B 14; rskr. B 107).

Jag anser, att skäl stundom kan föreligga att utbetala ersättning av allmänna medel även i en del fall, när ansökan därom inkommit senare än inom ett år. Det kan vidare enligt min mening föreligga särskilda skäl att utbetala ersättning av allmänna medel i vissa ytterligare fall, där en man genom domstols dom eller beslut förpliktats utge underhållsbidrag till barn, men det senare visar sig, att han inte är fader till barnet. Kostnaderna, som inte kan bli av sådan storlek att de påverkar anslagsavvägningen, bör bestridas från förevarande anslag.

Belastningen på anslaget budgetåret 1963/64 bör föranleda, att anslaget uppräknas med 500 000 kr. till 9 200 000 kr.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att
till *Ersättning åt domare, vittnen och parter* för budget-
året 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 9 200 000 kr.

D 2. Kostnader enligt lagen om fri rättegång

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	5 500 000	5 282 889
1964/65	5 500 000	
1965/66 (förslag)	5 500 000	

Enligt bestämmelserna i lagen om fri rättegång har domstol i vissa fall att förplikta barn i mål om fastställande av faderskap att återgälda till statsverket kostnader som utgått i anledning av motparts fria rättegång. Ibland kan en sådan utgång vara obillig för barnet. Kungl. Maj:t bör bemyndigas att i sådana fall efterge statsverkets fordran mot barnet.

Anslaget bör upptas med oförändrat belopp och jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att efterge statsverkets fordran i fall som jag angett i det föregående;

b) till *Kostnader enligt lagen om fri rättegång* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 5 500 000 kr.

D 3. Understöd för utomprocessuell rättshjälp

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	1 700 000	1 711 201
1964/65	1 800 000	
1965/66 (förslag)	1 800 000	

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Understöd för utomprocessuell rättshjälp* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 1 800 000 kr.

D 4. Tornedalens rättshjälpsanstalt

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	160 000	165 038
1964/65	171 000	
1965/66 (förslag)	196 000	

Länsstyrelsen i Norrbottens län (skr. 18/8 1964) har med tillstyrkan överlämnat ett av styrelsen för *Tornedalens rättshjälpsanstalt* (skr. 7/8 1964) avgivet förslag till utgifts- och inkomststat m. m. för budgetåret 1965/66. Förslaget innebär en höjning med avrundat 28 500 kr. Styrelsen för rättshjälpsanstalten har begärt, att anslaget uppräknas med 3 500 kr. för ökning av vikariemedel och medel till extra arbetskraft samt med i runt tal 20 000 kr. på grund av löneomräkning. Vidare har styrelsen begärt 5 000 kr. för ökade omkostnader.

Departementschefen

För vikarier och extra arbetskraft bör anslaget höjas med 2 000 kr. Anslaget torde vidare böra höjas med 18 000 kr. i anledning av löneomräkning samt med det belopp om 5 000 kr. som anstalten begärt för ökade omkostnader.

Anslaget bör alltså uppföras med (171 000 + 25 000) 196 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) godkänna följande stat för Tornedalens rättshjälpsanstalt, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66:

Stat

Avlöningar

1. Avlöningar till icke-ordinarie personal	109 000
2. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	58 000

Omkostnader

Omkostnader, <i>förslagsvis</i>	29 000

Summa kr. 196 000

- b) till *Tornedalens rättshjälpsanstalt* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 196 000 kr.

D 5. Efterutbildning inom rättegångsväsendet

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	45 000	25 567
1964/65	200 000	
1965/66 (förslag)	50 000	

Anslaget har till ändamål att bekosta och stödja utbildningskurser och annan upplysningsverksamhet för såväl rättsbildad som icke rättsbildad personal inom rättegångsväsendet.

Särskild kursverksamhet inför brottsbalkens ikraftträdande den 1 januari 1965 i syfte att informera om den nya lagstiftningens innehåll har ägt rum under hösten 1964. Ytterligare kurser i anledning av den nya lagstiftningen bör anordnas under budgetåret 1965/66.

Den hittillsvarande kursverksamheten för icke rättsbildad domstolspersonal är avsedd att fortgå. Även kurser för expropriationstekniker m. fl. torde komma att anordnas.

Hinder bör heller icke möta mot att stödja sådana kurser, som anordnas av vederbörande personalorganisationer.

Jag föreslår, att anslaget med hänsyn till nuvarande behållning uppförs med 50 000 kr., och hemställer sålunda, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Efterutbildning inom rättegångsväsendet* för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 50 000 kr.

E. Kriminalvården m. m.**E 1. Kriminalvårdsstyrelsen: Avlöningar**

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	3 532 000	3 738 516
1964/65	4 261 000	
1965/66 (förslag)	5 064 000	

Vissa administrativa frågor inom kriminalvården

Genom beslut den 31 maj 1963 uppdrog Kungl. Maj:t åt statskontoret att utreda kriminalvårdens kanslimässiga och kamerala organisation med avseende på såväl den centrala ledningen som den regionala och lokala förvaltningen samt att i samband därmed bl. a. närmare överväga formerna för en administrativ samordning av anstaltsvård och frivård.

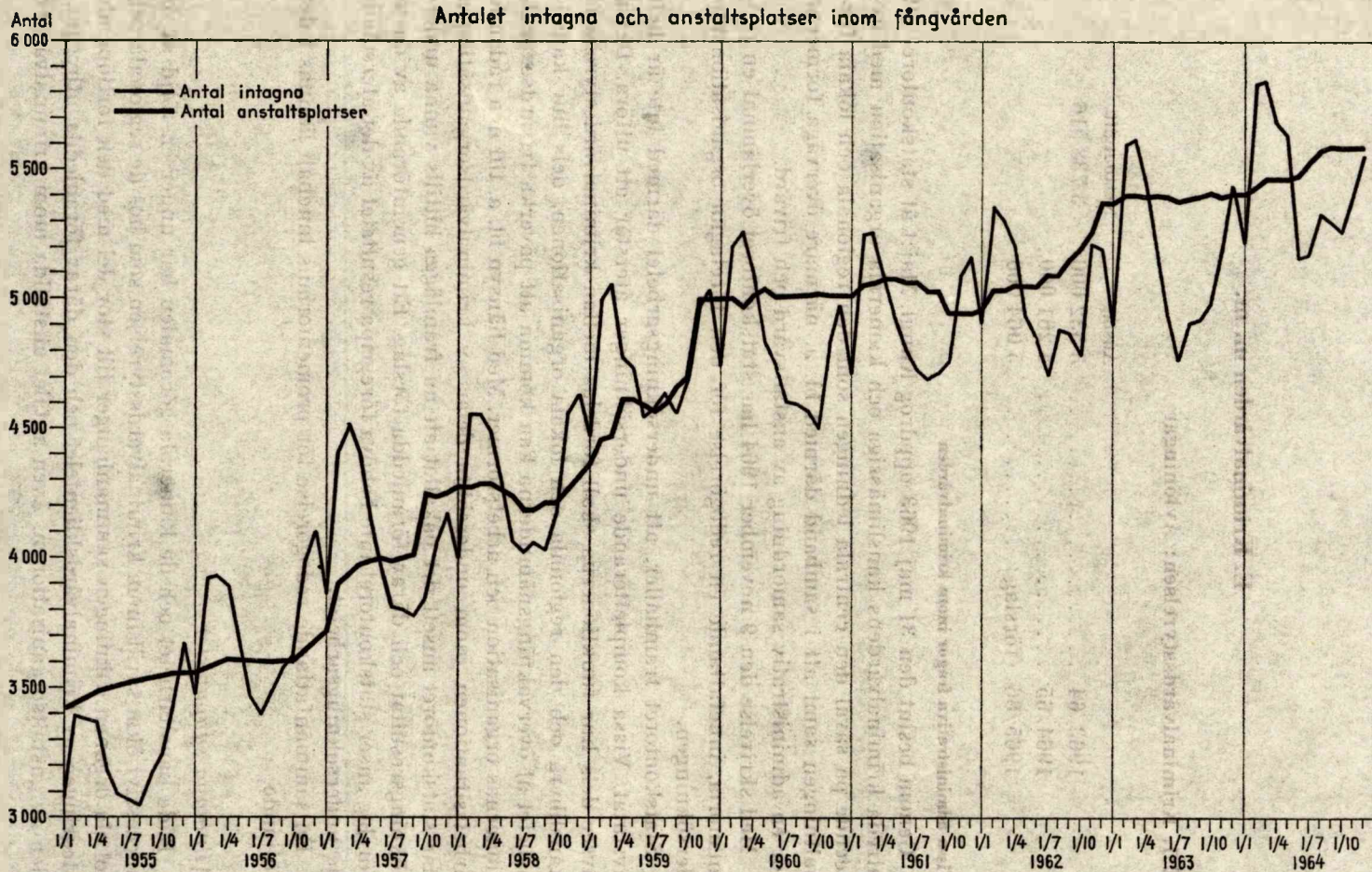
Med skrivelse den 9 november 1964 har statskontoret överlämnat en promemoria, innefattande en redogörelse för den företagna organisationsundersökningen.

Statskontoret framhåller, att undersökningsarbetet därmed inte är helt avslutat. Vissa kompletterande undersökningar återstår att utföra. Dessa avser dels hur funktionerna skall fördelas mellan kriminalvårdsstyrelsens kanslibyrå och den regionala och lokala organisationen, dels hur kansliarbetet åt övervakningsnämnderna kan komma att påverka frivårdsexpeditionernas organisation och arbetsformer. Med hänsyn bl. a. till den rådande arbetssituationen inom undersökta delar av kriminalvårdsorganisationen har statskontoret ansett det påkallat att nu framlägga hittills vunna undersökningsresultat och därav föranledda förslag. Ett genomförande av dessa förslag anser statskontoret inte behöva föregripa resultatet av det återstående undersökningsarbetet.

En sammanfattande redogörelse för promemorians innehåll lämnas i det följande.

Allmänna synpunkter

Både kansliarbetet och de kamerala göromålen har under en följd av år successivt ökat såväl inom kriminalvårdsstyrelsen som hos de regionala och lokala organen. Ökningen sammanhänger till stor del med den fortlöpande stegringen av kriminalvårdsklientelet och den därav föranledda utbyggningen av anstaltsorganisationen. Även antalet anställda inom kriminalvården

	År				
	1955	1958	1960	1963	1964
<i>Anstaltsvården</i>					
Anstalter, antal 1.7.	58	77	75	74	81
Platsantal 1.7.	3 559	4 265	5 064	5 396	5 523
Medelbeläggning	3 203	4 241	4 755	5 074	5 230 ¹
<i>Frivården</i>					
Personer under övervakning eller tillsyn 1.1.	11 511	ca 11 900	13 547	17 722	18 055
Därav villkorligt dömda	9 894	10 107	11 513	15 314	15 538
villkorligt frigivna (inkl. provutskrivna)	1 617	ca 1 800	2 034	2 408	2 517

Personalkategori etc.	1.7. 1955	1.7. 1960	1.7. 1963	1.7. 1964
<i>Fång- (kriminal-) vårdstyrelsen</i>	68	116	148	167
<i>Fångvårdsanstalterna</i> ²				
Styresmän, inspektörer, assistenter och kuratorer	117	155	173	193
Övrig kontorspersonal inom kansli- och kameralexp.	89	150	181	198
inom arbetsdriften	2	2	11	20
» sjukvården	13	15	13	13
Tillsynspersonal	731	1 122	1 408	1 525
Sjukvårdspersonal och psykologer (exkl. kontorspersonal)	19	26	30	30
Ekonomipersonal	120	189	225	246
Arbetsdriftens personal (exkl. kontorspersonal)	301	462	509	557
S:a	1 392	2 121	2 550	2 782
<i>Frivården</i> ²	46	74	134	158
Totalt	1 506	2 311	2 832	3 107

¹ Beräknat antal

² Uppgifterna om personalantalet avser den fasta personalorganisationen

har ökat. Detta har medfört en ansvällning av de personaladministrativa uppgifterna.

Det reform- och utbyggnadsarbete, som ägt rum och ännu fortgår inom kriminalvården, har inneburit stora påfrestningar för den administrativa organisationen. Vissa arbetsuppgifter har därvid kommit att mer eller mindre åsidosättas. Sälunda har såväl styrelsen som de regionala organen saknat resurser att i önskvärd omfattning övervaka arbetsmetoder och göromålsrutiner. Erforderlig uppmärksamhet har inte kunnat ägnas åt frågor rörande introducering och instruktion av nyanställd personal, omplacering av tjänstemän, vilkas arbetsförmåga av olika skäl blivit nedsatt, eller personalvårdande åtgärder i övrigt. Ökade resurser krävs vidare på det centrala

planet för övervakning och ledning av förplägnadsverksamheten, där besparingar och rationaliseringar bör kunna göras. Med tanke på den omfattande byggnadsverksamhet, som pågår i kriminalvårdsstyrelsens regi, erfordras personalförstärkning för sådana uppgifter som rör planering och anskaffning av utrustning till anstalter som nyuppförs eller ombyggs. Kriminalvårdsdirektörerna har i många fall för stor arbetsbörda. Även grupp-kamrerarnas arbetsbörda har successivt ökat. Förstärkning erfordras därför på anstalterna av kansli- och kameralpersonalen liksom av arbetsdriftens expeditiionspersonal.

Omfattningen av kansli- och kameralarbetet är i hög grad beroende direkt av antalet intagna. Vid bedömningen av personalbehovet har statskontoret utgått från den klientelutveckling som kriminalvårdsstyrelsen förutsett för de två närmaste åren.

Inrättande av en organisationssektion

Behov föreligger av en grundlig systematisk genomgång av kansli- och kameralrutinerna såväl inom kriminalvårdsstyrelsen som vid central- och sidoanstalterna. Genomgången bör även omfatta en fullständig blankettrevision. Betydande arbetsförenklingar och tidsbesparingar bör därigenom kunna uppnås. Detta är en rationaliseringsuppgift på lång sikt, som bör ingå i kriminalvårdsstyrelsens normala åligganden. Styrelsen saknar dock för närvarande de personella resurserna härför.

Statskontoret föreslår att en från byråerna fristående, generaldirektören direkt underställd organisationssektion inrättas för den löpande organisations- och rationaliseringsverksamheten inom kriminalvården. Dess uppgifter bör främst avse förvaltningsområdet. För arbetsdriften har en särskild rationaliseringsenhet med teknisk inriktning redan tidigare inrättats på arbetsbyrån.

Chef för sektionen bör vara en avdelningsdirektör. Den fasta personalstyrkan i övrigt bör tills vidare begränsas till en förste byråsekreterare, en assistent (blankettekniker) och ett biträde för sekreterar- och allmänna skrivgöromål. Sektionen bör kunna tillfälligt förstärkas med såväl personal inom kriminalvården som utomstående expertis. Rationaliseringsarbetet förutsätts skola bedrivas i nära kontakt med statskontoret.

Kanslibyråns organisation

Kanslibyråns uppgifter spänner över ett mycket brett verksamhetsområde. Byråchefens arbetsbörda har därigenom blivit betydande. En delning av byrån har övervägts. I avvaktan på resultatet av fortsatt utredning rörande avvägningen av byråns arbetsområde i förhållande till den regionala och lokala organisationens samt övriga byråers bör emellertid några mer genomgripande förändringar av byråns organisation nu inte göras. Vissa personalförstärkningar erfordras. Dessa bör snarast genomföras. Det torde

vidare inte vara uteslutet att förstärkning av byråchefsfunktionen tillfälligt kan visa sig vara nödvändig.

Kanslibyrån föreslås skola omfatta en personalsektion, en kameralsektion och en byggnadssektion.

Personalsektionen avses skola bestå av en allmän detalj, som svarar för förekommande personalärenden i allmänhet, bevakningsinspektion, personalregister, registratorskontor samt skrivcentral. Under sektionen bör vidare redovisas expeditionsvakt- och telefonistpersonalen.

Kameralsektionen föreslås skola bestå av en kassa- och bokföringsdetalj samt en intendenturdetalj. Till sistnämnda enhet förutsätts utrustnings-, upphandlings- och förplägnadsärenden skola koncentreras. Sektionen bör vidare ha överinseendet över kriminalvårdens centrala blankett- och materialförråd. I samband med att frivården inordnas i den regionala organisationen kommer en del göromål som nu åvilar sektionen att bortfalla. Detta gäller uträkning och utbetalning av löner till frivårdens personal, granskningen av skyddskonsulentdistriktens förskottsredovisningar samt utbetalningen och bokföringen av frivårdens utgifter i övrigt med undantag för övervakningsarvodet.

Cheferna för kanslibyråns tre sektioner bör vara byrådirektörer.

Bristen på personal för uppsättande av förslag till skrivelser samt för beredning och handläggning av ärenden av allmän eller juridisk natur har medfört att byråchefen och sektionscheferna i allt för stor utsträckning tagits i anspråk för förhållandevis okvalificerade uppgifter. Kameral- och byggnadssektionerna beräknas vardera behöva en förste byråsekreterare för beredningsuppgifter. En av personalsektionens tre förste byråsekreterartjänster har huvudsakligen utnyttjats för göromål av kameral natur. Denna tjänst bör därför genom omfördelning av arbetsuppgifterna utbytas mot en assistent- eller amanuens tjänst. På sistnämnda tjänst bör också kunna läggas de göromål som hittills ålegat den ene av sektionens kanslistter. Kanslisttjänsten bör därför i sin tur utbytas mot en biträdestjänst.

En intensifierad personalvård är i nu rådande arbetsmarknadsläge en verksangelägenhet av vikt. Det föreslås, att en tjänst som personalvårdskonsulent skall inrättas. Innehavaren skall ha till huvuduppgift att inom styrelsen handlägga personalvårdsfrågor i allmänhet rörande såväl styrelsens som anstaltsvårdens och frivårdens personal. Tjänsten skall knytas till kanslibyråns personalsektion.

Fångvårdsanstaltarnas köksföreståndare saknar erforderlig utbildning inom ekonomiområdet. En konsulenttjänst för utspisningsärenden föreslås därför skola inrättas med placering på kameralsektionens intendenturdetalj. Konsulenten skall bl. a. delta i det inom styrelsen bedrivna utrednings- och planeringsarbetet avseende förplägnadstjänstens anordnande samt inredning och utrustning av kök. Intendenturdetaljen bör förestås av en förste byråsekreterare. I personaluppsättningen på detaljen bör vidare,

förutom konsulenten, ingå styrelsens materialförvaltare, en assistent och ett biträde.

När så erfordras med hänsyn till byggnadsverksamhetens omfattning, bör möjlighet föreligga till tillfällig personalförstärkning på kanslibyråns byggnadssektion.

Biträdespersonalen på kanslibyrån är hårt arbetsbelastad. Övertidsarbete förekommer i förhållandevis stor utsträckning. Vissa arbetsuppgifter såsom ordnande av styrelsens arkivalier och upprättande av personalstatistik har måst eftersättas. De beredande och handläggande tjänstemännen får ofta själva på maskin skriva ut koncept till skrivelser och protokoll. Vissa arbetsrutiner bör kunna förenklas bl. a. genom att skrivbyrån förses med snabbkopieringsapparat. En mindre förstärkning av biträdespersonalen synes ofrånkomlig, även om viss minskning i arbetsbelastningen är att emotse, när frivården i administrativt hänseende inordnas i kriminalvårdsräjongerna. Den erforderliga ökningen har beräknats utgöra två biträden. Därutöver erfordras tillfällig personal för iordningställande av styrelsens arkiv.

Vaktpersonalen hos styrelsen består av fem expeditionsvakter. Enligt arbetsordningen är materialförvaltaren förman för vaktpersonalen. Omfattningen av materialförvaltarens göromål och de lokalmässiga förhållandena begränsar emellertid hans möjligheter att utöva chefskapet. Med hänsyn härtill och då expeditionsvaktarbetet kräver en förhållandevis fast ledning föreslås att en förste expeditionsvakttjänst inrättas i utbyte mot en expeditionsvakttjänst.

För den närmare innebörden av statskontorets förslag till personalorganisation för styrelsens kanslibyrå och den direkt under verksledningen redovisade organisationssektionen torde få hänvisas till den redogörelse som i det följande lämnas för kriminalvårdsstyrelsens anslagsframställning. Sammanfattningsvis innebär statskontorets förslag att antalet tjänster i styrelsen ökas med 10.

Skyddskonsulentdistriktens inordnande i kriminalvårdens administrativa organisation

I promemorian framhålls, att frivården enligt beslut av 1962 års riksdag utbyggt kraftigt under de senaste tre åren. Antalet skyddskonsulentdistrikt har ökat från 22 till 39 och antalet tjänstemän från 87 till 158.

Skyddskonsulentdistriktet är för närvarande i administrativt-kameralt hänseende direkt underställda kriminalvårdsstyrelsen. Det ankommer sålunda på socialbyrån att genom inspektioner övervaka arbetet på frivårds-expeditionerna, medan kanslibyrån har att svara för personalärendena och det kamerala arbetet.

Socialbyrån har saknat resurser för att lämna frivårdsorganen det stöd och den vägledning som varit önskvärd. För kanslibyråns vidkommande

har frivårdens kameral- och personalärenden inneburit en påtaglig belastning. Med frivårdens utbyggnad kommer de administrativa uppgifterna att öka i både omfattning och betydelse. Styrelsens nuvarande resurser kommer härvid att bli än mer otillräckliga. I ett sådant läge synes det naturligt, att frivårdsdistrikten inordnas i kriminalvårdens regionala organisation, som hittills omfattat endast anstaltsväsendet. Härför talar också angelägenheten av att det på det organisatoriska planet skapas förutsättningar för ett intensifierat samarbete mellan anstalts- och frivårdsorgan, inte minst när det gäller att förbereda frigivningen för de på anstalt intagna.

Frivårdsdistrikten är geografiskt avgränsade och deras verksamhet berör i allmänhet samtliga klientelkategorier inom området. Det finns endast fyra specialdistrikt, helt avsedda antingen för unga eller för förvarade (in-
ternerade).

Vid en integration i administrativt hänseende av anstalts- och frivården är det naturligt att de allmänna skyddskonsulentdistrikten ansluts till de fem geografiskt bestämda anstaltsgrupperna för ordinärt manligt klientel. Övervägande skäl — särskilt fördelar ur personaladministrativ synpunkt — talar för att även specialdistrikten hänförs till nämnda anstaltsgrupper.

Frivårdsdistrikten föreslås sålunda skola på sätt framgår av följande sammanställning inordnas i de fem ordinära anstaltsgrupperna. Beteckningen anstaltsgrupp bör i samband därmed genomgående utbytas mot benämningen kriminalvårdsräjong.

Norra kriminalvårdsräjongen: Gävle, Sundsvalls, Härnösands, Östersunds, Umeå och Luleå distrikt.

Östra kriminalvårdsräjongen: Stockholms norra distrikt för äldre, Stockholms södra distrikt för äldre, Stockholms distrikt för internerade, Stockholms norra distrikt för unga, Stockholms södra distrikt för unga, Stockholms norra förorters distrikt, Stockholms södra förorters distrikt samt Uppsala, Eskilstuna, Nyköpings, Visby och Västerås distrikt.

Västra kriminalvårdsräjongen: Göteborgs distrikt för äldre, Göteborgs distrikt för unga, samt Bohus, Borås, Vänersborgs, Skövde och Jönköpings distrikt.

Södra kriminalvårdsräjongen: Växjö, Kalmar, Karlskrona, Kristianstads, Malmö, Lunds, Hälsingborgs och Halmstads distrikt.

Inlandsräjongen: Norrköpings, Linköpings, Karlstads, Arvika, Örebro och Falu distrikt.

I promemorian understryks, att inordnandet av skyddskonsulentdistrikten i kriminalvårdsräjongerna inte avser att beskära den självständighet

och initiativrätt som för närvarande tillkommer skyddskonsulenterna. Med åtgärden avses närmast en decentralisering av vissa personaladministrativa och kamerala uppgifter från kriminalvårdsstyrelsen till regionala organ. Skyddskonsulentdistrikten synes i förevarande hänseende böra erhålla ungefär samma ställning som sidoanstalterna. Detta innebär bl. a. att frivårdens utgifter normalt skall bestridas och redovisas genom råjongkammerarkontoren. Utbetalning och redovisning av övervakararvoden bör dock tills vidare såsom hittills ankomma på styrelsen.

Enligt brottsbalkens bestämmelser skall ledningen av och tillsynen över kriminalvården i frihet ankomma på övervakningsnämnderna. Råjongledningens uppgifter beträffande det egentliga vårdarbetet måste därför bli av begränsad omfattning. Det bör dock åligga kriminalvårdsdirektörerna att genom inspektioner övervaka, att frivårdspersonalen fullgör sina åligganden och att arbetet bedrivs på effektivt sätt och enligt de riktlinjer som kan ha meddelats av övervakningsnämnderna. Kriminalvårdsdirektörerna har samtidigt att genom råd och anvisningar stödja och aktivisera skyddskonsulenterna i deras verksamhet och att ta initiativ till sådana åtgärder som kan främja vården.

Inordnandet av frivårdsdistrikten i de fem ordinära råjongerna kommer att medföra en ökning av de arbetsuppgifter, som åvilar ledningen av dessa. En förstärkning av ledningen inom de nämnda råjongerna synes därför statskontoret ofrånkomlig. Statskontoret föreslår, att ytterligare en inspektörstjänst inrättas vid var och en av dessa råjonger. Innehavarna av ifrågavarande tjänster avses företrädesvis skola biträda kriminalvårdsdirektörerna i frågor rörande frivården och bör därför ha erfarenhet från detta område. De förutsätts dock komma att tas i anspråk även för vissa anstaltsfrågor. För de nya tjänsterna föreslås tjänstebestämmelsen kriminalvårdsinspektör.

Styresmannaskapet för centralanstalterna m. m.

I avvaktan på resultatet av de fortsatta undersökningarna om funktionsfördelningen mellan kriminalvårdsstyrelsens kanslibyrå samt den regionala och lokala organisationen menar statskontoret, att den nuvarande ordningen i fråga om styresmannaskapet för centralanstalterna bör bibehållas i huvudsak oförändrad. Statskontoret finner det emellertid angeläget, att förefintliga möjligheter att delegationsvägen överflytta vissa styresmannauppgifter från kriminalvårdsdirektören till fångvårdsinspektören utnyttjas i all den omfattning förhållandena medger.

Fångvårdsinspektören avses även i fortsättningen skola tjänstgöra som kriminalvårdsdirektörens ställföreträdare. Därför föreslås att tjänstebestämmelsen ändras till kriminalvårdsinspektör eller möjligen biträdande kriminalvårdsdirektör.

Utansordningsbeslut för anstaltsgrupperna skall enligt gällande bestäm-

meler meddelas av kriminalvårdsdirektören och kontrasigneras av grupp-kamreraren. Denna ordning innebär vissa olägenheter särskilt med hänsyn till kriminalvårdsdirektörens tjänsteresor ute på råjongen. Det föreslås därför i promemorian att gruppkamrerarna medges rätt att själva meddela utanordningsbeslut i sådana fall då det föreligger ett i behörig ordning fattat beslut om utgiften i fråga, vare sig detta är tecknat på särskild handling eller meddelat i form av attest på utbetalningsunderlaget. Även det omedelbara ansvaret för den ekonomiska förvaltningen i stort inom råjongerna synes böra åvila gruppkamrerarna.

Övriga personalförändringar vid fångvårdsanstalterna

Statskontoret erinrar om att Kungl. Maj:t medgett att en tjänst som biträdande kamrerare får fr. o. m. den 1 juli 1964 tillfälligt vara inrättad vid var och en av centralanstalterna Härnösand, Långholmen, Härlanda, Malmö, Hall och Skenäs.

Gruppkamrerarna vid centralanstalterna är hårt arbetsbelastade. Vissa uppgifter har därför måst eftersättas. Arbetsbelastningen väntas öka genom att nya anstalter och vårdplatser tillkommer samt, såvitt angår de ordinära anstaltsgrupperna, genom att frivårdsdistrikten inordnas i dessa grupper. Såsom i det föregående nämnts föreslår statskontoret att grupp-kamrerarna i högre grad än hittills skall bli direkt ansvariga för den ekonomiska förvaltningen.

Det föreligger sålunda vid nämnda centralanstalter behov av en stadigvarande förstärkning av kameralpersonalen med en kvalificerad befattningshavare, som kan överta vissa av gruppkamrerarnas nuvarande åligganden. Motsvarande behov kommer att uppstå vid centralanstalten Kumla. Med hänsyn härtill föreslås i promemorian att de tillfälligtvis inrättade kamrerartjänsterna permanentas och att ytterligare en sådan tjänst inrättas vid anstalten Kumla.

I promemorian framhålls, att det vid flera fångvårdsanstalter råder brist på biträdespersonal. Bristen har i några fall avhjälppts genom att anstalterna erhållit bemyndigande att mot arvode anställa tillfälliga biträden. I den mån det föreligger ett stadigvarande behov av dylika biträden, synes tjänster böra inrättas.

I den utredning angående organisationen för fångvårdens arbetsdrift som statskontoret redovisade i en den 22 augusti 1963 dagtecknad promemoria (jfr prop. 1964: 1 bil. 4 s. 41) togs inte ställning till fångvårdsanstalternas behov av personal för arbetsdriften. Med anledning härav har arbetsdriftens behov av biträdespersonal för expeditionsgöromål undersökts i samband med den nu företagna utredningen angående kansli- och kameralarbetet. Statskontoret föreslår att sammanlagt elva biträdestjänster inrättas inom arbetsdriften samt att i samband därmed fem arvodesbefattningar indras.

Med hänsyn till omfattningen av den inspektionsverksamhet och de arbetsuppgifter i övrigt, som åvilar cheferna för östra räjongen, säkerhetsräjongen och ungdomsräjongen, ter det sig särskilt angeläget, att chefs-expeditionerna inom var och en av dessa räjonger tillförs ett kvalificerat biträde, som kan avlasta kriminalvårdsdirektören vissa göromål av rutin-karaktär. Därutöver föreslås i promemorian, att tretton biträdestjänster inrättas vid fångvårdsanstalternas styresmanna- och redogörarexpeditioner. I samband därmed kan åtta arvodesbefattningar och, efter omfördelning av arbetsuppgifterna, två kontoristtjänster indras.

Vid beräkningen av personalbehovet har förutsatts, att anstalterna, i den mån tjänster inte inrättas i utbyte mot arvodesbefattningar, även i fortsättningen skall äga anlita tillfällig biträdeshjälp i ungefär nuvarande omfattning.

Beträffande statskontorets förslag till tjänster inom kriminalvårdens regionala och lokala förvaltning hänvisas vidare till behandlingen av kriminalvårdsstyrelsens anslagsframställning under anslaget E 3.

Kriminalvårdsstyrelsens anslagsframställning

Kriminalvårdsstyrelsen (skr. 24/8 och 13/11 1964) hemställer, att anslaget höjs med avrundat 1 478 000 kr.

	Ökning eller minskning
<i>Personalförändringar</i>	
1. Inrättande av en organisationssektion	
1 avdelningsdirektör Be 1	+ 53 928
1 förste byråsekreterare Ae 23	+ 37 680
1 assistent Ae 17	+ 27 648
1 kanslibiträde Ae 7	+ 16 488
2. Omorganisation av kanslibyrån	
1 byråchef Bo 1—Bo 3	+ 5 532
1 kontorist Ae 9	+ 18 312
Personalsektionen	
1 avdelningsdirektör Be 1	+ 53 928
1 amanuens rb	+ 30 648
1 bevakningskontrollant Ae 17	+ 27 648
1 vaktkonstapel Ae 10	+ 19 272
1 expeditionsvakt Ag 7	+ 16 488
1 kanslibiträde Ae 7	+ 16 488
1 kontorsbiträde rb	+ 14 880
1 förste byråsekreterare Ae 21 — personalkonsulent Ae 21	—
1 expeditionsvakt Ao 7 — förste expeditionsvakt Ao 9	+ 1 824
2 kanslibitraden Ao 7 — kontorister Ao 9	+ 3 648
Minskning med 1 kanslist rb	— 22 488
Kameralsektionen	
1 kamrerare Ao 23	+ 37 680
2 förste byråsekreterare Ae 23	+ 75 360
1 utspisningskonsulent Ae 17	+ 27 648

	Ökning eller minskning
1 kanslibitråde Ae 7	+ 16 488
1 byrådirektör Ao 25—Ao 27	+ 4 560
1 assistent Ae 17 — amanuens rb	+ 3 000
Minskning med 1 kontorist Ag 9	— 18 312
Byggnadssektionen	
1 byrådirektör Ae 25	+ 41 772
1 förste byråsekreterare Ae 23	+ 37 680
1 byrådirektör Ag 25 — Ae 27	+ 4 560
1 kontorsbiträde rb — kanslibitråde Ae 7	+ 1 608
Minskning med medel motsv. lönen till	
1 byrådirektör A 27	— 46 332
1 kamrerare A 21	— 33 972
3. Verksledning	
1 överdirektör och souschef Bp 5	+ 66 204
1 kontorist Ae 9	+ 18 312
4. Lag- och utredningsbyrån	
1 kanslist rb	+ 22 488
5. Socialbyrån	
1 psykolog Ae 25	+ 41 772
1 sociolog Ae 25	+ 41 772
1 förste byråsekreterare Ae 23	+ 37 680
1 biträdande psykolog Ae 21	+ 33 972
1 kontorist Ae 9	+ 18 312
2 expeditionsvakter Ae 7	+ 32 976
3 kanslibiträden Ae 7	+ 49 464
6. Arbetsbyrån	
Medel motsv. lönen till	
1 kanslibitråde Ag 7	+ 16 488
1 kontorsbiträde rb	+ 14 880
7. Vikariemedel	+ 43 399
Arvoden och särskilda ersättningar	
8. Ledamöter i förstärkta fångvårdsstyrelsen m. m.	— 12 300
Tjänsteförändringar	
9. 1 kanslist rb — kansliskrivare Ae 11 (nämndkansliet) ..	—
10. Extraordinariesättningar	—
Löneomräkning	
11. Lönerevisioner m. m.	+ 579 000
	+ 1 478 083

Motiv

1—2. Kriminalvårdsstyrelsens yrkanden ansluter sig till statskontorets förslag till personalorganisation för den omedelbart under verksledningen ställda organisationssektionen och för styrelsens kanslibyrå. Statskontorets förslag har av styrelsen kompletterats med yrkanden rörande lönegrads-placering av ifrågavarande tjänster.

Vidare har styrelsen utöver de av statskontoret föreslagna tjänsterna yrkat en byrådirektörstjänst i Ae 25, en vaktkonstapelstjänst i Ae 10 och en tjänst såsom expeditionsvakt i Ag 7. Byrådirektörstjänsten motiveras med att anstaltarnas byggnadsunderhåll kräver tillgång till en befattningshavare med elektroteknisk utbildning. Vaktkonstapelstjänsten erfordras för kontroll av in- och utpasserande besökare i styrelsens ämbetsbyggnad. Expeditionsvaktstjänsten begärs med hänsyn till att styrelsens lokaler redan är förlagda och i ökad omfattning kommer att förläggas på olika håll i staten.

Slutligen önskar styrelsen behålla en kontorsbiträdestjänst, som statskontoret föreslagit skola dras in. Tjänsten, som är placerad på kameralsektionen, utnyttjas för utbetalning av övervakararvoden, vilka ärenden är avsedda att även i fortsättningen handläggas i styrelsen.

Kanslibyråns nuvarande personalorganisation samt den av kriminalvårdsstyrelsen på grundval av statskontorets utredning föreslagna organisationen framgår närmare av följande sammanställning.

Kanslibyrån

Nuvarande organisation

1 byråchef Bo 1
Summa tjänster: 1

Personalsektionen

1 byrådirektör A 27¹
1 förste byråsekreterare Ae 23
2 förste byråsekreterare Ae 21

1 bevakningsinspektör Ae 26
1 överuppsyningsman A 13²
(bevakningskontrollant)

Personalregistret

1 kanslist rb
1 kanslist rb
1 kontorist Ae 9

Registratorskontor

1 kansliskrivare Ao 11
1 kanslibitråde Ao 7

Föreslagen organisation

1 byråchef Bo 3
1 kontorist Ae 9
Summa tjänster: 2

Personalsektionen

1 avdelningsdirektör Be 1

Allmänna detaljen

1 förste byråsekreterare Ae 23
1 förste byråsekreterare Ae 21
1 amanuens rb
1 personalkonsulent Ae 21

Bevakningsinspektionen

1 bevakningsinspektör Ao 26
1 bevakningskontrollant Ae 17

Personalregistret

1 kanslist rb
1 kontorist Ae 9
1 kontorsbiträde rb

Registratorskontor

1 kansliskrivare Ao 11
1 kontorist Ao 9

Nuvarande organisation

Föreslagen organisation

Skrivcentral

- 1 kanslibitråde Ao 7
- 2 kontorsbiträden rb

Skrivcentral

- 1 kontorist Ao 9
- 1 kanslibitråde Ae 7
- 2 kontorsbiträden rb

Telefonväxel

- 1 kanslibitråde Ae 7
- 1 kontorsbiträde rb

Telefonväxel

- 1 kanslibitråde Ae 7
- 1 kontorsbiträde rb

Expeditionsvakter

- 2 expeditionsvakter Ao 7
- 3 expeditionsvakter Ae 7

Expeditionsvakter

- 1 vaktkonstapel Ae 10³
- 1 förste expeditionsvakt Ao 9
- 4 expeditionsvakter Ao/Ae 7
- 1 expeditionsvakt Ag 7³

Summa tjänster på personalsektionen = 21

Summa tjänster på personalsektionen = 25

Kameralsektionen

- 1 byrådirektör Ao 25

Kameralsektionen

- 1 byrådirektör Ao 27
- 1 förste byråsekreterare Ae 23

- 1 kamrerare A 23¹

- 1 kontorsskrivare Ao 13

- 2 kansliskrivare Ao 11

- 1 kansliskrivare Ae 11

- 1 kontorist Ag 9

- 1 kanslibitråde Ao 7

- 2 kontorsbiträden rb

Kassa- och bokföringsdetaljen

- 1 kamrerare Ao 23

- 1 kontorsskrivare Ao 13

- 3 kansliskrivare Ao/Ae 11

- 1 kanslibitråde Ao 7

- 1 kontorsbiträde rb

- 1 kontorsbiträde rb⁴

Inköpsdetaljen

- 1 assistent Ae 17

- 1 materialförvaltare Ao 11

Intendenturdetaljen

- 1 förste byråsekreterare Ae 23

- 1 amanuens rb

- 1 utspisningskonsulent Ae 17

- 1 materialförvaltare Ao 11

- 1 kanslibitråde Ae 7

Summa tjänster på kameralsektionen = 12

Summa tjänster på kameralsektionen = 15

Byggnadssektionen

- 1 byrådirektör Ag 25

- 1 förste byråingenjör Ae 23

- 2 kontrollanter Ao/Ae 19

- 1 kontorsbiträde rb

Byggnadssektionen

- 1 byrådirektör Ae 27

- 1 byrådirektör Ae 25³

- 1 förste byråsekreterare Ae 23

- 1 förste byråingenjör Ae 23

- 2 kontrollanter Ao/Ae 19

- 1 kanslibitråde Ae 7

*Nuvarande organisation**Föreslagen organisation*

Summa tjänster på byggnadssektionen = 5

Summa tjänster på byggnadssektionen = 7

Summa tjänster på kanslibyrån = 39

Summa tjänster på kanslibyrån = 49

*Anm.*¹ Tillfällig förstärkning enl. Kungl. Maj:ts brev 29. 3. 1963² Avlöningskostnaderna bestrids från fångvårdsanstaltarnas avlöningsanslag³ Tjänsten yrkad av kriminalvårdsstyrelsen utöver statskontorets förslag⁴ Tjänsten, som enl. statskontorets förslag skall utgå, yrkas bibehållen av kriminalvårdsstyrelsen

3. Styrelsen hemställer, att verksledningen tillförs en tjänst som överdirektör och souschef i Bp 5 för att möjliggöra för verkschefen att i erforderlig omfattning ägna sig åt huvudsakligen organisations- och utvecklingsfrågor. För sekreterargöromål m. m. åt överdirektören bör inrättas en kontoristtjänst i Ae 9.

4. Den ökade arbetsbördan på lag- och utredningsbyråns verkställighetssektion motiverar en förstärkning av sektionen med en kanslist rb, som skulle kunna överta de enklare ärendena angående straffrättsberäkning och verkställbarhetskontroll.

5. Styrelsen föreslår en väsentlig utbyggnad av de psykoterapeutiska resurserna inom kriminalvården. Denna utbyggnad begärs både för anstalterna och för styrelsen. För styrelsens vidkommande föreslås att en psykologisk sektion inrättas. Chef för sektionen skall vara innehavaren av den psykologtjänst i Ae 27, som redan ingår i organisationen. Därutöver föreslås att följande tjänster inrättas, nämligen för en psykolog i Ae 25 med arbetspsykologi som specialitet, en sociolog i Ae 25, en biträdande psykolog i Ae 21 och ett kanslibitråde i Ae 7. Sektionen skall ägna sig åt metodikfrågor i kriminalvårdens behandlingsarbete samt bedriva sådan forskning som kan vara av betydelse för en rationell planering av detta arbete.

Ökningen av antalet ärenden i interneringsnämnden föranleder styrelsen att begära en föredragandetjänst. Tjänsten begärs såsom förste byråsekreterare Ae 23. Dessutom yrkas en kanslibiträddestjänst i Ae 7 och — med hänsyn till att det beslutade, för interneringsnämnden, ungdomsfängelnsnämnden och den nya kriminalvårdsnämnden gemensamma kansliet inte kommer att kunna inrymmas i styrelsens övriga lokaler — en expeditionsvakttjänst i Ae 7.

För kriminalvårdens centralregister, som sorterar under socialbyrån, begär styrelsen på grund av den ökade arbetsbelastningen förstärkning med en kanslibiträddestjänst i Ae 7. Vidare begärs en expeditionsvakt i Ae 7 för det omfattande arbetet med in- och utsortering av akter och transport av handlingar mellan centralregistret och andra avdelningar inom styrelsen.

För sekreterargöromål åt socialbyråns chef och för uppgifter avseende registreringen på byrån yrkar styrelsen i likhet med föregående år en kontorist i Ae 9.

6. I avvaktan på ytterligare erfarenheter rörande behovet av biträdespersonal på arbetsbyråns drifteknomidetalj hemställer styrelsen att en medelsreserv beräknas under anslaget motsvarande lönen till ett kanslibitråde i Ae 7 och ett kontorsbiträde rb.

8. Under posten arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, är 9 000 kr. beräknade till ledamöter och suppleanter i den s. k. förstärkta fångvårdsstyrelsen, vilken den 1 januari 1965 ersätts av den nya kriminalvårdsnämnden. Beloppet bör sålunda inte längre beräknas under posten.

Vid bifall till förslaget om en överdirektör och souschef i styrelsen bör det arvode av 2 100 kr., som tillkommer chefen för lag- och utredningshyrån i hans egenskap av ställföreträdare för generaldirektören, indras. Detsamma gäller, vid bifall till förslaget om en organisationssektion, det arvode av 1 200 kr. som nu utgår till särskild organisationsföredragande i styrelsen.

9. Vid bifall till förslaget om en förste byråsekreterare till det centrala nämndkansliet bör den kanslisttjänst, som nu ingår i organisationen, förändras till en kansliskrivartjänst.

För en förste byråsekreterare i Ag 23 och ett kanslibitråde i Ag 7, båda på socialbyråns vårdsektion, samt för två kansliskrivare i Ag 11, ett kanslibitråde i Ag 7 och två expeditionsvakter i Ag 7, samtliga på kriminalregistret, bör, sedan personalorganisationen för ifrågavarande avdelningar numera fastställts, inrättas extra ordinarie tjänster.

Departementschefen

På Kungl. Maj:ts uppdrag pågår för närvarande genom statskontorets försorg undersökningar om kriminalvårdens organisation och arbetsformer.

I föregående års statsverksproposition (prop. 1964: 1 bil. 4 s. 41) anmäldes — såsom resultat av en av statskontoret företagen utredning — frågan om ny organisation för kriminalvårdens arbetsdrift.

Såsom framgår av den i det föregående lämnade redogörelsen har statskontoret gjort en ännu inte helt avslutad genomgång av kriminalvårdens kansli- och kameralorganisation. Som resultat härav har statskontoret lagt fram förslag om personalförstärkningar i kriminalvårdsstyrelsen samt hos de regionala och lokala förvaltningarna.

Statskontoret har vidare undersökt förutsättningarna för att anstaltsvård och frivård skall kunna samordnas i administrativt hänseende. Därvid uttalar sig statskontoret för att skyddskonsulentdistrikten skall anknytas till de geografiskt bestämda anstaltsgrupperna. Till förslaget i denna del liksom i de delar förslaget innefattar personella förstärkningar på det regionala och lokala planet samt därmed sammanhängande frågor återkommer jag i det följande vid behandlingen av fångvårdsanstalternas avlöningsanslag.

Statskontorets utredning om kriminalvårdsadministrationen är ännu inte avslutad. Bl. a. återstår ytterligare undersökningar om arbetsfördelningen mellan styrelsens kanslibyrå samt den regionala och lokala organisationen. Statskontoret anser emellertid att organisationsundersökningen framskridit så långt, att vissa förslag redan nu kan presenteras. Att så sker finner statskontoret angeläget även med hänsyn till att styrelsen snabbt bör tillföras ökade resurser.

Ett slutligt ställningstagande till hur kriminalvårdsadministrationen skall utformas kan inte ske förrän statskontoret slutfört sina undersökningar. I avbidan härpå finner jag emellertid i likhet med statskontoret angeläget att kriminalvårdsstyrelsens kansliorganisation förstärks utan dröjsmål.

Kanslibyrån bör, såsom statskontoret föreslår, behålla sin nuvarande indelning i tre sektioner, personal-, kameral- och byggnadssektionerna. Under byrån bör också sortera vissa för styrelsen gemensamma enheter såsom registratorskontor, telefonväxel och expeditiionsvaktcentral. Jag ansluter mig vidare till den av statskontoret föreslagna fördelningen av ärenden och arbetsfunktioner mellan de tre sektionerna och inom dessa var för sig.

Kanslibyrån bör liksom nu ledas av en byråchef i Bo 1. För sekreterargöromål åt byråchefen bör inrättas en tjänst som kontorist i Ae 9. För byråns *personalsektion* föreslår jag följande organisation. Allmänna detaljen: 1 byrådirektör i Ae 25, 1 förste byråsekreterare i Ae 23, 1 personalkonsulent i Ae 21, 1 amanuens i reglerad befordringsgång; bevakningsinspektionen: 1 bevakningsinspektör i Ae 27; personalregistret: 1 kanslist i reglerad befordringsgång, 1 kansliskrivare i Ae 11, 1 kanslibitråde i Ae 7; registratorskontoret: 1 kansliskrivare i Ao 11, 1 kanslibitråde i Ao 7; skrivcentralen: 1 kontorist i Ao 9, 1 kanslibitråde i Ae 7, 2 kontorsbiträden i högst Ae 5; telefonväxeln: 2 kanslibitraden i Ae 7; expeditionen: 1 förste expeditiionsvakt i Ao 9, 1 expeditiionsvakt i Ao 7, 3 expeditiionsvakter i Ae 7, 1 expeditiionsvakt i Ag 7. För *kameralsektionen* avses följande personal: 1 byrådirektör i Ao 27, 1 förste byråsekreterare i Ae 23; kassa- och bokföringsdetaljen: 1 byrådirektör i Ae 25, 1 assistent i Ao 15, 1 kontorsskrivare i Ao 13, 1 kansliskrivare i Ao 11, 1 kansliskrivare i Ae 11, 1 kontorist i Ao 9, 1 kanslibitråde i Ae 7; intendenturdetaljen: 1 förste byråsekreterare i Ae 23, 1 byråassistent i Ae 19, 1 materialförvaltare i Ao 11, 1 kanslibitråde i Ae 7. *Byggnadssektionen*: 1 byrådirektör i Ae 27, 1 förste byråingenjör i Ae 23, 1 förste byråingenjör i Ao 21, 1 förste byråingenjör i Ae 21, 1 kontorist i Ae 9. De här framlagda förslagen till lönegradsplacering av tjänster har godkänts av vederbörande personalorganisationer.

Kungl. Maj:t har såsom tillfällig förstärkning på kanslibyrån bl. a. förordnat två tjänstemän att intill utgången av innevarande budgetår med vikariatslön bestrida göromål som ankommer på respektive byråchef i B 1 och byrådirektör i A 27. Denna anordning bör fortsätta till dess slutlig

ställning tagits till kanslibyråns organisation. I anledning härav behöver ytterligare medel ställas till förfogande under innevarande budgetår. Härom gör jag hemställan senare denna dag.

I fråga om kriminalvårdsstyrelsens yrkanden om personalförstärkningar till andra byråer och avdelningar inom styrelsen får jag anföra följande. Det av statskontoret väckta förslaget om en under verkschefens direkta ledning ställd avdelning för den löpande organisations- och rationaliseringsverksamheten är jag, i avvaktan på statskontorets slutliga organisationsförslag, inte för närvarande beredd att ta ställning till. Jag vill dock redan nu föreslå att en assistenttjänst i Ae 17 inrättas. På innehavaren av denna tjänst skall ankomma att i samverkan med statskontoret överse och förbättra rådande arbetsrutiner inom verket, särskilt såvitt avser blankettsystemet. Vidare tillstyrker jag en tjänst som psykolog i Ae 21 på socialbyrån och en expeditionsvakttjänst i Ag 7 för kriminalvårdens centralregister.

Jag tillstyrker vidare att ett belopp av 17 000 kr. beräknas för tillfällig arbetskraftförstärkning åt internerings-, ungdomsfängelse- och kriminalvårdsnämnderna.

På socialbyråns vårdsektion finns nu bl. a. en förste byråsekreterartjänst i Ag 23 och en kanslibiträdestjänst i Ag 7 samt på kriminalregistret bl. a. två tjänster som kansliskrivare i Ag 11, en tjänst som kanslibiträde i Ag 7 och två expeditionsvakttjänster i Ag 7. Jag föreslår att dessa tjänster uppförs på extra ordinarie stat.

I övrigt kan jag inte biträda kriminalvårdsstyrelsens förslag. Vid bifall till vad jag föreslagit skulle nettoökningen av antalet tjänster komma att uppgå till nio.

Med anledning av vad jag i det föregående förordat bör anslaget med beaktande även av löneomräkningar höjas med 803 000 kr. Anslaget bör uppföras med (4 261 000 + 803 000) 5 064 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att göra de ändringar i personalförteckningen för kriminalvårdsstyrelsen, som föranleds av vad jag föreslagit i det föregående;

b) godkänna följande avlöningsstat för kriminalvårdsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	748 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	28 000

3. Avlöningar till icke-ordinarie personal	2 551 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	1 737 000
	Summa kr 5 064 000

c) till *Kriminalvårdsstyrelsen*: *Avlöningar* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 5 064 000 kr.

E 2. Kriminalvårdsstyrelsen: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	1 160 000	1 151 220
1964/65	734 000	
1965/66 (förslag)	1 041 000	

Kriminalvårdsstyrelsen (skr. 24/8 1964) hemställer, att anslaget uppförs med 1 070 000 kr.

	Anvisat 1964/65	Föreslagen ändring 1965/66 Mynd.	Dep.ch.
1. Sjukvård m. m.	9 000	+ 1 000	+ 1 000
2. Reseersättningar	205 000	+ 95 000	+ 75 000
3. Expenser: Övriga expenser	415 000	+ 230 000	+ 215 000
4. Publikationstryck	40 000	+ 10 000	+ 16 000
		+ 336 000	+ 307 000

Departementschefen

Med hänvisning till beräkningen i den föregående sammanställningen upptar jag anslaget till (734 000 + 307 000) 1 041 000 kr. Jag har därvid inräknat 145 000 kr. för engångsanskaffning av inventarier m. m., innefattande kostnader för möblering av styrelsens sessionssal, och 6 000 kr. för publikationstryck avseende en broschyr för rekrytering av assistentpersonal. Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Kriminalvårdsstyrelsen*: *Omkostnader* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 1 041 000 kr.

E 3. Fångvårdsanstalterna: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	53 765 000	59 986 854
1964/65	61 055 000	
1965/66 (förslag)	74 391 000	

Kriminalvårdsstyrelsen (skr. 24/8, 24/11 och 30/11 1964) hemställer, att anslaget höjs med avrundat 17 950 000 kr.

	Ökning eller minskning
I. Personalförändringar	
A. Befintliga anstalter	
1. Styresmän m. fl.: 4 kriminalvårdsinspektörer Ae 25 (Härnösand, Långholmen, Härlanda, Malmö), 1 fångvårdsinspektör Ae 23 (Hall), 2 förste assistenter Ae 19 (Härlanda, Malmö), 3 assistenter Ae 17 (Norrtälje, Tidaholm, Roxtuna), 1 assistent Ag 17 (Tillberga), arvodesanställd kuratorshjälp	+ 423 852
2. Psykologer: 6 psykologer Ae 25 (Härnösand, Långholmen, Härlanda, Malmö, Uppsala, Hinseberg), 1 biträdande psykolog Ae 21 (Uppsala)	+ 290 632
3. Personal vid de psykiatriska avdelningarna:	
a. Ökning med 1 överläkare Bo 1 (Hall), 5 kuratorer Ae 17 (Härnösand, Långholmen, Härlanda, Malmö, Hall), 7 kanslibiträden Ae 7 (Härnösand, Långholmen, Härlanda 2, Malmö 2, Hall), 1 kontorsbiträde högst Ae 5 (Härlanda) .	+ 338 420
b. Minskning med vissa läkar- och kuratorstjänster m. m. vid de rättspsykiatriska avdelningarna	— 1 602 095
4. Nyrekrytering av amanuenspersonal: 5 amanuenser rb	+ 148 380
5. Vissa personal- och tjänsteförändringar vid Svartsjö—Kungsgården:	
1 föreståndare Ag 19 — anstaltsdirektör Ag 23, 1 föreståndare Ao 19 — förste assistent Ao 19, 1 lantbruksinspektör Ao 19, 1 kontorsskrivare Ae 13, 1 befallningsman Ao 13, 1 hantverksföreföreståndare Ao 11, 1 ladugårdsförman Ae 11, 8 förmän Ao 10, 2 förmän Ae 10	+ 315 050
6. Viss personal vid Vänersborg: 1 assistent Ae 17, 7 vaktkonstaplar Ae 10	+ 161 138
7. Transportförarpersonal: 16 vaktkonstaplar Ae 10 (Falun, Gävle, Hudiksvall, Härlanda, Härnösand, Håga, Jönköping, Kalmar, Karlstad, Malmö 2, Norrköping, Norrtälje 2, Tidaholm, Växjö), 4 vårdare Ae 10 (Hällby, Kristianstad, Mariefred, Västerås)	+ 383 540
8. Övrig tillsynspersonal: 4 bevakningsföreståndare Ae 17 (Härnösand, Härlanda, Malmö, Hall), 1 förste uppsyningsman Ae 13 (Karlskrona), 2 uppsyningsmän Ae 11 (Hall, Hinseberg), 43 vaktkonstaplar Ae 10 (Falun 2, Hall 6, Haparanda, Hinseberg, Håga 3, Härnösand 2, Karlskrona 2, Linköping 2, Långholmen 5, Ulriksfors,	

	Ökning eller minskning
Tillberga, Bredsjönäs, Grötingen, Högskogen, Johannesberg, Lingatan, Långviken, Mon, Måshult, Ollestad, Rommersnäs, Rönås, Skåltjärnshyttan, Sörbyn, Tenhult, Torhult, Tygelsjö, Ödevata), 6 vårdare Ae 10 (Hällby 2, Kristianstad 2, Mariefred 2)	+ 1 210 010
9. Personal i arbetsdrift: 1 ingenjör Ae 21 (Skenäs), 3 utbildningsassistenter Ae 16/18 (Hällby, Mariefred, Skenäs), 2 verkstadsförmän Ae 13 (Tillberga, Umeå), 5 yrkesmästare Ae 11 (Norr-tälje, Nyköping, Skenäs, Skogome, Visby), 1 skogsförman Ae 11 (Roxtuna), 2 förmän Ae 10 (Norr-tälje, Tillberga), medel till tillfällig arbetsledarpersonal; minskning med 1 förman Ae 10 (Skenäs)	+ 472 928
10. Kansli- och kameralpersonal:	
a. Enligt statskontorets förslag: 6 kamrerare Ae 17 (Härnösand, Långholmen, Härlanda, Malmö, Hall, Uppsala), 1 kansliskrivare Ae 11 (Uppsala), 11 kanslibiträden Ae 7 (Hall 2, Hinseberg, Hällby, Långholmen, Lärbro, Malmö, Mariefred, Norrtälje, Skogome, Tidaholm), 11 kontorsbiträden högst Ae 5 (Hälsingborg, Härlanda 2, Härnösand, Långholmen, Malmö, Norrköping, Rönås, Uppsala 3)	+ 529 286
b. I övrigt: 1 kansliskrivare Ae 11 (Skenäs), 3 kanslibiträden Ae 7 (Hinseberg, Långholmen, Uppsala)	+ 69 262
Minskning av medel till tillfällig biträdeshjälp.	— 172 000
11. Maskin-, förråds- och ekonomipersonal:	
1 hantverksföreståndare Ae 11 (Skenäs), 5 förmän Ae 10 (Norrtälje, Härlanda, Tidaholm, Malmö, Hinseberg), 5 kokerskor Ae 9 (Härnösand, Härlanda, Malmö, Norrköping, Kristianstad)	+ 206 779
12. Medel till personalutbildning	+ 165 000
13. Medel till gruppsamtalsledare m. m.	+ 70 000
14. Medel till praktikantarvoden	+ 144 000
B. Nya anstalter	
15. Viss personal för Kumlaanstalten	+ 3 435 771
16. Personal för anstalten Västergården	+ 447 634
17. Personal för Uppsala-annex	+ 136 964
18. Personal för 2 skyddstillsynsanstalter för kvinnor	+ 437 168
C. Arvoden och särskilda ersättningar	
19. Ledamöter i anstaltsnämnder	— 68 000
20. Resesekreterare för den andliga vården	+ 5 600

		Ökning eller minskning
21. Risktillägg till personal vid specialavdelningar..	+	50 200
22. Brandskyddsledare	+	10 000
23. Undervisning i skolämnen m. m.	+	35 000
II. Tjänsteförändringar		
24. Lönegradsfrågor m. m.	+	162 286
25. Ordinarie- och extraordinariesättning av tjänster		—
III. Löneomräkningar		
26. Personal för stadshäktena	+	2 635 754
27. Viss personal vid Kumlaanstalten	+	1 202 278
28. Bevakningskontroll	—	23 892
29. Jourtjänstgöring	+	500 000
30. Lönerrevision m. m.	+	5 828 607
	+	17 949 552

Motiv

Kriminalvårdsstyrelsen anför, att den hittills högsta beläggningen vid fångvårdens anstalter uppnåddes den 1 mars 1964. Antalet intagna uppgick då till 5 849. Vid samma tidpunkt disponerade kriminalvården nominellt 5 463 platser, varav 3 736 slutna och 1 727 öppna. Det reella platsantalet var dock lägre och uppgick sammanlagt till 5 301, vilka platser fördelade sig med 3 576 på slutna anstalter och med 1 725 på öppna.

Beläggningen vid anstalterna kan enligt styrelsen förväntas fortsätta att stiga under en följd av år. Den senaste inom styrelsen utarbetade prognosen, som avser tiden t. o. m. år 1968, förutsäger att maximibeläggningen år 1965 kommer att uppgå till 6 150 för att därefter stiga med cirka 300 för varje år. Medelbeläggningen för åren 1965 och 1968 anges till 5 740 respektive 6 580.

Under innevarande budgetår förutses platsantalet öka med 335. Därtill kommer 160 platser för kortvarigt omhändertagande i vissa fall av personer, som dömts till den fr. o. m. den 1 januari 1965 nya påföljden skyddstillsyn. För budgetåret 1965/66 beräknas som resultat av redan beslutade förändringar i anstaltsorganisationen nettotillskottet av platser till 208.

Styrelsen framhåller, att utbyggnaden för tiden fram till den 1 juli 1966 således inte förslår att täcka de väntade beläggningstopparna under 1965 och 1966. Såvida inte åtgärder av olika slag vidtas för att öka och påskynda anstaltsbyggandet, kan kriminalvården inte heller under återstoden av 1960-talet förväntas erhålla ett platstillskott av sådan omfattning att beläggningssituationen förbättras.

För att förbättra vårdresurserna och öka differentieringsmöjligheterna bör såranstalter inrättas för vissa klientelgrupper. En öppen anstalt bör reserveras för värnpliktsvägrare och en koloni inom östra anstaltsgruppen för handikappat klientel. Därjämte bör uppföras två nya anstalter med vardera

15 platser för kvinnor, som kan komma att dömas till skyddstillsyn i för-
ening med anstaltsbehandling.

Ytterligare en grupp av intagna, som bör beredas behandling under spe-
ciella former, är de studiebegåvade. Styrelsen pekar på att teoretiska studier
i organiserad form — fränsett vad som är att hänföra till fritidssysselsätt-
ning — för närvarande endast bedrivs vid ungdomsanstalterna och då en-
bart som en komplettering till den praktiska yrkesutbildning, som ungdoms-
fängelseinstitutet är avsett att ge. Studiemöjligheter i övrigt saknas. En ut-
väg att råda bot på denna brist har yppats genom att styrelsen beretts möj-
lighet att få förhyra två barackbyggnader, som skall uppföras på av fång-
vården disponerad mark i Uppsala. Styrelsen föreslår, att intagna, som hän-
visas till den nya anstalten, skall få tillfälle att under kontrollerade former
uteslutande ägna sig åt studier. Arten och inriktningen av studierna får av-
göras från fall till fall beroende på den enskildes förutsättningar men bör
i princip omspänna allt från elementär utbildning av grundskolekaraktär
till akademiska studier av avancerat slag. Erforderlig lärarpersonal har sty-
relsen tänkt sig kunna rekrytera bland den universitetsstuderande ungdom-
men. Enligt styrelsens förslag bör den nya anstalten inta en helt självstän-
dig ställning i förhållande till den befintliga Uppsalaanstalten. I räjonghän-
seende bör den tillföras ungdomsgruppen, vilket dock inte skall utgöra hin-
der för att även studiebegåvade intagna av andra kategorier och åldrar hän-
visas dit. Någon arbetsdrift skall inte förekomma vid anstalten.

Den differentierade fördelning och behandling av de intagna, som är en
av grundtankarna såväl i den nya lagen om behandling i fångvårdsanstalt
som i tidigare gällande verkställighetslag, kan för närvarande endast genom-
föras i begränsad omfattning. Orsakerna härtill är flera. Bristen på anstalts-
platser utgör ofta ett avgörande hinder för en lämplig klientdifferentie-
ring. Rådande missförhållanden sammanhänger emellertid inte enbart med
platsbristen utan också med att anstalterna saknar tillgång till personal
med sådan utbildning och sakkunskap att den kan verkställa en mera full-
ständig utredning av varje intagens personliga förhållanden och förutsätt-
ningar av beskaffenhet att läggas till grund för behandlingsplaneringen. För
att göra sådana undersökningar och följa upp dessa genom fortsatta ob-
servationer under verkställighetstiden bör vid varje centralanstalt, bortsett
från Hinseberg, finnas en särskild utredningsavdelning. Denna avdelning
bör stå under ledning av en räjongpsykolog. Därjämte bör finnas en psyko-
log med arbetspsykologi som specialitet och en assistent med utbildning i
mentalhygien. Styrelsen, som förklarar sig vara medveten om att en ut-
byggnad av den berörda utredningsorganisationen måste ske etappvis, in-
skränker sig denna gång till att föreslå en fullständig utredningsavdelning
vid den nya centralanstalten Kumla samt en tjänst som räjongpsykolog vid
var och en av de övriga anstaltsgrupperna.

Styrelsen föreslår, att ungdomsanstalten Uppsala från och med den 1

juli 1965 får ersätta Skenäsanstalten såsom centralanstalt för ungdomsgruppen. Som skäl härför anförs, att Skenäs inte fyller de anspråk som bör ställas på en centralanstalt och att endast en mindre del av ungdomsfängelseklientelet passerar anstalten, under det att Uppsala mottar samtliga nyinskrivna manliga ungdomsfängelseelever för behandlingsundersökning och anlagstest. I detta läge nödgas råjongchefen liksom den ingenjör, som leder yrkesutbildningen, göra täta resor till Uppsala för att lära känna eleverna och för att kunna leda behandlingsarbetet. Till Uppsala bör förflyttas inte bara råjongchefen och dennes kansli utan också utbildningsingenjören inom ungdomsgruppen och gruppkamreraren med biträdande personal. Erforderliga lokaler för råjongkansliet torde kunna anskaffas utanför anstaltsområdet.

Styrelsen anmäler, att det ekonomiska utfallet av fångvårdens arbetsdrift alltjämt förbättras. Under den senaste 10-årsperioden har försäljningen av produkter och tjänster ökat från 12 milj. kr. till 46 milj. kr. Inom verkstadsdriften disponerades den 1 juli 1964 för egentligt industriellt arbete 2 212 platser och för diverse hantverksbetonade arbeten ungefär 750. För arbetsterapi fanns 160 platser och på utbildningsverkstäder 302. Jordbruksdriften gav sysselsättning åt cirka 1 100 intagna. Under innevarande och nästkommande budgetår beräknas antalet industriarbetsplatser öka med mer än 500. En viss ökning av terapiplatserna är även att motse till följd av att Kumlaanstaltens specialavdelningar torde kunna tas i bruk under år 1966.

1. I överensstämmelse med statskontorets förslag (jfr anslaget E 1) hemställs under denna punkt, att en tjänst som kriminalvårdsinspektör inrättas vid var och en av anstalterna Härnösand, Långholmen, Härlanda och Malmö. Tjänsterna bör placeras i Ae 25.

Styrelsen upprepar tidigare yrkande om en tjänst som fångvårdsinspektör till centralanstalten Hall samt om ytterligare assistentpersonal till anstalterna Härlanda, Malmö, Norrtälje och Tidaholm. Vidare föreslås en assistent till vardera anstalten Roxtuna och Tillberga.

Under avlöningsanslaget har beräknats 56 000 kr. för arvodesanställd kuratorshjälp. Beloppet bör höjas till 100 000 kr. för att möjliggöra hjälp åt styresmännen vid de mindre och medelstora anstalterna vid utredningar i ärenden angående fakultativ villkorlig frigivning.

2. För råjongspsykologi bör såsom anförts i det föregående en psykolog i Ae 25 tillföras varje anstaltsgrupp. Därutöver bör en tjänst som biträdande psykolog i Ae 21 inrättas vid Uppsalaanstalten med hänsyn till den ökade tillströmningen av ungdomsfängelseelever.

3. Styrelsen föreslår, att en överläkartjänst vid den blivande medicinska specialavdelningen vid centralanstalten Hall får tillsättas, innan avdelningen tas i bruk, för att bereda tjänsteinnehavaren möjlighet att medverka vid avdelningens detaljplanering.

Inför det förestående skiljandet av det rättspsykiatriska undersöknings-

väsendet från kriminalvården hemställer styrelsen, att likartade resurser i fråga om kuratorer och biträdespersonal, som beräknats för den nya undersökningsorganisationen, d. v. s. en kurator och ett kanslibitråde för varje överläkare, också skall komma kriminalvårdens råjongpsykiatrer till del. Följande nya tjänster — vari innefattas tre biträdestjänster vilka enligt Kungl. Maj:ts beslut den 29 april 1964 fått inrättas som extra — föreslås därför, nämligen en kurator i Ae 17 vid envar av centralanstalterna Härnösand, Långholmen, Härlanda, Malmö och Hall, ett kanslibitråde i Ae 7 till envar av anstalterna Härnösand, Långholmen och Hall, två kanslibitraden i Ae 7 till vardera Härlanda och Malmö samt ett kontorsbitråde i högst Ae 5 till Härlanda.

Styrelsen anser, att det rättspsykiatriska undersökningsväsendet bör övertas av mentalsjukvården. Därvid bör från fångvården till mentalsjukvården överföras för undersökningsarbetet avsedd läkar- och kuratorspersonal. Samtidigt torde även de belopp, som finns beräknade under fångvårdsanstalternas avlöningsanslag för arvodesanställd kuratorshjälp åt rättspsykiatrisk läkarpersonal m. m., överföras till mentalsjukhusens stat.

4. Styrelsen upprepar fjolårsyrkandet om fem amanuenser, vilka i utbildningssyfte skall tjänstgöra växelvis inom anstaltsvård, frivård och på kriminalvårdsstyrelsen.

5. Fångvårdsanstalten Svartsjö och den intilliggande kolonien Kungsgården har gemensam administration med vårdanstalten å Svartsjö för alkoholmissbrukare under ledning av en direktör på vårdanstaltens stat. För fångvårdens del finns dessutom två föreståndartjänster i A 19, nämligen en för Svartsjöanstalten och en för Kungsgården. Jordbruket drivs i vårdanstaltens regi och huvudsakligen med personal på vårdanstaltens stat men eljest till övervägande del med fångarbetskraft.

Kriminalvårdsstyrelsen föreslår, efter samråd med socialstyrelsen, att jordbruksdriften på Svartsjö egendom fr. o. m. den 1 juli 1965 överförs till fångvården samt att den nuvarande gemensamma administrationen samtidigt upphör. Kriminalvårdsstyrelsen föreslår därför följande åtgärder. Av de tjänster, som är avsedda för jordbruksdriften och som för närvarande redovisas på vårdanstaltens stat, bör 14 överföras till fångvårdens stat. Den slutna fångvårdsavdelningen på Svartsjö och den öppna kolonien Kungsgården bör bilda en enhet, benämnd Kungsgården, under ledning av en anstaltsdirektör i Ag 23. En föreståndartjänst i Ag 19 kan därvid indras. Vidare bör en föreståndartjänst i Ao 19 utbytas mot en tjänst som förste assistent i Ao 19. För redogöraruppgifter erfordras en kontorsskrivare i Ae 13.

6. I samband med att anstalten Vänersborg fr. o. m. den 1 juli 1964 överfördes till säkerhetsgruppen bemyndigade Kungl. Maj:t styrelsen att anställa ytterligare en assistent i Ag 17 och sju vaktkonstaplar i Ag 10. Nämn-da tjänster föreslås uppförda på extra ordinarie stat.

7. Antalet transporter vid vissa slutna anstalter är av sådan omfattning

att sammanlagt 20 nya transportförartjänster erfordras, därav 16 som vaktkonstapel i Ae 10 och fyra som vårdare i Ae 10.

8. Styrelsen upprepar under denna punkt tidigare framfört yrkande om bevakningsföreståndare till centralanstalterna Härnösand, Härlanda, Malmö och Hall.

I samråd med den utredningsman som Kungl. Maj:t tillsatt för översyn av anstalternas behov av tillsynspersonal framlägger styrelsen förslag om tre tjänster som uppsyningsman i Ae 11, 25 vaktkonstapelstjänster i Ae 10 och 6 vårdartjänster i Ae 10 i syfte dels att förstärka bevakningen vid ett antal företrädesvis äldre slutna anstalter och dels att möjliggöra nattbevakning vid Hällby- och Mariefredsanstalternas öppna paviljonger. Flertalet av dessa förstärkningar erfordras redan under innevarande budgetår.

Utredningsmannen, som bl. a. utreder frågan om tillsynspersonalens frihet från tjänstgöring på sön- och helgdagar, har som en första etapp i utredningsuppdraget föreslagit en personalökning med sammanlagt 17 vaktkonstaplar vid vissa kolonier. Styrelsen hemställer att dessa tjänster uppförs på extra ordinarie stat.

Vidare föreslår styrelsen att en bilförartjänst (vaktkonstapel Ae 10) inrättas vid anstalten Tillberga.

9. Styrelsens förslag om teknisk personal för arbetsdriften vid vissa anstalter innebär delvis ett upprepande av tidigare framställda yrkanden (jfr prop. 1964: 1 bil. 4 s. 66). Härutöver föreslås två tjänster som verkstadsförman i Ae 13, nämligen en för konfektionsindustri vid Umeåanstalten och en för träindustri vid anstalten Tillberga. Vid sistnämnda anstalt, liksom vid Norrtäljeanstalten, fordras även en förman i Ae 10 för förrådsarbete. För att förbättra yrkesutbildningen begärs en utbildningsassistent i Ae 16/18 till vardera ungdomsanstalten Hällby och Mariefred. För den undervisning i byggnadsarbete vid Skenäs, som numera bedrivs enligt nya linjer och i nära samarbete med den civila arbetsmarknaden, önskar styrelsen förstärkning med en ingenjör i Ae 21 och en utbildningsassistent i Ae 16/18. En förmans-tjänst för skogsarbete kan därvid indras. Vidare föreslås en yrkesmästar-tjänst i Ae 11 för Skenäsanstaltens mottagnings-, isolerings- och sjukavdelning. Slutligen bör en tjänst som skogsförman i Ae 11 inrättas vid Røxtuna.

Styrelsen föreslår, att ett belopp på 165 000 kr. beräknas under anslagets icke-ordinariepost för att bestrida arvoden till tillfällig arbetsledarpersonal dels på vissa nyckelposter i tillverkningen och dels för visst kvalificerat arbete i den mån det inte finns tillgång till yrkeskunniga arbetare bland de intagna.

10. I enlighet med statskontorets förslag om personalförstärkning till styresmänna- och redogörarexpeditioner samt industrikontor föreslår styrelsen, att var och en av centralanstalterna med undantag för Hinseberg tillförs en kamrerare i Ae 17 och att följande nya tjänster i övrigt inrättas, nämligen en som kansliskrivare i Ae 11 vid anstalten Uppsala, elva som

kanslibitråde i Ae 7, varav två vid anstalten Hall och en vid envar av anstalterna Hinseberg, Hällby, Långholmen, Lärbro, Malmö, Mariefred, Norrtälje, Skogome och Tidaholm, samt elva som kontorsbiträde i högst Ae 5, varav tre vid Uppsala, två vid Härlanda och en vid var och en av anstalterna Hälsingborg, Härnösand, Långholmen, Malmö, Norrköping och Rönås. Av de för Uppsala föreslagna är kansliskrivaren och ett kontorsbiträde avsedda för arbetsuppgifter tillhörande råjongledningen.

Härutöver föreslår styrelsen att, därest centralanstalten för ungdomsgruppen flyttas till Uppsala, en kansliskrivartjänst i Ae 11 skall tillföras Skenäs för redogöraruuppgifter samt att en kanslibiträdetsjänst i Ae 7 skall tillföras envar av anstalterna Hinseberg, Långholmen och Uppsala.

Under hänvisning till att statskontorets utredning om behovet av biträdespersonal inte är helt slutförd hemställer styrelsen, att en arvodespost för tillfällig kontorspersonal vid styresmänna- och redogörarexpeditioner samt industrikontor beräknas även för budgetåret 1965/66, dock med ett från 322 000 kr. till 150 000 kr. minskat belopp.

11. Styrelsen upprepar tidigare yrkanden om en förmanstjänst i Ae 10 för civilförråden vid anstalterna Härlanda och Malmö samt en kokersketjänst i Ae 9 vid samma anstalter jämte Härnösandsanstalten. Därutöver föreslår styrelsen följande nya tjänster, nämligen en som hantverksföreståndare i Ae 11 till Skenäs, en som förman i Ae 10 för civilförråden vid envar av Norrtälje- och Tidaholmsanstalterna, en som förman i Ae 10 för skötsel av parkanläggningen vid Hinseberg och en som kokerska i Ae 9 till envar av anstalterna Norrköping och Kristianstad.

12. För utökad personalutbildning och fysisk träning för anstaltstjänstemännen begärs 165 000 kr.

13—14. Under icke-ordinarieposten har för arvoden åt deltidsanställda fritidsledare och ledare av gruppsamtal beräknats 130 000 kr. samt för avlöning åt praktikanter på styresmännaexpeditioner och psykiatriska avdelningar 6 000 kr. Medelsanvisningarna bör ökas till 200 000 kr. resp. 150 000 kr.

15. Sedan styrelsen framlagt förslag till personalplan för den nya centralanstalten Kumla, omfattande 279 tjänster (prop. 1964: 1 bil. 4 s. 67), har 1964 års riksdag fastställt en personalorganisation för första utbyggnadsetappen av anstalten att gälla tills vidare. Denna upptar 126 tjänster varjämte medel anvisats motsvarande lön för fyra yrkesmästartjänster i A 11.

Under hänvisning till att andra utbyggnadsetappen (specialavdelningarna med 195 platser) beräknas vara färdig kring årsskiftet 1965/66 upprepar styrelsen sitt yrkande rörande ännu inte beviljade tjänster med de förändringar, som i fråga om antalet befattningar betingas av statskontorets organisationsförslag och av önskemål om ökade psykologiska behandlingsresurser. Följande personalplan föreslås.

Tjänst	Lönegrad	Antal		
		Totalt	Därav	
			beviljade fr. o. m. 1964/65	yrkade fr. o. m. 1965/66
1. Administration				
Kriminalvårdsdirektör	Bo 1	1	1	—
Fångvårdsinspektör	Ae 25	1	1	—
Kriminalvårdsinspektör	Ae 25	1	—	1
Fångvårdsinspektör	Ae 23	1	—	1
Kamrerare	Ao 23	1	1	—
Förste assistent	Ae 19	2	1	1
Kamrerare	Ae 19	1	—	1
Kamrerare	Ae 17	1	—	1
Assistent	Ae 17	7	2	5
Förste förrådsförman	Ae 11	1	1	—
Kansliskrivare	Ae 11	2	2	—
Vaktkonstapel	A 10	2	—	2
Kontorist	A 9	3	2	1
Kanslitråde	A 7	6	3	3
Biträde för skriv- och kontors- göromål	rb	7	1	6
S:a	—	37	15	22
2. Sjukvård				
Överläkare	Bo 1	1	—	1
Biträdande överläkare	Ao 27	1	—	1
Förste läkare	Ao 25	1	—	1
Psykolog	Ae 25	2	—	2
Assistent	Ae 17	1	—	1
Kurator	Ae 17	1	—	1
Sjukgymnast	Ae 15	1	—	1
Översköterska	Ae 14	2	—	2
Kanslitråde	A 7	2	—	2
Biträde för skriv- och kontors- göromål	rb	1	—	1
S:a	—	13	—	13
3. Tillsyn				
Bevakningsföreståndare	Ae 17	1	—	1
Överuppsyningsman	A 15	7	2	5
Förste uppsyningsman	A 13	14	5	9
Uppsyningsman	A 11	16	6	10
Vaktkonstapel	A 10	112	53	59
S:a	—	150	66	84
4. Arbetsdrift				
Ingenjör	Ae 23	1	1	—
Ingenjör	Ae 19	1	1	—
Ingenjör	Ae 17	1	1	—
Förste verkmästare	Ae 17	1	1	—
Verkmästare	A 15	4	2	2
Förrådsmästare	Ae 13	1	1	—
Verkstadsförman	A 13	16	11	5
Tekniker	Ac 13	1	1	—

Tjänst	Lönegrad	Antal		
		Totalt	Därav	
			beviljade fr. o. m. 1964/65	yrkade fr. o. m. 1965/66
Terapiföreståndare.....	Ae 13	1	—	1
Yrkesmästare	A 11	22	² 5	17
Förman	A 10	3	2	1
Kontorist	Ae 9	1	1	—
Kanslibitråde	A 7	2	1	1
Biträde för skriv- och kontors- göromål	rb	3	2	1
S:a	—	58	30	28
<i>5. Maskinanläggning</i>				
Maskinchef	Ae 15	1	1	—
Maskinförman	Ae 12	1	1	—
Reparatör	Ae 10	1	1	—
Värmeskötare	Ae 9	2	2	—
Eldare	Ae 7	1	1	—
S:a	—	6	6	—
<i>6. Ekonomi</i>				
Köksföreståndare	Ae 15	1	1	—
Förrådsmästare	Ae 13	1	1	—
Biträdande kökföreståndare	Ae 12	1	1	—
Förste förrådsförman	Ae 11	1	1	—
Hantverksföreståndare	Ae 11	1	1	—
Förman	A 10	3	—	3
Vaktkonstapel (bilförare)	Ae 10	3	3	—
Hantverkare	Ae 10	1	1	—
Kokerska	Ae 8	6	—	6
S:a	—	18	9	9
S:a totalt	—	282	126	156

¹ Inrättad fr. o. m. 1.1.1964.² Medel anvisade för ytterligare fyra tjänster.

Anm.: Samtliga nu yrkade tjänster som verkmästare, överuppsyningsman, förste uppsyningsman och vaktkonstapel liksom kontoristtjänsten föreslås uppförda på ordinarie stat. Av verkstadsförmännen föreslås tre Ao och två Ae, av yrkesmästarna tio Ao och sju Ae, av uppsyningsmännen fem Ao och fem Ae, av förmännen två Ao och två Ae samt av kanslibiträderna fyra Ao och två Ae. — De redan beviljade tjänsterna som fångvårdsinspektör i Ae 25 och kamrerare i Ao 23 föreslås ändrade till kriminalvårdsinspektör i Ao 27 resp. intendent i Ao 25.

16. Under andra anslag hemställer styrelsen om medel för inköp av Västergårdens arbetshem, som enligt Kungl. Maj:ts beslut den 29 maj 1964 med nyttjanderätt får användas för fångvårdsändamål under innevarande budgetår. De tjänster, som nu begärs, överensstämmer med vad som enligt Kungl. Maj:ts medgivande får finnas tills vidare på extra stat.

17. Som styresman för den planerade skolan i Uppsala föreslår styrelsen en rektor i Ao 23. Personalen i övrigt bör omfatta en förste tillsynsman i Ae 13 och fyra vårdare i Ae 10.

18. För var och en av de föreslagna skyddstillsynsanstalterna för kvinnligt klientel begärs följande personal.

Administration: en anstaltsdirektör Ae 23, en assistent Ae 17, ett kansli-bitråde Ae 7; *arbetsdrift:* en verkstadsförman Ae 13; *tillsyn:* en förste uppsyningsman Ae 13, tre vaktkonstaplar Ae 10; *ekonomi och skolkök:* en utbildningsassistent Ae 16/18.

19. För ersättning till ledamöter i anstaltsnämnderna har anvisats 68 000 kr. Då nämnderna upphör med sin verksamhet vid utgången av år 1964 erfordras i fortsättningen ingen medelsanvisning.

20. Till frälsningsarmén och Sveriges frikyrkoråd utgår bidrag högst med 18 500 kr. resp. 25 400 kr. Frälsningsarmén har hemställt om höjt bidrag med 2 500 kr. och frikyrkorådet med ett inte närmare preciserat belopp. Styrelsen uppskattar för egen del det ökade bidragsbehovet för frikyrkorådet till 3 100 kr.

21. Styrelsen upprepar tidigare yrkande om risktillägg till personal i arbetsdrift och bevakning vid vissa anstalter och anstaltsavdelningar.

22. Vid varje anstalt bör finnas en tjänsteman med uppgift att upprätta brandskyddsplan samt att leda och organisera brandskyddsövningar m. m. För dessa göromål, som i huvudsak måste fullgöras utanför ordinarie arbetstid, bör utgå särskilt arvode.

23. För undervisning i skolämnen, utbildning i hantverk, industriella yrken och jordbruk m. m. har för budgetåret 1964/65 under arvodesposten beräknats 28 000 kr. Beloppet bör höjas med 35 000 kr. för att tre utbildningskurser i plastarbete skall kunna anordnas vid var och en av de tre plastverkstäder (Hällby, Kristianstad, Mariefred), som finns inom ungdomsgruppen.

24. Styrelsens förslag i lönegradsfrågor m. m. upptar följande yrkanden. *Styresmän m. fl.:* 1 anstaltsdirektör Ao 27 — kriminalvårdsdirektör Ao 27 (Hinseberg), 1 fångvårdsinspektör Ae 25 — kriminalvårdsinspektör Ao 27 (Kumla), 2 fångvårdsinspektörer Ao 25 — kriminalvårdsinspektörer Ao 26 (Härlanda, Malmö), 1 fångvårdsinspektör Ao 25 — kriminalvårdsinspektör Ao 25 (Härnösand), 2 fångvårdsinspektörer Ao 23 — anstaltsdirektörer Ao 23 (Nyköping, Skogome), 1 anstaltsdirektör Ao 21 — Ao 23 (häktesanstalten i Stockholm), 1 föreståndare Ao 17—Ao 19 (Orretorp), 1 föreståndare Ag 17—Ae 19 (Valla), 8 assistenter Ae 17 — förste assistenter Ae 19 (Hinseberg, Hälsingborg, Härlanda, Härnösand, Malmö, Norrköping, Ulriksfors, Uppsala); *läkare:* 3 underläkare Ae 23 — överläkare Bo 1 (Härnösand, Härlanda, Malmö); *tillsynspersonal:* 8 vaktkonstaplar Ao 10 — uppsyningsmän Ao 11 (Härnösand 2, Härlanda 2, Malmö 2, Norrköping 2); *personal i arbetsdrift:* 1 verkställare Ae 15 — utbildningsassistent Ae 16/18 (Skenäs),

1 verkmästare Ae 15 — förste verkmästare Ae 17 (Hälsingborg), 1 verkstadsförmän Ae 13 — verkmästare Ae 15 (Hälsingborg), 6 ingenjörbiträden Ag 13 — tekniker Ae 13 (Härnösand, Långholmen, Härlanda, Malmö, Hall, Skenäs), 1 yrkesmästare Ag 11 — verkstadsförmän Ag 13 (Malmö), 1 arbetsterapeut Ao 10 — verkstadsförmän Ao 13 (Skogome), 2 arbetsterapeuter Ae 10 — verkstadsförmän Ae 13 (Roxtuna, Hinseberg), 1 förman Ag 10 — yrkesmästare Ag 11 (Haparanda), 3 förmän Ae 10 — yrkesmästare Ae 11 (Härlanda, Långholmen, Örebro), 2 vaktkonstaplar Ag 10 — yrkesmästare Ag 11 (Malmö); *kansli- och kameralspersonal*: 7 kamrerare Ao 23 — intendentur Ao 25 (Härnösand, Långholmen, Härlanda, Malmö, Kumla, Hall, Skenäs), 2 kontorister Ae 9 — kansliskrivare Ae 11 (Långholmen, Hall).

25. Följande extra ordinarie tjänster bör överföras på ordinarie stat, nämligen 10 som verkmästare i Ae 15, 10 som förste uppsyningsman i Ae 13, 20 som verkstadsförmän i Ae 13, 20 som uppsyningsman i Ae 11, 50 som yrkesmästare i Ae 11, 20 som förman i Ae 10, 200 som vaktkonstapel i Ae 10, 25 som vårdare i Ae 10, 5 som kontorist i Ae 9 och 20 som kanslibiträde i Ae 7.

Den befintliga extra tjänsten som biträdande kriminalvårdsdirektör i Ag 27 vid centralanstalten Långholmen bör överföras på ordinarie stat med oförändrad lönegradsplacering.

Till extra ordinarie bör ombildas följande extra tjänster, nämligen 1 som anstaltsdirektör i Ag 23, 1 som ingenjör i Ag 21, 1 som tillskärare i Ag 19 och 1 som ingenjör i Ag 17 (samtliga Skänninge) samt vidare 10 som förman i Ag 10, 50 som vaktkonstapel i Ag 10, 10 som husmor i Ag 9 och 10 som husmor i Ag 8.

Departementschefen

Antalet intagna på fångvårdens anstalter fortsätter att stiga. År 1960 uppgick medelbeläggningen på anstalterna till 4 826, år 1961 till 4 940, år 1962 till 5 012 och år 1963 till 5 163. För år 1964 kan den anges till 5 460. Maximibeläggningen under de nämnda åren utgjorde resp. 5 268, 5 269, 5 354, 5 624 och 5 849.

Enligt en av kriminalvårdsstyrelsen utarbetad prognos, som utgår från beläggningen den 1 juni 1964 och bygger på variationer i månadsskiftes-siffrorna under ett antal tidigare år, skulle medelbeläggningen år 1965 öka till 5 600 och maximibeläggningen till 6 000. År 1966 skulle motsvarande siffror bli 5 860 resp. 6 280.

Jag vill erinra om att styrelsen förra året utarbetade en långtidsprognos, grundad bl. a. på intagningsdata under åren 1953—62 samt på förutsedda befolkningsförändringar. För resultatet av denna prognos redogjordes i statsverkspropositionen till 1964 års riksdag (prop. 1964: 1 bil. 4 s. 71). En-

ligt prognosen skulle år 1970 medelbeläggningen utgöra 6 973 och maximitalbeläggningen 7 624. Motsvarande siffror skulle år 1975 bli 8 305 resp. 9 090 och år 1980 9 648 resp. 10 555. Även om denna prognos — liksom för övrigt alla förhandsberäkningar av kriminalitetsutvecklingen, där så många osäkra faktorer spelar in — måste bedömas med en viss försiktighet, ger den grund för antagandet, att en inte obetydlig stegring av antalet intagna är att motse under de närmaste decennierna. Anstaltssystemets utbyggnad bör planeras med hänsyn härtill.

Av uppgifter som inhämtats från kriminalvårdsstyrelsen angående sammansättningen av anstalternas klientel den 1 december 1964 framgår, att straffångarna uppgick till 2 812, fängelsefångarna till 986, bötesfångarna till 36, de förvarade till 668 samt ungdomsfängelseleverna till 427. Av straff- och fängelseklientelet utgjordes 688 av trafikbrottslingar. Antalet häktade undersökningsfall var 167 och antalet övriga häktade 312. Vad angår omsättningen av anstalternas klientel kan nämnas, att under perioden den 1 januari—den 30 november 1964 intogs 12 500 personer.

Föregående år redogjorde jag för den utvecklingsplan för anstaltsväsendet som kriminalvårdsstyrelsen lagt fram på grundval av långtidsprognosen (prop. 1964: 1 bil. 4 s. 114). Fångvårdens byggnadskommitté har den 13 augusti 1964 erhållit Kungl. Maj:ts uppdrag att i samråd med kriminalvårdsstyrelsen närmare utreda i nämnda utvecklingsplan föreslagna projekt i vad avser såväl nedläggande av befintliga anstalter som uppförande av nya sådana samt att underställa därav föranledda förslag Kungl. Maj:ts prövning.

Antalet platser vid fångvårdsanstalterna uppgick den 1 december 1964 till 5 588, varav 3 728 slutna och 1 860 öppna. Antalet intagna utgjorde vid samma tidpunkt 5 557. Vissa av platserna kan emellertid regelmässigt inte utnyttjas på grund av pågående ombyggnadsarbeten eller andra tillfälliga förhållanden.

Den första etappen av utbyggnadsprogrammet för centralanstalten Kumla är nu färdig. De allmänna avdelningarna med tillhoppa 240 platser kan tas i bruk under januari 1965. Anstaltens andra byggnadsetapp, som innefattar 195 platser på specialavdelningar, beräknas vara slutförd våren 1966. Under år 1964 har vidare tillkommit fyra nya anstalter, var och en med 40 platser, för sådan korttidsbehandling som enligt brottsbalken kan ingå i den nya påföljden skyddstillsyn.

Under budgetåret 1965/66 torde vidare tillkomma sammanlagt 150 platser genom att de beslutade öppna anstalterna Djupvik, Valla och Lerbäck samt annexet till Hall (prop. 1964: 1 bil. 4 s. 87 och prop. 1963: 1 bil. 4 s. 98) blir färdiga. Ytterligare ett mindre antal öppna platser kan beräknas tillkomma genom att befintliga kolonier utbyggs. Å andra sidan måste under samma period ett par öppna anläggningar läggas ned. Vid anmälan i det

följande av kapitalbudgetanslagen kommer jag att föreslå, att medel beräknas för inköp av Västergårdens arbetshem. Hemmet, som sedan något halvår förhys av fångvården och drivs såsom öppen anstalt inom säkerhetsgruppen, har tillfört organisationen 60 platser.

Den redan befintliga anstalten Tillberga är den första av en planerad serie öppna 120-mannaanstalter. En andra sådan anstalt skall inom kort börja byggas i Skänninge. Jag kommer i det följande att tillstyrka att medel beräknas för ytterligare en öppen 120-mannaanstalt. Vidare kommer jag att föreslå, att en öppen 60-mannaanstalt uppförs i Leksand samt att en anstalt med 15 platser för korttidsbehandling av kvinnligt skyddstillsynsklientel anordnas.

Sedan 1964 års riksdag beslutat öka de befintliga anstaltsgrupperna med en inlandsgrupp, har Kungl. Maj:t föreskrivit, att i nämnda grupp skall fr. o. m. den 1 juli 1964 ingå följande anstalter, nämligen Kumla, Linköping, Örebro, Falun, Gustavsström, Skåltjärnshyttan, Långmora och Älgberget.

I det föregående har under anslaget E 1 närmare redovisats det av statskontoret i november 1964 framlagda förslaget om kansli- och kameralorganisation för kriminalvården samt om administrativ samordning av anstaltsvård och frivård. Jag har tidigare redovisat mitt ställningstagande till förslaget i vad det berör kriminalvårdsstyrelsens organisation. Under förevarande anslag vill jag till behandling uppta statskontorets förslag i övrigt.

Jag delar statskontorets uppfattning, att skyddskonsulentdistrikten lämpligen bör inordnas i kriminalvårdens regionala organisation. Genom att räjongledningarna sätts in som mellanled mellan frivårdsorganen och kriminalvårdsstyrelsen erhålls en effektivare och smidigare administration. I likhet med statskontoret anser jag, att skyddskonsulentdistrikten bör sammanföras med de fem geografiskt bestämda anstaltsgrupperna. Dessa bör benämnas kriminalvårdsräjonger. För enhetlighetens skull bör denna benämning utsträckas även till de två anstaltsgrupperna för specialklientel, säkerhetsgruppen och ungdomsgruppen, samt till kvinnogruppen. Det ankommer på Kungl. Maj:t att bestämma hur skyddskonsulentdistrikten skall fördelas på de olika räjongerna.

Ehuru skyddskonsulentorganisationens tjänstemän i frågor om klientelns vård och behandling närmast är underställda vederbörande övervakningsnämnd, bör de kunna påräkna stöd och hjälp av räjongernas chefer inte endast i administrativa angelägenheter utan även i vårdfrågor. Kriminalvårdsdirektören bör genom inspektioner och på annat sätt öva tillsyn och kontroll över hela verksamheten inom skyddskonsulentdistrikten.

Samordningen av anstaltsvården och frivården innebär ökad arbetsbelastning för de regionala organen. Dessa behöver därför personellt förstärkas. Jag biträder statskontorets förslag, att räjongledningarna inom var och

en av norra, östra, västra och södra räjongerna samt inlandsräjongen tillförs en tjänsteman i inspektörs ställning. Dessa tjänster, liksom de redan befintliga fångvårdsinspektörstjänster som är förenade med ställföreträderskap för räjongcheferna, bör få tjänstebenämningen kriminalvårdsinspektör; de bör placeras i Ae 25. Innehavarna av de nu föreslagna tjänsterna bör företrädesvis ägna sig åt frågor rörande frivården.

Även i övrigt ansluter jag mig till statskontorets förslag om hur arbetet skall fördelas inom räjongledningarna. Jag anser alltså att cheferna för räjongernas kamrerarkontor skall kunna meddela utanordningsbeslut i den omfattning statskontoret föreslår.

Ungdomsgruppens centralanstalt är Skenäs. Anstalten är öppen utan egentliga specialavdelningar och den avviker i detta hänseende från övriga centralanstalter. Ungdomsgruppen har, såvitt avser ungdomsfängelseklientelet, sin mottagningsanstalt i Uppsala. Såsom kriminalvårdsstyrelsen framhåller bör kriminalvårdsdirektören, som har att såsom en central uppgift leda behandlingsundersökningen av de nyintagna och på grundval härav differentiera klientelet, vara placerad i anknytning till gruppens mottagningsavdelning. Det är en avgjord brist att så inte är fallet inom ungdomsgruppen. Kungl. Maj:t bör därför förordna, att Uppsalaanstalten i stället för anstalten Skenäs blir centralanstalt i ungdomsräjongen och att räjongförvaltningen förläggs till Uppsala.

Efter samråd med chefen för socialdepartementet föreslår jag, att den jordbruksdrift, som för närvarande ingår som ett led i sysselsättningen av de intagna vid statens vårdanstalt å Svartsjö för alkoholmissbrukare, övertas av fångvårdsanstalten Svartsjö samt att i samband därmed vissa tjänster, som nu redovisas på vårdanstaltens stat, nämligen 1 lantbruksinspektör i Ao 19, 1 befallningsman i Ao 13, 1 ladugårdsförman i Ae 11, 1 yrkesmästare i Ao 11, 1 trädgårdsmästare i Ao 11, 8 förmän i Ao 10 och 2 förmän i Ae 10, upptas i personalförteckningen för fångvårdsanstalterna. Den slutna fångvårdsanstalten Svartsjö och kolonien Kungsgården, vilka båda ligger på mark som disponeras av vårdanstalten, har gemensam administration med vårdanstalten. De båda fångvårdsanstalterna har ett sammanlagt platsantal av 120. De står under ledning av vårdanstaltens direktör men har dessutom var sin föreståndare i A 19. Jag tillstyrker, att den nuvarande anordningen med en med vårdanstalten delad administration i huvudsak upphör och att de två fångvårdsanstalterna på Svartsjö slås samman till en anstalt under ledning av en anstaltsdirektör i Ag 23. Till anstalten, som bör erhålla benämningen Kungsgården, bör tillika föras en tjänst som förste assistent i Ae 19 och en tjänst som kontorsskrivare i Ag 13. De båda föreståndartjänsterna kan dras in. Avvecklingen av den för fångvårdsanstalten och vårdanstalten gemensamma administrationen bör inte innebära, att alla för de båda anstalterna nu gemensamma anordningar på en

gång bringas att upphöra. Jag förutsätter, att dessa frågor löses i samförstånd mellan berörda myndigheter och anstaltsledningar.

Kriminalvårdsstyrelsens förslag om en särskild, till Uppsala förlagd anstalt för studiebegåvade intagna, där teoretisk undervisning på olika stadier skall kunna meddelas, är för närvarande föremål för remissbehandling. Ställning till förslaget får därför tas senare.

Kriminalvårdsstyrelsen har föreslagit en betydande förstärkning av de psykoterapeutiska resurserna inom kriminalvården och bl. a. begärt, att den nya anstalten Kumla skall erhålla en särskild psykologgrupp för undersökning och behandling av inlandsräjongens klientel. Jag tillstyrker, att till anstalten Kumla förs tjänster för två psykologer i A 25, varav den ene skall vara räjongpsykolog och den andre arbetspsykolog, samt för en assistent i A 17. Tjänsterna bör tills vidare vara extra. Dessutom föreslår jag, att ett belopp av 15 000 kr. beräknas för utvidgad psykologisk anlagsprövning vid ungdomsanstalten Uppsala.

Med hänsyn till det ansträngda arbetsläget vid centralanstalten Hall föreslår jag, att anstaltsledningen förstärks med en assistenttjänst i Ae 17. Styrelsens förslag om medel för arvodesanställd kuratorshjälp åt styresmännen tillstyrker jag såtillvida, att jag föreslår, att nuvarande medelsanvisning höjs med 15 000 kr. till 71 000 kr.

Under år 1964 har till interneringsräjongen förts två nya anstalter, nämligen förutvarande Västergårdens arbetshem samt fångvårdsanstalten Vänersborg, som tidigare tillhörde västra anstaltsgruppen. Vid bifall till mitt förslag om förvärv av Västergården torde de tjänster, som Kungl. Maj:t genom beslut den 4 juni 1964 medgivit på extra stat för denna anstalt, få inrättas som extra ordinarie. Personalplanen kommer därigenom att omfatta följande tjänster, nämligen för *administration*: 1 föreståndare i Ae 19, 1 assistent i Ae 17, 1 kanslibiträde i Ae 7 och 1 kontorsbiträde i högst Ae 5, för *arbetsdrift*: 1 befallningsman i Ae 13, 1 verkstadsförmän i Ae 13, 1 ladugårdsförmän i Ae 11, 1 skogsförmän i Ae 11 och 3 förmän i Ae 10, för *tillsyn*: 1 förste uppsyningsman i Ae 13, 1 uppsyningsman i Ae 11 och 7 vaktkonstaplar i Ae 10 samt för *ekonomi*: 1 hantverksföreståndare i Ae 11 och 1 husmor i Ae 10. Beträffande anstalten Vänersborg har Kungl. Maj:t, med hänsyn till att anstalten nu har interneringsklientel, bemyndigat styrelsen att utöver fastställd personalplan anställa 1 assistent i Ag 17 och 7 vaktkonstaplar i Ag 10. Ifrågavarande tjänster bör fr. o. m. den 1 juli 1965 inrättas som extra ordinarie.

Vad angår styrelsens förslag att i rymningsförebyggande syfte förstärka tillsynspersonalen vid ett antal anstalter förordar jag följande.

Vid Hall bör inrättas 1 tjänst som bevakningsföreståndare i Ae 17. I övrigt bör tillsynspersonalen förstärkas med 2 uppsyningsmän i Ae 11 (Hall, Karlskrona), med 18 vaktkonstaplar i Ae 10 (Håga 2, Härnösand 2, Falun, Karlskrona, Hall 6, Hinseberg, Långholmen 5) och med 6 vårdare i Ae 10

(Kristianstad 2, Hällby 2, Mariefred 2). Jag erinrar om att Kungl. Maj:t förordnat, att av dessa tjänster 1 tjänst för uppsyningsman och sammanlagt 10 tjänster för vaktkonstapel eller vårdare får inrättas som extra redan under löpande budgetår.

Styrelsens förslag om personalförstärkningar till vissa kolonier för att förbättra tillsynspersonalens tjänstgöringsförhållanden på sön- och helgdagar är grundat på dittills framkomna resultat av en utredning, som i sitt nyligen slutförda skick omfattar anstaltsorganisationen i dess helhet. Då personalförstärkningar i anledning av sön- och helgdagstjänstgöringen bör prövas i ett sammanhang, är jag inte beredd att nu ta ställning till ifrågasvarande delförslag. Jag vill erinra om att Kungl. Maj:t, med hänsyn till att icke-ordinarieposten under anslaget är upptagen som förslagspost, äger möjlighet att, om arbetssituationen så skulle kräva, besluta om inrättande av extra tjänster.

I fråga om annan tillsynspersonal förordar jag att för transporter inrättas 16 vaktkonstapelstjänster i Ae 10 (Falun, Gävle, Hudiksvall, Härlanda, Härnösand, Håga, Jönköping, Kalmar, Karlstad, Malmö 2, Norrköping, Norrtälje 2, Tidaholm, Växjö) och 4 vårdartjänster i samma lönegrad (Hällby, Kristianstad, Mariefred, Västerås). Kungl. Maj:t har ställt dessa tjänster till förfogande som extra redan under innevarande budgetår.

Beträffande styrelsens yrkanden om teknisk personal för arbetsdriften tillstyrker jag, att tjänster inrättas för en yrkesmästare i Ae 11 vid Norrtälje, en förman i Ae 10 vid Tillberga, en verkstadsförman i Ae 13 vid Umeå samt en utbildningsassistent i Ae 16/18 vid Skenäs, varvid samtidigt en tjänst som förman i Ae 10 vid sistnämnda anstalt bör indras.

I fråga om personal till styresmanna- och redogörarexpeditioner liksom till industrikontor ansluter jag mig till styrelsens förslag till den del det överensstämmer med de av statskontoret förordade personalförstärkningarna. Följande nya tjänster bör inrättas, nämligen 6 som kamrerare i Ae 17 (Härnösand, Långholmen, Härlanda, Malmö, Hall, Uppsala), 1 som kansliskrivare i Ae 11 (Uppsala), 9 som kontorist i Ae 9 (Hällby, Lärbro, Mariefred, Norrtälje, Skogome, Tidaholm, Långholmen, Hall, Härlanda) samt 13 som kanslibitråde i Ae 7 (Hälsingborg, Härlanda, Malmö 2, Norrköping, Rönås, Härnösand, Långholmen, Hall, Uppsala 3, Hinseberg). Beträffande lönegradsplaceringen av nu ifrågasvarande tjänster och tidigare nämnda nya tjänster som kriminalvårdsinspektör, liksom rörande vissa övriga av statskontorets organisationsförslag betingade lönegradsfrågor, till vilka jag återkommer i det följande, har överläggningar ägt rum med vederbörande personalorganisationer, varvid förslagen till lönegradsplacering lämnats utan erinran.

Vad beträffar styrelsens förslag i övrigt om kontorspersonal vid fångvårdsanstalterna tillstyrker jag, att en tjänst som kansliskrivare i Ae 11 inrättas vid Skenäs samt att ett från 322 000 kr. till 122 000 kr. minskat be-

lopp beräknas för anställande av tillfällig arbetshjälp i avvaktan på resultatet av statskontorets fortsatta undersökningar rörande detta personalbehov.

Medicinalstyrelsens och kriminalvårdsstyrelsens förslag om överförande till mentalsjukvården av vissa tjänster inom det rättspsykiatriska undersökningsväsendet är jag, efter samråd med chefen för socialdepartementet, inte beredd att för närvarande tillstyrka. Medel för ifrågasvarande tjänster bör därför fortfarande beräknas under anslaget.

Jag erinrar om att Kungl. Maj:t genom beslut den 29 april 1964 medgivit, att för det rättspsykiatriska arbetet vid fångvårdens sinnessjukavdelningar får i mån av behov anställas, bl. a. två kanslibiträden i Ag 7 och ett kontorsbiträde i högst Ag 5. Dessa tjänster bör uppföras på extra ordinarie stat.

Vidare förordar jag, att en tjänst som kokerska i Ae 9 inrättas vid ungdomsanstalten Kristianstad.

För personalutbildning bör ytterligare 15 000 kr. anvisas under förevarande anslag.

För arvoden åt deltidsanställda fritidsledare och ledare av gruppsamtal bör beräknas ytterligare 10 000 kr.

Genom beslut av 1964 års riksdag (jfr prop. 1964: 1 bil. 4 s. 74) har för den första etappen av den nya centralanstalten Kumla fastställts en personalplan att gälla t. v. Den andra utbyggnadsetappen beräknas som tidigare nämnts vara avslutad under våren 1966. Jag föreslår följande nya tjänster, däri inberäknat den i det föregående nämnda psykologgruppen, nämligen för *administration*: 2 assistenter i Ae 17, 1 kamrerare i Ae 17, 1 vaktkonstapel i Ae 10, 2 kanslibiträden i Ae 7 och 4 kontorsbiträden i högst Ae 5, för *sjukvård*: 1 biträdande överläkare i Ae 27, 1 förste läkare i Ae 25, 2 psykologer i Ag 25, 1 assistent i Ag 17, 2 översköterskor i Ae 14, 1 kanslibiträde i Ae 7 och 1 kontorsbiträde i högst Ae 5, för *tillsyn*: 5 överuppsyningsmän i Ae 15, 9 förste uppsyningsmän i Ae 13, 10 uppsyningsmän i Ae 11 och 59 vaktkonstaplar i Ae 10, för *arbetsdrift*: 4 verkmästare i Ae 15, 1 terapiföreståndare i Ae 14, 11 yrkesmästare i Ae 11, 1 förman i Ae 10 och 1 kanslibiträde i Ae 7 samt för *ekonomi*: 2 förmän i Ae 10. Medel bör beräknas för ett fjärdedels budgetår.

För den föreslagna anstalten för korttidsbehandling av kvinnor som dömts till skyddstillsyn beräknar jag följande personal, nämligen för *administration*: 1 anstaltsdirektör i Ae 23, 1 assistent i Ae 17 och 1 kanslibiträde i Ae 7, för *arbetsdrift*: 1 verkstadsförman i Ae 13, för *tillsyn*: 1 förste uppsyningsman i Ae 13 och 3 vaktkonstaplar i Ae 10 samt för *ekonomi*: 1 husmor i Ae 10.

I fråga om styrelsens beräkning av medelsbehovet under arvodesposten under anslaget tillstyrker jag, att ytterligare 5 600 kr. anvisas för arvoden till resesekreterare för den andliga vården. Såsom styrelsen föreslagit bör

posten nedräknas med 68 000 kr. i anledning av att anstaltsnämnderna upphört.

Vad beträffar lönegradsfrågor m. m. föreslår jag uppflyttning av fem fångvårdsinspektörer i Ao 25 till kriminalvårdsinspektörer i Ao 27 (Härnösand, Härlanda, Malmö, Hall och Uppsala), en fångvårdsinspektör i Ae 25 till kriminalvårdsinspektör i Ae 27 (Kumla), tre kamrerare i Ao 23 till byrådirektörer i Ao 25 (Långholmen, Härlanda, Hall), en kansliskrivare i Ae 11 till kontorsskrivare i Ae 13 (Långholmen), en kontorist i Ae 9 till kontorsskrivare i Ae 13 (Långholmen), en kontorist i Ao 9 till kansliskrivare i Ao 11 (Härlanda), tre kontorister i Ae 9 till kansliskrivare i Ae 11 (Härnösand, Malmö, Hall) och fem kontorsbiträden i högst Ae 5 till kanslibitraden i Ae 7 (Härnösand, Malmö, Hall, Skenäs, Hinseberg).

I anslutning till styrelsens förslag tillstyrker jag vidare, att en anstaltsdirektörstjänst i Ao 21 (häktesanstalten i Stockholm) uppflyttas till Ao 23, en föreståndartjänst i Ao 17 till Ao 19 (Orretorp) och en föreståndartjänst i Ag 17 till Ae 19 (Valla) samt att följande tjänster utbyts, nämligen en verkmästare i Ae 15 mot en utbildningsassistent i Ae 16/18 (Skenäs), en yrkesmästare i Ag 11 mot en verkstadsförman i Ag 13 (Malmö), åtta vaktkonstaplar i Ao 10 mot uppsyningsmän i Ao 11 (Härnösand 2, Härlanda 2, Malmö 2, Norrköping 2), två vaktkonstaplar i Ag 10 mot yrkesmästare i Ag 11 (Malmö), tre förmän i Ae 10 mot yrkesmästare i Ae 11 (Långholmen, Örebro, Härlanda) och en förman i Ag 10 mot en yrkesmästare i Ag 11 (Haparanda). Slutligen bör sex tjänster som ingenjörsbiträde i Ag 13 ändras till tjänster som tekniker i samma lönegrad och samtidigt överföras till extra ordinarie stat.

I fråga om den av styrelsen föreslagna ordinarie- och extraordinariesättningen av tjänster förordar jag, att fyra tjänster som förman i Ag 10, femton som vaktkonstapel i Ag 10 och sex som husmor i Ag 10 uppförs på extra ordinarie stat. Vidare tillstyrker jag, att fyra för den blivande anstalten i Skänninge beviljade tjänster, nämligen en som anstaltsdirektör i Ag 23, en som ingenjör i Ag 21, en som tillskärare i Ag 19 och en som ingenjör i Ag 17, upptas på extra ordinarie stat.

Medel för bevakningskontroll, motsvarande lön för en överuppsyningsman, bör fortfarande beräknas under anslaget.

Utöver vad som framgår av det föregående kan jag inte tillstyrka kriminalvårdsstyrelsens förslag. Vid bifall till mina förslag skulle sammanlagt 267 tjänster tillkomma.

Med anledning av vad jag förordat bör anslaget höjas med 3 195 000 kr. Därjämte bör det i anledning av löneomräkning höjas med 10 141 000 kr. Anslaget bör alltså uppföras med (61 055 000 + 3 195 000 + 10 141 000) 74 391 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att göra de ändringar i per-

sonalförteckningen för fångvårdsanstalterna, som föränleds av vad jag föreslagit i det föregående;

b) godkänna följande avlöningsstat för fångvårdsanstalterna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	15 249 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	1 225 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	33 237 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	24 680 000
Summa kr.	74 391 000

c) till *Fångvårdsanstalterna*: *Avlöningar* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 74 391 000 kr.

E 4. Fångvårdsanstalterna: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	22 202 000	23 283 234
1964/65	23 662 000	
1965/66 (förslag)	25 862 000	

Kriminalvårdsstyrelsen (skr. 24/8 1964) hemställer, att anslaget höjs med 2 606 000 kr.

	Anvisat 1964/65	Föreslagen ändring Mynd.	1965/66 Dep.ch.		
1. Sjukvård m. m. för personal ..	125 000	+	5 000	+	5 000
2. Bränsle, lyse och vatten.....	3 725 000	+	275 000		—
3. Övriga expenser.....	1 015 000	+	100 000		—
4. Inköp och underhåll av inventarier.....	650 000	+	215 000	+	215 000
5. Inköp och underhåll av bilar..	175 000	+	25 000	+	25 000
6. Renhållning av fängelseområden och fängelselokaler.....	1 015 000	+	135 000	+	135 000
7. Utspisning	7 605 000	+	1 045 000	+	945 000
8. Beklädnad och sängkläder	2 175 000	+	225 000	+	175 000
9. Hälso- och sjukvård.....	1 700 000	+	300 000	+	250 000
10. Undervisning och fritidssysselsättning	340 000	+	20 000	+	20 000

	Anvisat 1964/6	Föreslagen ändring Mynd.	1965/66 Dep.ch
11. Utbildning av personal.....	516 000	+ 36 000	+ 16 000
12. Diverse utgifter.....	165 000	+ 15 000	+ 15 000
13. Fångtransport.....	1 450 000	+ 150 000	+ 350 000
14. Tjänstedräkt åt befattningshava- vare	160 000	+ 30 000	+ 30 000
15. Underhåll av tekniska hjälp- medel för bevakning	20 000	+ 30 000	+ 19 000
		+ 2 606 000	+ 2 200 000

Motiv

Med utgångspunkt från en genomsnittsbilagning av 5 730 intagna under budgetåret 1965/66 skulle under eljest oförändrade förhållanden omkostnaderna för nämnda budgetår komma att uppgå till 25 200 000 kr. Liksom tidigare räknar styrelsen emellertid med en årlig höjning av kostnadsläget med två procent, eller för vart och ett av budgetåren 1964/65 och 1965/66 med avrundat 500 000 kr. För sistnämnda budgetår skulle alltså de beräknade kostnaderna komma att uppgå i runt tal till 26 200 000 kr.

Departementschefen

Med hänvisning till beräkningen i den föregående sammanställningen upptar jag anslaget till (23 662 000 + 2 200 000) 25 862 000 kr. Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Fångvårdsanstalterna: Omkostnader* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 25 862 000 kr.

E 5. Fångvårdsanstalterna: Maskin- och verktygsutrustning m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	1 100 000	2 368 577
1964/65	3 300 000	
1965/66 (förslag)	2 300 000	

Vid utgången av budgetåret 1963/64 fanns under anslaget en reservation av 685 984 kr.

1. Förslag av kriminalvårdsstyrelsen

Kriminalvårdsstyrelsen (skr. 24/8 1964) har framlagt följande beräkning av medelsbehovet för maskin- och verktygsutrustning m. m.

	Gällande kostnadsram	Medels- förbrukning t.o.m. 30.6. 1964	Beräknad medelsför- brukning budgetåren 1964/65	1965/66
	tusental kronor			
1. Diverse anstalter	1 116	537	579	675
2. Nyköping	20		22	
3. Sjöboda	95		105	
4. Växjö	170		190	
5. Hinseberg	175	150	40	
6. Skyddstillsynsanstalter för män	900		945	
7. Djupvik				130
8. Valla				90
9. Lerbäck				105
10. Rönås				200
11. Singeshult				80
12. Tidaholm				100
13. Skyddstillsynsanstalter för kvinnor				50
	S:a	2 476	687	1 881
				1 430

¹ Beloppet fördelar sig på en reservation från budgetåret 1962/63 av 116 000 kr. samt på en medelsanvisning för ett vart av budgetåren 1963/64 och 1964/65 av 500 000 kr.

Motiv

1. För komplettering av maskin- och verktygsutrustningen vid befintliga anstalter har för innevarande budgetår anvisats 500 000 kr. För att kunna fortsätta rationaliseringsarbetet vid de industriella enheterna och ersätta den hantverksbetonade arbetsdriften vid vissa äldre anstaltsverkstäder med en mera industriell drift beräknar styrelsen medelsbehovet för nästa budgetår till 600 000 kr. Detta belopp torde även medge erforderlig översyn av jordbruksdriftens maskinpark. För anskaffning av motorfordon för transporter inom skogs- och jordbruksdriften erfordras 75 000 kr.

2—6. Ifrågavarande medelsförbrukning avser anskaffningar, som inte hunnit slutföras eller som blivit uppskjutna. Fastställda kostnadsramar bör uppräknas med hänsyn till inträffade prisstegringar.

7—8. Vid de nya öppna kolonierna Djupvik (60 platser) och Valla (40 platser), som båda beräknas vara färdiga under budgetåret 1965/66, kommer arbetsdriften t. v. endast att omfatta skogsarbete. För utrustning av skogsarbetslagen med bussar, motorsågar och övriga verktyg bör för den förstnämnda anstalten beräknas 130 000 kr. och för den sistnämnda 90 000 kr.

9. Den nya anstalten Lerbäck kommer att få 20 platser och är avsedd för handikappat klientel inom inlandsgruppen. Arbetsdriften blir finkonfektion. Kostnaderna för maskin- och verktygsutrustning uppskattas till 105 000 kr., varvid hänsyn tagits till att viss specialutrustning behövs på grund av klienteletets särart.

10. Styrelsen föreslår under annat anslag, att den mekaniska verkstaden vid kolonien Rönås skall utbyggas från 20 till 30 platser. Kostnaderna för härav föranledd komplettering av maskinutrustningen uppgår till 200 000 kr.

11. En föreslagen utbyggnad av snickeriverkstaden vid kolonien Singeshult från 10 till 20 platser fordrar en komplettering av maskinutrustningen för 80 000 kr.

12. Styrelsen önskar ersätta triavfettningen vid Tidaholmsanstaltens mekaniska verkstad med alkaliskt bad för att därigenom förhindra inandning av tri. Kostnaderna för en sådan avfettningsanläggning uppgår till 100 000 kr.

II. Förslag av fångvårdens byggnadskommitté

Fångvårdens byggnadskommitté (skr. 27/8 1964) har framlagt följande beräkning av medelsbehovet för maskin- och verktygsutrustning m. m. till de fångvårdsanstalter, som utrustas av kommittén.

Anstalt	Gällande kostnadsram	Föreslagen kostnadsram	Belastning t.o.m. 30.6.62	budgetåren		Uppskattad medelsförbrukning	
				1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
				tusental kronor			
1. Skenäs	115	—	108	—	—	—	—
2. Hall	12 465	12 525	366	363	1 199	537	60
3. Mariefred . .	575	575	572	—	1	2	—
4. Hällby	580	580	578	—	2	—	—
5. Tidaholm . .	1 400	1 400	1 150	160	62	28	—
6. Norrtälje . .	1 195	1 195	975	141	46	33	—
7. Hinseberg . .	460	460	413	21	13	13	—
8. Tillberga . .	915	915	—	566	260	89	—
9. Kumla	2 875	3 000	—	25	199	1 375	1 240
S:a	10 580	10 650	4 162	1 276	1 782	2 077	1 300

¹ Preliminär kostnad

Motiv

1—9. Gällande kostnadsramar för anskaffning av maskin- och verktygsutrustning till centralanstalterna Hall och Kumla bör uppräknas med 60 000 kr. resp. 125 000 kr. på grund av prisstegringar. För övriga anstalter anses

någon uppräknning av utrustningskostnaderna inte påkallad. För Skenäsanstalten har slutredovisning skett.

För de nämnda anstalterna har hittills anvisats tillhoppa 9 300 000 kr., vilket belopp torde vara förbrukat vid utgången av löpande budgetår. För budgetåret 1965/66 förutses ett medelsbehov av 1 300 000 kr.

Såsom framgår av det föregående beräknas det sammanlagda medelsbehovet under innevarande och nästa budgetår av kriminalvårdsstyrelsen och fångvårdens byggnadskommitté till (3 311 000 + 3 377 000) 6 688 000 kr.

Departementschefen

Jag beräknar den erforderliga medelsanvisningen under anslaget för budgetåret 1965/66 till 2 300 000 kr. och hemställer i enlighet härmed, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Fångvårdsanstalterna: Maskin- och verktygsutrustning m. m.* för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 2 300 000 kr.

E 6. Fångvårdsanstalterna: Engångsanskaffning av inventarier m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	2 000 000 ¹	1 919 305
1964/65	3 500 000	
1965/66 (förslag)	7 500 000	

¹ Härav på tilläggsstat 1 000 000 kr.

Vid utgången av budgetåret 1963/64 fanns under anslaget en reservation av 1 565 069 kr.

I. Förslag av kriminalvårdsstyrelsen

Kriminalvårdsstyrelsen (skr. 24/8 1964) har framlagt följande beräkning av medelsbehovet under anslaget.

Projekt	Kostnadsram	Medelsförbrukning		budgetåren 1965/66
		t.o.m. 30.6 64 t u s e n t a l	uppskattad 1964/65 k r o n o r	
1. Diverse anstalter				
a) köksutrustning m. m.	1600	235	365	300
b) tandvårdskliniker ..				80
c) andaktsrum				25
d) inventarier för ny personal				50
e) judomattor				50
2. Grötingen	24		24	
3. Lärbro (verkstad)	18		18	
4. Skenås (gymnastiksal)	104		104	
5. Åby	410	12	398	
6. Singeshult	282		100	182
7. Sjöboda	280	24	276	
8. Ödevata	89		89	
9. Hall-annex	244		244	
10. Hall (personalbarack) ..	30			30
11. Skyddstillsynsanstalter för män	1 600	139	1 461	
12. Djupvik	575			575
13. Lerbäck	120			120
14. Valla	485			485
15. Orretorp	60		60	
16. Hällby (svagströmsanl.)	50			50
17. Mariefred (svagströms- anl.)	50			50
18. Bogesund	95			95
19. Kungsgården	40			40
20. Leksand	575			400
21. Lingatan	430			260
22. Skyddstillsynsanstalter för kvinnor	450			225
23. Smålteryd	525			350
24. Ulriksfors (svagströms- anl.)	170			170
Ulriksfors (övriga inv.)	130			130
25. Uppsala (öppen anstalt)	110			110
26. Vängdalen	430			260
27. Ytterby	110			60
28. Oförutsedda projekt ..	500			500
29. Uppsala (räjngkansli)	60		60	
S:a	8 646	410	3 199	4 597

¹ medelsanvisning för budgetåren 1963/64 och 1964/65.

² innefattar ett belopp om 20 000 kr. för prisstegringar.

Motiv

1. För att modernisera köksutrustningen och anordna centralradioanläggningar m. m. vid det äldre anstaltsbeståndet har för innevarande budgetår anvisats 300 000 kr. För nästa budgetår beräknas oförändrad medelsanvisning.

Vid de slutna anstalter, som skall bibehållas, bör successivt inrättas tandvårdskliniker. Medel bör t. v. årligen anvisas till två sådana kliniker. Kostnaderna härför beräknas till 80 000 kr. Vidare bör andaktsrum inrättas vid olika anstalter. Styrelsen föreslår, att 25 000 kr. anvisas för ändamålet under budgetåret 1965/66, varigenom fem anstalter kan förses med andaktsrum.

Under anslaget E 3 begär styrelsen ett antal nya tjänster för styresman- och redogörarexpeditioner samt industrikontor. För kontorsutrustning åt dessa tjänstemän erfordras 50 000 kr.

För anskaffande av judomattor begärs 50 000 kr.

2—11. Ifrågavarande medelsförbrukning avser anskaffningar, vilka inte hunnit slutföras eller blivit uppskjutna. Vad beträffar kolonien Sjöboda, vilken enligt beslut av 1963 års riksdag (prop. 1963: 1 bil. 4 s. 98) skall upp- rustas och utbyggas, föreslår styrelsen, att beviljade medel för anskaffning av inventarier uppräknas på grund av prisstegringar från 280 000 kr. till 300 000 kr.

12—14. Vid 1964 års riksdag (prop. 1964: 1 bil. 4 s. 87) beslöts att nya anstalter skulle anordnas i Djupvik, Valla och Lerbäck. Anstalterna beräknas vara färdiga under budgetåret 1965/66, varför styrelsen nu begär medel för inventarier. Kostnaderna härför anges till 575 000 kr. för Djupvik, 485 000 kr. för Valla och 120 000 kr. för Lerbäck.

15. Platsantalet vid kolonien Orretorp skall ökas från 30 till 40. Inventariekostnaderna för de nya platserna uppgår till 60 000 kr.

16—17. Svagströmsanläggningarna vid ungdomsanstalterna Hällby och Mariefred behöver kompletteras av säkerhetsskäl. Kostnaden härför beräknas för vardera anstalten till 50 000 kr.

18—28. De kostnadsramar för inventarieutrustning, som föreslås under dessa punkter, hänför sig till sådana nya anstaltsprojekt, för vilka styrelsen begär medel under andra anslag och vilka beräknas ha fortskridit så långt under budgetåret 1965/66, att inventarier helt eller delvis behöver anskaffas under samma år. Kostnaderna är beräknade med utgångspunkt från de förutsättningar, som gäller i varje särskilt fall beträffande anstaltens karaktär, platsantal m. m.

29. I händelse Uppsalaanstalten, såsom styrelsen föreslår, får ersätta Skennäs som centralanstalt inom ungdomsgruppen och räjongledningen därvid förläggs till Uppsala, erfordras 60 000 kr. för att anskaffa kontorsutrustning m. m. till de nya expeditionerna.

II. Förslag av fångvårdens byggnadskommitté

Fångvårdens byggnadskommitté (skr. 27/8 1964) har framlagt följande beräkning av medelsbehovet för inventarieanskaffning till de fångvårdsanstalter, som utrustas av kommittén.

Anstalt	Gällande kostnadsram	Beräkn. kostn. 1.7. 64	Belastning			Uppskattad medelsförbrukning	
			t.o.m. 30.6. 62	budgetåren 1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
t u s e n t a l k r o n o r							
1. Hall	1945	1 940	498	130	131	185	995
2. Mariefred	615	615	543	13	25	34	—
3. Hällby	595	595	543	7	24	21	—
4. Tidaholm	1 175	1 175	969	108	50	48	—
5. Norrtälje	1 475	1 475	1 282	97	44	52	—
6. Hinseberg	845	845	553	191	86	15	—
7. Tillberga	765	765	—	489	138	138	—
8. Kumla	5 050	5 295	—	9	951	1 575	2 630
9. Österåker	—	1 650	—	—	—	—	1 650
10. Skänninge	—	125	—	—	—	—	125
11. Herrljunga	—	125	—	—	—	—	125
12. Ystad	—	125	—	—	—	—	125
13. Viskan	—	125	—	—	—	—	125
S:a	11 465	14 855	4 388	1 044	1 449	2 068	5 775

¹ preliminär kostnad.

Motiv

1—8. Kostnadsramen för inventarieutrustning till centralanstalten Hall föreslås uppräknad till 1 940 000 kr. Höjningen avser kostnader för vissa svagströmsanläggningar (centralradio- och samtalsanläggning, alarmanläggningar m. m.) för administrationsbyggnaden med specialavdelningar och köksbyggnaden jämte tillhörande kulvertsystem. I fråga om Kumlaanstalten bör kostnadsramen höjas med 245 000 kr. på grund av prisstegringar.

Någon omräkning av utrustningskostnaderna har inte nu ansetts behövas för anstalterna Mariefred, Hällby, Tidaholm, Norrtälje, Hinseberg och Tillberga.

9—13. Vid den nya centralanstalten Österåker bör vissa svagströmsanläggningar utföras i samband med att byggnadsarbetena påbörjas våren 1966. Kostnaderna härför beräknas till 1 650 000 kr. för budgetåret 1965/66. För de nya 120-mannaanstalterna Skänninge, Herrljunga, Ystad och Viskan räknar kommittén med ett medelsbehov för samma ändamål av 125 000 kr. per anstalt, eller således tillhoppa 500 000 kr.

Som framgår av föregående sammanställningar beräknas medelsbehovet för innevarande och nästa budgetår av kriminalvårdsstyrelsen och fångvår-

dens byggnadskommitté till sammanlagt (7 796 000 + 7 843 000) 15 639 000 kr.

Departementschefen

Jag beräknar den erforderliga medelsanvisningen under anslaget för budgetåret 1965/66 till 7 500 000 kr. och hemställer i enlighet härmed att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Fångvårdsanstalterna: Engångsanskaffning av inventarier m. m.* för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 7 500 000 kr.

E 7. Fångvårdsanstalterna: Anskaffning, montering och transport av baracker m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	1 400 000	1 227 565
1964/65	1 400 000	
1965/66 (förslag)	4 400 000	

Från anslaget bestrids kostnader för anskaffning av baracker för förläggnings-, expeditions-, verkstads- och förrådsutrymmen m. m. Vid utgången av budgetåret 1963/64 fanns under anslaget en reservation av 2 201 034 kr.

Kriminalvårdsstyrelsen (skr. 24/8 1964) har framlagt följande beräkning av medelsbehovet under anslaget.

Byggnadsföretag	Gällande kostnadsramar	Föreslagna kostnadsramar	Medelsförbrukningen t.o.m. 30.6.64	uppskattad budgetåren 1964/65	1965/66
			t u s e n t a l k r o n o r		

Beviljade arbeten:

1. Djupvik	1 620	1 708		1 160	548
2. Hall (annexkoloni)	600	632		474	158
3. Hall (personalbarack)	150	158		158	
4. Lerbäck	200	200		200	
5. Lärbro (verkstad)	375	392	231	161	
6. Singeshult	580	611	15	280	316
7. Sjöboda	450	495	448	47	
8. Sörbyn	195	206			206
9. Valla	1 270	1 339		1 000	339
10. Åby	600	660	623	37	
11. Ödevata	275	290	11	279	

Byggnadsföretag	Gällande kostnadsramar	Föreslagna kostnadsramar	Medelsförbrukningen	
			t.o.m. 30.6. 64	uppskattad budgetår 1964/65 1965/66
Föreslagna arbeten:				
12. Bogesund		500		500
13. Kungsgården		200		200
14. Leksand.....		1 810		1 100
15. Lingatan		1 750		1 000
16. Smälteryd		2 450		1 450
17. Vängdalen.....		890		600
18. Ytterby		1 200		700
19. Skyddstillsynsanstalter för kvinnor		1 900		950
20. Barack för kriminalvårdsstyrelsen		575		575
21. Oförutsedda projekt		1 500		1 500
	S:a	6 315	19 466	1 328 4 371 9 567

Motiv

1—11. Enligt beslut vid 1963 års riksdag (prop. 1963: 1 bil. 4 s. 98) skall bl. a. kolonierna Singeshult, Sjöboda, Sörbyn, Åby och Ödevata upprustas för att på längre sikt kunna behållas inom anstaltsorganisationen, pärmverkstaden vid Lärbroanstalten tillbyggas för att lösa verkstadens behov av förråds- och lagerlokaler m. m. samt en koloni för 30 intagna uppföras vid centralanstalten Hall. Enligt beslut vid 1964 års riksdag (prop. 1964: 1 bil. 4 s. 87) skall vid sistnämnda anstalt uppföras en bostadsbarack för personal varjämte nya anstalter skall anordnas i Djupvik, Lerbäck och Valla. Beträffande samtliga dessa projekt — bortsett från Lerbäck — föreslår styrelsen, att fastställda kostnadsramar på grund av prisstegringar uppräknas med tillhoppa 376 000 kr.

12. Vid kolonien Bogesund behöver en försliten förläggingsbyggnad ersättas med en ny barack med 20 enkelrum. Dessutom erfordras en central värmeanläggning. De sammanlagda kostnaderna anges till 500 000 kr.

13. Som styrelsen framhållit under anslaget E 3 bör fångvårdsanstalten Svartsjö och kolonien Kungsgården sammanföras till en enhet, helt skild i administrativt hänseende från vårdanstalten å Svartsjö för alkoholmissbrukare. För fångvårdens del behövs därför nya administrationslokaler m. m. Erforderliga lokaler kan anskaffas genom att en befintlig barackbyggnad på Kungsgården byggs till. Kostnaderna beräknas till 200 000 kr.

14. 1963 års riksdag har anvisat 500 000 kr. för markinköp till nya öppna anstalter (prop. 1963: 1 bil. 4 s. 128). Av detta belopp har enligt beslut av Kungl. Maj:t disponerats 418 000 kr. (Valla, Viskan, Djupvik). 1964 års riksdag har beviljat ytterligare 100 000 kr. att jämte återstående 82 000 kr.

av det föregående år beviljade beloppet användas för inköp av mark till en fjärde anstalt (prop. 1964: 1 bil. 4 s. 129). Denna anstalt är avsedd att förläggas till Leksand. I likhet med Djupviksanstalten bör den få 60 platser och bestå av tre förlägningsbyggnader, en köks- och matsalsbyggnad samt administrationslokaler. Kostnaderna för byggnadsarbetena beräknas till 1 810 000 kr.

15. Kolonien Lingatan bör utbyggas från 30 till 40 platser för att därefter utnyttjas för handikappat klientel. Nuvarande förlägningslokaler, som är otidsenliga, bör ersättas med två bostadsbaracker. Vidare erfordras en ny köks- och matsalsbyggnad. Slutligen bör även verkstaden utbyggas från nuvarande 10 till 30 platser. Byggnadskostnaderna anges till 1 750 000 kr.

16. Kolonien Smälteryd, som är avsedd att bibehållas för fångvårdsändamål, är i sådant skick att en genomgripande ombyggnad måste ske. Nuvarande förlägningsbyggnader bör således rivas och ersättas med tre tjugomannaförläggningar, varigenom platsantalet ökas från 50 till 60. En ny köks-, matsals- och administrationslokal bör likaså uppföras. Nya byggnader behövs även för arbetsdriften. Byggnadskostnaderna anges — såvitt rör förevarande anslag — till 2 450 000 kr.

17. Kolonien Vångdalen avses skola utnyttjas såsom anstalt för handikappat klientel inom östra anstaltsgruppen. Anstalten är emellertid starkt nedsliten. En förlägningsbyggnad har måst rivas på grund av brandrisk, varför anstaltens platskapacitet nedgått med 20. Verkstadsbyggnaden kan bibehållas i huvudsakligen oförändrat skick. I övrigt är en total ombyggnad av anstalten nödvändig. Kostnaderna härför anges till 890 000 kr.

18. Mark för ett frigångshem inom ungdomsgruppen kan anskaffas inom Ytterby kommun i närheten av Kungälv. Anstalten är avsedd att få 20 platser och är kostnadsberäknad till 1 200 000 kr.

19. Styrelsen föreslår, att två anstalter med vardera 15 platser skall uppföras för kvinnor, dömda till skyddstillsyn i förening med korttidsbehandling på anstalt. Varje anstalt bör omfatta en förlägningsbyggnad, en finkonfektionsverkstad med 10 platser samt en administrationsbyggnad. Byggnadskostnaderna uppskattas preliminärt till 950 000 kr. för envar av anstalterna.

20. Kriminalvårdsstyrelsens nya lokaler har visat sig otillräckliga. För nästa budgetår förutses ett behov av ytterligare 45 à 50 rum. Styrelsen föreslår därför, att en barackbyggnad får uppföras på mark, som disponeras av kronan i Stockholm eller i dess omedelbara grannskap. Kostnaderna härför uppskattas till högst 575 000 kr.

21. Styrelsen hemställer om ett belopp av 1 500 000 kr. för att under budgetåret 1965/66 användas för projekt, som inte nu kan närmare anges men som senare kan komma att läggas fram, för att kunna möta det väntade beläggningstrycket.

Enligt kriminalvårdsstyrelsens beräkningar uppgår det sammanlagda medelsbehovet under anslaget för innevarande och nästa budgetår till (4 371 000 + 9 567 000) 13 938 000 kr.

Då tillgängliga medel under anslaget uppgår till 3 601 034 kr. skulle för budgetåret 1965/66 erfordras en medelsanvisning av 10 336 966 kr. eller avrundat 10 337 000 kr.

Departementschefen

Jag tillstyrker kriminalvårdsstyrelsens förslag, att en öppen anstalt för 60 intagna anordnas i Leksand.

Styrelsen har föreslagit, att för korttidsbehandling av kvinnligt skyddstillsynsklientel skall byggas två anstalter om vardera 15 platser. Någon särskild anstalt för detta klientel finns inte nu. I likhet med styrelsen anser jag lämpligt att sådant anstaltsutrymme tillskapas. I avbidan på närmare erfarenheter torde det emellertid inte vara lämpligt att anordna mer än en sådan anstalt.

Jag tillstyrker vidare de föreslagna ombyggnadsarbetena vid kolonierna Bogesund och Vångdalen. Övriga förslag om nya projekt kan jag för närvarande inte tillstyrka.

Med hänsyn till storleken av de medel, som finns tillgängliga under anslaget, bör för budgetåret 1965/66 beräknas ett anslag av 4 400 000 kr.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Fångvårdsanstalterna: Anskaffning, montering och transport av baracker m. m.* för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 4 400 000 kr.

E 8. Ersättning för vård av fångar på anstalter, som ej tillhör fångvården, m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	142 000	122 200
1964/65	125 000	
1965/66 (förslag)	125 000	

Anslaget torde i enlighet med *kriminalvårdsstyrelsens* förslag (skr. 24/8 1964) böra uppföras med oförändrat belopp. Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ersättning för vård av fångar på anstalter, som ej tillhör fångvården, m. m.* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 125 000 kr.

E 9. Centrala nämnderna

	Anslag
1964/65	152 000
1965/66 (förslag)	163 000

Från anslaget bestrids kostnaderna för arvoden till ledamöter och suppleanter i interneringsnämnden, ungdomsfängelnsnämnden och den fr. o. m. den 1 januari 1965 inrättade kriminalvårdsnämnden samt för reseersättningar.

Kriminalvårdsstyrelsen (skr. 24/8 1964) erinrar om att för innevarande budgetår anvisats sammanlagt 152 000 kr., varav 11 000 kr. för kriminalvårdsnämndens verksamhet under första halvåret 1965. Med utgångspunkt från oförändrat medelsbehov för interneringsnämnden och ungdomsfängelnsnämnden bör anslaget, med hänsyn till att kriminalvårdsnämndens verksamhet kommer att avse helt budgetår, uppräknas med 11 000 kr.

Departementschefen

I enlighet med kriminalvårdsstyrelsens förslag tillstyrker jag, att anslaget för nästa budgetår uppförs med 163 000 kr., varav 136 000 kr. bör beräknas för arvoden och 27 000 kr. för reseersättningar. Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Centrala nämnderna* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 163 000 kr.

E 10. Övervakningsnämnderna

	Anslag
1964/65	250 000
1965/66 (förslag)	500 000

Från anslaget bestrids kostnaderna för arvoden och reseersättningar till ordförande, ledamöter och sekreterare i övervakningsnämnderna.

Kriminalvårdsstyrelsen (skr. 24/8 1964) erinrar om att de för budgetåret 1964/65 anvisade medlen har beräknats med hänsyn till att övervakningsnämnderna börjar sitt arbete den 1 januari 1965. I avvaktan på erfarenheter rörande omfattningen av nämndernas verksamhet föreslår styrelsen, att anslaget uppräknas med 250 000 kr., motsvarande den för halvt budgetår beräknade medelsåtgången.

Departementschefen

Jag tillstyrker kriminalvårdsstyrelsens förslag och hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till Övervakningsnämnderna för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kr.

E 11. Skyddskonsulentorganisationen: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	3 864 000	3 677 696
1964/65	4 874 000	
1965/66 (förslag)	5 550 000	

Sedan den av 1962 års riksdag beslutade utbyggnaden av skyddskonsulentorganisationen fr. o. m. den 1 juli 1964 i dess helhet genomförts, består organisationen av 39 distrikt med lika många skyddskonsulenter, 75 biträdande skyddskonsulenter och skyddsassistenter samt 43 tjänstemän i biträdesgrader. Enligt riksdagens beslut har vidare skyddsvärnsföreningarna i Stockholm och Göteborg anförtrotts vissa tillsynsuppgifter i nämnda städer. Till föreningarna utgår ersättning från förevarande anslag i form av bidrag till löner m. m. för sammanlagt 24 tjänstemän.

Statistiska uppgifter

Huvudgrupperna inom frivårdsklientelet utgörs av villkorligt dömda med övervakning och villkorligt frigivna under tillsyn. Den förstnämnda gruppen kommer från och med den 1 januari 1965, då brottsbalken träder i kraft, att successivt nedgå. I stället tillkommer efter hand sådana som dömts till skyddstillsyn. Utvecklingen under åren 1959—1964 framgår av följande sammanställning.

Tidpunkt	Antal villkorligt dömda	Därav under 21 år	Antal villkorligt frigivna	Därav under 21 år	Summa	Därav under 21 år
1 jan. 1959	10 685	3 306	1 215	56	11 900	3 362
1 sept. 1960	12 399	4 926	1 623	120	14 022	5 046
1 sept. 1961	13 995	6 094	1 789	151	15 784	6 245
1 sept. 1962	15 079	6 947	1 865	135	16 944	7 082
1 sept. 1963	15 565	7 543	1 777	131	17 342	7 674
1 sept. 1964	15 635	7 666	1 913	146	17 548	7 812

Från den 1 september 1963 till den 1 september 1964 har antalet villkorligt dömda med övervakning stigit med 70 och antalet villkorligt frigivna under tillsyn med 136. Sammanlagt förelåg således en ökning med 206 (1,18 %). Ungdomarnas — under 21 år — andel i totalsumman utgjorde den 1 september åren 1961—1964 respektive 39,6, 41,8, 44,3 och 44,5 %.

Enligt en av kriminalvårdsstyrelsen i augusti 1964 utarbetad prognos beräknas frivårdsklientelet år 1968 ha stigit till drygt 23 000.

I följande sammanställning redovisas antalet övervakare och tillsynsmän, fördelade efter antalet uppdrag för var och en.

Antal uppdrag	Antal övervakare och tillsynsmän		
	1/9 1962	1/9 1963	1/9 1964
1—5.....	9 473	9 724	9 834
6—10.....	197	214	245
11—15.....	45	30	42
16—20.....	17	13	14
21—25.....	5	6	12
26—50.....	7	18	12
51—75.....	4	—	—
Summa	9 748	10 005	10 159

Övervakning och tillsyn ombesörjdes den 1 september 1964 i 5 410 fall (30,8 %) av personer yrkesmässigt verksamma inom socialvården och kriminalvården, därav i 666 fall (3,8 %) av skyddskonsulenter eller skyddsassistenter, i 734 fall (4,2 %) av tjänstemän vid skyddsföreningar och i 4 010 fall (22,8 %) av andra tjänstemannaövervakare.

Y r k a n d e n

Kriminalvårdsstyrelsen (skr. 24/8 och 24/11 1964) hemställer, att anslaget höjs med avrundat 1 031 000 kr.

	Ökning
<i>Personalförändringar</i>	
1. Förstärkningspersonal:	
2 biträdande skyddskonsulenter Ae 19	57 408
5 skyddsassistenter Ae 17	134 184
2. Personal för s. k. rörlig kontroll:	
3 skyddsassistenter Ae 17	81 924
3. Biträdeshjälp för övervakningsnämnderna	170 380
4. Ökat statsbidrag till skyddsvärnsföreningarna i Stockholm och Göteborg	115 398
5. Medel för medicinska behandlingsåtgärder	60 000
6. Vikariemedel	23 500
<i>Löneomräkningar</i>	388 000
	1 030 786

Styrelsen förordar nu bifall till framställning från skyddsvärnsföreningen i Göteborg om statsbidrag för att inrätta en motsvarande mottagning i sistnämnda stad. Styrelsen tillstyrker att föreningen erhåller bidrag med 50 000 kr., motsvarande arvode till en deltidstjänstgörande läkare samt löner till en heltidsanställd sjuksköterska och till ett kanslibitråde med halvtidstjänstgöring. Den föreslagna socialpsykiatriska mottagningen bör kunna anlitas av samtliga frivårdsorgani i Göteborg.

För att behovet av psykiatrisk rådgivning åt kriminalvårdsklientelet i andra delar av landet än Stockholm och Göteborg skall kunna i ökad utsträckning tillgodoses föreslår styrelsen vidare att det för ändamålet nu beräknade beloppet, 15 000 kr., uppräknas till 25 000 kr.

Departementschefen

Under åren 1962—1964 har skyddskonsulentorganisationen i enlighet med riksdagens beslut (jfr prop. 1962: 1 bil. 4 s. 117) utbyggt i huvudsaklig överensstämmelse med förslag av 1956 års eftervårdsutredning (SOU 1961: 16). Denna utbyggnad har skett bl. a. i syfte att möjliggöra den förstärkning av frivården som är en förutsättning för att brottsbalkens bestämmelser om frivården skall få avsedd verkan.

Sedan beslutet om utbyggnaden av skyddskonsulentorganisationen fattades år 1962, har en viss ökning av antalet övervakningsfall inträffat. Denna ökning är dock inte av sådan omfattning, att jag redan nu kan tillstyrka, att organisationen tillförs ytterligare tjänster. Verkningarna av brottsbalkens ikraftträdande bör avvaktas, innan ställning tas till frågan om en utbyggnad av organisationen.

Jag tillstyrker kriminalvårdsstyrelsens förslag, att 50 000 kr. beräknas som bidrag till skyddsvärnsföreningen i Göteborg för anordnande av medicinsk behandling av kriminalvårdsklientelet.

Kansliarbetet vid övervakningsnämnderna skall i huvudsak förläggas till skyddskonsulentexpeditionerna (jfr prop. 1964: 1 bil. 4 s. 97). Jag vill dock erinra om att Kungl. Maj:t anbefallt kriminalvårdsstyrelsen att till Kungl. Maj:t anmäla, om det i särskilt fall skulle befinnas lämpligare att utföra kansliarbete för övervakningsnämnd vid allmän underrätt än vid vederbörande skyddskonsulentexpedition.

För övervakningsnämndernas kansliarbete under första halvåret 1965 har anslagits 100 000 kr. (jfr prop. 1964: 1 bil. 4 s. 104). Jag föreslår, att för budgetåret 1965/66 220 000 kr. beräknas för samma ändamål.

I övrigt kan jag inte tillstyrka styrelsens förslag.

Med anledning av vad jag förordat bör anslaget höjas med 170 000 kr. Därjämte bör det i anledning av löneomräkning höjas med 506 000 kr. och alltså uppföras med (4 874 000 + 170 000 + 506 000) 5 550 000 kr.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) godkänna följande avlöningsstat för skyddskonsulent-

organisationen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1965/66:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	437 000
2. Avlöningar till icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	3 213 000
3. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	1 900 000
	Summa kr. 5 550 000

b) till *Skyddskonsulentorganisationen*: Avlöningar för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 5 550 000 kr.

E 12. Skyddskonsulentorganisationen: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	684 000	686 974
1964/65	801 000	
1965/66 (förslag)	912 000	

Kriminalvårdsstyrelsen (skr. 24/8 1964) hemställer, att anslaget höjs med 111 000 kr.

	Anvisat 1964/65	Föreslagen ändring Mynd.	1965/66 Dep.ch.
1. Reseersättningar.....	285 000	+ 50 000	+ 50 000
2. <i>Expenser</i>			
a) Bränsle, lyse och vatten.....	15 000	+ 5 000	+ 5 000
b) Övriga <i>expenser</i>	406 800	- 1 500	- 21 800
3. Publikationstryck	9 000	+ 11 000	+ 6 000
4. Psykotekniska anlagsundersökningar	4 800		+ 800
5. Bidrag till omkostnader för vissa skyddsvärnsföreningar	75 000	+ 46 500	+ 71 000
		+ 111 000	+ 111 000

Motiv

3. Kriminalvårdsstyrelsen föreslår, att hyreskostnaderna för skyddsvärnets i Stockholm expeditionslokaler, vilka kostnader uppgår till 33 000 kr., får bestridas av byggnadsstyrelsen i likhet med vad som nu gäller för skyddskonsulentexpeditionerna. Om detta ej går att anordna, yrkar styrelsen, att bidraget beräknas under förevarande post.

Departementschefen

Jag kan inte tillstyrka, att hyreskostnaderna för skyddsvärnets i Stockholm expeditionslokaler får bestridas på sätt styrelsen föreslagit. I stället bör bidrag liksom hittills beräknas under förevarande anslag.

Med hänvisning till beräkningen i den föregående sammanställningen upptar jag anslaget till (801 000 + 111 000) 912 000 kr. Därav avser 41 000 kr. bidrag till socialpsykiatrisk verksamhet vid skyddsvärnen i Stockholm och Göteborg, varav 10 000 kr. utgör engångskostnader för viss utrustning, samt 10 000 kr. engångskostnader för inventarier för skyddskonsulentorganisationen och 10 000 kr. engångskostnader för inventarier vid övervakningsnämnderna. Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Skyddskonsulentorganisationen: Omkostnader* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 912 000 kr.

E 13. Ersättningar till övervakare

	Anslag
1964/65	4 800 000
1965/66 (förslag)	6 000 000

I riksstaten för innevarande budgetår har under anslaget Övervakning av villkorligt dömda m. fl. sammanförts de förutvarande anslagen Övervakning av villkorligt dömda och Tillsyn över villkorligt frigivna m. fl. För budgetåret 1963/64 hade på de båda sistnämnda anslagen anvisats tillhoppa 3 800 000 kr.; de sammanlagda nettoutgifterna uppgick till 4 535 826 kr.

Från anslaget bestrids kostnaderna för arvoden till personer, som anlitas för övervakningsuppdrag inom kriminalvården i frihet.

Kriminalvårdsstyrelsen (skr. 24/8 1964) upptar till behandling frågan om en väsentlig förhöjning av övervakararvodena, vilka för närvarande utgår med 25 kr. för månad och övervakningsuppdrag.

Antalet övervakare och tillsynsmän uppgick den 1 september 1963 till 10 005 personer med sammanlagt 17 342 övervaknings- och tillsynsfall. För 12 082 eller ca 70 % av dessa fall var lekmän förordnade som övervakare eller tillsynsmän. Detta innebär att lekmannanslaget under den närmast föregående 10-årsperioden ökade med ca 16 %. En betydande förstärkning har skett av den fasta frivårdsorganisationen i syfte bl. a. att konsulenterna och assistenterna själva skall i ökad utsträckning kunna utföra övervakningen i de mera arbetskrävande fallen. Styrelsen anser emellertid, att de på frivillighetens grund rekryterade övervakarna alltfört utgör en väsentlig förutsättning för att kriminalvård i anstalt skall kunna utbytas mot vård i frihet.

Styrelsen understryker, att varje övervakad kräver individuell behandling och en övervakare, lämpad just för honom. Valet av övervakare måste därför ske med stor omsorg. Detta förutsätter emellertid, att den personkrets, inom vilken övervakaren skall hämtas, är tillräckligt omfattande

för att medge en »handplockning» i varje enskilt fall, vilket för närvarande inte är möjligt. Rekryteringen måste därför stimuleras på olika vägar.

För att främja rekryteringen av övervakare är enligt styrelsens mening en markant höjning av övervakararvodena nödvändig. I stället för att, som nu är fallet, ha karaktär av ersättning för kostnader i samband med uppdraget — även i detta hänseende för övrigt mestadels otillräckligt — bör arvudet bli ersättning för arbetsinsatsen. Faran för att olämpliga personer, lockade av de ekonomiska förmånerna, skall komma att tilldelas övervakningsuppdrag finner styrelsen inte vara större än riskerna att med nuvarande system utse en inkompetent övervakare till följd av de bristande urvalsmöjligheterna. Med ett breddat rekryteringsunderlag torde i stället möjligheterna att i det särskilda fallet utse lämplig övervakare vara bättre. Likaså bör förutsättningarna för att i ökad utsträckning kunna sprida uppdragen på skilda personer bli gynnsammare.

Styrelsen är inte beredd att uttala någon bestämd uppfattning angående storleken av det belopp, med vilket arvudet bör utgå i framtiden. Frågan härom torde få utredas i den ordning Kungl. Maj:t kan finna lämplig. Styrelsen förordar för sin del som utgångspunkt för en sådan utredning ett arvode om minst 100 kr. för månad och fall, varjämte särskild ersättning bör utgå för kostnader i samband med uppdraget.

I avvaktan på resultatet av den begärda utredningen inskränker sig styrelsen till att yrka en uppräknig av anslaget med hänsyn till den väntade ökningen av övervakningsfall. Medelsbehovet anges till 6 milj. kr.

Departementschefen

Påföljden villkorlig dom enligt den nya brottsbalken är inte förenad med övervakning och den krets av villkorligt dömda, som för närvarande står under övervakning, kommer efter en övergångsperiod att försvinna. Med hänsyn härtill torde anslaget fr. o. m. budgetåret 1965/66 böra benämnas Ersättningar till övervakare.

Den av kriminalvårdsstyrelsen väckta frågan om höjning av arvudet till övervakare torde, såsom styrelsen föreslagit, få utredas i särskild ordning.

Mot styrelsens beräkningar av anslagsbehovet för budgetåret 1965/66 har jag ingen erinran.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ersättningar till övervakare* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 6 000 000 kr.

E 14. Kurser för övervakare och personundersökare

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	15 000	15 925
1964/65	32 000	
1965/66 (förslag)	50 000	

Från anslaget bestrids kostnaderna för kurs- och konferensverksamhet för övervakare och personundersökare.

Kriminalvårdsstyrelsen (skr. 24/8 1964) hemställer, att anslaget höjs med 18 000 kr. Som skäl anføres, att antalet övervakningsuppdrag kommer att öka och att kursverksamheten för såväl övervakare som personundersökare behöver intensifieras.

Departementschefen

Jag biträder kriminalvårdsstyrelsens förslag och hemställer sålunda, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Kurser för övervakare och personundersökare* för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 50 000 kr.

E 15. Understöd åt verksamhet för frigivna fångar m. fl.

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	1 000 000	999 246
1964/65	1 000 000	
1965/66 (förslag)	1 250 000	

Kriminalvårdsstyrelsen (skr. 24/8 1964) framhåller, att anslaget varit oförändrat sedan budgetåret 1960/61. Enbart klientelökningen under senare år i förening med den prisstegring, som ägt rum sedan år 1960, bör leda till att anslaget höjs betydligt. Dessutom erfordras större ekonomiska resurser för att tillfälliga bostäder skall kunna anskaffas åt villkorligt frigivna m. fl. under tiden närmast efter anstaltsvistelsen. Styrelsen föreslår, att anslaget uppräknas med 500 000 kr.

Departementschefen

Det är angeläget, att medel i erforderlig utsträckning står till förfogande för stöd och hjälp i olika former åt frivårdsklientelet. Inte minst betydelsefullt är, att de frigivnas bostadsproblem kan lösas under den första kritiska tiden efter frigivningen från anstalt. För att möjliggöra detta bör medel stå till förfogande för anskaffande av tillfälliga bostäder i kontrollerad miljö.

Jag förordar, att anslaget uppräknas med 250 000 kr., och hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Understöd åt verksamhet för frigivna fångar m. fl.* för budgetåret 1965/66 anvisa ett anslag av 1 250 000 kr.

E 16. Bidrag till Svenska skyddsförbundet

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	228 000	228 000
1964/65	60 000	
1965/66 (förslag)	107 000	

Det för budgetåret 1964/65 anvisade anslaget avser bidrag till den verksamhet som bedrivs av Svenska skyddsförbundet och vissa till förbundet anslutna föreningar.

Föreningen Skyddsvärnet i Stockholm har av riksdagen beviljats ett engångsbidrag med 168 000 kr. för att täcka visst driftunderskott, som under tiden den 1 januari 1954—den 30 juni 1962 uppstått i föreningens verksamhet (prop. 1963: 1 bil. 4 s. 112; SU 2; rskr. 2). Frågan om i vad mån ersättning borde beredas föreningen även för det driftunderskott av 47 000 kr., som var att hänföra till ombyggnad av föreningens fastighet Tegnérgatan 37 i Stockholm, borde enligt vad som uttalades i propositionen (s. 114) prövas först sedan pågående ombyggnad av fastigheten slutförts.

Kriminalvårdsstyrelsen (skr. 24/8 och 5/10 1964) hemställer, att ett oförändrat belopp 60 000 kr. beräknas för bidrag till skyddsförbundets och anslutna föreningars verksamhet i allmänhet. Därutöver bör föreningen Skyddsvärnet i Stockholm erhålla bidrag med 47 000 kr. för det i det föregående nämnda driftunderskottet. Styrelsen anför därvid, att det efter byggnationens avslutande konstaterats, att utrymme inte finns för att genom ytterligare belåning av fastigheten täcka driftunderskottet.

Departementschefen

I anslutning till kriminalvårdsstyrelsens förslag tillstyrker jag, att under anslaget beräknas dels oförändrat belopp 60 000 kr. för skyddsförbundets och föreningarnas allmänna verksamhet och dels 47 000 kr. för att täcka återstående driftunderskott i föreningen Skyddsvärnets i Stockholm verksamhet under tiden den 1 januari 1954—den 30 juni 1962. Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Bidrag till Svenska skyddsförbundet* för budgetåret 1965/66 anvisa ett anslag av 107 000 kr.

F. Diverse

F 1. Ersättning till statens allmänna fastighetsfond: Kriminalvårdsstyrelsens delfond. Under hänvisning till vad chefen för finansdepartementet vid anmälan av för flera huvudtitlar gemensamma frågor anfört angående ersättning till kriminalvårdsstyrelsens delfond av statens allmänna fastighetsfond hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ersättning till statens allmänna fastighetsfond: Kriminalvårdsstyrelsens delfond* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 8 427 000 kr.

F 2. Ersättning till statens allmänna fastighetsfond: Byggnadsstyrelsens delfond. Under hänvisning till vad chefen för finansdepartementet vid anmälan av för flera huvudtitlar gemensamma frågor anfört angående ersättning till byggnadsstyrelsens delfond av statens allmänna fastighetsfond hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ersättning till statens allmänna fastighetsfond: Byggnadsstyrelsens delfond* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 4 857 000 kr.

F 3. Ersättning till domänverkets fond för upplåten mark. Under hänvisning till vad chefen för finansdepartementet vid anmälan av för flera huvudtitlar gemensamma frågor anfört angående ersättning till domänverkets fond för upplåten mark hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ersättning till domänverkets fond för upplåten mark* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 249 000 kr.

F 4. Ersättning till försvarets fastighetsfond för fångvårdsanstalten i Hälsingborg. Efter samråd med chefen för försvarsdepartementet föreslår jag, att förevarande anslag uppförs med ett belopp av 67 000 kr., att tillgodoföras försvarets fastighetsfond såsom ersättning för till fångvården upplåtna lokaler för fångvårdsanstalten i Hälsingborg, samt hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ersättning till försvarets fastighetsfond för fång-*

vårdsanstalten i Hälsingborg för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 67 000 kr.

F 5. Bidrag till utgivande av författningskommentarer m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	50 000	10 472
1964/65	50 000	
1965/66 (förslag)	16 000	

Bidragsverksamheten handhas av nämnden för utgivande av förvaltningsrättsliga publikationer. Enligt beslut av Kungl. Maj:t skall till statsverket inflytande inkomster av verk, som utarbetats eller utgivits med bidrag från detta anslag, tas till uppbörd på anslaget (jfr II ht 1946 s. 115 och 1956 s. 151).

Vid utgången av budgetåret 1963/64 förelåg en reservation under anslaget av i runt tal 47 000 kr.

Nämnden för utgivande av förvaltningsrättsliga publikationer (skr. 12/8 1964) hemställer, under åberopande av gjorda kostnadsberäkningar, att anslaget för budgetåret 1965/66 måtte upptas med 10 000 kr.

Departementschefen

Jag har inte något att erinra mot nämndens för utgivande av förvaltningsrättsliga publikationer beräkning av medelsbehovet. Med hänsyn till sedermera anmälda behov bör dock ytterligare 6 000 kr. upptas. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Bidrag till utgivande av författningskommentarer m. m.* för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 16 000 kr.

F 6. Bidrag till vissa internationella sammanslutningar m. m. inom privaträttens område

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	42 000	32 133
1964/65	48 000	
1965/66 (förslag)	59 000	

Från förevarande anslag utgår bidrag till Bernunionens internationella byrå för skydd av litterära och konstnärliga verk, till internationella institutet i Rom för unifiering av privaträtten och till Haagkonferensens permanenta byrå för internationell rätt.

Anslaget bör med hänsyn till ifrågasatt ökning av Sveriges bidrag till

Bernunionen med 7 000 kr. och till Haagkonferensen med 4 000 kr. uppräknas med 11 000 kr. och sålunda upptas med (48 000 + 11 000) 59 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Bidrag till vissa internationella sammanslutningar m. m. inom privaträttens område* för budgetåret 1965/66 anvisa ett förslagsanslag av 59 000 kr.

F 7. Bidrag till Nordisk årsbok m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	10 000	11 964
1964/65	15 000	
1965/66 (förslag)	18 000	

Från anslaget utgår bl. a. bidrag till kostnaderna för utgivande av en nordisk rättsfallssamling med titeln Nordisk Domssamling.

Anslaget bör på grund av ökade kostnader höjas med 3 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Bidrag till Nordisk årsbok m. m.* för budgetåret 1965/66 anvisa ett reservationsanslag av 18 000 kr.

KAPITALBUDGETEN

I. Statens affärsverksfonder

E. Domänverket

Ju: I. Förvärv av fångkolonier

Förevarande anslag är avsett att möjliggöra inköp av jordbruksfastigheter, lämpliga att utnyttjas som kolonier för kriminalvårdsklientel. Fastighetsförvärv, som görs med anlitande av medel under anslaget, skall bokföras som jordbruksegendom. För budgetåret 1964/65 har anvisats ett anslag av 760 000 kr.

Kriminalvårdsstyrelsen (skr. 24/8 1964) hemställer, att ett belopp av 1 025 000 kr. anvisas under anslaget för följande ändamål.

	Kostnad i kr.
Fastighetsförvärv:	
1. Västergårdens arbetshem	750 000
Byggnadsarbeten för vissa anstalter:	
2. Smälteryd	150 000
3. Vångdalen	125 000
	1 025 000

Motiv

1. Mellan styrelsen och direktionen för Västergårdens arbetshem har träffats avtal, varigenom arbetshemmet får under innevarande budgetår med nyttjanderätt användas för fångvårdsändamål för att därefter med äganderätt övergå till kronan. Avtalet har av Kungl. Maj:t godkänts den 29 maj 1964 såvitt avser nyttjanderättsupplåtelsen. Styrelsen hemställer nu, att medel beräknas för köp av hemmet.

Enligt det villkorliga köpeavtalet har köpeskillingen fastställts till 2 000 000 kr. Då förutom byggnader och därtill hörande tomtmark såväl jordbruksjord som skog omfattas av köpet, föreslår styrelsen på grundval av gjorda värderingar att 750 000 kr. anvisas under detta anslag och att återstoden av köpesumman får belasta anslaget Vissa byggnadsarbeten för fångvården (Kb III: Ju: 1).

2—3. Under anslaget E 7 har styrelsen begärt medel bl. a. för ombyggnad av kolonierna Smälteryd och Vångdalen. Enligt styrelsens förslag bör i samband därmed vid den förstnämnda anstalten uppföras ett nytt svinhus och vid den sistnämnda ett växthus. Kostnaderna anges till 150 000 kr. resp. 125 000 kr.

Departementschefen

Under hänvisning till vad jag anfört under anslaget E 3 tillstyrker jag kriminalvårdsstyrelsens förslag om förvärv av Västergårdens arbetshem. Jag föreslår, att för ändamålet ett belopp av 750 000 kr. anvisas under förevarande anslag och att medel till återstoden av köpesumman beräknas under anslaget Kb III: Ju: 1.

Styrelsens övriga förslag kan jag inte tillstyrka.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Förvärv av fångkolonier* för budgetåret 1965/66 anvisa ett investeringsanslag av 750 000 kr.

III. Statens allmänna fastighetsfond

Ju: 1. Vissa byggnadsarbeten för fångvården

Vid utgången av budgetåret 1963/64 fanns under anslaget en behållning av i runt tal 12 036 000 kr. För budgetåret 1964/65 har anvisats ett anslag av 21 000 000 kr.

I. Förslag av kriminalvårdsstyrelsen

Kriminalvårdsstyrelsen (skr. 24/8 och 16/11 1964) har framlagt följande investeringsplan.

Byggnadsföretag m. m.	Gällande kostnadsram	Föreslagen kostnadsram	Medelsförbrukning uppskattad	
			t. o. m. 30.6.64	budgetåren 1964/65 1965/66
tusental kronor				
I. Beviljade arbeten				
1. Sjöboda (verkstad)	350	378		378
2. Skenäs (gymnastiksal) ..	480	563	236	327
3. Skyddstillsynsanstalter för män (byggnader)	7 850	9 555	3 688	5 867
4. Skyddstillsynsanstalter för män (mark)	600	600	544	56
5. Skänninge (mark)	159	159		159
6. Herrljunga (mark)	90	96		96
7. Ystad (mark)	220	220		220
8. Valla			128	
9. Viskan				120
10. Djupvik } (mark)	600	547	169	
11. Leksand				130
12. Torhult	82	82		82
13. Lerbäck (förvärv)	205	205		205
14. Lerbäck (ombyggnad) ..	160	160		160
15. Personalbostäder	850	850	636	214

Byggnadsföretag m. m.	Gällande kostnads- ram	Föreslagen kostnads- ram	Medelsförbrukning		
			t. o. m. 30.6.64	uppskattad budgetåren 1964/65	1965/66
tusental kronor					
II. Föreslagna arbeten					
16. Lärbro (mark)		52			52
17. Lärbro (nybyggnad) ..		1 800			1 000
18. Rönås (verkstad)		175			175
19. Singeshult (verkstad) ..		223			223
20. Skyddstillsynsanstalter för kvinnor (mark) ..		180			180
21. Svaneberg (tomt)		40			40
22. Ulriksfors (mark)		66			66
23. Ulriksfors (nybyggnad) ..		1 400			700
24. Västergården (förvärv) ..		1 250			1 250
25. Personalbostäder		1 440			720
	S:a 11 646	20 041	5 401	8 014	4 406

Motiv.

1—3. Kostnadsramarna för en verkstadsbyggnad vid kolonien Sjöboda och en gymnastikbyggnad vid Skenäsanstalten bör uppräknas med 28 000 kr. resp. 83 000 kr. på grund av prisstegringar. Av samma skäl bör kostnadsramen för uppförande av fyra skyddstillsynsanstalter (Bergsåker, Asptuna, Lindome, Stångby) för manligt klientel uppräknas med 544 000 kr. Därutöver tillkommer emellertid beträffande anstalterna Asptuna och Lindome kostnader för vägarbeten och ledningsdragning, som inte tidigare kunnat förutses. Härav föranledda merutgifter uppgår till avrundat 681 000 kr. Slutligen bör beräknas ytterligare ett belopp om 480 000 kr. för de fyra skyddstillsynsanstalterna med hänsyn till att lagerlokaler erfordras vid var och en av dessa anstalter. Totalt föreslår styrelsen således, att gällande kostnadsram för dessa fyra anstalter uppräknas med 1 705 000 kr.

16—17. Fångvårdsanstalten Lärbro är belägen på mark, som tillhör Lärbro kommun men som arrenderas av kronan. Det arrenderade området utgör bl. a. del av fastigheten Norrvange 1⁹⁷, vars totala areal omfattar ca 132 000 m². En angränsande fastighet, Norrvange 1⁵⁵, ägs likaså av kommunen. För att trygga anstaltens fortbestånd och skapa möjlighet för om- och tillbyggnad har styrelsen träffat villkorliga köpekontrakt med Lärbro kommun om förvärv dels av hela fastigheten Norrvange 1⁹⁷ för en köpeskilling av 42 000 kr. och dels av ett område om ca 29 000 m² av Norrvange 1⁵⁵ för en köpeskilling av i runt tal 8 700 kr. För markförvärven bör sammanlagt anvisas 52 000 kr.

Styrelsen föreslår vidare, att ett belopp av 1 800 000 kr. anvisas för att uppföra en sluten 20-mannaavdelning vid Lärbroanstalten. Avdelningen är avsedd att ersätta den nuvarande anstalten i Visby.

18. Den mekaniska verkstaden vid kolonien Rönås bör utbyggas från 20 till 30 arbetsplatser, varvid antalet intagna, som sysselsätts i skogsarbete, kan reduceras i motsvarande mån. Byggnadskostnaderna beräknas till 175 000 kr.

19. Styrelsen föreslår, att Singeshultsanstaltens snickeriverkstad utbyggs från nuvarande 10 platser till 20. Kostnaderna uppgår till 223 000 kr.

20. För köp av mark till två skyddstillsynsanstalter för kvinnor bör beräknas ett sammanlagt belopp av 180 000 kr.

21. Fastigheten Svansäter ¹ ligger så nära anstalten Svaneberg, att den bör förvärfvas av staten för att förhindra framtida olämplig bosättning. Styrelsen föreslår, att fastigheten inköps för 40 000 kr.

22—23. Villkorligt köpeavtal har träffats med ägaren av fastigheten Ris-selås ¹¹⁶⁶ i Ströms kommun om förvärv av viss del av fastigheten. Kostnaderna för markförvärvet anges till totalt 66 000 kr. Styrelsen föreslår, att på ifrågavarande mark, som gränsar till den befintliga fångvårdsanstalten Ul-riksfors, får uppföras en sluten avdelning för 20 man. Byggnadskostnader-na är beräknade till 1 400 000 kr.

24. För inköp av Västergårdens arbetshem bör under förevarande anslag beräknas 1 250 000 kr. (jfr nästföregående anslag).

25. Medel bör beräknas med 720 000 kr. för budgetåret 1965/66 för upp-förande av sammanlagt åtta personalbostäder vid olika anstalter.

II. Förslag av fångvårdens byggnadskommitté

Fångvårdens byggnadskommitté (skr. 31/8 1964) har, efter samråd med byggnadsstyrelsen, framlagt följande investeringsplan för byggnadsföretag, som uppdragits åt kommittén.

Byggnadsföretag m. m.	Gällande kostnadsram	Föreslagen kostnadsram	Medelsförbrukning		
			t. o. m. 30/6 1964	uppskattad budgetåren	
				64/65	65/66
tusental kr.					
1. Slutredovisade företag					
S:a	—	—	11 019	—	—
2. Övriga företag påbörjade före 1/7 1964					
Hall	10 401	10 641	9 465	1 176	—
Mariefred	6 220	6 195	6 086	109	—
Hällby	7 227	7 227	6 920	307	—
Ulriksfors	2 695	2 695	2 636	59	—
Tidaholm	10 779	10 507	10 128	379	—
Norrtälje	10 935	10 510	10 303	207	—
Hinseberg	7 296	7 361	7 076	285	—
Kumla	34 689	35 594	14 206	14 000	6 618
Tillberga	6 125	6 170	5 340	830	—
S:a	96 367	96 900	72 160	17 352	6 618
3. Företag avsedda att påbörjas 1964/65					
Hall	2 940	3 050	77	925	1 745
Mariefred	575	595	13	505	77
Hällby	140	145	—	120	25
Tidaholm	675	840	11	525	304
Norrtälje	369	450	20	251	179
Hinseberg	355	368	20	276	72
Kumla	—	616	28	530	58
S:a	5 054	6 064	169	3 132	2 460
4. Företag avsedda att påbörjas 1965/66					
Hall	10 225	¹ 12 410	21	—	5 600
Tidaholm	165	170	—	—	170
Norrtälje	165	170	—	—	170
Skänninge	² 7 800	—	—	—	6 000
Österåker	—	¹ 45 000	197	—	7 000
Herrljunga	—	—	—	—	4 000
Ystad	—	—	—	—	4 000
Viskan	—	—	—	—	4 000
Skenäs	—	745	—	—	600
S:a	18 355	58 495	218	—	31 540
5. Fastighetsförvärv					
Skogome, etapp I ..	⁴ —	—	392	—	—
Ulriksfors	⁴ —	—	600	—	—
Tidaholm	⁴ —	—	309	—	—
Norrtälje	⁴ —	—	312	—	—
Österåker	⁴ —	—	1 560	—	—
Kumla	⁴ —	—	676	—	—
Härnösand, Skogome etapp II—IV, Malmö	—	¹ 4 000	—	—	4 000
S:a	—	4 000	3 849	—	4 000
6. Kommitténs förvaltningskostnader	—	—	1 722	250	300
S:a totalt	119 776	165 459	89 137	20 734	44 918

¹ preliminär kostnad — ² av Kungl Maj:t den 29 oktober 1964 fastställt till 8 900 000 kr. —

³ kan redovisas först senare — ⁴ slutredovisat

*Motiv***1. Slutredovisade byggnadsföretag**

De beslutade om- och nybyggnadsarbetena vid ungdomsanstalten Skenäs har slutförts. Likaså är arbetena med första utbyggnadsetappen vid Skogmeanstalten och nio personalbostäder vid Røxtuna avslutade. Dårjämte är vissa delprojekt færdigstållda vid anstalterna Hall, Mariefred, Tidaholm och Norrtälje.

2—4. Påbörjade och planerade byggnadsföretag

Centralanstalten Hall, etapperna I—III. Återstående arbeten av etapp I omfattar vissa yttre planeringar i anslutning till de båda 72-mannapaviljongerna och verkstaden. Kostnadsramen bör med hänsyn bl. a. till byggnadskostnadsstegringar och behov av förbättrat överfallslarm höjas med 240 000 kr. till 10 641 000 kr.

Etapp II omfattar förnyelse av de äldre vatten- och avloppsnäten, förbättring av ytterbelysningen inom vissa delar av anstalten samt en ny köks- och matsalsbyggnad. Kostnadsramen, 2 940 000 kr. bör med hänsyn till byggnadskostnadsstegringen höjas med 110 000 kr., eller till 3 050 000 kr.

Etapp III omfattar administrationsbyggnad med specialavdelningar. Den till 10 225 000 kr. faststållda kostnadsramen bör höjas med 385 000 kr., varav 360 000 kr. hänför sig till byggnadskostnadsstegring och 25 000 kr. till viss ändrad kabeldragning. Dårjämte begår kommittén att få öka anstaltsmurens höjd från fem till sju meter. I avvaktan på närmare kostnadsberäkning föreslår kommittén en preliminär kostnadsram av 1 800 000 kr. för murhöjningen. För etapp III föreslås således en kostnadsram av sammanlagt (10 610 000 + 1 800 000) 12 410 000 kr.

Den totala kostnadsramen för anstalten Hall skulle således preliminært uppgå till (10 641 000 + 3 050 000 + 12 410 000) 26 101 000 kr.

Anstalten Mariefred. De arbeten, som påbörjats före den 1 juli 1964, är slutförda. Kostnaderna för uppförande av en gymnastikbyggnad förutses komma att understiga beräknat belopp med 25 000 kr., varför den totala kostnadsramen för nu berörda arbeten kan minskas till 6 195 000 kr. Under hösten 1964 beräknas arbeten med en ny personalbyggnad, permanentning av vägar och nybyggnad av dagvattenledning komma att sättas igång. På grund av byggnadskostnadsstegringen bör kostnadsramen för ifrågavarande arbeten höjas från 575 000 kr. till 595 000 kr.

Anstalten Hållby. De arbeten, som påbörjats före den 1 juli 1964, är slutförda. Kostnadsramen kan bibehållas oförändrad. I slutet av år 1964 kommer permanentning av vägar att ske. Kostnaderna härför beräknas öka från 140 000 kr. till 145 000 kr. på grund av byggnadskostnadsstegring.

Anstalten Ulriksfors. Arbetena är slutförda. Kostnadsramen föreslås oförändrad.

Anstalten Tidaholm. De arbeten, som påbörjats före den 1 juli 1964, är nu

i det närmaste avslutade. Kommittén föreslår, att kostnadsramen sänks till 10 507 000 kr.

Under våren 1965 beräknas byggnadsarbetena för att utöka antalet motagnings- och isoleringsplatser vid anstalten kunna sättas igång. Samtidigt beräknas arbetena för att uppföra garage och virkeslada kunna påbörjas. Kostnadsramen för ifrågavarande arbeten bör med hänsyn bl. a. till byggnadskostnadsstegringen och behovet av ett förbättrat dagvattensystem uppräknas från 675 000 kr. till 840 000 kr.

Som en sista etapp kommer permanentning av vägar att ske. På grund av prisstegringar bör kostnadsramen härför uppräknas med 5 000 kr. till 170 000 kr.

Den totala kostnadsramen för Tidaholm bör således fastställas till (10 507 000 + 840 000 + 170 000) 11 517 000 kr.

Anstalten Norrtälje. För arbeten, påbörjade före den 1 juli 1964, föreslås en till 10 510 000 kr. sänkt kostnadsram. Kostnadsramarna för ombyggnad av en paviljong och uppförande av ett garage torde uppräknas från 369 000 kr. till 450 000 kr. Likaså bör kostnadsramen för permanentning av vägar inom anstaltsområdet höjas, nämligen från 165 000 kr. till 170 000 kr.

Den totala kostnadsramen för Norrtälje bör således fastställas till (10 510 000 + 450 000 + 170 000) 11 130 000 kr.

Anstalten Hinsberg. De arbeten, som påbörjats före den 1 juli 1964, är nu avslutade med undantag för vissa kompletteringsarbeten och yttre arbeten. Kostnadsramen föreslås bl. a. på grund av behov av en ny hetvattenpanna uppräknad med 65 000 kr. till 7 361 000 kr.

Ombyggnad av tillfartsvägen och permanentbeläggning av vägar inom anstaltsområdet kommer att påbörjas hösten 1964. Kostnadsramen 355 000 kr. föreslås med hänsyn till allmän byggnadskostnadsstegring höjd till 368 000 kr.

Anstalten Kumla. Byggnadsarbetena med anstaltens första etapp, omfattande administrationsbyggnad med panncentral och kök, allmänna förläggningsbyggnader, verkstadsbyggnad och en mindre vaktbyggnad samt vissa yttre arbeten, beräknas vara slutförda under år 1964. Arbetena med den andra byggnadsetappen, som bl. a. omfattar specialavdelningarna, beräknas vara klara under år 1965. Kostnadsramarna för de båda etapperna och vissa förberedelsearbeten föreslås på grund av byggnadskostnadsstegringen uppräknad med 905 000 kr. till sammanlagt 35 594 000 kr.

För fyra i den andra utbyggnadsetappen ingående tjänstebostäder och en tjänstebostad åt styresmannen anges kostnadsramen preliminärt till sammanlagt 616 000 kr.

Anstalten Tillberga. Vissa kompletteringsarbeten återstår. Till följd av byggnadskostnadsstegringen föreslås kostnadsramen uppräknad från 6 125 000 kr. till 6 170 000 kr.

Anstalten Skänninge. Genom beslut den 10 maj 1963 uppdrog Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen att i samråd med kommittén för en kostnad av högst 7 500 000 kr. uppföra en öppen anstalt i Skänninge för 120 intagna. Därefter har Kungl. Maj:t den 9 juli 1964 uppdragit åt byggnadsstyrelsen att även utföra projektering fram till och med färdigställande av huvudhandlingar avseende en särskild köks- och matsalsbyggnad vid anstalten. Ifrågavarande projekteringsarbete pågår.

Anstalten Österåker. I avvaktan på fullständiga kostnadsuppgifter, som beräknas föreligga i januari 1966, föreslås en preliminär kostnadsram av 45 000 000 kr.

Anstalterna Herrljunga, Ystad och Viskan. I fråga om samtliga dessa anstalter undersöks möjligheten att upphandla byggnadsföretagen genom s. k. totalentreprenad. I avvaktan på resultatet härav kan några kostnadsramar inte för närvarande anges. Kommittén inskränker sig därför till att begära 4 000 000 kr. för vart och ett av företagen, vilka belopp motsvarar den beräknade medelsförbrukningen under budgetåret 1965/66, därest arbetena kan igångsättas under nämnda år.

Anstalten Skenäs. Kostnaderna för en föreslagen ombyggnad av köket vid Skenäsanstalten anges till 745 000 kr.

5. Fastighetsförvärv

Förhandlingar pågår om förvärv av mark för ersättningsanstalter för de nuvarande centralanstalterna Härnösand och Malmö och för att möjliggöra utbyggnad av Skogomeanstalten. I avvaktan på närmare resultat härav föreslås, att 4 000 000 kr. beräknas för budgetåret 1965/66.

6. Kommitténs förvaltningskostnader

Kostnaderna för kommitténs egen verksamhet utgjorde budgetåret 1963/64 196 884 kr. För budgetåren 1964/65 och 1965/66 beräknas 250 000 kr. resp. 300 000 kr.

Det sammanlagda medelsbehovet under anslaget för budgetåren 1964/65 och 1965/66 beräknas av kriminalvårdsstyrelsen och fångvårdens byggnadskommitté till i runt tal (8 014 000 + 4 406 000 + 20 734 000 + 44 918 000) 78 072 000 kr. Med frånräknande av reservationen den 30 juni 1964, 12 036 000 kr. samt det för budgetåret beviljade anslaget, 21 000 000 kr., skulle anslagsbehovet för budgetåret 1965/66 uppgå till i runt tal (78 072 000 — 12 036 000 — 21 000 000) 45 000 000 kr.

Departementschefen

Såsom framgår av den redogörelse om antalet intagna på fångvårdens anstalter, som jag lämnat under anslaget E 3, har medelbeläggningsen vid fångvårdsanstalterna stigit från drygt 4 800 år 1960 till mer än 5 400 år

1964. Maximibeläggningen har under samma period ökat i ungefär motsvarande omfattning, nämligen från 5 268 till 5 849.

Emellertid har också anstaltsorganisationen utbyggts. Den 1 januari 1960 disponerades sammanlagt 5 001 platser. Motsvarande siffra var vid samma tidpunkt år 1961 5 011, år 1962 5 022, år 1963 5 385 och år 1964 5 411 samt den 1 januari i år 5 688. Därtill kommer i början av detta år 240 platser vid centralanstalten Kumla, där den första utbyggnadsetappen inom kort är klar. De nämnda siffrorna anger emellertid det nominella platsantalet. Det antal platser som faktiskt kan utnyttjas utgjorde den 1 januari 1965 omkring 5 500.

Tillgången på platser i förhållande till antalet intagna är för närvarande något bättre än för några år sedan. Kriminalvårdsstyrelsens prognoser om den framtida kriminalitetsutvecklingen ger dock anledning anta att anstaltsorganisationen kommer att ställas inför kännbara påfrestningar. En utbyggnad av organisationen är därför nödvändig. Därtill kommer, att en önskvärd avveckling av vissa äldre anläggningar aktualiserar behovet av ersättningsanstalter. Kungl. Maj:t har den 13 augusti 1964 uppdragit åt fångvårdens byggnadskommitté att på grundval av styrelsens år 1963 framlagda utvecklingsplan för anstaltssystemet (jfr prop. 1964: 1 bil. 4 s. 114) utreda de projekt, som styrelsen föreslagit i planen.

Beträffande den långsiktiga planeringen vill jag i detta sammanhang erinra om att olika åtgärder vidtagits i avsikt att efter hand ersätta de nuvarande äldre centralanstalterna med större och modernare anläggningar. Inom byggnadsstyrelsen pågår i samråd med fångvårdens byggnadskommitté projektering av en ny centralanstalt i Härnösand. Omfattningen av den fortsatta utbyggnaden av den blivande centralanstalten Skogome inom västra anstaltsgruppen övervägs för närvarande. I fråga om Österåkeranstalten har förberedelserna framskridit så långt, att färdiga bygghandlingar torde föreligga under sommaren 1965. Anstalten avses vara inflyttningsklar under första halvåret 1969. Vidare har kommittén i uppdrag att framlägga förslag om uppförande av en ersättningsanstalt för den nuvarande centralanstalten Malmö. Förhandlingar om markförvärv pågår.

Jämsides med de nu nämnda projekten sker en byggnads- och planeringsverksamhet, som på kortare sikt kan beräknas tillföra kriminalvården ett värdefullt platstillskott. Den pågående utbyggnaden av kolonibeståndet torde under nästa budgetår ge omkring 170 nya platser. Vidare har jag i det föregående under anslaget E 7 tillstyrkt, att två nya anstalter med tillhoppa 75 platser får uppföras. Under budgetåret 1965/66 torde Kumlaanstalten bli helt färdig, varigenom 195 slutna platser tillkommer.

Sedan något år tillbaka är Tillbergaanstalten i bruk. Anstalten, som är öppen och har 120 platser, representerar med sin väl utvecklade verkstadsdrift en ny typ av fångvårdsanstalter. En likartad anläggning i Skänninge står nu i tur att uppföras. Det förberedande arbetet, som även omfattat